

M. ERTUĞRUL
DÜZDAĞ

Üstad
ALİ ULVİ KURUCU

Hatıralar - 5

MS KİTAP

5. BASKI

bilgindk
08/09/2021

MEHMED ERTUĞRUL DÜZDAĞ, 1941 yılında Bursa'da doğdu. Babası 93 Harbi göçmeni Lofçalı bir aileden, annesi Yenişehir'in yerli ahalisindendir. İlkokulu, Yenişehir ve Bursa'da okudu. Haydarpaşa Lisesi'ni ve İstanbul Edebiyat Fakültesi'nin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi (1965). Yedek subaylığından ve beş yıl süren öğretmenlik hayatından sonra, talebelik yıllarında başlayıp devam ettirdiği yazarlık mesleğine, tamamen intisap etti. 1959 yılından beri Türkiye'de gelişen İslamî öğrenci ve dernek hareketlerinden başlayarak, iman hizmetlerine, fikir ve basın faaliyetlerine fiilen katıldı. Siyasete, ticarete ve memuriyete girmedi. 1957 yılında hocası Muallim Mâhir İz Bey'in delâletiyle katılma şerefine kavuştuğu İslâmcı dinî hareketin, bağımsız bir neferi ve işçisi olarak, 1960'tan bu yana yazıları ve 1969'dan itibaren kitaplarıyla, cihad ve ibadet telakki ettiği bu yoldaki çalışmalarına –Rabbimizin lutf ü keremiyle– devam edebilmektedir... Bkz. (biyografi.net) ve haberleşme: (duzdag@hotmail.com).

Yayınladığı Kitaplar: Tarafsız Değilim • Yakın Tarih Yazıları • Yakın Tarihin İçinden • Düşman Acımaz • Müslüman Aile • Başörtülü Melekler • Aman İrtica Olmasın • Yakın Tarihimizde Gizli Çehreler • Yakın Tarihimizde Irkçılık • Yakın Tarihimizde Dönmelik ve Dönmeler • Yakın Tarihimizde Masonluk ve Masonlar • Şeyhulislâm Ebussuud Efendi'nin Fetvalarına Göre Kanunî Devrinde Osmanlı Hayatı • Üstad Ali Ulvi Kurucu, Hatıralar (5 cilt) • Peygamber Efendimiz (Ahmed Cevdet Paşa'dan) • Delâil-i Şerif Mecmuası (el-Cezûlî'den) • Buhranlarımız ve Son Eserleri (Said Halim Paşa'dan) • Ömer'in Çocukluğu (Muallim Nâci Bey'den) • Başımıza Gelenler (Erzurumlu Mehmed Ârif Bey'den) • Türk ve Arap (Çerkeşşeyhi-zâde Halil Hâlid Bey'den, Osmanlıca metni ve Arapçasıyla birlikte) • Barbaros Hayreddin Paşa'nın Hatıraları (Seyyid Murâdî Reis'ten, Gazavât-ı Hayreddin Paşa) • Zağra Müftüsünün Hatıraları (Hüseyin Râci Efendi'den, Târîhçe-i Vak'a-i Zağra) • Turfanda mı, Yoksa Turfa mı? (Mehmed Murad Bey'den, millî roman) • Volkan Gazetesi (Derviş Vahdetî'den, yeni harflerle aynen neşir ve tedkik) • Dönmeler Âdeti (Ahmed Sâfi Bey'den, 140 yıllık yazma belge, aslı ile birlikte)

Mehmed Âkif Bey'e dair yayınları : Mehmed Âkif Ersoy • Mehmed Âkif Hakkında Araştırmalar (3 cilt) • Mehmed Âkif, Tefsir Yazıları ve Vaazları • İstiklâl Şâiri Mehmed Âkif • Mehmed Âkif Ankara'da - Millî Mücadele Yılları • Üstâdım Mehmed Âkif -Muallim Mâhir İz Bey'in Hatıraları • Mehmed Âkif, Mısır Hayatı ve Kur'ân Meâli • Mehmed Âkif (Süleyman Nazif Bey'den, Osmanlıca metniyle birlikte) • Safahat (Mehmed Âkif Bey'den, Osmanlıca metniyle birlikte, karşılaştırmalı, tenkidli neşir) • Safahat, eski ve yeni harflerle muhtelif baskıları • Safahat'tan Seçmeler • Mehmed Âkif ve Tevfik Fikret Meselesi (Baban-zâde Ahmed Naim Bey'den) • Sırâtımüstakîm-Sebîlürreşâd (1908-1925, 25 cilt) dergisinin tamamının uzman bir heyet ile birlikte yeni harflerle ciltler halinde aynen neşri, İstanbul Bağcılar Belediyesi'nin yardımlarıyla devam ediyor. 1-17. ciltler yayınlandı

M. ERTUĞRUL DÜZDAĞ

Üstad
ALİ ULVİ KURUCU
Hatıralar - 5

MED KİTAP

GONCA YAYINEVİ

MED KİTAP: 12-5

ÜSTAD ALİ ULVİ KURUCU, HATIRALAR: 5

ISBN: 978-605-80165-0-7

KAPAK TASARIM : Engin Çiftçi

KAPAK GRAFİK : Gonca Grafik Ofisi

SAYFA DÜZENİ : İskender Türe

BASKI - CİLT : Gonca Matbaacılık

5. Baskı : ŞUBAT - 2021

MED KİTAP dizisi Gonca Yayınevi'nin kuruluşu olup tescilli markasıdır.

GONCA YAYINEVİ

Büyük Reşit Paşa cad. Yümni İş Merkezi

No:16/13 Fatih/İSTANBUL

Tel: (0 212) 528 50 76

Fax: (0 212) 519 71 98

www.goncayayincilik.com

editor@goncayayincilik.com

İÇİNDEKİLER

BEŞİNCİ CİLT İÇİN 19

BEŞİNCİ KISIM

HATIRALAR, DÜŞÜNCELER
ŞİİRLER VE MEKTUPLAR

HATIRALAR

MUHAMMED İKBÂL

"Hep âferin deyip geçiyorsunuz..." 25
Kur'ân'ı yeni iniyormuş gibi oku!.. 25
İngiltere'de çok ızdırap çektim... 26
Hacdan gelenleri ziyaret 26
Ne hediyeler getirdiniz? 26
İhtiyacımız olan hediyeler 27
İlâhîlerin sözleri, besteleri değişmeli 27
Ecdâdın "marş"a ihtiyacı yoktu 28
Bugün ilâhîler de marş gibi olmalı 28

DOKTOR MUHAMMED NÂSIR

Ağlamaya başladı 29
Lozan'da "din değiştirin" zorlaması 30
Hilâfet'in ilgâsının cezasını çekiyoruz 30
Laiklikle din düşmanlığı yapıldı 31
Harf inkılâbı milleti medeniyetinden kopardı 31

Düşmanın harfleri, "Türk harfi" oldu 32
Tek hacı göndermeyen hükümet 32
On binlerce cami 33
Her hastahane yanına bir kilise 33
Ecdâdınızın ihlâsı sizi kurtardı 33
Lozan 34
Âkif Bey merhumun şiiri 34

ŞIH AHMED FÂRİSÎ

Hem tâcir, hem âlim iken... 37
Kütüphane müdürü 37
"Evlâdına güvenen... 38
"Ben bu kadından razıyım." 38
Ağlatan mektup 39
"Anne baba, kızı için her gün ölür!..." 39

ŞIH İBRAHİM HOTENÎ

Başı sonu kopuk yazmaların yazarını bulurdu 40
"Her yer kitap dolu; ama evde erzak yok!.." 40
Şıh Feyyûmî'nin kitapları 41
Erzak yerine borçla kitap 41
"Mutfağa, mutfağa!.. Yok yok, kütüphaneye!.." 42
"Aman kadere itiraz etme!.." 42
"Sorma; hanımı gücendirdik..." 42
Edebe riâyet 43
Asıl meselelerde ayrılık yok 43

SEYYİD KÂSIM ENDİCÂNÎ

Türkistanlılar, ağlamadan anlatamaz! 44
Âlimin ağlaması 44

ŞIH ARABÎ

"Kurtuluş, Bakara Sûresi'nde..." 45
"Sanki yeni duydum..." 46
Âyet-i kerîmenin meâli 46

SEYYİD AHMED HIYÂRÎ

Arkadaş arkadaşı kendi yoluna çeker 47

"Hastalığın, inşâallah seni temizler..." 48
Bunu da Peygamber Efendimiz'den öğreniyoruz 48
Son nefesi 48
Medine'deki diğer âlimler 49

MISIR'IN MEŞHUR EDİB VE ŞAİRLERİ İLE TÜRK EDEBİYATI SOHBETİ

Zelil olana zillet, ölüye yara 50
Hamâset bayrağı 50
Allah'ın, Resûl'ünün ve mü'minlerin... 51
Ebedî hikmet 51
Türk edebiyatında his ve heyecan 52
İbrahim Sabri Bey'in tercümesi 52
Türk Şiiri, billûr bir ırmak olmuştu 53

GEÇMİŞİNDEN KOPARILAN MİLLET!

Türk'ün Emîru'ş-Şuarâsı, bugün Âkif'tir 54
Esrarlı bir tecelli 54
Türk'ün İslâm samimiyeti 55
Muhteşem medeniyet 55
Geçmişinden koparılmış başka millet var mı? 56
Bin sene önceki bir şair 56
Hilâfet'e mersiyeyi ağlayarak... 57

HİLÂFET'İN CENAZESİNE AĞIT

"Gelinliğinle kefenlendin!.." 58
"Başsız kalmanın felâketine ağlıyoruz..." 58
Şaire, bugünü söyleten "ilhâm-ı sâdık" 59

MEVDÛDÎ, KUTUB VE HAVVA

Muhammed Kutub 60
Said Havva 61

DIŞ DÜNYA BİZE NASIL BAKIYOR?

Düşmanlar neden bize saldırırlar? 62

ZAMANIMIZDA, İMAN HİZMETİNDE OLANLAR NASIL DAVRANMALI?

Zor vazifeyi almalı, en iyi yapmalı 63

Her işde, en iyi ve örnek insan olmalı 63
Felsefe, gözyaşı bilmez; halbuki 64
İnsanlık, Kur'an'a muhtaç 64

DÜŞÜNCELER

CİHAD, RUHU ESİRLİKTEN KURTARIR 69
Nedvi'den gençlerimize 69
HER ŞEY ONDA 70
BEKLENEN HEDİYELER 70
Hasreti çekilen insanlar 70
"Müslüman Birliği" din borcudur 71
SÖZ VE YAZILARIN KAYNAĞI 71
ÖLENİN ARKASINDAN 72
KÂBENİN KIYAFETİ 72
MİLLET NE ZAMAN ÖLÜR? 72
İNANÇ GİDERSE ŞAHSİYET ÖLÜR 72
FELÂKETİN ÜÇÜ BİRDEN 73
MANEVİ BARAJ YIKILIRSA 73
GAFLET 73
Tehlikeli ve bulaşıcı 74
Gaflet, ölüm uykusudur 74
KUR'AN'IN BİZİ İKAZI 75
Fatiha'da ne diyoruz? 75
Kuzular gibi 75
EVLÂDINI ALKOLİK YAPIP 75
HER TEMİZLİĞİN BAŞI 76
ISLÂM'IN AYDINLIĞI 76
BÂTIL TANRILARI RED 76
HAYATIN GAYESİ 77
BEKLENEN KAHRAMAN 77
DİN VE DİNDARLIK NEDİR? 77
İSLÂM'IN BAŞ ŞARTI 77

YÜZÜ, SÖZÜ, ÖZÜ 78
İSLÂM, BİR GERÇEKTİR, HAYAL DEĞİL! 78
EZAN'IN ÇAĞRISI 78
KENDİNE SOR! 78
BU ÂYET BİZE NE DİYOR? 79
BİZİM "KARA SEVDA"MIZ 79
OLMADAN "OLMAZ" OLAN 79
EZAN'I KARŞILAMAK 80
BÜTÜN YERYÜZÜ 80
TAKVÂ NEDİR? 80
"Allah korkusu" 81
RUHUN OLGUNLAŞMASI 81
MÜ'MİNİN "HUY" OLAN AHLÂKI 81
HAYATIMIZA HÜKMEDEN 81
ORUÇ VE CİHAD
Oruç, sabır, cihad 82
MEDENİYETLERİN TEMEL UNSURU İNSAN 82
PEYGAMBERİMİZİN ATTIĞI "TEMEL" 83
ÂLİMLER, NEDEN SORUMLU? 83
MEVLÂNÂ'NIN İSLÂM ANLAYIŞI 83
Anma törenleri 84
FATİH VE "FETİH"LE ŞAHLANAN RUHUMUZ 84
Tarihimiz, gücümüzdür 85
DEDESİNİN "MEKTUB"UNU OKUYAMAYAN TORUN 85
BATI'NIN ECDAT SAYGISI VE BİZİM 85
"EVLÂD-I FÂTİHÂN" 86
Millî tarihimiz 86
ECDADIMIZIN YÜCE HEDEFLERİ 87
SEVGİMİZDE SÂDIK MIYIZ? 87
DÜN, BUGÜN VE YARIN 87
BÜYÜK MİLLÎ UYANIŞ! 88

BENİM ŞİİR DÜNYAM

HİCRAN, SEVDA, GÖZYAŞI

Dinleyenler, neden ağlıyor?.. 91
"Gittin artık, seni ben..." 91
Beni ağlatan şarkı 92
Âşık mısın yoksa? 92
Sevdânın kendisine sevdâlanmak 93
Gönülle görülen sevgili 93
Hayâl etmeden âşık olunmaz 94
Ailemiz arasında şiir 94
Âferin, kitap böyle okunur... 94
Hüzünlü besteler 95
"Allı yemeni..." 95

ŞİİRLERİMDEKİ İLHAM VE HEYECAN

"Şiir" 96
İstiklâl Marşı'nı ilk duyduğum andaki heyecan 96
Şiir, gâyesine göre şekil alır 97
Hicretimiz bir dâva idi 97
Güzel san'atlara olan aşkım 97
Kahire'de Türk edebiyatı 98
Beni şiir dünyasına Âkif Bey bağladı 98
"Yedinci Kitap" 98
Gönlümü yakan mısra 99
Ruhuma âşinâ 99

RUHUMDA ÇAĞILDAYAN DUYGULAR

Gençliğin heyecanı, beni coşturdu 101
Bir bakış!.. 102
"Türk Gençliğine" 102
"Sen!.." 103

"MİLLETİNİN DİLİYLE YAZ!.."

Hocam Mahmud Cevdet Bey 105
"Hitap ettiğin milletin, bugünkü diliyle yaz!.." 105

Şairleri okudum 106
Serbest yazan yeni şairler 106
Yeni şiirler ve âhenk 106

RUHUMUZUN ÂŞIK OLDUĞU TÜRKÇE

"Güzeli daha güzel yapmaya çalış..." 108
Yahya Kemâl Beyatlı 108
"Leylâ, beklenen güzelliktir." 109
Şiirlerimin ilhâmı 109
"Kendin olmaya başladın." 110

ŞİİRLERİMİ RAVZA-İ NEBÎ'DE YAZDIM

Her ferdin bir yaradılış gâyesi vardır 111
Âkif ve İkbâl'de ruhumun sesini duydum 111
Ye'is ve ümit günleri 112
Bana tesir eden zatlar 112
Akın akın geliyorlar 113
Şiirlerimi Ravza'da yazdım 113
Âkif Bey'in şiirleri 113
Cidde'de bir akşam 114
"Zaman" şiiri 114
Güneşin seccadesi zaman... 115

SON DEVRİN BÜYÜK ŞAİRLERİ VE ŞİİR DİLİMİZ

Şeyh Gâlib 116
Namık Kemâl Bey 116
Ziya Paşa 117
Muallim Nâci Bey 117
Abdülhak Hâmid Bey 118
Tevfik Fikret Bey 118
Mehmed Âkif Bey 118
Yahya Kemâl Bey 119
"Ezân-ı Muhammedî" 119
İbrahim Sabri Bey 120
Faruk Nâfiz Bey 121

YAZAR VE ŞAİRLERİN KÜLTÜR SEVİYESİ NASIL OLMALI?
Manevî terbiye, dile hâkimiyet ... 122
Toplumun özellikleri, sevinç ve acıları ... 123
Edebiyatçı çok, gerçek şair ve yazar az ... 123
Nesir hakkındaki düşüncelerim ... 124
Edebiyat yazıları edepli olur ... 124
Tercüme nasıl olmalıdır? ... 125
Âkif Bey'in görüşü ... 125
İki dili çok iyi bilecek ... 126

SAFAHAT İÇİN YAZILAN MERSİYE VE İLÂHÎ TECELLÎ
Âkif sevgisinin felsefesi ... 127
Mersiye neden yazıldı?.. ... 128
Hicran-zede şair ve ezelî sır ... 128
İnkâr kalesine dikilen iman bayrağı ... 129

MEHMED ÂKİF'İ ANARKEN
Mütevâzı şairin içli terennümleri ... 130
"İslâm" denince "akan sular durur" ... 131
Âkif'in bayraklaşan gayesi incelenmeli ... 131
Yaşadığı zamanın şartları ... 132
Maddeciliğin aydınlar üzerindeki tahribatı ... 132
Davasını yaşatanlar ... 133
Âkif'i ancak mü'minler sever ... 133

ŞEHİDLER ÂBİDESİ İÇİN...
Mukaddes gaye, ruhun ifadesi olur ... 134
En büyük kuvvet, iman... ... 135
Şehidlerin türbesi ... 135

DİL FÂCİASI: MUSTAFA SABRİ EFENDİ'NİN ENDİŞESİ
Haçlıların kültür istilâsı ... 137
Din ve dil, millettir!.. ... 138

MEHMED ÂKİF'İN ŞİİRİ VE DİLİN TABİÎ GELİŞMESİ
Dil fâciasının tesiri ... 139
Teşbihlerin kudreti ... 140
"Ey şehîd oğlu..." ... 140

"Bir hilâl uğruna..." 140
Lisan akar gider 141
Âkif, nâdir yetişen bir dâhîdir 141
Bize ait eserler tamir olunsun! 142

MİLLETİMİZİN RUH VE FİKİR TEMSİLCİSİ MEHMED ÂKİF'İ NASIL TANIMALIYIZ?

Mukaddes ölçü 143
Devamlı sadaka, fayda ve hayırlı evlâd 143
Gölgeden vefa umma! 144
Hak Teâlâ değer biçecek 144
Mü'min idealistler 144
Vezin ve kâfiye ile ömür tüketmedi 145
En isabetli din ve milliyet anlayışı 145
Türk'ün ebedî şâiri 146
Yabancı ideolojilere karşı bir kaya gibi 146
Bir fikir ve ideal rehberi 146
Tarihimize şeref veren isim 148
Duası: Ezanı ve vatanı 148
Osmanlı şairleri 149
San'at millet ve cemiyet içindir 149
Dava adamı, gayesi için yaşar 150

ŞİİRLERİM

1- Türk Gençliğine 155
2- "İslâmın Nuru"nu Tebrik 158
3- Mücâhid 160
4- Müslüman-Türk Kahramanı 163
5- Fâtih'in Türbesinde 167
6- Mevlid Levlâke Yâ Muhammed 171
7- Müstesnâ Bir Rü'yâ 173
8- İlham Saatleri 177
9- Ayasofya'yı Ziyâret 180
10- Seherler 184

11- Zulmetten Nûra 187
12- Büyük İslâm Şâiri Muhammed İkbâl 190
13- Sakın Ye'se Kapılma 193
14- Mefkûremiz 196
15- Hâşâ 199
16- Zafer 202
17- Uyan 203
18- Şâhane Boğaziçi 204
19- Çamlıca 206
20- Erzurum'dan Geçerken 208
21- Yüksek İslâm Enstitüsü Öğrencisine! 209
22- İmam Hatip Mezunlarına 211
23- Kur'an 213
24- Şerefli Gâyeler 214
25- Yeter Sürünmeler Artık 215
26- Kocatepe Camii 216
27- Hattat Hâmid Bey'e 218
28- Uyanış Fecrinin Aydınlığı 219

EK İKİ ŞİİR:

1- Ne Uğurda? - Mustafa Sabri Efendi 220
2- Ahmed Naim Bey'e Mersiye - Mustafa Sabri Efendi 224

İLK DEFA YAYINLANACAK
RUBÂÎ VE GÜFTELERİM

1- Âteş-i aşkınla kalbim, yandı ey Leylâ, senin 229
2- Vuslatındır, tâ ezelden, dâğ-ı aşkı güllerin 229
3- Gülşen-i aşkımda Leylâ, bekliyor güller seni 229
4- Gözlerim yollarda kaldı, nerdesin? 229
5- Âşıkı üzmekse maksûdun eğer 230
6- Gel, bu ma'mûr ülke vîrân olmadan 230
7- Akşam, yine sâhilde geçen demleri andım 230
8- Mecnûn'un için yok mu ümîd, bezm-i visâle?! 230
9- Bîgâne kalırken, sayısız ahd ü vefâya 230

10- Hicranlı gönül bahçesi, bir yaslı cihandır 231
11- Bir gün, ben ölürsem, sana hasret yaşamakla 231
12- Bin derdimi, sevdâlı sesin bestelesin de 231
13- Sevginle, gönül bahçeme, bir başka güneşsin 231
14- Âşıklarının gözleri yaşlarla dolunca 231
15- Tâli'siz ömür, geçmedi eyvâh seninle 232
16- Akşam, yine mehtâba dalarken seni andım 232
17- Soldurma, ümîdimde açan tatlı bahârı 232
18- Bir güfte olup bestelenen tatlı sesinde 232
19- Bin lûtfunu Rabb'im, kötü gözden korusun da 232
20- Ağlayan bahtıma, bir kerrecik olsun gül de 233
21- Beni terketdiğin an, taşlara çaldım başımı 233
22- Hicrinle, nihâyet, ulu bir dağ gibi çökdüm 233
23- Hasret dolu feryâdıma ses vermede dağlar 233
24- Mâdem ki gülün, sen gibi bir goncası vardır 233
25- Hasretle yanan aşkımı hâtırla da bir an 234
26- Mecnûn'unu, çöllerde bırakdın yapayalnız 234
27- Hicrânıma cânan, niye bîgânesin öyle? 234
28- Tâ ezelden, demek, uşşâka mukadder bu çile 234
29- Yokdur, seni yaşlar dökerek anmadığım an 234
30- Mecnun gibi, sahrâya düşüp, aşkımı an da 235
31- Leylâ, hani, Mecnûn'unu dilşâd edecekdin! 235
32- Aşkınla yanan kalbimi, sahrâlara atdın 235
33- Aşkınla bahâr oldu, bütün açdı çiçekler 235
34- Yıllar yılı, gönlümdeki sevdâdan uzaksın 235
35- Bahçeler ve bağlar, târumâr oldu 236
36- O zehirler gibi hicrânına katlandı gönül 236
37- Bu gönül gurbeti bilmem, ne zaman son bulacak? 236
38- Gülşende ağladım ömür boyunca 236
39- Geçdiğin yollarda bekledim seni 236
40- Yine mehtâba dalarken seni andım bu gece 238
41- Ben de, Mecnun gibi çöllerde gezen seyyâhım 238
42- Sönüyorken, tutuşan çamların ufkunda güneş 238
43- Bir tâze bahar, ömrüme sevginle dolan haz 238

44- Yıllarca, bir engin gecedir baht-ı siyâhım 238
45- Ömrüm bitiyor; sen bana hâlâ geleceksin 239
46- Gülşende yine âh ü figân eyledi bülbül 239
47- Gülşenleri gezdim, seni güller anıyordu 239
48- Aşkınla yakan rûhumu âteşlere, sensin 239
49- Gülşenlerin ufkunda şafaklar belirirken 239
50- Bilmez ağyâr, ehl-i derdin, vasfedilmez hâlini 240
51- Her seher gülşende bülbül, âh ü feryâd eyliyor 240
52- Gülşende bu akşam, yine kan ağladı bülbül 240
53- Bu ıssız çöllerin ardında il'im 240
54- Olsun Erenler 241
55- Gönül 242

MUALLİM MAHMUD CEVDET BEY'İN "DOĞAN GÜNEŞ"TE ÇIKAN ŞİİRLERİ

1- Sofrasında 245
2- Oğluma 247
3- Ebülhevl 248
4- Görüşlerim 249
5- Hodgâm - Bencil 250
6- Bir Hiciv 251
7- Kader 252
8- Münâcât 252
9- Türk Gençliğine 253
10- Bir Kıt'a 254
11- Küçük Bir Nasihat 254
12- Tevekkül 254
13- Adın Yere Geçsin! 255
14- Türk Ordusuna 256
15- İkinci Abdülhamid'in Şerrü'l-Halefine 258
16- Türk Hâkimine 260
17- Patrona'nın Ruhuna 261
18- (Milletim) 262

19- CHP Kâbusuna 263
20- "Gözde"ler..... 264

MEKTUPLAR

1- Mustafa Runyun ve Ali Ulvi Kurucu - Hafız Ali Rıza
14 Ekim 1940 / Kahire- Konya 267
2- Ali Ulvi Kurucu - Hafız Ali Rıza
23 Ocak 1943 / Kahire - Konya 271
3- Ali Ulvi Kurucu - Mustafa Runyun
28 Ağustos 1943 / Kahire - Kahire..... 275
4- İbrahim Sabri - Ali Ulvi Kurucu
22 Mart 1944 / İskenderiye - Kahire 281
5- Hüseyin Sîret - İbrahim Sabri
Mayıs 1944 / Kahire..... 287
6- İbrahim Sabri - Ali Ulvi Kurucu
11 Ocak 1945 / İskenderiye - Kahire..... 293
7- İbrahim Sabri - Ali Ulvi Kurucu
30 Nisan 1945 / İskenderiye - Kahire..... 299
8- Ali Ulvi Kurucu - Hafız Ali Rıza
31 Ağustos 1945 / Kahire - Konya..... 301
9- Mustafa Sabri Efendi - Ali Ulvi Kurucu
12 Aralık 1946 / Kahire - Medine..... 305
10- Ali Ulvi Kurucu - Rıza Tevfik Bölükbaşı
10 Nisan 1947 / Kahire - İstanbul..... 310
11- Ali Ulvi Kurucu - Mustafa Runyun
26 Mayıs 1947 / Kahire - Medine..... 317
12- Mehmed İhsan Efendi - Ali Ulvi Kurucu
1947 / Kahire - Medine..... 322
13- Ali Ulvi Kurucu - Hafız Ali Rıza
17 Kasım 1949 / Medine - Konya 324
14- Mehmed İhsan Efendi - Ali Ulvi Kurucu
02 Mayıs 1951 / Kahire - Medine..... 328
15- Ali Ulvi Kurucu - Hafız Ali Rıza
30 Ocak 1953 / Medine - Konya..... 330
16- Ali Ulvi Kurucu - Abdullah ve Memduh Efendilere

21 Mayıs 1955 / İstanbul - Medine 332
17- Hattât Hâmid Aytaç - Ali Ulvi Kurucu
İstanbul..... 336
18- Ali Ulvi Kurucu - Hafız Ali Rıza
24 Şubat 1956 / Medine - Konya 337
19- Mehmed İhsan Efendi - Ziya Kurucu
18 Mart 1961 / Kahire - Medine 340
20- Nureddin Topçu - Ali Ulvi Kurucu
06 Mart 1962 / İstanbul - Medine..... 341
21- Nureddin Topçu - Ali Ulvi Kurucu
5 Mayıs 1962 / İstanbul - Medine 342
22- Nureddin Topçu - Ali Ulvi Kurucu
24 Şubat 1963 / İstanbul - Medine..... 343
23- Nureddin Topçu - Ali Ulvi Kurucu
09 Nisan 1964 / İstanbul - Medine..... 344
24- Şeref - Ali Ulvi Kurucu
06 Mart 1970 / Medine..... 345
25- Ali Ulvi Kurucu - Ali Kemal Belviranlı
15 Kasım 1981 / Medine - Konya 346
26- Ali Ulvi Kurucu - Ali Kemal Belviranlı
25 Aralık 1981 / Medine - Konya..... 348

MEKTUP METİNLERİ ARASINDA BULUNAN ŞİİRLER

"Tarihe Hitab"dan – İbrahim Sabri 282
Kâmil Bey'e (Hüseyin Siret Hakkında) – İbrahim Sabri 284
Cevap (İbrahim Sabri'ye) – Hüseyin Siret 287
Vatan Yolunda (Hüseyin Siret'e) – İbrahim Sabri 295
Ta'ziye – İbrahim Sabri 299
İhtiyarlık – Mustafa Sabri..... 307
"İsfeks"ten – Rıza Tevfik Bölükbaşı..... 312
"Secde"den – Rıza Tevfik Bölükbaşı..... 313
Ney ile Hasbihâl – Ali Ulvi Kurucu..... 315
Baktıkça (Ali Ulvi'ye) – Şeref..... 345
Manzum Mektup (Ali Kemal Belviranlı'ya) – Ali Ulvi Kurucu..... 347

ÜSTAD ALİ ULVİ KURUCU HATIRALAR DİZİNİ..... 351

BEŞİNCİ CİLT İÇİN

Aziz okuyucu,

"Hatıralar" bu cilt ile tamamlanıyor. Bu kitaba kadar gelmiş dostlara, eserin değeri hakkında bilgi sunmaya kalkışmak, haddi aşmak olacağı için sözü uzatmıyorum.

1993 yılı 4 Nisan Pazar günü, merhum Ali Ulvi Kurucu Beyefendi üstadımızla ilk mülâkatımızı yapmıştık. Medine'de Ebubekir caddesinin sonunda, Mefruşat semtinde bulunan kendilerine ait binanın giriş katında, küçük bir masanın etrafında konuştuk. Tek dinleyicimiz altı yaşındaki küçük oğlum Âsım idi. Bendeniz de o zamanlar elli iki yaşımda imişim...

Masa, Uhud Dağı'na bakan bir pencerenin önünde duruyordu. Mülâkatımız "sohbet" şeklinde cereyan etti. Çaylar, hurmalar eşliğinde, laf lafı açtı, söz sözü getirdi. İki ayda yetmiş beş saatlik kayıt kazandık. Şimdi son cilt için bu satırları yazarken, aradan yirmi altı yıldan fazla bir zamanın geçtiğini hesaplıyorum.

İstanbul'da bulunduğu daha önceki günlerde kendisine, "Medine'ye gelip hatıralarını kaydetme" teklifini yaptığım zaman, "Aman Ertuğrul Bey, benim kayda değer ne hatıram olacak ki..." demişti.

Söze yine öyle başladı ve işte "olmayan" o hatıralar, iki bin sayfaya ancak sığabildi. Diğer tafsilatı ve Hatıralar'ın yazılış serüvenini, ilk iki cildin başında anlatmıştım. Kalanı oraya havale ederek sözü kesiyorum.

Beşinci cildi teşkil eden beşinci kitabımız, yedi bölümden oluştu: *Hatıralar, Düşünceler, Benim Şiir Dünyam, Şiirlerim, Rubâî ve Güftelerim, Muallim Mahmud Cevdet Bey'in Şiirleri, Mektuplar ve* ek olarak, böyle bir eser için "olmazsa olmaz": Dizin... Her bölümün başında o parçanın içerdiği konular hakkında yeterli bilgi verildiği için, burada isimlerini zikretmekle yetiniyorum.

Evet, hamdolsun, *Hatıralar* bitti. Bu arada, benim ağır aksak kağnı yürüyüşümle yılları aşmaya çabalar, hayatın tümseklerinde sarsılırken, arabadan dökülenler ve sığmayan bazı değerli parçalar oldu. "Dizin"in önemi dolayısıyla, fotoğraf koyacak yer de kalmadı. Bu sebeple zihnim ve gönlüm:

Bütün o "kalanlar"ı terketmek olmaz; acaba, dökülenleri toplayıp, kalanları derleyip, hepsini yeni bir arabaya yükleyip -Rabbim izin verirse- "*Bu kitabı, bir belgeler ve fotoğraflar ek cildi ile takibe kalkışsam mı acaba*" gibi fikir ve hayallerden kendini alamıyor. Bakalım âtî -görebilecek miyiz ve- ne gösterecek...

Cenâb-ı Hak, Merhum Üstad'ımıza, Hatıralar'ı okunup istifade olundukça, ecr u sevabını artırıp, lütf u keremiyle muamele buyursun ve hıfz u himâyesi, cemâl tecellisiyle üzerlerimizden eksik olmasın...

Hangi müşkildir ki himmet olsun âsân olmasın?
Hangi dehşettir ki insandan hirâsân olmasın?
İbret al erbâb-ı ikdâmın bakıp âsârına:
Dağ dayanmaz erlerin dağlar söken ısrarına. (M.A.)

M. Ertuğrul Düzdağ
Kasım 2019

BEŞİNCİ KISIM

HATIRALAR DÜŞÜNCELER ŞİİRLER VE MEKTUPLAR

HATIRALAR

Bu bölümde merhum Ali Ulvi Kurucu üstadımızın Medine ve Kahire hatıralarından daha birkaç parça bulunmaktadır. Ancak ihtiva ettikleri konuların ağırlığına göre farklı bölüm adlarıyla ayrılmış bulunan diğer kısımlardaki bahisler de yine Üstad'ın alışılan güzel âdeti üzere hatıralar eşliğinde anlatıldıkları için, hatıralar, cildin sonuna kadar devam etmektedir.

MUHAMMED İKBÂL

Allah rahmet eylesin, İkbâl der ki:

Gençliğimde sabah namazından sonra Kur'ân-ı Kerîm okurdum... Babam beni, Kur'ân-ı Kerîm okurken görürdü.

"Hep âferin deyip geçiyorsunuz..."

Her defasında, aramızda şu konuşma geçerdi:

"İkbâl, Kurân-ı Kerîm mi okuyorsun?.."

"Evet baba..."

"Âferin, âferin, âferin" der giderdi.

Bir müddet sonra kendisine sordum:

"Babacığım, Kur'ân-ı Kerîm mi okuyorsun, diye soruyorsunuz; âferin, âferin, mâşaallah deyip geçiyorsunuz... Bir söylemek istediğiniz var da, söylemiyor musunuz?.. Söylediğiniz tebrik mi, teşci' mi, yoksa başka bir mânası mı var, anlayamadım?.."

Kur'ân'ı yeni iniyormuş gibi oku!..

Babam tebessüm ederek,

"Âferin, ben de senden, bu suali sorasın diye bekliyordum:

"İkbâl'im, oğlum, evlâdcığım: Kur'ân-ı Kerîm'i yeni iniyormuş gibi, oku... Nur âleminden, lâhût âleminden, Levh-i Mahfûz'dan yeni iniyor... Ter ü tâze... Gül yapraklarından çiğ tanelerinin damladığı gibi... Âyet-ı kerîmeler, kalbine iniyor, ihyâ ediyor, can buluyorsun, feyz alıyorsun, nura gark oluyorsun, şeklinde... Böyle anla, böyle oku Kur'ân-ı Kerîm'i..." dedi.

Babamın bu sözünü hiç unutmadım; o nasihatine daima uymaya çalıştım; Kur'ân-ı Kerîm'i o şuurla okumaya gayret ettim...

İngiltere'de çok ızdırap çektim...

Allah rahmet eylesin, İkbâl yine diyor ki:

Allah'ımın bana çok nimetleri var. O nimetlerden biri de, İngiltere'de bulunduğum senelere aittir... İngiltere'nin kışı, bir hançer, bir kılıç gibi bedenimi kesiyor idi. İngiltere'nin havası, bünyeme hiç hoş gelmedi. Kışı çok tesir ediyor, çok ızdırap veriyordu, çok muzdariptim...

Fakat benim Allah'ım; Kerîm ve Rahîm olan Allah'ım, İngiltere'nin o soğuk gecelerinde, hiçbir gece, beni teheccüd namazından mahrum etmedi; o seher vakitlerinde uyanık olmaktan beni mahrum etmedi...

O seherlerdeki niyazlarım, Huzûr-i Kibriyâ'da döktüğüm gözyaşlarından duyduğum saadeti hiçbir zevke feda edemem...

Hacdan gelenleri ziyaret

Merhum İkbâl, hacca, umreye gidip dönenler hakkında da şunları söylüyor ve onlara bakın nasıl hitap ediyor; onlardan ne istiyor:

Hacca umreye giden kimseleri severim, imrenirim... Çünkü kişi sevdiğini hânesine davet eder, derler. Bunlar sevilmişler ki, Allahu Teâlâ sevmiş Kâbe'sine çağırmış; Resûl-i Kibriyâ sevmiş Ravza'sına çağırmış... Allah ve Resûlü tarafından sevilmiş kimseler bunlar...

Avdetlerinde ziyaretlerine giderim. Dualarını almak isterim. Oraları gören gözlerinden öperim.

Bir gün, dostlara dedim ki:

Ne hediyeler getirdiniz?

Ey Bahtiyar kullar! Nur inen beldelerden geldiniz. Sahabe-i

Kirâm'ın yetiştiği ülkelerden geldiniz... Fakat hepinizin oralardan getirdiği hediyeler aynı hediye: Hurma, tesbih, zemzem, seccâde...

Yâhu! Oralardan Hazret-i Ebûbekir'in imanını, Hazret-i Ömer'in adalet ve cesaretini, Hazret-i Osman'ın haya ve sehâvetini, Hazret-i Ali'nin ilim ve irfanını, Hâlid bin Velid'in askerlik dehâsını getireniniz yok mu?

Yâhu! Bugün İslâm âleminin, müslümanların, hatta bütün insanların muhtaç olduğu, bu hediyelerdir!..

İhtiyacımız olan hediyeler

Bugün, Hazret-i Ebubekir-i Sıddîk'ın imanına muhtacız; Hazret-i Ömerü'l-Fâruk'un adaletine, cesaretine, hamâsetine muhtacız; Hazret-i Osman-ı Zi'n-Nûreyn'in haya ve sehâvetine, Allah yolunda her şeyini vermesine, meleklerin bile utandığı iffetine, hayasına, edebine, terbiyesine muhtacız...

Hazret-i Ali'nin, Haydar-ı Kerrâr'ın ilmine, irfanına muhtacız; Hazret-i Hâlid-i Seyfullah'ın askerlik dehâsına muhtacız... Müslüman girdiği harplerden mağlup dönüyor; Hâlidler'i kaybettik... Hâlid'lere vâris olan büyükleri kaybettik...

İlâhîlerin sözleri, besteleri değişmeli

Merhum İkbâl'in, bilindiği gibi iki önemli eseri var: *Esrâr-ı Hodî, Rumûz-i Bi Hodî* diye iki manzum felsefî eseri var... Birisinde: Varlığın, benliğin, şahsiyet sahibi insan olmanın, insan-ı kâmil olmanın sırlarını; diğerinde: Yokluğun, şahsiyetsizliğin, silik insan oluşun bilinmeyen taraflarını işaretlerini ele alır.

Bunların birisinde merhum der ki:

Bugün müslümanların, bugünün müslümanlarının birçok şeylerinin değişmesi zaruri olduğu gibi, manevî sohbetlerde, ilâhî meclislerinde, zikir-hânelerde, dergâhlarda okuyacakları bestelerin, güfteleri bile değişmelidir. Bu bestelerin, ilâhîlerin sözleri marş gibi olmalıdır; bugün böyle olması icap eder...

Ecdâdın "marş"a ihtiyacı yoktu

Müslümanların, şanlı şerefli, hâkimiyet devirlerinde, marş söylemeye lüzum yoktu... Heyecana gelmiş, dalgalanmış, coşmuş denizi, tekrar dalgalandırıp coşturmaya ihtiyaç ve lüzum yoktu... Müslüman gâziler, kılıcı elinde at üstünde; imam mihrapta; hatip kürsüde; kumandan, gâziler, at üstünde meydanlarda idiler...

Onlara tekrar, "heyecanlan" demeye lüzum yoktu.

Bugün ilâhîler de marş gibi olmalı

Fakat bugünkü müslümanlar, esir olmuş, varlığını unutmuş, kaybetmiş, her şeysini düşmana teslim etmiş haldedir. Hâlâ o rahat, şanlı günlerde söyledikleri, besteleri, güfteleri söylemeleri münasip değildir.

Bugün müslümanların ilâhî güfteleri bile marş gibi olmalı, canlandırıcı, heyecan verici; denizleri dalgalandırıp coşturucu olmalı...

Allah rahmet eylesin, büyük dâva adamı İkbâl'in bu mısraları, bu hâlet-i rûhiyye içinde söylediği şiirler, varlığımda, benliğimde büyük tesir yapıyordu. *İslâm'ın Nuru*'nda çıkan şiirlerimde, hep bu ruhun galeyanları hâkimdir...

Yıllarca, *İslâm'ın Nuru*'na yazdığım şiirlerde olsun; ömür boyu yazdıklarımda olsun, İkbâl'in hâlâ beni büyüleyen o tesiri devam eder.

DOKTOR MUHAMMED NÂSIR

Medine-i Münevvere'de hac ve umre için gelen önemli ve muhterem zevattan birisi de eski Endonezya başbakanlarından Doktor Muhammed Nâsır Bey idi. Kendisi Râbıtatü'l-Âlemi'l-İslâmî teşkilâtına da üye olduğu için toplantılar vesilesiyle geldiği zamanlarda muhakkak Medine'ye, ziyarete gelirdi.

Burada bulunan Said Şâmil Bey'le ve aynı vesilelerle gelen Filistin Müftüsü Emin-el Hüseynî ile yakın görüşürlerdi. Çok kültürlü bir insandı. Fransızca, İngilizce, Arapça biliyordu.

Ağlamaya başladı

1974 veya 1975 yılındaydı, hac için gelmişti. Medine otelinde kalıyormuş. Telefon edip fakiri davet etti, gittim.

Selâmlaşmamızdan sonra ilk sordukları sual şu oldu:

"Bu sene de Türkiye'den hacı var mı?"

"Var, elhamdülillah."

"Acaba adedi ne kadar?"

"Yüz elli bin..."

Benden bu cevabı duyunca,

"Yüz elli bin mi?" diyerek ağlamaya başladı, derhal odasında serili duran seccadesinin üzerine secdeye kapandı. Gözlüğünün altından yaşlar akıyordu:

Yâ Rabbi lâ uhsî senâun aleyk ente kemâ enseyte alâ nefsik... "Allahım, sana olan hamd ü senâm, şükrânım, tesbîhim, tenzîhim, takdîsim bitmez. Ben seni ne kadar takdîr, tenzîh etsem, hakkını veremem. Sen kendini nasıl medhetmişsen öylesin..."

Gözyaşlarını silerek kalktı. Beni de ağlattı.

Lozan'da "din değiştirin" zorlaması

Az önceki manzara karşısında hayretler içinde kalmıştım. Ne yapacağımı, ne diyeceğimi şaşırdım. Çünkü büyük devlet adamı üstâd, secdede ağlıyordu... Hıçkırıklar sesini boğmuş, ne dediği zor anlaşılıyordu. Secdeden kalkıp da yerlerine oturduklarında, kendilerine sordum:

"Efendim, verdiğim haber, zât-ı devletlerini çok heyecanlandırdı. Bugün sizi her zamankinden daha hisli buldum. Acaba bu hassâsiyetinizin sebebini öğrenebilir miyim?"

Büyük insan, derin mânâlarla dolu bir "ah!" çekerek, şu şekilde cevap verdi:

Aziz dostum! Bundan evvelki görüşmelerimizde zât-ı âlinize anlatmıştım ki, ben Lozan Muâhedesi'ni çok iyi bilen bir diplomatım. O muâhedenin hedef-i aslîsine göre Müslüman-Türk bugünleri görmeyecekti.

Çünkü Türkiye'nin başını yemek için İngiliz Murahhas Hey'eti Reisi Lord Curzon'un başkanlığındaki kuzgunlar, Türkiye'nin Hıristiyan olması gerektiğini teklif ediyorlar ve Türk hey'etini, bu ağır teklifi kabule zorluyorlardı.

Şayet bu teklif Müslüman-Türk milletinde şiddetli tepkilere mâruz kalırsa, Türkiye'nin "laik" bir devlet olmasını ve bunun da Rusya'dakinden daha sert bir şekilde tatbik edilmesini ısrarla teklif ediyorlardı.

Hilâfet'in ilgâsının cezasını çekiyoruz

İşte o tarihten itibaren Türkiye'deki bazı kanun, nizamnâme ve tâmimlerde, hep bu menhûs teklifdeki iman sûikasdının icra ve ifasını hedef alan te'sirler müşâhade ediliyordu.

Bütün bunlardan maksad, Müslüman-Türk'ü temsil eden Türk devletini, İslâm âleminden her şeyiyle koparmak idi. Zaten Hilâfet'in ilgâsıyla, Türkiye bu manevî güçden kendini, kendi eliyle mahrum bırakmıştı.

Batılı sözde dostların gözüne girmek için aldığı bu karar-

la, maddî ve manevî öyle zararlara girmişti ki, bunların cezasını sadece Türkiye müslümanları çekmiyor, bütün müslümanlar da zarara iştirâk ettiriliyordu.

Laiklikle din düşmanlığı yapıldı

Evet, Hilâfet'in ilgâsıyla Türkiye, gerçek dostlarına baş olmayı reddederken, dost görünen düşmanlarına kuyruk olmaya zorlanıyordu. Lâkin düşman bu, gün olur, belki kendilerine kuyruk olmasını bile kabul etmezler...

Laiklik ise Batı dünyasında olduğu gibi din ve vicdan hürriyeti mânasına değil de, âdetâ din aleyhdarlığı şeklinde kabul edildi.

"Evet! Hilâfet'in ilgâsından sonra; Tevhîd-i Tedrîsat Kanunu ve Harf İnkılâbı ile açılan çığır, Batı dünyasına fikren ve rûhen esir olmanın kapısını araladı. Aslında Tevhîd-i Tedrîsat Kanunu ile Harf İnkılâbı, doğurduğu sonuçlar itibarıyla tarihte benzerine nâdiren rastlanan bir kültür kıyımı olmuştur.

Harf inkılâbı milleti medeniyetinden kopardı

Bilhassa harf inkılâbı ile millet, mâzisinden, kültüründen, medeniyetinden, dilinden, dininden, ve tarihinden koparılmış; yetişecek nesiller, bunca manevî değer ve servetten mahrum kalmışlardır.

Elinde tarihine aid hiçbir değer bulunmayan nesiller, mutlaka uydurma masallarla avunup duracaklardır. Bilhassa mâzisi bu şekilde inkâr ve ihmal edilen, şanlı Müslüman-Türk milleti ve onun şerefli mazisi olursa...

Demek ki bununla yetişen nesiller Alpaslan'ları, Kılıçaslan'ları, Alâeddin Keykûbad'ları, Osman Gâzi'leri, Orhan'ları, Murad'ları, Yıldırım'ları, Fatih'leri, Yavuz'ları, Kanuni'leri, IV. Murad'ları, Abdülhamid'leri ve son yıllardaki Trablusgarb, Balkan, Çanakkale, ve İstiklâl savaşlarında "Allah" diyerek şehid olan kahraman Mehmedçikleri unutarak, tarihinden uzaklaşacak öyle mi?

Çünkü bütün bu zaferler Kur'ân harfleriyle tezyîn olan Osmanlıca'yla yazılmış eserlerle nesillerden nesillere mübârek birer miras olarak intikâl edegelmiştir.

Düşmanın harfleri, "Türk harfi" oldu

Bu eserlerden mahrum kalan nesiller, mutlaka ilmî ve tarihî hakîkatlerden uzak, bilhassa dikte ettirilerek yazdırılan resmî tarihlerin esiri olarak yetişeceklerdir. Evet, Müslüman-Türk, harf inkılâbıyla iki darbeyi birden yemiş oldu.

Birisi bin yıllık tarihinin yazısı değişti. Hem de değişmekle kalmayıp, öğrenilmesi ve öğretilmesi yasaklandı. Diğeri de din ve can düşmanlarının yazısı olan Latin harfleri, yeni Türk harfleri olarak kabul edilirken, yüce Kur'ân-ı Kerîm'in yazısı cebren teâmülden kaldırıldı.

Bu arada Kur'ân-ı Kerîm'i okutanlar işkence görürken, öğrenenler de çeşitli cezalara çarptırıldı. Tarihe baktığımızda bir milletin topyekûn kültür hayatına böylesine indirilmiş ağır darbeye, nâdiren rastlanabilir. Belki de benzeri görülemez... Bu darbe maalesef kendini bin yıl İslâm'a feda etmiş olan mücâhid Türk milletine revâ görülmüştür.

Aziz dostum! Bu yara derindir. Dokundukça kanar. Müslüman-Türk'ün mânen katline ferman olan Lozan Muâhedesi'nin tahlil ve tenkidini burada keserek, asıl mevzûmuza gelelim.

Tek hacı göndermeyen hükümet...

Siz, bu sene Türkiye'den yüz elli bin hacı gelmiş deyince, Allahu Zü'l-Celâl'in o zâlim insanlar üzerindeki kahır sultasının ihtişamlı tecellîsi karşısında sevinç gözyaşlarımı tutamadım.

Demek, yıllar yılı bir tek müslümanı dahi hac farîzasını ifâya göndermeyen Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri, yüz elli bin hacıya pasaport verecek, dövizlerini temin edecek ve onları kendisinin temin ettiği vasıtalarla hacca gönderecek ha!?..

Bu ne azametli tecellî sahnesidir, yâ Rabbi!.. Senin zâlimleri saraylarının enkâzı altında boğan kahır kudretinin karşısında,

nasıl yerlere serilmem ve secdelere kapanmam?.. Sen ne Büyük'sün!.. Ne Ulu'sun!.. Ne Halîm'sin!.. Ne Latîf'sin, Allah'ım!.. Cemâlin güzel olduğu gibi Celâlin de güzeldir. Celâlin olmasa, Cemâlini müşâhede imkânı bulamayız. Zâlimlerin ceberûtu bize nefes aldırmaz. Her şeyin kemâli Sen'de olduğu gibi, Cemâli de, Celâli de Senin'dir.

On binlerce cami...

Türkiye'deki İslâmî gelişmeleri, kendi memleketim kadar, hatta daha fazla diyebileceğim bir dikkatle takip ediyorum. Aklımı hayrette bırakan tecellîlerden biri de şudur:

Lozan Muâhedesi'nin üzerinden bunca yıl geçmesine rağmen, devlet eliyle -Allah'a şükür- bir tek kilise yapılmamıştır. Fakat binlerle, on binlerle, cami yapılmış ve hâlâ da yapılmaya devam etmektedir.

Her hastahane yanına bir kilise

Lâkin gelin görün ki benim memleketim olan Endonezya'da, Sukarno, sosyalizm sevdasıyla, memleketin iktisadiyatını mahvedip kaçtıktan sonra Suharto geldi. Endonezya'nın sıkıntısını gören Amerika ve batılı bazı devletler, iktisadî ve ictimâî mânâda büyük yardım teklifinde bulundular. İktidardakiler bu teklifi kayıtsız şartsız kabul ettiler.

Yardımlar önceleri ictimâî ve insanî şekillerde yapılmaya başladı. Meselâ köylere hastahane yapıldı. Lâkin yapılan her hastahanenin yanına mutlaka bir de kilise yapılması şart kılındı. O halde ki, sakinleri arasında tek bir hıristiyan bulunmayan köylere de kiliseler yapıldı. Acaba bu kilise şartı nedendi?..

Ecdâdınızın ihlâsı sizi kurtardı

Bu uzun mukaddimemden sonra şöyle bir netice çıkarmak isterim: İslâm'ın düşmanlarının inkılâplardan bekledikleri şu idi: Bunca yıldır batılılaşma adına icrâ edilen inkılâp silindiri

altında ezilen Türkiye'den hacca gelecek bir kimsenin çıkması şöyle dursun, "Allah" diyen bile kalmayacaktı.

Fakat Allah'a hesapsız şükürler olsun ki, bu plân muvaffak olmadı. İnşallah da olmayacaktır. Çünkü büyük ve kahraman ecdâdınız, İslâm uğrunda o kadar ihlâs ve samimiyetle kan dökmüş ve can vermiştir ki, şehid olurken, yaralı kalbini Allah'ına açarak şu yanık ifadelerle niyâz etmiştir:

"Allahım! Evlâd ü ahfâdımın imanı Sana emanetdir. Onların manevî varlığını Senin Cemâline tevdi ediyorum. Zira bütün ruhumla inanmış bulunuyorum ki, Senin hıfz u emânetine tevdi edilen bir emanet, aslâ zâyi olmaz..."

Lozan

O gün Medine-i Münevvere'nin Medine Oteli'nde Endonezya eski başbakanlarından Doktor Muhammed Nâsır Bey'den dinlediğim bu yakın tarih konferansını hiç unutmadım, ki unutulacak şey değildir...

Sonraki yıllarda, tarihçi yazar kardeşimiz Kadir Mısıroğlu Bey'in *"Lozan, Zafer mi, Hezimet mi?"* adlı eserinde, merhum Muhammed Nâsır Bey'in anlattığı gerçeklerin, vesika ve belgelerinin ortaya konulduğunu görünce çok memnun oldum.

Âkif Bey merhumun şiiri

Merhumun sözlerini bitirirken, "Anadolu'daki Müslümanlığı, Cenâb-ı Hakk'ın ecdâdımızın, şehid dedelerimizin ihlâs dolu mücâhedelerinin hürmetine, onların duaları bereketine koruyup, tekrar canlandırdığı" hakkındaki tesbitleri, bana Âkif Bey merhumun şiirlerini, bilhassa bir tanesini hatırlattı.

Safahat'ın beşinci kitabı *"Hâtıralar"*daki ilk şiir olan bu manzume, 1913 Balkan Harbi facialarını atlatamamış, daha onun yaralarını saramamış olan milletin başına, 1915'in ilk aylarından itibaren yüklenen Birinci Cihan Harbi sırasında çekilen acılarla yazılmıştı.

"Takat getiremeyeceğimiz yükü bize yükleme, Allahım!..." (Bakara / 286) âyeti üzerine yazılmış olan şiirde Âkif Bey, ecdâdımızın İslâm dinini yüceltmek, yaymak ve müdâfaa etmek uğrunda gösterdiği fedakârlıkları, döktüğü kanları, verdiği canları sayıp döktükten sonra, Cenâb-ı Hakk'a o şehidlerin hatırına, yurdumuzu artık felâha çıkarması için yalvarmaktaydı:

Bizler ki senin va'd-i İlâhîne inandık;
Bizler ki bin üç yüz bu kadar yıl seni andık;
Bizler ki beşer bir sürü ma'bûda taparken,
Yıktık o yaman şirki, devirdik ebediyyen;
Bizler ki birer hamlede evhâmı bitirdik,
Ma'bedlere Ma'bûd-i Hakīkī'yi getirdik;

Ecdâdımızın kanları seller gibi akmış...
Maksadları dîninle beraber yaşamakmış.
Evlâdı da kurbân olacakmış bu uğurda...
Olsun yine, lâkin bu ışık yoksulu yurda,
Bir nûr-i nazar yok mu ki baksın bacasından?
Bir yıldız, İlâhî? Bu ne zulmet! Bu ne zindan!

Balkan'daki yangın daha kül bağlamamışken,
Bir başka cehennem çıkıversin... Bu ne erken!

Lâkin bu cehennem onu yıldırdı mı? Aslâ!
İ'lâya seğirtip duruyor nâmını hâlâ.
Kum dalgalarından geçiyor öyle şitâban:
Gûyâ o Sabâ, geçtiği çöller de hıyâban.
Kar kütlelerinden iniyor öyle yaman ki:
Bir çağlayan akmakta yarıp taşları sanki.

Kızgın günün altında beyâbânı dolaştı;
Yalçın buzun üstünde sekip dağları aştı.
Artık gidiyor: Hakk'a varan bir yolu tutmuş,
Allâh'a bakan gözleri dünyâyı unutmuş.

Cûş eyleyedursun geriden nevha-i hüsran...
Yâdında onun şimdi ne mâtem, ne de hicran!
Yâdında değil lânesinin hüzn-i elîmi;
Yâdında değil yavrusunun tavr-ı yetîmi;
Yâdında değil doğduğu, ter döktüğü toprak;

Yâdında kalan hâtıra bir şey, o da ancak:
Gökten ona «yüksel!» diyen ecdâd-ı şehîdi!
Artık o da yükseldi, fakat yerde ümîdi:
Bir böyle şehîdin ki mükâfâtı zaferdir,
Vermezsen İlâhî dökülen hûnu hederdir!

ŞIH AHMED FÂRİSÎ

Harem-i Şerif Kütüphanesi'nde, Hazret-i Ömer Kapısı'na muttasıl olan kütüphanede 1960'dan 1975'e kadar müdürlük yapan Şıh Ahmed Fârisî isimli bir zat vardı.

Kendisi Medine-i Münevvere'de doğmuş; tahsilini Şıh Abdülkâdir Çelebi, Şıh Ahmed Busâtî, Şıh Ömer Berrî gibi hocalardan bitirmiş, icâzetnâme almıştı. Gâyet zeki, şair bir zat idi. Çok ibretli bir hayat hikayesi vardı...

Hem tâcir, hem âlim iken...

Şıh Ahmed Fârisî, 1930'larda Hindistan'a gitmiş, Bombay'da ticaretle meşgul olmuş. Zekâsı, çalışkanlığı ve iş bilirliği ile Bombay piyasasında zenginler meyânında adı geçer olmuş.

Ticaretle uğraşırken, bir taraftan ilminin de hakkını verir, işlerinin arasında, Zekeriyya Mescidi adlı bir camide imamlık eder, vaaz verir, hutbe okurmuş.

Fakat beklenmedik bir musibete uğramış. Meğer çocukları, oğulları birisine kefil olmuşlar. O kimse iflâs etmiş, kefil oldukları için bunlar ödemişler. Bu kefâlet dünün zengin tüccarı Ahmed Fârisî'nin iflâsına sebep olmuş...

Dertli bir halde, Medine-i Münevvere'ye dönüp geldi.

Kütüphane müdürü

O günlerin Evkaf Umum Müdürü Şıh Ahmed el-Arabî diye bir zat idi. İkisi eski ders şeriki, talebelikten arkadaş imişler, o zat kendisini Harem-i Şerif Kütüphanesi'ne müdür tayin etti.

O sırada 65 yaşında idi; senelerce her gün sabah akşam kendisiyle görüşürdük. Hatta ihtiyacından dolayı tekâüd müddetini

uzatıyordu. Koskoca bir zengin, müdürlük maaşına muhtaç hale düşmüştü.

"Evlâdına güvenen...

Güzel şiirleri vardı. Birçok beyitlerinden, şu mânaları ifade eden beyitleri aklımda kalmış. Diyordu ki:

"Evlâdına güvenen kimse; oğlum var büyüyecek, adam olacak, bana bakacak, yaşatacak, gam yemem, kaygı çekmem; oğullarım var, bana kâfidir, diye, Allah'tan fazla evlâd ü ahfâdına güvenen kimse; aynen kum üzerine ev bina etmiş kimseye benzer... Kumla beraber bina da kayar, yıkılır gider..."

Bu zat çileli bir insan idi. Oğulları da perişan olmuştu. Orada burada tezgâhtar, kâtip, muhasip olup geçinmeye çalıştılar. Onların gamı da hocaya düştü. Hocanın ecdaddan kalma Medine-i Müevvere'de Cennetü'l-Bakî' civarında bir arsası varmış; zorlattılar, o arsayı da sattırdılar.

"Ben bu kadından razıyım."

Hanımı vefat etmişti. Tekrar evlendi. Genç bir hanım aldı. Allah'ın lütf ü keremi, bu genç hanım, sanki âhir ömründe hocaya teselli olsun, hocaefendi dertlerini unutsun diyen bir insan çıktı.

Hoca bir gün ağlayarak dedi ki:

Aziz dostum Şıh Ali Ulvi, Efendimiz aleyhissalâtu vesselâm: "Sizin en hayırlınız, ailesine hayırlı olandır. Ben ailesine en hayırlı olan bir kimseyim..."

Yani ailenize, hanımınıza, çoluğunuza çocuğunuza hayırlı insan olun diyor. Ben hayırlı insan olamadım da, bu hanım bana hayırlı bir zevce oldu. Sanki Peygamber Efendimiz'in hadis-i şeriflerini, *"Sizin en hayırlınız, kocasına hayırlı olandır"* diye bu kadıncağız tatbik ediyor.

Şahit olun, bu kadına Allah, "Kocan senden razı mıydı?" diye sormasın. Şahit olun ben bu kadından razıyım...

Ağlatan mektup

Bir gün kütüphanede oturuyoruz, postacı geldi, Şıh Ahmed'e bir mektup getirdi...Hazret mektubu açtı, gözlüğünü taktı; okurken gözlerinden yaş damlamaya başladı. Ben hayretler içinde ne diyeceğimi şaşırdım... Mektubu tekrar tekrar, üç defa okudu. Sonra bana verdi...

Kendisinin Riyad'da zengin bir damadı vardı. Mektup ondan geliyordu. Beş çocuklu hanımından şikâyet ediyor, kayınpederine diyor ki:

"İlim öğreneceğine, kitapları ezberleyeceğine, şiir yazacağına, elâleme şairlik satacağına, kızını terbiye edeydin!.."

Adam, beş çocuğunun annesi olan zevcesi için hocayı bu şekilde yaralıyordu.

"Anne baba, kızı için her gün ölür!..."

Hoca hıçkırıklar içinde şöyle demişti:

Çocukluğumdan beri şu sözü işitirdim de, başıma gelmediği için acısını duymuyordum. Bugün o acıyı, her yudumunda, her zerresinde tatmaya başladım. O söz şunu söylüyordu:

"Hemmü'l-benât, ile'l-memât."

Yani "kızların derdi, ölünceye kadardır."

Bir ana ve baba, ölünceye kadar, kızlarının derdini çekmekle mükelleftir, çekmeye mahkûmdur.

Şıh Ahmed, dertli Şıh Ahmed Fârisî, Allah rahmet eylesin, onu Cennet'inde şâd eylesin, şöyle demişti:

Dünyada en ucuz şey nedir?

Talihsiz bir kızdır...

Talihi olmayan bir kız, el evinde, eşyanın en ucuzu olur...

Ana baba, büyük emel ve emeklerle büyüttükleri kızlarının boynunun bükük oluşuna, kalbinin yaralı oluşuna, dayanamazlar. Talihsiz bir yavru olduğunu görerek, her gün ölürler... Her gün, "Acaba ne haberle gelecek bu kız!?" diye bekleşirler...

ŞIH İBRAHİM HOTENÎ

Medine-i Münevvere'deki kıymetli âlimlerden, hakkıyle âlimlerden, muhaddis, müfessir, fakih ve müverrih Şıh İbrahim Hotenî vardı. Türkistanlıydı...

Başı sonu kopuk yazmaların yazarını bulurdu

Medine-i Münevvere'deki Ulûm-i Şer'iyye Medresesi'nde uzun seneler fıkıh ve tefsir okutmuş bir zattır. Buhara'dan gelen âlimlerin en kabiliyetlisi, en zekisi idi. Gerek hadiste ve bilhassa fıkıh ve usûl-i fıkıhta senet kabul edilecek bir zattı.

Kendisi Buharî-i Şerif'de anlayamadığım hadislerin izahını sorduğum hocaların başında gelir. Allah kabrini pür-nûr eylesin...

Senelerce kütüphanelerde yazma eserler mütehassısı olarak çalıştı. Bilhassa ciltlenmemiş, kapağı, baş tarafı kopmuş, son yaprakları kaybolmuş eserlerin adlarını, müelliflerini, eserleri okuyup tedkik ettikten sonra anlayan büyük bir âlimdi.

Gönlü zengin, maaşını kitaba veren, kitap meraklısı bir zat idi...

"Her yer kitap dolu; ama evde erzak yok!.."

Bir gün sabahleyin evden çıkarken hanımı demiş ki:

"Hocaefendi, kitap kitap kitap, her taraf kitap doldu. Evde erzak yok, pişirecek şey kalmadı. Pirinç yok, şeker yok... Giderken bakkal Muhsin Rişvan amcaya uğrasan da, hamalla pişirecek bir şeyler göndersen..."

Hocaefendi, peki demiş; inşâallah, demiş, çıkmış...

Kendisi fevkalâde halim selim, tatlı bir insandı. Hanımını da üzmek, kırmak, kızdırmak istemezdi. Şöyle derdi:

"Bak ben dışarı çıkıyorum; Harem-i Şerif'e gidiyorum, kütüphaneye geliyorum; eş dost görüyorum. Hanım bunlardan mahrum; evin işiyle meşgul... Üzmek, kızdırmak istemem"

Şıh Feyyûmî'nin kitapları

O sabah hocaefendi kütüphaneye gelirken mezat pazarına uğrar; acaba ne var, ne yok diye bakacak...

Hamza Zakur adında bir zat vardı. Evinde satılacak kitabı olan, terekelerden, ecdadından, babasından kalan kitapları satacak olanlar, mezata indirmek isteyenler ona getirirler... Şıh Hamza Zakur, Hocaefendi'yi görünce,

"Hocam, merhum Şıh Feyyûmî'nin kitapları satılıyor, kıyılacak kitaplar değil bunlar" der.

Hoca bakar kıyamaz,

"Pekâlâ Şıh Hamza ne eder acaba?"

"Hocam iki yüz riyale bende kaldı. Ben de sizin için aldım..."

Erzak yerine borçla kitap...

Hoca'nın parası yok.

O erzak alacağı bakkala koşar:

"Aman Şıh Muhsin, bana iki yüz riyal ver" der.

İki yüz gümüş riyali alır, Şıh Hamza'ya verir. Kitapları Sudanlı bir siyahi hamalın kocaman guffesine doldururlar.

Bizim küfe dediğimize, onlar guffe derler...

O siyahiler eşyayı sırtlarında değil, başlarında taşırlar.

Hamal ağır küfeyi kafasına alır, Hocaefendi'nin evine doğru,

"Ya Allah, ya Allah, ya Allah!.. Yol verin, yol verin, yol verin!.." diye koşarak gider; Hoca peşinden yetişmeye çalışır; eve gelirler...

"Mutfağa, mutfağa!.. Yok yok, kütüphaneye!.."

Yenge, eve nevâle geldi, pişecek geldi, diye:

"Mutfağa, mutfağa" der; Hoca, nefes nefese yetişir:

"Mutfağa değil, kütüphaneye" der.

Hamal, yük başında boynu ağrımış:

"Yâhu, hanginizin emrinde gideceğim? Biriniz mutfağa, biriniz kütüphaneye dersiniz..."

Hanım bakar ki: Kitap...

"Lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâh!.. Ya şıh, nedir bu?"

"Aman kadere itiraz etme!.."

Hanım böyle deyince, Hoca:

"Hanım nasip böyleymiş, kadere itiraz günâhtır; hanım kader böyleymiş, ne yapalım, bunu veren Allah, onu da verecek inşâallah..."

"Yâhu Allah hep kitap veriyor... Bize erzak vermiyor. Evde yağ kalmadı, un kalmadı, pirinç kalmadı."

Hocaefendi der:

"Kadere itiraz etme hanım, aman günâh olur... Kadere itiraz edersen, ben de günâhkâr olurum..."

"Sorma; hanımı gücendirdik..."

Hocaefendi kütüphaneye geldi, telâş içinde...

"Hocaefendi hayır inşâallah?.."

"Yâhu sorma; hanımı gücendirdik... Bugün hanım bize nevâle ısmarladı... Muhsin Rişvan'dan erzak alacaktım. Onun yerine para alıp kitap aldık... Şıh Zakur: Hocam kıyılmaz bu kitaplara; Şıh Feyyûmî'nin kitaplarıdır, dedi. Baktım kıyılacak kitaplar değilmiş; aldık götürdük...

"Hamal bağırır, nereye koyacağım, der; hanım bağırır, mutfağa der; ben kütüphaneye derim... Adamcağız şaşırdı: Yâhu boynum ağrıdı, düşeceğim Allah'ın kulları, kitaplar parçalana-

cak... Hanım çıktı baktı:Yine mi kitap Hocaefendi dedi!.. Hanım kadere itiraz etme, bunu veren Allah'ımız, onu da verecek inşâallah... dedim; bakalım ne olacak!?"

Edebe riâyet...

Şıh İbrahim Hotenî Hocaefendi, Mustafa Sabri Efendi'yi ve Zâhidül Kevserî Efendi'yi çok sever; kitapları çıkar çıkmaz ilk edinenlerden olurdu. Hatta Zâhid Efendi, yazdığı eserleri matbaadan alınca, Medine-i Münevvere'de gönderdiği âlimlerin başında bu zat bulunurdu.

Zâhid Efendi, Mustafa Sabri Efendi hakkında *"El-istibsâr"* adlı tenkid eserini yazdığı zaman, Şıh İbrahim Hotenî bir gün şöyle demişti:

"Zâhid Kevserî Efendi, Mustafa Sabri Efendi'ye, hocamdır, diyor. Tilmizin hocası hakkında böyle sert bir lisan kullanması doğru değildir. Buna *isâ'e-i edeb* derler; edebe riâyet etmedi, edebin dışına çıktı.

Asıl meselelerde ayrılık yok

"Tenkid an'anemizde vardır. Ulemanın hayatı esasen, birbirinin eserleri hakkında fikir beyan etmektir... Zaten bu iki âlimin arasındaki mesele bir kelimeden çıkıyor. Yoksa İslâm'ın şartında, imanın şartında, her hangi bir asıl mesele hakkında bu iki büyüğün ayrılığı gayrılığı yok. Her noktada birler...

"Mustafa Sabri Hocaefendi: Ben memleketten çıktıktan sonra, mutavassıt, orta bir Cebriye oldum; Zâhid Efendi de bu noktada Mu'tezilî oldu, onu tercih etti; demiş... Onun böyle demesiyle, kaleme sarılıp bu eseri yazmakla, Zâhid Efendi edebe riayet etmedi..."

Allah hepsine rahmet eylesin.

SEYYİD KÂSIM ENDİCÂNÎ

Türkistan'ın Endican âlimlerinden olup tanıştığım mühim âlimlerden birisi de Seyyid Kâsım Endicânî'dir. Bu zatın *Usûl-i Hadîs* hakkında bir eseri vardır. Ayrıca Türkistan lisanıyla on beş ciltlik bir *Tefsir* yazmıştır... Oğlunu bulup, bu eseri araştırmalıdır.

Türkistanlılar, ağlamadan anlatamaz!..

Said Şâmil merhum, komünist Rusya'daki zulmün, tarihte misli görülmemiş bir dehşet olduğunu söylerdi. Derdi ki:

"Sözümün sıhhatini tesbit için, gerek Taif'te gerek Mekke, Cidde ve Medine'de bulunan kardeşlerimize, başlarından geçen felâketleri sorun... Oradan nasıl çıkmışlar; buralara kadar nasıl gelmişler!.. Eğer ağlamadan, hıçkırıklar sözünü kesmeden anlatabilirlerse, bu iddiamı geri alırım...

"Asıl katliam, soykırım Türkistan'da Kırım'da müslümanlara yapılandır. Yahudi uğursuzu, Hitler devrinin yaptığı mezâlimi balon etti; on yirmi elli yüz misline çıkardı; felâketler sahnesi olarak insanlığa gösterdi. Romanlar, filmler neler yaptı...

"Stalin devrinin mezâlimine dair bir film bile yok..."

Âlimin ağlaması

Bir gün Şâmil Bey ile birlikte Endicânî Hocaefendi'ye gitmiştik. Söz memleketten nasıl ayrıldıklarına gelince, Said Bey, hangi tarihte olduğunu sordu...

Hoca tarihi söyler söylemez ağlamaya başladı. Seksen yaşında bir âlimin o şekilde ağlaması, bizleri de ağlattı...

ŞIH ARABÎ

1939'da Konya'dan Cidde yoluyla Mekke-i Mükerreme'ye geldiğimizde, hacca kadar beş ay orada kalmıştım. O zaman Şıh Arabî, gerek Mekke-i Mükerreme'den, gerek Hicaz ve gerekse Endonezya'dan dersine gelmiş olan talebelere ders okutur idi. Sonra da Medresetü'l-Felâh'da müderrislik etti. Mescid-i Haram'ın âlim, vâiz ve müderrislerinden idi. Yazmış olduğu mühim eserleri vardır.

Medine-i Münevvere'deki Türkistanlı âlimlerden Şıh İbrahim Hotenî şöyle dedi:

"Vaktim olsa, Mekke-i Mükerreme'de bulunsam, Şıh Arabî'den beş sene, Ricâl okurum, hadis rivayet etmiş büyük kimseleri okurum..." Allah cümlesine rahmet eylesin...

"Kurtuluş, Bakara Sûresi'nde..."

Bir gün Şıh Arabî'nin ziyaretine gitmiştim. Mecliste Mekke-i Mükerreme'den talebeleriyle birlikte Medresetü'l-Felâh müderrislerinden ve Mescid-i Haram'ın en meşhur vâizlerinden Seyyid Alevî Mâlikî de vardı.

İmandan bahs olunuyordu. Bugünkü müslümanların perişanlıklarından; esaret ve zilletten kurtulma çarelerinde, her şeyden evvel ne olması icap ettiği görüşülüyordu. Herkes dertlerden, devalardan bahseder; şu eksiğimiz var, bu eksiğimiz var, derken; Seyyid Alevî:

"Derdi de, devasını da, ben sûre-i Bakara'daki bir âyette buluyorum" dedi.

Herkes, acaba hangi âyet-i kerîmedir, diye merak edip beklerken; şu âyet-i kerîmeyi okudu:

"Estaîzübillâh; fe in âmenû bi misli mâ âmentüm bihi..." diye başlayıp sonuna kadar okudu.

"Sanki yeni duydum..."

Bunun üzerine Şıh Arabî, hayretler içinde kalarak şunları söyledi:

"Yâhu, hadis-i şerifte, Peygamber Efendimiz: *El-Kur'âniyyete ceddet....*: 'Kur'ân eskimez, yenilenir; yenilenmesi devam eder. Her hadiseye göre âyetler bulursunuz; sanki yeni nâzil olmuş gibi, yeni görüyormuş, yeni duyuyormuşsunuz gibi olursunuz' buyuruyor...

"Ben yetmiş yaşıma geldim; sekiz yaşımdan beri hâfızım... Bu âyet-i kerîmeyi senelerce okudum, okuttum; fakat şimdi yeni duymuş gibi mânâsını idrâk ediyorum. Buyuruyor ki:

Âyet-i kerîmenin meâli

"Ey Ümmet-i Muhammed!.. Eğer sizler de sizden öncekiler gibi, Peygamber-i Zîşân'ın sahabe-i kirâmı gibi iman ederseniz; Allah'a giden yolu bulur, esâretten, zilletten, her felâketten kurtulursunuz... Eğer onlar gibi yürümez, onların tuttuğu yolu tutmazsanız; ömrünüz felâketle geçer, perişan olursunuz; ihtilâflar sizi paramparça eder..." meâli budur.

Âyet-i kerîmede gördüğümüz gibi demek ki kurtuluşumuzun çaresi, sahabe efendilerimiz gibi inanmak ve yaşamaktır.

SEYYİD AHMED HIYÂRÎ

Seyyid Ahmed Hıyârî, son derece lâtif bir insan idi. Hikmetli sözler söyler, güzel Kur'ân-ı Kerîme okurdu. Hâfızası çok kuvvetli idi. Resûl-i Kibriyâ için yazılmış na'atlerin, aşağı yukarı hepsi ezberindeydi.

Kütüphane arkadaşlarımızdan, Medine-i Münevvere'de umum kütüphanelerin eski müdürü Hasanü'ş-Şair'den sonra, Şeyhülkurrâ vazifesini yapmıştı.

Arkadaş arkadaşı kendi yoluna çeker

Son yılında kanser olmuştu. Kanser olduğu da önceleri anlaşılamamıştı. Bir sene kadar evinde kaldı, dışarı çıkmadı. Fakiri çok sever, sık sık yoklamamı isterdi. Ziyaretim üç günü buldu mu: "Gözlerim yollarda kaldı, neredesin" şeklinde şikâyette bulunurdu. Bir gün şöyle demişti:

"Ey âhiret kardeşim Ali Ulvi, es-sâhib sehib!.."

Bu iki kelimenin birincisi sad, ikincisi sin'le yazılır. Sahib, dost arkadaş; sehib, çekici demektir... Şu sözlerle maksadını açıklamıştı:

"Dost arkadaş çekicidir; arkadaş arkadaşını, gözlerle görülmeyen bir iple, bir bağ ile çeker... Ya hayra çeker, ya şerre... Cenâb-ı Hak, bizleri olduğu gibi çoluğumuzu çocuğumuzu, torunlarımızı, ümmet-i Muhammed'in gençlerini, gözle görülmeyen iplerle, dostlarını hayra çekenlerden eylesin; şerre çekenlerden eylemesin..."

"Hastalığın, inşâallah seni temizler..."

Seyyid Ahmed Hıyârî'yi ziyarete gittiğim günlerin birinde, yatağının kenarına oturup, kendisine "geçmiş olsun" dedikten sonra,

"Lâ be'se aleyke tahûrun inşâallah" diye dua etmiştim; yani:

"Geçmiş olsun; bu hastalığın, inşâallah, seni temizleyen, maddî mânevî kirlerden, günahlardan, sıkıntılardan, elem ve kederlerden kurtarıcı, temizleyici bir vasıta, bir vesile olsun..."

Bu söz Efendimiz sallâllâhu aleyhi ve sellemin hastaları ziyaretlerinde buyurdukları bir dua idi... Ben de böyle,

"Geçmiş olsun, hastalığın seni her kederden, her günahtan, her hatadan temizleyici bir temizleme unsuru olsun" deyince; merhum dedi ki:

Bunu da Peygamber Efendimiz'den öğreniyoruz

"Yâhu bugüne kadar ziyaretime gelenler, Allah razı olsun, hepsi: Lâ be'se... Geçmiş olsun, derler... Geçmesi mukadder ve mümkün olmayan bir hastalığın başka bir şeysi yok mu?.. Yâhu bu dâvayı da Peygamber Efendimiz sallâllâhu aleyhi ve sellemden öğreniyoruz...

"Bana birisi, eski haline döndün Seyyid Ahmed! deseydi, bu dua kadar sevinmezdim... Çünkü sen bana, Rahmeten lil Âlemîn'in duasını ettin: Bu hastalık seni temizleyen bir temizleme unsuru olsun, dedin...

"Azizim kardeşim ben seni nasıl unuturum, tahûrun inşâallah dedin..."

Son nefesi

Her gittiğimde, böyle derdim de şöyle cevap verirdi:

"Mâdem ki tahûrdur, inşâallah... İnsanoğlu, hadesten, cünuptan, kirlerden temizlenmeyi, pâk ve berrak olmayı, ne kadar arzu ettiği gibi, günahlardan temizliği de o kadar arzu ediyor... Ömrüm hitam bulup da Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna vardığımda:

Allah'ım çektiklerimi bana tahûr kıl, beni huzuruna temiz gelenlerden eyle, dediğimde: Kulum Ahmed, temiz geldin huzuruma, derse; dünya ve âhiretin bahtiyarlarından olurum."

İşte böyle derdi...

O hafta tekrar ziyaretine gittiğimde baktım, bayılmıştı...

Son nefesinde: Lâ ilâhe illâllah, lâ ilâhe illâllah, lâ ilâhe illâllah, seyyidinâ Muhammed resûlullah, diyerek ruhunu teslim etmişti.

Ruhu şad olsun.

Medine'deki diğer âlimler

Türkistanlı âlimlerden birisi de Ferganalı, Şıh Hâmid Ferganavî idi. Bu zat memleketinden Hindistan'a âlim olarak gelmiş... Fakat orada Nedvetü'l-Ulemâ'da tekrar okumuş; Şiblî Nu'mânî, Süleyman Nedevî, Şıh Ebu's-seyyid Ebul Hasen'lerin müderris oldukları bu yerden de icâzet almış...

Akşamla yatsı arasında, Medine-i Münevvere'de bulunan Türkistanlı kardeşlerimize hadis okuturdu...

Bir diğeri de Şıh Ahmed Dısatî isminde Hanefî fakîhi olan âlim zat idi. Uzun seneler Medine-i Münevvere mahkemesinde kadılık yapmış bir âlimdi...

İcap ettikçe kendisine müracaat ettiğim hadis ulemasından birisi de Suud asıllı, Necidli bir âlim olan Muhammed Harekân Kasımî'dir. Hadis mütehassısıdır. O günlerde Harem-i Şerif'de resmen Buhârî-i Şerif okuturdu... Sonradan Râbıtatü'l - Âlemi'l - İslâmî'nin genel sekreteri oldu.

MISIR'IN MEŞHUR EDİB VE ŞAİRLERİ İLE TÜRK EDEBİYATI SOHBETİ

Kahire'deki talebelik yıllarımda, daha önce birkaç kere bahsettiğim gibi, merhum Mustafa Sadık er-Râfiî'nin talebelerinden, eski Câmi'u'l-Ezher şeyh vekilinin mahdumu, büyük edib Mahmud Şakir'in Mısru'l-Cedîde'deki evinde, haftada bir, edibler ve şairler toplantısı olurdu.

Her toplantıda, Mısır'da zamanın en meşhur edib ve şairleri bulunurdu. Meşhur şair Mahmud Hasan İsmail, büyük edib ve mütefekkir Muhammed Abdülmü'min Hallaf, Muhammed Said el-Aryen, Osman Asel, Yahya Hakkı gibi zevat bunların arasında idiler.

Bu toplantılara Şeyhulislâm Mustafa Sabri Efendi'nin mahdumu İbrahim Sabri Bey de devam ederdi ve ara sıra ben fakiri de götürürdü.

Zelil olana zillet, ölüye yara gibidir...

Bir toplantıda, hiç unutmam, Abbasiler devrinin en büyük şairlerinden olan Ebu't-Tayyib el-Mütenebbî'nin Divan'ı okunuyordu. Şairin:

Men yehün yeshüli'l-hevânü aleyhi
Mâli cürhin bimeyyitin ilâmu

"Zelil olan kimseye zillet kolay gelir. Ölmüş bir insanın aldığı yaradan acı duymaması gibi..." beyti üzerinde duruluyordu.

Herkesin bu beyitten ne anladığı soruldukda; üstad Mahmud Şakir söz alarak şöyle dedi:

Hamâset bayrağı

"Efendiler, bu beyit, çocukluğumdan beri ruhumun ufuklarında bir hamâset bayrağı halinde dalgalanan şaheserlerdendir.

Müsaade ederseniz, biraz geniş konuşacağım. Bu konuşmam, sohbet değil, konferans mahiyetinde olacak. Bilirsiniz ki kâinatta, simalar gibi, üslûb ve ifadeler, mizac ve meşrebler, görüş ve inançlar da ayrı ayrı oluyor. Şiir ve şairler de, bu kâinat-şümûl nizam çerçevesinin içinde bulunuyorlar.

"Meselâ bazı şiir, hisse hitap eder; onlara lirik şiirler deriz. Bazısı da ruha hitab eder, manevî ve tasavvufî şiirler deriz. Bazısı da akla hitap eder; buna da felsefî şiirler deriz ki, hikmet ifade eden şiirlerdir. Bunlar, asırdan asıra, eskimeden pörsümeden intikal ederlerken, dillerde destan oldukları görülür.

"Nesiller onları birer darb-ı mesel olarak kullanırlar. İnsanlıkla beraber yaşadıkları için durmadan yenilenirler. İşte, *'Varlığını insanlığa kabul ettiren fikirler, insanlıkla beraber yaşama hakkına sahiptirler'* mealindeki atasözü, bu gerçeğin ifadesi olmuş oluyor...

Allah'ın, Resûl'ünün ve mü'minlerin...

"Şairin beyitde abideleştirdiği mana: İnsanlığın şeref tacı olan 'izzet'in korunmasıdır ki, bu ulvî seciyeye fertler olduğu gibi, cemiyetler, milletler ve devletler de muhtaçtırlar. Kur'ân-ı Kerim bu manayı mealen şu âyet-i kerimede, nurdan bir mahya halinde bakınız nasıl ebediyet semalarına geriyor:

'Şan ve şeref, izzet ve kuvvet, hâkimiyet ve üstünlük Allah'ındır; Resûlü'nündür; mü'minlerindir. Fakat münafıklar bunu bilmezler.'

"Peygamber-i Zişan Efendimiz de mevzuumuzu, bir hadis-i şeriflerinde mealen şöyle aydınlatırlar:

'Bazı ifadede öyle manevî bir kuvvet vardır ki, adeta insanı büyüler. Bazı şiirler de hikmetin ta kendisidir.'

Ebedî hikmet

"İşte şairin beytindeki ruhlarımızı heyecanlara gark eden manevî hava, bu ebedî hikmetin, fırtına halini almış ifadesidir. İmanlı iradenin aşk haline gelmesi, fert ve cemiyetteki topyekûn

muvaffakiyetlerin baş şartı olduğu gibi, mukaddes davalar ve büyük sevdalar uğrunda savaşlara giren kahraman orduların da zafer tacıdır.

"Üslûb ve ifadenin bu lâhut ufkuna yükselmesi halinde şiir, sadece vezin ve kafiye olma esaretinden kurtuluyor. Büyük sevdalara hız ve hamle kazandıracak ideal sancağı oluyor. Ve bu sancağın dalgalanışında dile gelen besteler, aklın olduğu gibi hissin de, ruhun da, aşkın da nurdan ifadeleri olmuş bulunuyor..."

Türk edebiyatında his ve heyecan

Üstad Mahmud Şakir heyecanlı konuşmasını bu cümlelerle noktalarken kendisine şöyle demiştim:

"Muhterem üstadım! Aynı his ve heyecanı her milletin edib ve şairleri de dile getirmek hak ve hürriyetine sahiptirler, değil mi?"

Bu sualime hazret, "Hay hay!" dediler;

"Eğer Türk şiirinden de beyitler lütfederseniz minnetdar oluruz."

Üstad, böyle deyince, bendeniz, Divan Edebiyatı'ndan başlayarak Âkif ve Yahya Kemâl'e kadar bazı şairlerden mısralar okuyunca hepsi hayretler içinde kaldılar.

İbrahim Sabri Bey'in tercümesi

Fakir, Divan Edebiyatı'ndan başlayarak; Tanzimat, Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âti'den bazı mısraları, bu meşhur Arap üdebâsının meclisinde okuyordum. Bir taraftan da İbrahim Sabri Bey fevkalâde bir vukufla Arapça'ya tercüme ediyordu.

Derken; şair Mahmud Hasan İsmail heyecanlanarak dedi ki:

"Bir şiir, tercüme edildiğinde her şeyden evvel vezin ve kafiyeden doğan en mühim unsurunu kaybeder, derlerdi. Bu hükmün doğruluğunu, okunan birbirinden güzel bu şiirlerde daha iyi anlamış oldum.

"Ali Ulvi Bey kardeşimizin inşâd ettiği mısraların dil verdiği

sevdalı ahenk, beni mest etti. Çünkü bu mısraların her birinin, aruzun çeşitli bahirlerine bağlı olduğu hemen fark edilmektedir. Demek ki, İslâm, bütün insanlığa ve bilhassa Müslüman Türk'e çok şeyler kazandırmıştır."

Deyince, İbrahim Sabri Bey, bu noktayı şu ifadelerle aydınlattılar:

"Evet, aruzu, İranlılar Araplardan almışlar ve bazı tâdilatlar yapmışlar. Biz de onlardan alarak, bazı rötuşlar yapmışız. Bizdeki bu tâdilat, o kadar hassas bir zevk-i selim menşûrundan geçmiştir ki, izahı bir konferansa sığmaz. Çünkü lisanın yüzyıllar aşan tekâmül seyrini safha safha görmemiz icab eder.

Türk Şiiri, billûr bir ırmak olmuştu

"Evet, Osmanlı dehası, bu estetik sevdayı o kadar derin bir incelikle işlemiştir ki, bizde aruz bir mâ-yi mukattar haline gelmiştir. Aynen hat sanatında ve mimaride görülen ibdâ', harikalar harikası tecellisini şiirde de bütün azamet ve ihtişamıyla göstermiştir.

"Meselâ: Bakî, Fuzulî ve Nef'î ile başlayıp, Şeyh Galib'le devam eden bu billûrlaşma safhası; Tanzimat'da yeni hamle kazanarak Şinasî, Namık Kemâl, Muallim Nâci, Hâmid, Ekrem, Fikret, Hâşim, Faruk Nâfiz ve bilâhare Mehmed Âkif ve Yahya Kemâl'de kemâl noktasına erişmiştir. Bilhassa selâset dediğimiz akıcılık, bu dâhîlerin şiirlerinde o hale gelmiştir ki, eskilerin zarûret-i şiir dedikleri zihâf ve imâle gibi şeyler tamamen ortadan kalkmıştır.

"Evet, mübalağa etmiyorum. Mehmed Âkif ve Yahya Kemâl'de zihâf ve imâleden eser bulamazsınız. Bunların sihirkâr üslûb ve ifadelerinde şiir adeta billûr bir ırmak halinde akar gider. Üslûb, bu ehil üstadlar elinde, zoraki olmayan tabii seyri içinde tekâmül ederken ruh olmuş, billûrlaşmış, nurlaşmıştır."

GEÇMİŞİNDEN KOPARILAN MİLLET!

Yine büyük edib Mahmud Şâkir'in evinde akdolunan bir toplantıda, Muhammed Abdülmü'min Hallaf, İbrahim Sabri Bey'e şu suali sordu:

"Hazret, asrımızda Mısır'ın emîru'ş-şuarâsı Ahmed Şevki'dir. Türk'ün emîru'ş-şuarâsı kimdir?"

Bu suale İbrahim Sabri Bey, şöyle cevap verdiler:

Türk'ün Emîru'ş-Şuarâ'sı, bugün Âkif'tir

"Dün 'Makber' ve 'Fatih'in Türbesini Ziyaret' manzumeleriyle Adülhak Hâmid idi; fakat bugün, Âsım'daki 'Çanakkale Şehidleri' destanı ile Mehmed Âkif Bey'dir. (Bana dönerek) Canım kardeşim, Çanakkale Destanı'nı oku da, biz de doya doya dinleyelim." Bunu üzerine ben de okumaya başladım. Vakta ki:

Şühedâ gövdesi, bir baksana, dağlar, taşlar...

mısraını okuyunca, üstadın gözleri doldu:

Yaralanmış temiz alnından, uzanmış yatıyor,
Bir hilâl uğruna, yâ Rab, ne güneşler batıyor!

beytine gelince hazirûna hitaben dediler ki:

Esrarlı bir tecelli

"Efendiler! Bu beytin ikinci mısra'ı var ya, bu mısra öyle harikalar harikası bir tulûattır ki: Dünya şairleri bir araya gelseler böyle bir mısra'ı söyleyemezler. Zira bu mısra her şeyden evvel sehl-i mümteni denen esrarlı bir tecellidir... Güller gibi açıyor, bülbüller gibi şakıyor ve sular gibi akıyor.

"Tabiatta gülün açtığını, bülbülün öttüğünü ve suların çağıl çağıl aktığını görürüz de aynı akışı, aynı ötüşü dile getirmek elimizden gelmez. İşte üslûb ve ifadelerdeki selâset de bu sevdalı tecellilerin ifadeye sığmaz sembolleridir."

Türk'ün İslâm samimiyeti

Bu arada Muhammed Said el-Aryen söz aldı ve şunları söyledi:

"Hepimizin malûmudur ki, medeniyetler ilerledikçe, söze ses katma mahareti, edebiyat san'atının başta gelen âmillerinden birisi olmuştur. İşte aruz da bunlardan biridir.

"Müslüman-Türk, İslâm'ı kabul ederken, o kadar samimiyetle bu İlâhî dine teslim olmuş ki, medenî meşrû olmayan her şeyini atmış, insanî olan topyekûn fazilet ve meziyetleri İslâm'da bulur bulmaz, bunları çekinmeden almış ve aldığı her kemâl unsurunu da kendine mâl etmiş ve o hayat iksirini varlığının her zerresine sindirmiştir.

"İşte bir milletin, her şeyiyle yepyeni bir insan, yepyeni bir ruh, yepyeni bir âlem olması bu demektir. Bunu ben, Müslüman-Türk'ün yüzyılları aşan hayat safhasında çizgi çizgi görmüş bulunuyorum.

Muhteşem medeniyet

"Dinlediğimiz bu şaheser mısraları, nurdan birer abide halinde dünya edebiyat sergisine bahşeden büyük zevk ve büyük şevk, bu ilâhi dinin feyziyle tekâmül etmek ve nurunda ilerlemekle meydana gelmiştir.

"Dinlediğim mısralarda muhteşem medeniyetin, yüzyıllar aşan azameti canlanırken; bir nur ve iman musikîsi dile gelmekte idi. Mısralarda aruzun çağıl çağıl akışı, hepimizin bildiği batı dillerinin hiç birisinde görülemez. Bütün bu ihtişamı, bu zengin dil ve bu engin kültürü, İslâm'ın nurlar saçan kaynağından almıştır...

"Mısralarda bayraklaşan lisan terkîbi: Arapçanın, Farsçanın ve Türkçenin en güzel kelimelerinden derilmiş, bir gül demeti olmuş ve bu demet yüzyıllar aşan bir tekâmül seyri içinde medeniyet lisanı olmuştur."

Geçmişinden koparılmış başka millet var mı?

Yahya Hakkı Bey, bir müddet Türkiye'de bulunması hasebiyle Türkçe'ye oldukça âşina idi. Mevzû'a o da şu şekilde iştirâk etti:

"Efendiler! Saatlerden beri devam eden sohbet, hep düne ait sahne ve safhaların tasviridir. Ali Ulvi kardeşimizin okuduğu ve İbrahim Sabri Bey'in tercüme ettiği mısraların çoğunu bugünün nesli zor anlıyor. Yarınki nesil, belki bunların tamamını birden anlayamayacak. Bir defa 1928'den evvel yazılan eserlerin birçoğunun yabancısıdır. O tarihten sonra Türkçe'nin başına gelenler yüzünden mazisinden de kopmuş bulunuyor.

"Evet, üç lisanın en güzel kelimelerinden örülmüş o zengin Osmanlı Türkçesi'nin bugün yerinde yeller esmektedir. Bence, Müslüman-Türkün bugün, üzerinde durup düşüneceği en hassas nokta da budur.

"Cihan tarihinde, geçmişinden çok kısa bir zaman içinde bu kadar kopmuş bir millet var mıdır, bilmiyorum?.. Bugünkü neslin içine düşmüş olduğu fikri perişanlık bence, felâketlerin en cana kıyanı olacaktır.

Bin sene önceki bir şair...

"Biliyorsunuz ki, sohbetimizin başında, felsefesini hane sahibi üstad Mahmud Şakir Bey'den dinlediğimiz beyit, şair Mütenebbî'ye ait idi. Mütenebbî ise, bundan bin sene evvel yaşayan bir şairdir. Bu itibarla, bin sene evvelki şiiri, bugün dahi sanki henüz yazılmış gibi aşk ve heyecanla okumamız; üzerinde durulacak çok mühim bir mukaddimenin neticesidir ki, o da:

"Evvelâ yazımızın değişmeyişi, sonra da üslûb ve ifadede,

din, iman, tarih ve ecdad, aile ve an'ane dilimiz olan Arapça'nın değişmemesidir. Bu itibarla biz, her şeyimizi, yazımızın ve dilimizin bekasına borçluyuz. Aynı hürmet ve muhafazakârlığı diğer milletlerde de görmekteyiz. Onlarda da ne yazı değişmiş, ne de dil mürûr-i zamana uğrayarak modası geçmiş köhne bir meta gibi silkinip atılmıştır.

"Biraz önce İbrahim Sabri Bey, Abdülhak Hâmid'in 'Fatih'in Türbesini Ziyaret' ünvanlı şiiriyle Türkün şair-i a'zamı olduğunu söylediler. Gidenler görürler[1] ki, bugün o türbeye kilit vurulmuş, içeriye girmek yasaktır. "

Hilâfet'e mersiyeyi ağlayarak...

Her kelimesi, birer gözyaşı damlası olan bu cümleleri işiten Mahmud Şakir Bey, Ahmed Şevki'nin Hilâfet'in ilgası münasebetiyle yazdığı, gözyaşları bestesi olan meşhur manzumeyi ağlaya ağlaya okudu.

Mecliste bulunan bütün üdebâ, o yanık gönül feryadını hıçkırıklar içinde dinlediler. İnşaallah, bu kasidenin tercüme ve tefsirinden de bahsedeceğim.

[1] Konuşmanın geçtiği 1940'lı yıllarda.

HİLÂFET'İN CENAZESİNE AĞIT

Merhum Ahmed Şevki, Hilâfet'in ilgasından sonra nazm ettiği şiirinde, İslâm düşmanlarının bununla neler kasdettiklerini ve bundan sonra müslüman dünyasının başına neler geleceğini ve müslümanların ne büyük müşkillerle karşılaşacaklarını anlatır.

Bu trajik vak'ayı, manzumesinin bazı mısralarında, dünyaları aydınlatan Hilâfet güneşinin en matemli renkler içinde gurûb edişini ve bu hazin gurûbu, felâketli gecelerin takip edeceğini tasvir eder. Manzumesi, baştanbaşa bir âh u figan ırmağı halinde akar gider.

Bazı mısralarında bu acıklı gurûbu, bir cenaze merasimine benzetirken, o hazin sahneyi şu kanayan renklerle tablolaştırır:

"Gelinliğinle kefenlendin!.."

"Eyvah! Dünkü düğün besteleri, bugün birer matem neşîdesi oldu. Ey İslâm'ın büyük kaybı! Vefat haberin, düğün sarayının zinetleri içinde dostlara haber verildi.

"Ey büyük kaybımız! Düğün gecesinde, gelinlik elbiselerinle kefenlendin... Tanyeri ağarırken, o muhteşem saraya, gelinlik elbiselerinle gömüldün...

"Mübarek cenazen teşyî edilirken, o kadar birbirine zıt sahneler canlanıyordu ki, bir tarafta düşmanların gülüp eğleniyor, öbür tarafta dostların yaş yerine kan ağlıyorlardı...

"Başsız kalmanın felâketine ağlıyoruz..."

"Evet, bugün sana yaş dökenler, sadece gözler ve gönüller değil, onlarla beraber mâbedler, minberler, mihrablar ve minareler ağlamakta...

"Sana bugün, şehirler, köyler, ülkeler ve bölgeler yas tutmaktalar...

"Hindistan ülkesi kendinden geçmiş. Mısır diyarı matemlere gark olmuş... Baştanbaşa İslâm âlemi, başsız kalmanın felâketine ağlıyor...

"Senin mukaddes cenazeni teşyî merasimine iştirak edenler; bütün İslâm âleminin ülkeleri, bölgeleri, şehirleri, köyleri, mâbedleri, mihrabları ve minareleridir... Bunlarla birlikte yerde çiçekler, gökte felekler, Arş'da melekler yas tutmaktadır..."

Şaire, bugünü söyleten "ilhâm-ı sâdık"

Aslında, harikulâde hadiseler, Peygamberlerde zuhur ettiğinde onlara "mucize", velilerde vuku bulduğunda "keramet", âriflerde görüldüğünde "feraset", şairlerde tecelli ettiğinde de bunlara "ilhâm-ı sâdık" denir.

İşte şair, imanın ışığında İslâm âleminin istikbalini süzerken, şimşekli ufuklardan kopacak fırtınaları, ta o günlerde sezmiş...

Müslüman dünyasının bugünkü perişan halini, o günlerde hayalinde canlandırarak; bir gözyaşı çağlayanı olan mersiyesini, asırların ve nesillerin hafızasına silinmez bir tablo ve yıkılmaz bir âbide olarak dikmiştir.

Nitekim aynı yanık besteleri, İslâm âlemi yıllar yılı Muhammed İkbal'den ve Mehmed Âkif'den dinlemiştir.

MEVDÛDÎ, KUTUB VE HAVVA

Mevdûdî'nin derdi: "Müslümanlar bu esaret hâlinden nasıl kurtulacak" mes'elesi idi...

"İslâm sadece bir akāid, bir iman değil; imanla birlikte amel dini, icrâ dini; fertle ve cemiyetle beraber yaşayan bir din; İslâm devlet dinidir" diyordu.

Aşkı ve derdi bu idi. Hatta gücendirdiği kimseler oldu. Gücenenler oldu. Üstad sert çıkış yaptı:

"Bu şekilde, sade temennilerle bu işler olmaz. Müslüman dünyasında, iyi kimselerin hallerini görüyorum. Lisân-ı halleri hep temennidir: Şöyle olsa! Böyle olsa!..

"Yahu, bu işler kendiliğinden olmaz!"

Hatta bir sözü var:

"Hak ve hakīkati, Peygamber Efendimiz (s.a) Nur Dağı'nda bulmuştu. Asıl ordan indikten sonra başladı cihad!.. Bizim Müslüman âlimler safada, Nur Dağı'ndalar henüz" derdi;

"Nur Dağı'nda tecelliye mazharlar. Nur Dağı'na vahiy indi. Ondan sonra da Peygamber Efendimiz (s.a) dağdan indi. O nurdan, nur-i kâinatı yazdı. Bizde kâinatın nurunu yazmaya kimse razı değil. Nurun içinde kendinden geçmiş; herkes böyle mistik havadalar... İslâm âleminin kendi işini kendi görür bir hale gelmesi lâzımdır. Bu da ancak müslümanların vazifelerini müdrik olmasıyla başlar."

Muhammed Kutub

Muhammed Kutub'la da Medine-i Münevvere'de görüşmemiz olmuştu.

Muhammed Kutub batı dillerini çok iyi bilir. Hem İngilizce bilir, hem de Almanca bilir. Doktorası Freud üzerinedir. Der ki:

"Allahu Teâlâ'nın her işde bir hikmeti var. Eğer ben doktoramı Freud üzerine yapmasaydım, İslâm'ın nezâhetini, faziletini, insana bakışını, insanı insan olarak değerlendirmesini, bu kadar açıklıkla göremezdim.

"Materyalizmle İslâm Arasındaki İnsan" eserini yazarken, dinimin hak din olduğuna, İslâm Peygamberi'nin de sadece bir kavmin değil, bütün insanlığın peygamberi olduğuna inandım.

"Sanki Peygamber Efendimiz (s.a) dünyaya bugün gelmiş. Hayata baktım ki, gerek ahlâkda gerek hayatda, gerekse ailede Peygamber Efendimizin (s.a) düsturlarına, emirlerine riayet etmeyen cemiyetler batıyor, bozuluyor, dejenere oluyor. Batı bugün faziletsizliğin belâsını çekiyor."

Said Havva

Said Havva da beş sene Medine'de kaldı. Her gün bizim kütüphaneye gelir, kitap, yazma eserler mütalâa ederdi. Said Havva'nın hem ilmi, hem kalemi kuvvetliydi.

Aynı zamanda Said Havva'nın derin tarafları da vardı, âbid idi. Hem âlim, hem âbid idi. Bilhassa gençlere şöyle tavsiye ederdi:

"Çocuklar, benim mizacım, meşrebim, hal ve harekâtım itibarıyla, sizlerin, camie giremeyenlerle meşgul olmanızı isterim. Siz bana, camie getirin; gerisini ben yapayım. Gençleri camie getirmek size aid. Camie girdikten sonra da onların ruhlarını beslemek bana aid" derdi.

Üçüne de Allah rahmet eylesin.

DIŞ DÜNYA BİZE NASIL BAKIYOR?

Türkiye'nin ne ekonomik açıdan, ne de maneviyatda gelişmesini istiyorlar. Böyle bocalasın dursun istiyorlar.

Elhamdülillâh milletimizin din anlayışı, Sahabe-i Kirâm'ın din anlayışı gibidir. İslâm uğrunda kendinden geçer.

İşte sırf bunun için müstemlekeciler buraya saldırıyorlar.

Çünkü eskiden Osmanlı Hilâfet makamı olarak, Cihâd-ı Mukaddesi ilân ediyordu. Müslümanlar başlarına bir iş gelince buraya, Osmanlı'ya müracaat ediyorlardı. Bundan da İngiliz rahatsızdı, Rus rahatsızdı, Fransız rahatsızdı. Osmanlı en zayıf günlerinde bile onları, rahatsız ediyordu.

Düşmanlar neden bize saldırırlar?..

Dış dünyanın üzerimize gelmesinin sebebi, her şeyimizle bizi, geniş dünyadan ayırıp bugünkü gibi dar bir daireye sıkıştırmaktı. Evet, bizi her şeyimizle İslâm âleminden ayırmak, tecrid etmek istiyorlardı.

Evet... Tamamen bu yaptıklarını, Müslümanlık'tan ve Hilâfet'ten dolayı yaptılar.

Düşündüler ki, bu milleti, kendi haline bırakmaya gelmiyor. Çünkü Sahabe-i Kirâm gibi savaş diyor, cihad diyor, ölümden korkmuyor.

Ordusuna "Peygamber Ocağı" diye bakıyor. Cihada giderken, annesi, ağlayacağı yerde sırtını sıvazlıyor. Beşikte çocuğa ninni söylerken, babası gibi şehid olacak, diyor.

ZAMANIMIZDA, İMAN HİZMETİNDE OLANLAR NASIL DAVRANMALI?

Her şeyden evvel, Efendimiz'in, *"Din muameleden, davranışlardan ibarettir"* hadis-i şerifinin ışığında, bütün hal ve hareketlerimizin müslümana yakışır şekilde olması gerekir. Diğer bir hadis-i şerifte ,

"Herkes çobandır. Nefsinizin de çobanısınız. Sorumluluğunu üstlendiğiniz vazifeden mes'ulsünüz" buyuruluyor.

Zor vazifeyi almalı, en iyi yapmalı

Herkes kendine sormalı: Ben hakîkaten Peygamber Efendimiz'in tarif ettiği vasıfta mıyım? Gayemize olan hizmetimden memnun muyum?

İşte din hizmetkârı gençler, yetişirken de yetiştirmeyi din borcu bilmelidir. Sadece yaşayan değil yaşatan bir gençlik olmalıdır. Her sahada İslâm'a teslim ve örnek olmak lâzım.

Vaktiyle bir zâta, "Bir kelime ile dervişi tarif eder misiniz?" diye sormuşlar. Cevabı, "Hazır asker" olmuş.

Evet, madem ki derviş hazır askerdir; o halde, bütün mü'minler, hazır asker olmalıdır. Hizmetin her yönüne, en ağır ve mes'uliyetli vazifelere bile tâlip olmalıdır. Verilen vazifeyi de en iyi şekilde yapan insan olmalıdır.

Her işde, en iyi ve örnek insan olmalı

Müslüman, ehil insan olmalıdır. Ehil insan yetiştirmelidir. Gazetecilikte, yazarlıkta, hadiseleri takip etmekte; fabrika, tesis kurmakta ehil... Örnek insan olmak lâzım. Her halimizde İslâm'ı sevmemiz, sevdirmemiz lâzım.

Şuurlu, imanlı, irfanlı insanlar, her sahada alternatif olmak zorundadırlar. Durmadan gelişen teknik ve teknolojiye de sahip çıkarak, bütün emeli İslâm'ı sadece müslümanlara değil insanlık âlemine yaymak olmalı, teknik imkânları da buna göre kullanmalıdır.

Çünkü Hazret-i Muhammed (s.a.v.) bütün insanların peygamberi, âlemlerin peygamberidir. Ümmetinden beklediği de budur. İnsanlığı, imansızlıktan, ahlâksızlıktan, vicdansızlıktan kurtarmak cihadların en büyüğüdür.

Bu cihadı mü'min ferdler, bilhassa gençler, eliyle, diliyle, haliyle, ilmiyle, çalışmalarıyla yapacaktır. Hizmetlerin en ağırının altına girse bile, bunu başarmalıdır. Gaye bu olmalıdır. Böyle bir gençliğin yola çıktığını, kervanlaştığını görmekle bahtiyarım, elhamdülillah.

Felsefe, gözyaşı bilmez; halbuki...

Efendimiz (s.a.v.), *"Bir kimsenin imanını kurtarmaklığın, dünya ve dünyada olan her şeyden hayırlıdır"* buyuruyor. Nerede kaldı milyonların imanını kurtarmak? Her mü'min, bu müjdenin şevkiyle hizmet etmeye çalışmalıdır.

"Felsefe hayrete, din ise hidayete götürür" denilmiştir. Bu noktaya biraz aydınlık getirmek isterim. Şöyle ki:

Felsefe, sadece aklı iknaa çalışır. İnsan ise, sadece akıldan ibaret bir varlık değildir. Onun bir de gönül âlemi ve ruh dünyası vardır. Bunların sualleri cevapsız kalınca, insan varlığı her yönüyle tatmin edilmiş sayılmaz.

Felsefenin bir eksik tarafı daha vardır. Felsefe gözyaşı bilmez. Gönül derdi ise, ruhun en samimi ifadesi olan gözyaşıyla şifa bulur. Günümüz insanının en büyük hicranı, gözyaşından uzak kalma talihsizliğidir.

İnsanlık, Kur'an'a muhtaç

Bu itibarla, insanoğlunu uzvî ve ruhî bütün melekeleriyle

tatmin eden ilâhî vahyin tecellî sahnesi olan Kur'ân-ı Kerim, insanları hayretten kurtarıp hidayete erdiren bir nur meş'alesidir.

Binâenaleyh, bütün hız ve feyzini Kur'an-ı Kerim'den alan iman ve İslâm hizmetlerinin, insanlar üzerine yaptığı harikulâde tesirin sır ve hikmeti de buradadır.

Bu ise hiçbir şey değil, ancak Kur'ân-ı Azîmü'ş-Şân'ın ezelî ve ebedî mûcizesidir. Evet, bu ilâhî zaferi o büyük mûcizede aramak lâzımdır. Fakir, sözümü şu beyitle bağlamak isterim:

Rûhun bu ihtiyâcını söyler akan sular,
Kur'ân'a her zaman beşerin ihtiyâcı var...

DÜŞÜNCELER

Hatıralar'da anlatılan şahıslar ve olayların hikâyelerinde, bugünkünden oldukça farklı bir duygu, düşünce ve edep dünyası ile karşılaştık. O âleme özendik ve hayalini kurduk... Üstad'ın, bu bölümde bulunan kısa deyişlerinde ise o dünyayı kurup yaşatmış ve istenirse yine hayata geçirebilecek olan düsturlar, birer hayat programı olarak bizlere sunuluyor. Burada toplanan yazılar, kendisinin isteği ve yol göstermesiyle, makale ve sohbetlerinden derlendi. Üstad'ın, hatıralarında bizlere vermeye çalıştığı ve hallenmemizi beklediği iman şuuru, gönül hisleri, ahlâk ve edep davranışları, bu satırlarda, kendilerine iltifat edeceğimiz günleri beklemektedirler.

CİHAD, RUHU ESİRLİKTEN KURTARIR

Bugün sadece biz değil, bütün İslâm âlemi, yüce dinimizin icâbı olan bir cihad ruhuna muhtaçtır. Zira cihadın, aklımız için en üstün gaye, ruhumuz için en yüce aşk haline gelmesini zarûrî kılan yüksek duygu, bizi, gayemizin ve varlığımızın düşmanı olan güçlere esir düşmekten kurtaracak yegâne âmildir.

Kur'an-ı Kerim'in her âyetinde ve yüce Peygamberimiz'in her hadis-i şerifinde bu İlâhi aşkın imanımıza telkini vardır.

Bilhassa milletimizin ikbal ve istikbali olan genç neslin, bu büyük ruhun aşk ve heyecanına sahip olarak yetişmesini, hayatımızın gayesi bilmemiz icâb ediyor ve bu şuura ermeyi, bizzat yüce dinimiz bizlere farz kılıyor...

Nedvi'den gençlerimize

Burada çok mühim bir noktaya işaret etmek isterim:

Kıymetli eserleri ve feyizli hizmetleriyle, bütün İslâm âleminin hürmet ve takdirini kazanmış bulunan Mevlâna Ebu'l-Hasen en-Nedvi ile son görüşmemizde hazretin, Türk gençliğine şöyle bir vasiyeti olmuştu:

"Gençlerinize tarih şuurunu vermeyi ihmal etmeyiniz. Çünkü Cenâb-ı Hak, sizin tarihinize o kadar ihtişamlı bir zenginlik lûtfetmiş ki, Sahabe-i Kirâm'dan sonra, hiçbir milletin tarihi, sizin mâziniz kadar şan ve şerefle dolup taşmamaktadır.

"Gençleriniz, tarihin o şerefli sahifelerini mütalaa ederken, ruhlarına, o büyük savaşlardan hamâset rüzgârlarının estiğini göreceklerdir.

"İslâm'ın nur ve irfanını dünyanın en ücra köşelerine yayan büyük atalarınızın fütûhâtını gördükçe, onlardaki kudret ve

cesaretin, siyaset ve basiretin, merhamet ve adaletin asaletine hayran olacaklardır. Onlar gibi büyük insan olmaya hazırlanacaklardır. Zira büyük işleri, ancak büyük insanların başarabilmesi gibi, büyük hareketler de büyük ruhların eseri olabilir."

Üstad Mevlâna Ebu'l-Hasan en-Nedvi'nin bu tavsiyelerinin, ne kadar isabetli bir seziş olduğunu aziz okuyucularımın da benim gibi kabul edeceklerinden hiç şüphe duymuyorum.

HER ŞEY ONDA

İslâmî şuura eren bir müslümanın, onu bir fert olarak yaşaması kâfi gelmiyor. Bu İlâhi hayat nizamını kendisi yaşarken, başkalarına da yaşatmayı en mukaddes vazife bilmesi gerekiyor.

Bu hizmete mebnîdir ki, İslâm bütün insanlığın dini olmuş tur. Her şey onda olduğu gibi, o da her şeyde bulunuyor.

BEKLENEN HEDİYELER

Fahr-i Cihan Efendimiz'in 23 seneyi kaplayan Peygamberlik devresinde ifa ettikleri cihanşümul icraatının başında, büyük insan yetiştirme müessesesi kurmaları ve bu insanları yetiştirmede fevkalâde başarılı olmalarıdır.

Gün geçtikçe bu mühim vazifenin önemini daha iyi anlıyoruz. Evet, büyük çapta devlet adamı yetiştirmenin her şeyden mühim ve güç olduğunu, içimiz yanarak ve kalbimiz kanayarak görmekteyiz.

Hasreti çekilen insanlar

Pakistan devletinin manevî kurucusu büyük İslâm şairi Muhammed İkbâl, şu sözü boşuna söylememiş:

"Hac'dan ve Umre'den gelen dostlarımı ziyaret ettiğimde görüyorum ki, hepsinin misafirlerine ikram ettikleri hediyeler aynıdır. Hurma, zemzem, misvak gibi... Kendilerine içim yanarak soruyorum:

"Dostlarım! İçinizde, Hazret-i Ebûbekir'in iman ve ferase-

tini, Hazret-i Ömer'in adalet ve cesaretini, Hazret-i Osman'ın hayâ ve sehâvetini, Hazret-i Ali'nin ilim ve şecaatini, Ebu Ubeyde'nin sadakat ve emanetini ve Halid bin Velid'in askerî dehâsını getiren yok mudur?!.."

Görüyoruz ki, büyük şair neyin hasretini çekiyor?

Evet, bütün İslâm âleminde olduğu gibi, memleketimizde de hasreti çekilen, İslâm'ın ruhu demek olan "Vahdet"i temin etmeyi din borcu bilen, büyük idrak ve basiret, yüce ahlâk ve feragat sahibi insanlardır...

"Müslüman Birliği" din borcudur

Çekilen bunca dertlerin devası olan vahdetle, memleketimizde inanç ve ruh birliği teşekkül eder. Ruh birliğinden, gaye ve hedef birliği bayraklaşmış olur.

İşte, sohbetlerimde âcizane üzerinde hassasiyetle durduğum "Müslüman Birliği"ni, bir din borcu telakkî etmekteyim. Yüce Peygamberimizin ümmetinden beklediği de, şehâdet getiren her müslüman kalbin bu duygu ile atması ve her mü'min ruhun, yüce davanın bu kudsî alevinde yanması değil midir?!..

SÖZ VE YAZILARIN KAYNAĞI

Bilindiği gibi söylenen söz, yazılan yazı, nazmedilen şiir, icra edilen beste ve resm olunan levha, bütün bunlar; gönülde duyulan hislerin ve zihinde beliren fikirlerin ifadesidir. Kaynaklarının temizliği nisbetinde billûrlaşıp nurlaşırlar, mânâ ve muhtevaları ölçüsünde de ulviyet ve kudsiyet kazanırlar.

Onların, gözlerimizle göremediğimiz gönül ikliminden gelerek, gerçekler dünyasına doğuşları, mânâ âleminden madde zeminine inmeleri demektir ki, ruhun dünyamıza serpilen ifade pırıltıları mânâsına gelir.

Bu itibarla, onlar da ilham menbâları olan ruhun şeffaflığı nisbetinde berraklık kazanırlar ve yüksekliği derecesinde de bizi,

mânâ âlemlerinin aşkımıza cevelangâh olan ufuklarına alıp götürürler.

ÖLENİN ARKASINDAN

Bir kimsenin yüzüne karşı hoşlanmadığı bir sözü söylemek veya üzüntü duyacağı bir harekette bulunmak şöyle dursun, gıyabında konuşmayı bile büyük suç sayan İslâm, vefat eden bir kimsenin de daima hayırla yad edilmesini ve iyi tarafları ile anılmasını emrediyor.

KÂBE'NİN KIYAFETİ

Şair, Kâbe-i Muazzama'ya soruyor:

"Ey Kâbe, niçin sen böyle siyahlar giyiyorsun?"

Kâbe cevap veriyor:

"Ben siyahlar giymeyeyim de kimler giysin?

"Benim sevgilim Muhammed Mustafa (s.a) beni bıraktı. Mekke halkı O'nun kadr ü kıymetini bilmedi de, Medine'ye hicret etti. Binâenaleyh, kıyamete kadar bana siyahlar giymek, alın yazısı olmuştur."

MİLLET NE ZAMAN ÖLÜR?

Bir milletin hayat unsurları demek olan din, dil, tarih, kültür, san'at gibi atalar mirası manevî değerlerin yaşamasıyla o millet ayakta kalabiliyor.

Aksi halde, kâinatta yaşamak hakkını kaybeden varlıklar gibi, hayat sahnesinden silinip gitmeye mahkûm oluyor...

İNANÇ GİDERSE ŞAHSİYET ÖLÜR

Gerek fert ve gerek cemiyet hayatında, insanı insan eden manevî değerler olduğu gibi, milletleri yaşatan hayat unsurları da aynı değerlerdir.

Zira her şeyin bir öz cevheri vardır. Manevî değerlerin öz cevheri de "İnanç"tır.

İnancı olan fert ve cemiyet, benliğine sahip olduğu gibi, asliyetiyle birlikte şahsiyetini korumak şuur ve idrakini de kazanır. Lâkin inancını kaybedince; asliyetiyle birlikte şahsiyetini de kaybetmiş olur.

FELÂKETİN ÜÇÜ BİRDEN...

Vaktiyle, huyunu değiştiren kimseye huysuz, soyunu inkâr edene soysuz, dininden çıkana da dinsiz derlerdi. Bugün imansız kalan nasipsizlerde, bu üç felâketin üçü birden tahakkuk etmiş bulunuyor.

Çünkü insanın şahsiyetini koruyan manevî değerlerin başında iman geldiği için, iman gidince, her şey yok oluyor.

Maalesef bu hal, bütün yeryüzünde, inancını kaybeden kitlelerde, bulaşıcı hastalık halinde yayılmış oldu...

MANEVÎ BARAJ YIKILIRSA...

Manevî değerlerle mukaddes idealler, insanoğlunun, ruh ve fikir dünyasındaki dalgalanmalar için, birer "baraj" hükmündedirler.

Barajın yıkılmasıyla tarlaların, bahçelerin, köylerin ve hatta şehirlerin sular altında kalması gibi, insanı insan eden manevî değerlerin yok olmasıyla da, insan varlığı, en kirli ihtirasların işgal ve istilâsına uğramak felâketine maruz kalır ki, cemiyetler için büyük yıkılış işte budur.

Kitleler için felâketlerin en büyüğü, onu teşkil eden insanların dejenere olmasıdır. Bu da ancak, imansızlık illetinin doğurduğu ahlâksızlığın her çeşidine bulanmak, zillet ve sefaletine sürüklenmekle olur...

GAFLET!

İnsanoğlu öyle bir fıtratta yaratılmıştır ki, içinde yüzdüğü nimetler deryasının kadrini, ancak onu elinden kaçırdıktan sonra biliyor...

İşte bu kadir-bilmezliğin adına "Gaflet" denir.

Gerek fert, gerek cemiyet hayatımızda karşılaştığımız felâketlerin ve mâruz kaldığımız sefaletlerin ana kaynağı, bu manevî hastalıktır.

Gafletin lügat manası, "Dikkatsizlik, ihtiyatsızlık, dalgınlık ve boş bulunmak"tır.

Tehlikeli ve bulaşıcı

Birkaç kelimeyle ifade edilen, bu tehlikeli olduğu kadar bulaşıcı da olan hastalığın, ferdî ve içtimaî bünyemizde yaptığı tahribat o kadar büyük olmuştur ki, asırlardan beri bütün ahlâk kitapları, hep bu hastalığın teşhis ve tedavisi ile meşgul olmaktadırlar.

Fert ve cemiyet hayatında yapılan bütün hatalara, görülen ihtiyatsızlıklara, işlenen cinayet ve hıyanetlere, "gaflet eseri" der geçeriz. Hakîkatte ise, yaptığımız bu hataların, bu ihmal ve dalgınlıkların ağır faturalarını, cezalarını ödemekteyiz.

İnsan ancak, gaflet kâbusunun gecesi demek olan manevî karanlıklarından kurtulmasıyla gerçek mânâda insan olabileceğine göre; mukaddes kitaplar bunun için inmiş, Peygamberler bunun için gönderilmiş oluyor.

Gaflet, ölüm uykusudur

Bu itibarla, gerek ferdin, gerek cemiyetin felâketi, gaflet uykusuna dalmasında; saadeti de, ölüm uykusundan beter olan bu kâbustan kurtulmasındadır...

Zira bugün bütün insanlığın en büyük problemi:

Kabuk olan toplumdan önce öz olan insanın yetiştirilmesine yönelmek ve onun ruh âlemine girerek, fikir dünyasında kanayan yaraları sarmak, dertlerine deva bularak gözyaşlarını silmektir.

Aksi halde insanlığın geleceğini tehdit eden kara günler, gecelerden daha korkunç ve uçurumlardan daha derin olacaktır.

KUR'AN'IN BİZİ İKAZI...

Belki okuyucularımız arasından –gözlerimizin önünde cereyan eden Filistin zulmüne rağmen–,

"Hâlâ mı bir avuç Yahudi'den bahsedeceğiz" diyenler çıkabilir.

Bu kardeşlerime şunu hatırlatmak isterim:

Hepimizin malûmudur ki, Fatiha'sız namaz olmaz. Fatiha ise, bize bu mühim noktayı hatırlatıyor ve meselenin ehemmiyetini anlatıyor:

Fatiha'da ne diyoruz?..

Namaz kılan her müslüman günde kırk defadan fazla, Cenâb-ı Kibriyâ'dan meâlen şunu niyaz ediyor:

"Ey Rabbimiz! Bizi hakîkat kâbesine götüren istikamet yoluna hidayet et! Kendilerine İslâm nimetini ihsan ettiğin mü'minlerin yoluna ilet, gazaba uğrayanlarınkine, dalâlete düşmüşlerin yoluna değil."

Artık mukaddes kitabımız, günde kırk defadan fazla bizi, Yahudiliğin ve onların emir subayları mesabesindeki Hıristiyan haçlı devletlerinin tuzağına düşmekten sakındırırken; bu mühim noktayı basit görmek; dünyayı değil; henüz dinimizi bile hakkıyla anlayamadığımızın çok acı bir alâmeti sayılır.

Kuzular gibi...

Mukaddes kitabımız, bizi bu kadar ciddiyet ve hassasiyetle; uyanıklığa davet ederken; bu acı hakîkati bırakıp da tatlı hayallerin sevdasıyla yaşamak; tıpkı, mezbahanın bahçesinde huzur içinde her şeyden bihaber otlayan kuzulara benzemek olur ki, zavallılar bu hengâmede, kasabın bıçağından habersiz yaşarlar.

EVLÂDINI ALKOLİK YAPIP...

Maalesef asrımızda insanoğlunun dış dünyasının, çevresinin tanzimi için plânlama daireleri, hatta bakanlıkları bulundu-

ğu halde; iç âlemine ait öyle bir plânlamadan söz bile edildiği yok.

Bugün o yolda atılan adımlar ve girilen savaşlar, aynen bir babanın eliyle alkolik yaptığı ciğerpare evlâdını tedavi ettirmek için hastane hastane dolaşmasını andırıyor...

Evet, çevre kendi kendine kirlenmez. Onu mutlaka bir kirleten vardır. O da insandır... Günümüz insanında, bilhassa milletlerin ümit ve istikbali gençlerdeki ruh ve ahlâk kirliliğinin ne had safhalara girdiğini, her gün içimiz kanayarak müşahede ediyoruz.

Ruh ve ahlâk vadisinde kirlenen sahalar o kadar çeşitli olmuştur ki, her birinin tesbit ve tedavisi hakkında, ciltler dolusu eserler yazmak gerekmekte...

HER TEMİZLİĞİN BAŞI

"Maddî ve manevî her temizliğin başı ahlâk temizliğidir" düsturu, İslâm'ın ana prensibidir.

Tek manasıyla: "Müslümanlık temizlikten ibarettir." Her yönüyle temiz olan ve temiz kalan bir insan, hangi çevreyi kirletmeye razı olur? İslâm'da bütün dinî vazifeler müslümanları, görünür görünmez bütün kirlerden temizlemek için farz kılınmıştır.

İSLÂM'IN AYDINLIĞI

Uzun yıllardan beri, ruh kökünden ayrı kalan genç nesiller, imanın nuru ile aydınlanınca; manen ve ruhen intihara sürüklenen kitleleri, küfrün karanlığından kurtaracaklardır.

On dört asır evvel, insanlığı, imansızlık kâbusundan kurtaran "İslâm'ın Nuru", yeniden gönüllere aydınlık, cemiyetlere huzur ve milletlere refah ve saadet getirecektir.

BÂTIL TANRILARI RED

İslâm inancı "Şehadet Kelimesi"nde: *"Hak ma'bûd olan Al-*

lah Teâlâdan başka ilâh yoktur" kaydı ile batıl tanrıların topunu birden silerek, putperestliğin her çeşidini, tanrılaştırılan her türlü otorite ile maddî ve manevî mefhumların tamamını reddetmiştir.

HAYATIN GAYESİ

Tarihte, önemli insanların hayatını yazanların, onları şu şekilde tarif ettiklerini görüyoruz:

"Büyük insan, davasını hayatının gayesi sayan kimsedir."

Bu tarifin eşsiz ve şaheser misalini hakîkat aşığı her insan: Peygamber-i Zişan Efendimiz'in hayatının her safhasında gözleri kamaşarak temaşa saadetine erer...

BEKLENEN KAHRAMAN

İslâm'da ibadetten gaye: Topyekün insanlığın hasretini çektiği "ideal insan şahsiyetini" vücûda getirmektir.

Bu anlayışın billur ışığında, ibadet mefhumu, bir terbiye mektebi kabul edilir ve bu şuur içinde yetişen ideal şahsiyet de, insanlığın hayat ve istikbalini kurtaracak olan ahlâkî tekâmüle sahip, beklenen kahraman olarak abideleşir...

DİN VE DİNDARLIK NEDİR?..

Başlı başına bir hayat düstûru olması hasebiyle "din", insanları hayat yolculuğu boyunca en faydalı şeylere götüren ve en hayırlı işlere eriştiren, lâhûtî bir vasıtadır.

Dindarlık ise: Bütün bu faydalı şeylerle, hayırlı işlere erişmeyi gaye edinen kimsenin, manevî şahsiyetini vücuda getiren ve imanda salâbet, iradede metânet, gönülde aşk ve ruhta yükseliş hamlelerinin hareket (aksiyon) halidir.

İSLÂM'IN BAŞ ŞARTI

İslâm, müslümanın, güzeller güzeli ve yüceler yücesi Allah Teâlâ'ya; hissi, kalbi, aklı ve bütün ruhî melekeleri ile teslim olması manasına geldiğine göre:

Gerçek manadaki müslümanın, benliğini, insanlığının yüksek şerefine yakışmayan maddî ve manevî bütün lekelerden tertemiz kılması, İslâmiyet'in baş şartı demek oluyor.

YÜZÜ, SÖZÜ, ÖZÜ...

"İhsan", tertemiz fiil ve hareketleri, en güzel şekillerde ifa ve icra eylemektir. Zira gerçek manada müslüman, yüzü temiz, sözü temiz ve özü temiz olan kimsedir.

Onun iman meş'alesi olan tevhid inancı; hayat safhasındaki bütün karanlıkları aydınlatacak olan hidayet güneşidir.

İSLÂM, BİR GERÇEKTİR, HAYAL DEĞİL!..

Gerçek manada "İslâm", erişilmez bir temenni değil; bilakis yeryüzünde tek insan kalıncaya kadar yaşayacak olan bir gerçektir.

Bütün insanlığı her çeşit karanlıklardan kurtarmak için gelmiş ve öylece de devam edecektir. Evet!..

EZAN'IN ÇAĞRISI

Ezan, müslümanların namaz vaktinin geldiğini haber verdiği gibi, bu büyük gerçeğin hikmet ve felsefesini de hatırlatmış oluyor.

"Zikir", anmak ve hatırlamak demek olduğuna göre, İslâmî manada Ezan; mü'minleri uyanışa, silkinişe ve kendine gelişe davet etmek oluyor.

KENDİNE SOR!..

Bu uyanışla müslüman, her şeyden evvel kendisini hesaba çekerek, Allah'ın kulu ve Peygamber'in ümmeti olduğunu ilân ettiğine göre, bu beyanındaki sadakat ve samimiyetinin ne derecede olduğunu kendisine soracak ve sualinin cevabını da bizzat kendisi verecektir.

BU ÂYET BİZE NE DİYOR?..

Peygamber-i Zişan'ın ümmeti olmak şerefi, şereflerin en üstünüdür. Bu şeref, Kur'ân-ı Kerim'de meâlen şöyle tavsif buyurulmaktadır:

"Ey mü'minler! Siz, bütün insanlar içinden seçilip çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz."

Peygamberimiz'in bütün insanlığın Peygamberi olması, kitabımız olan Kur'ân-ı Kerim'in de kıyamete kadar hükmü bâkî kalacak bir hayat düstûru olması hasebiyle, bu yüce beyan ile bizler:

"İslâm'ı siz temsil edeceksiniz. Onun ilâhî feyzini siz yaşayıp, yaşatacaksınız" ikazına muhatap olmaktayız.

BİZİM "KARA SEVDA"MIZ

Bir âyet-i kerimede Rabbimiz, meâlen:

"Siz" derken, ümmet-i Muhammed'i yani biz müslümanları kastederek:

"Ey müslümanlar! Sizler yekpâre bir vücutsunuz; Allah'ı bir, Peygamber'i bir, Kitab'ı bir, kıblesi bir, olan Tevhid ümmetisiniz" buyurmaktadır.

Binaenaleyh, İslâm'daki kardeşlik, müslümanların gönlünde bir aşk, bir "kara sevda" haline gelmedikçe; her müslüman bu aşkın hasretini yanarak çekmedikçe, "Ben Allah'ın kulu ve Peygamber'in ümmetiyim" sözünün rahatlıkla söylenmesi kolay olmayacaktır.

OLMADAN "OLMAZ" OLAN...

Nebiyy-i Zişan Efendimiz, bu hassas "kardeşlik" noktasına pek çok hadis-i şerifleriyle işaret buyurmuşlardır. Onların bazıları mealen şöyledir:

"Müslümanların derdini dert edinmeyen onlardan değildir."

"Mü'min, olmadıkça Cennet'e giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de mü'min sayılamazsınız."

"Mü'min mü'minin kardeşidir. Binaenaleyh ona zulmetmek ve ondan ilgi ve alâkasını kesmek, imanın şanına yakışmayan hareketlerdir."

EZAN'I KARŞILAMAK...

Peygamber'imiz (aleyhissalâtü vesselâm) Efendimiz, ezanın kelimelerini Bilâl (r.a) ile birlikte tekrar ediyorlardı. Şu farkla ki *"hayye alessalâh-hayye alelfelâh"* cümlelerinin yerine *"lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh"* kelimesini söylüyorlardı.

Muhterem sahabilerine de,

"Siz de benim yaptığım gibi yapın" buyurmuşlardı.

O gün bugün, bütün müslümanlara müezzinle beraber ezanı tekrarlamak, Resûl-i Ekrem (s.a) Efendimizin tarifleri vechile, sünnet olmuştur.

BÜTÜN YERYÜZÜ...

Dinler tarihinde her Peygamber'in kendine has bir ifade tarzı vardır. Meselâ Yahudiler Cumartesi günleri Havra'larda, hıristiyanlar Pazar günleri kiliselerde toplu ibadetlerini yaparlar. Biz müslümanlar ise, beş vakit namazımızı cemaat halinde mescid ve camilerde eda etmek bahtiyarlığına nail olmuşuz.

Cenab-ı Hak tarafından ikram üzerine ikram olmak üzere, bütün yeryüzü, ümmet-i Muhammed'e "mescid" kılınmıştır. Namazlarımızı vakti gelince temiz olan her yerde eda edebilmekteyiz. Çünkü bütün yeryüzü müslümanlar için ibadethanedir.

TAKVÂ NEDİR?..

İlâhi emirler, sırf bizim menfaatimiz için buyurulmuş olmaları sebebiyle, ifa ve icraları nasıl zarûrî ise, memnû olanların da terk edilmesi, iki cihanda mes'ûd olmaklığımız için şarttır.

Bu manada "takva", kişinin nefsine, benliğine hükmetmesi işidir. Bu da iç âlemimizin huzur kaynağı olan ruhî uyanıklıkla olur. Ruhun, bütün fazilet ve meziyetlerle bezenip, nefsin bilumum kötülüklerden arınması işidir.

Bu tarifin billur ışığında takva, gönülde şuur, vicdanda nur, ruhda huzur ve ahlâkta kemâldir.

"Allah korkusu"

Aslında, "din duygusu, vazife sevgisi, gönül saygısı ve Allah korkusu" diye tarifi mümkün olan ve saadet kaynağımız bulunan "takva" kelimesi, en güzel ifadesini, -nur içinde yatsın- büyük şairimiz Mehmed Âkif Bey'in şu mısralarında bulmuştur:

Ne irfandır veren ahlâka yükseklik, ne vicdandır;
Fazîlet hissi insanlarda Allah korkusundandır.

RUHUN OLGUNLAŞMASI

Gerçek manada "ilâhi aşk", varlığın sebebi olduğu gibi, gayesidir de... Bu gayeye de ancak, ruhun tekâmülüne engel olan hayvanî arzulara gem vurmakla erişilir. İnsan bu mertebeye ererken, manevî tekâmül sayesinde tasavvufdaki "velâyet" mertebesine kadar yükselir.

MÜ'MİNİN "HUY" OLAN AHLÂKI

Yüce dinimizin tayin ve tahdid ettiği mukaddes hudutları çiğnememe dikkat ve iradesi; mü'min kulda, öyle ruhî bir uyanıklık vücuda getiriyor ki:

İnsan, eliyle yaptığı şeylerden tutun, diliyle söylediği sözlerin ve gönlünden geçen hislerin bile muhasebe ve muhakemesini yapmak melekesini kazanıyor. Bu "sakınma" hali onda "huy" olarak yerleşiyor.

HAYATIMIZA HÜKMEDEN...

Bugün dünyanın her tarafında dehşetler içinde görmekte

olduğumuz çeşitli buhranların hepsi, maneviyattan mahrum fikir ekollerinin eseri olan bâtıl sözlerin ve fâsid hükümlerin doğurduğu feci âkıbetlerdir.

Çünkü ezelden ebede değişmeyen bir mantık kaidesi vardır ki, hülâsası şudur:

Beyinlerimize hükmeden fikirlere sahip olmadıkça, onları düzeltmedikçe, iyi, doğru ve sağlıklı hiçbir şeye sahip olamayız.

Hayatımızda tatbikat sahasına koyduğumuz icraatlarımız; daha önce zihnimizde yerleşip yaşamakta olan fikirlerdir. Binâenaleyh, fikir harab olunca, eser de, haliyle berbat olacaktır.

ORUÇ VE CİHAD

İlkbahar faslının nebatlar âlemi için bir diriliş mevsimi olduğu gibi; her talimatı saymakla bitmeyen ilâhî hikmetler ihtiva eden İslâm'ın Ramazan ayı da, mü'minlerin ahlâklarının düzelmesi, gönüllerinin temizlenmesi ve ruhlarının yükselmesi için, bir manevî bahar mevsimi sayılmalıdır.

İslâm'ın beş temelinden biri olan oruç farîzası bu ayda eda edilir. Bilindiği gibi, oruç, hicretin ikinci senesinde farz kılınmıştır. Ne mucizevî bir tevâfuktur ki, "hakîkat düşmanları" ile savaş manasına gelen "cihad" farîzası da aynı senede farz olunmuştur.

Oruç, sabır, cihad

Bu lâhûtî tevâfuku, gayet tabii bulmamız lâzımdır. Çünkü "cihad" mes'uliyetlerin en mukaddesidir. Kötülüklerden zevk alan nefsin en hoşlanmadığı şeydir.

Aslında oruç da, nefse hakim olmak manasına geldiğine göre, İslâm, her müslüman ferdi oruçla, sabırla cihada hazırlamış oluyor.

Din ıstılâhında Ramazan'ın bir adı da "sabır ayı"dır.

MEDENİYETLERİN TEMEL UNSURU: İNSAN...

Tarihdeki her medeniyetin temel unsurunu "insan" teşkil

etmiştir. Faziletli insan yetiştirmeyi, davası için temel gaye edinmeyen medeniyetler, çok geçmeden, milletleriyle birlikte çürüyüp çökmeye ve yıkılıp gitmeye mahkûm olmuşlardır.

Bu hikmete mebnîdir ki, İslâm ana gaye olarak: Yüce davasının temel taşı olan insanı, "insan" olarak yetiştirmeyi hedef edinmiştir.

Evet, tuttuğumuz oruçlar, kıldığımız namazlar, verdiğimiz zekâtlar, yaptığımız haclar ve hatta getirdiğimiz şehâdet kelimeleri hep bu gayenin tahakkuku içindir...

PEYGAMBERİMİZİN ATTIĞI "TEMEL"

Peygamber Efendimiz Mekke-i Mükerreme'de on üç sene bu mukaddes vazife ile meşgul olmuştu. Resûl-i Ekrem, o çalışması ile iman binasının temelini atmakta idi.

Bu devreye, davanın en çetin safhası olan "insan yetiştirme devresi" demek yerinde olur. Zira Fahr-i Cihan Efendimiz, bu temel atma işine o kadar ehemmiyet vermişlerdi ki, bu uğurda çekilen çileler, hâlâ akıl ve idraklere dehşet veriyor...

Muazzam İslâm binasına temel atma manasına gelen ve on üç sene süren bu "insan yetiştirme devresi", müslümanlar için daima en büyük ibret ve hikmet dersi olmaya kâfidir.

ÂLİMLER, NEDEN SORUMLU?..

"Âlimler, Peygamberlerin varisleridir."

Bu tarifin mucizevî ışığında, ilmin ne demek olduğunu ve ilmi temsil edecek âlimin de, ne olması gerektiğini öğreniyoruz.

Bu itibarla, âlim demek, –"Peygamberlerin mirasına sahip kimse" demek olacağına göre– insanlara, *"Peygamberlerin yaptığı hizmeti ifaya memur kimse"* demek oluyor.

MEVLÂNÂ'NIN İSLÂM ANLAYIŞI

Hazret-i Mevlâna, İslâm'ın hikmet-i vücudunu, bakınız, ne parlak bir ihtişam içinde tasvir ediyor:

Maslahat ez dînimâ cenk ü şükûh,
Maslahat der dîn-i Îsâ gâr ü kûh.

"Bizim dinimizin temel gayesi: İslâm'ın izzet ve şevketinin bekâsıdır. Bu sebepten en mukaddes savaşlara bu yolda girilir ve en temiz kanlar bu uğurda dökülür. Hazret-i İsa'nın dini ise; dağlara, mağaralara çekilip, oralarda istiğraklara dalma gayesini temel prensip olarak kabul eder."

Hazret-i Mevlâna'nın, bu İslâm anlayışının; son yıllarda, o ihtişamlı tesbit ve tarifin ruhundan uzaklaştırılarak, müphem ve sakat "hümanizma" anlayışlarına kaydırılmak istenildiğine üzülerek şahit oluyoruz.

Anma törenleri...

Şahsiyetiyle birlikte eserlerini anma törenlerine hâkim olan, İslâm'ın izzet ve şerefini canlandıran bir hamaset havası değil; bilakis Hazret-i Mevlâna'nın, Hazret-i İsa'nın dini hakkında ifade ettiği; içe dönük, dünyaya küskün, cemiyet meselelerinden uzak bir dünya görüşünün ifadesidir.

Gönül ister ki, eserleri ile Kur'ân-ı Kerim'in mânâsını insanlığa takdim eden bu büyük mürşid hakkında yazılan ve yapılanlar, yukarıdaki beytinde gösterdiği İslâm tasavvuru çerçevesi içerisinde tablolaşsın.

Zira yetişen nesillerle birlikte, bütün insanlığın ruhî, fikrî ve ahlâkî durumu, bu nevi' aktif ve şuurlu bir din anlayışına son derece muhtaçtır.

FATİH VE "FETİH"LE ŞAHLANAN RUHUMUZ...

İnsanlık tarihine şerefler veren büyük atalarımızın kahramanlıkları arasında, fetih ordusunun şanlı başbuğu "Fatih Sultan Mehmed"i anarken; gönlümüzün derinliklerinde mübarek şahsına karşı ifadeye sığmayan, hürmet ve takdir dolu bir aşk ve heyecanın şaha kalktığını görüyoruz?.. Niçin!..

Milletimizle birlikte, bütün müslüman dünyasının yüzyıl-

lar boyu, bir kurtuluş sabahını bekler gibi yollarını gözlediği bu müstesna zafer, öyle harikalar harikası bir tecelli sahnesidir ki, insan, hayranlıklar içinde seyrine dalarken, gözyaşlarını tutamıyor...

Tarihimiz, gücümüzdür

Çünkü, bu eşsiz zafer, bir fetih sahnesi olduğu gibi, bir milletin iman gücünü dile getiren muazzam bir kahramanlık âbidesidir.

Büyük Fatih'i ve muhteşem "fetih destanı"nı her anışımızda, irademize güç, kalbimize aşk, ruhumuza iman, hamlemize hız ve heyecan veren manevî değerler şaha kalkmaktadır.

Müslümanlar için tarih: Gelip geçmiş hadiselerle, olup bitmiş vak'alar değil; alınacak ibret ve hikmet dersleridir. Yani: Söze değil öze, kabuğa değil cevhere, lâfızda kalmayıp ruh ve manaya nüfuz etme aşinalığıdır...

DEDESİNİN "MEKTUB"UNU OKUYAMAYAN TORUN

Ecdadımızın din, ilim ve cihad sahalarındaki üstünlüklerini, tarihte okumak veya menkıbelerde dinlemek, eğer ruhumuzu heyecana getirmiyorsa, o büyük ataların torunları olduğumuzu iddia etmekten hicab duymamız icab eder.

Evvelâ bütün milletimizin fertlerine şu suali sormalıyız: Fatihlerin torunları olduklarını söyleyen bugünün genç nesli, acaba hangi büyük gayelerin, ulvî hedeflerin tahakkukuna kendisini hazırlamış bulunuyor?

Henüz, cihangir atalarının şanlı mirası olan kültür hazinesi arşiv ve kütüphanelerin altın anahtarı diyebileceğimiz "Osmanlıca"yı öğrenemeyen bir neslin, o büyük ataların torunları olmaya hak ve liyâkatleri var mıdır?..

BATI'NIN ECDAT SAYGISI VE BİZİM...

Batılılaşma davası, iki yüz yıla yakın bir zamandan beri ağız-

larda sakız olmasına rağmen, hâlâ Batı'yı tanıyamayan zümrelerin gafletine, cehalet değil, cinayet değil, hatta hıyanet demek yerinde olur.

Hakkında ciltler dolusu eserler yazılmayı icap ettiren bu noktaya, bir tek misal vermek kâfidir. Şöyle ki;:

Mağlup Fransa'nın, yenilmiş Napolyon için doldurduğu o gözler kamaştıran kütüphaneyi bir an için hatırlamak yeter.

Fransız milleti kahramanının namını; yüzlerce değil binlerce eser yazarak, asırlara ve nesillere tanıtmaya çalışmış ve bunu da, bir iftihar vesilesi değil, en asil bir millî borç olarak telâkki etmiştir.

Binâenaleyh işin en yürek yakan tarafı: Batılılar, mağlup kumandanlarını abideleştirirken; biz, ne acıdır ki, bütün insanlığın şeref tacı olan ulu hakanlarımızı unutuyoruz. Bununla da kalmayıp yetişen nesillere unutturmaya çalışıyoruz.

"EVLÂD-I FÂTİHÂN"

Ruhumuza hitap eden güzelliklerin karşısında, varlığımızın, tarife sığmaz sır perdeleriyle örtüldüğünü hissederiz. Bu esnada, mana âlemlerinden, kalbimize nur, vicdanımıza huzur ve ruhumuza feyiz huzmelerinin yağdığına şahit oluruz...

İşte bu müstesna güzelliklerden birisi de, uzun zamandır unutulduğu halde, son zamanlarda yeniden sık sık kullanılmaya başlanılan ve bir şeref ünvanı olan "Evlâd-ı Fâtihân-Fatihlerin Evlâdları" tabiridir.

Millî tarihimiz

Bu ünvanın, niçin bu kadar ruhumu yaktığının sebebi sorulduğunda, cevabım şu olacaktır: Gönlümüz, büyük atalarımız olan fatihlerin adlarının anılmasına hasret çekiyordu.

İnsanın ruhunu kanatan ve kalbini durduran asıl acıklı nokta şurasıdır ki: Tarihte, Türk milletinden bahsederken, mutlaka İslâmiyet'ten evvelki devirlere inmek şart olmuştu.

Büyüklerden bahsedilirken; Cengizler, Hülâgûlar baş tacı edilirken, bin yıllık tarihimizin şerefli sayfalarını eşsiz zaferlerle süsleyen kahraman ecdadımız anılmıyordu...

ECDADIMIZIN YÜCE HEDEFLERİ

Nasıl ki, yüce Peygamberimiz, bütün insanlığı nura kavuşturmak için gelmişse; cihan hakanı büyük atalarımız da o mukaddes vazifenin ifasına memur edilmişlerdir.

Bu vazifeyi hayatlarının gayesi biliyorlardı. Çünkü onların fetihten gayeleri: Fethettikleri ülkelerin insanlarını, zulmün esaretinden, İslâm'ın adaletine; küfrün karanlığından, imanın nuruna; fikir anarşisinden vicdan huzuruna kavuşturmaktan ibaretti...

Evet, fetihlerden gayeleri: Sürüleri kurtlardan, insan topluluklarını haydutlardan, mâbedleri de putlardan temizlemekti...

İşte, bu mübarek şahsiyetlerin nurdan pırıltılarla hâlelenmesinin sebebi bundandır. Bu kadar şa'şaalı bir ihtişam çerçevesi içinde tablolaşan bu mevzuun karşısında insan ne söyleyeceğini bilemiyor.

SEVGİMİZDE SÂDIK MIYIZ?..

Lâfa gelince; hepimiz millet ve memleketimizi sevdiğimizi iddia ederiz. Ancak, bu sevgilinin uğrunda, neler yaptığımızın ve neler yapmakla mükellef olduğumuzun şuuru içinde miyiz?

Bu, dağlardan ağır mes'ûliyeti, vicdanımızda taşıyor muyuz?

Bu şanlı iddiaya karşı samimiyet derecemiz nedir?

"Onların düşmanı olan her zihniyetin düşmanıyız" derken, onların gönül verdikleri davanın dostlarını dost, düşmanlarını da düşman biliyor muyuz? Ve bu kudsî ideali, bir hayat felsefesi olarak yaşayabiliyor muyuz?

DÜN, BUGÜN VE YARIN...

Tarihi, durmadan akan bir nehre benzetirler ki, buna göre:

Dün, bugünün parçası olduğu gibi, yarın da bugünün devamıdır.

Dünü olmayanın, bugünü bulunmayacağı gibi, yarını da olamaz.

Hatıralara değer vermesini bilen fertler ve cemiyetler, tecrübe sahibi oldukları gibi; tarihten ders almasını öğrenen milletler de, mes'ud yaşarlar ve istikballerini teminat altına almış olurlar.

BÜYÜK MİLLÎ UYANIŞ!..

Bir millet, hayatında bazen öylesine âniden zuhur eden bir hadise ile karşılaşır ki, bu hadise, o milletin bütün fertlerinin şuuruna bir hançer gibi saplanmış olur.

Evet, böyle bir hadise, koca bir millet câmiasının asırlık uykusundan uyanmasını sağlar.

İşte bu gibi tarihî vak'alara, "ma'şerî uyanışlar" adı verilir ki, en mukaddes kanlar bu uğurda dökülür ve en kıymetli canlar bu yolda feda edilir.

Bu uyanışlar, topyekûn kalkınmaların başlangıcı olduğu gibi, büyük fetihlerin de müjdecisi sayılır.

BENİM
ŞİİR DÜNYAM

Merhum Üstad, şiire olan sevgisini, bağlılığını ve nasıl başladığını, Hatıralar'ında muhtelif vesilelerle dile getirmişti. Bu kısımda Üstad, bölümün adından da anlaşılacağı üzere, önceki bahislerden daha geniş ve özel olarak, kendi iç dünyasına giriyor; his ve gönül iklimine eğiliyor. Henüz çocuk yaşındayken yeni filizlenen -ancak henüz mana veremediği- âşıkane duyguların tesiriyle kendisini ağlatan yanık sevda şarkısından başlayarak, gelişen ve sonra "iman ve vatan muhabbeti"nde karar kılan heyecanlarını anlatıyor... Kendisinin arzusu üzere bu kitapta ilk defa yayınlanan "Rubâîler ve Güfteler"inde, Merhum'un ayrılık, hüzün, hasret ve muhabbetle ağlayan mısraları, bize kendisinin gayesi uğruna feda ettiği "gönül şairliği"ndeki yüksek derecesini ayrıca gösterecektir.

HİCRAN, SEVDA, GÖZYAŞI

Sekiz yaşlarında kadardım; bir gün Aziziye camiinin civarında, caddede bir adam gördüm: Elinde bir kâğıt, bir beste söylüyor, bir şiir okuyor... Onu dinleyenler hüngür hüngür ağlıyorlar... O okuyor, onlar ağlıyorlar...

Dinleyenler, neden ağlıyor?..

Sahne bana dokundu. Yanlarına vardım, dinledim. Okunan güfte şöyle idi:

Yaslı gittim, şen geldim;
Aç koynunu ben geldim;
Bana bir yudum su ver,
Çok uzak yoldan geldim.
Deniz deniz, Akdeniz;
Suları berrak deniz;
Karşıda yar ağlıyor;
Geçeyim, bırak deniz...

Bunu okuyordu. Dinleyenler ağlıyordu. Bir amcaya sordum:

"Amca bu güzel güzel okuyor... Dinleyenler neden ağlıyor?"

"Oğlum bunlar esirlikten gelen kimselerdir..."

Ağlayanlar, Balkan Harbi'nde, Cihan Harbi'nde, İstiklâl Harbi'nde derde uğramış, esir kalmış kimselermiş. O günleri anıp ağlıyorlarmış... O şiir hâlâ ruhumda akisler yapar...

"Gittin artık, seni ben..."

Selâhaddin Pınar'ın bir bestesini senelerce dinlemiştim. Hatta onu kendim de söylerdim:

Gecenin mâtemini aşkıma örtüp sarayım;
Gittin artık seni ben nerde bulup yalvarayım?...
Çünkü ben şimdi şifâsız kanayan bir yarayım...
Gittin artık seni ben nerde bulup yalvarayım?...

Yesâri Âsım'ın olacak:

Ömrüm seni sevmekle nihâyet bulacaktır...

Hep bunlar Hüzzâm makamındadır... Hep mâsum, hisli, derûnî, romantik hisler...

Beni ağlatan şarkı

Bir gün hiç unutmam, bir beste... Komşu evden iki kız çocuğu, bir beste okuyorlar, Sabâ makamında. Nasıl ezberlemişlerse, öğrenmişler. Duyduğumu bilseler, kesecekler...

O şarkıyı, rahmetli Ârif Etik Bey'e sordum.

"Ârif Ağabey, yâhu Sabâ makamında bir şey işittim. Hatırımda kalan kelimeler şunlar..."

Ârif Bey biliyormuş; şarkıyı okudu:

Sâhilde Sabâ rüzgârı ağlarken uyan sen;
Kalbinde derin bir sızı duy, aşkımı an sen.
Hicrinle nasıl yandığımı duy da inan sen;
Kalbinde derin bir sızı duy, aşkımı an sen...

Ârif Bey şarkıyı okudu; ben ağladım.

Âşık mısın yoksa?..

"Yâhu âşık mısın yoksa sen?.."

"Ârif Ağabey, aşk nedir bildiğim yok. Fakat bana çok dokundu..."

Ârif Ağabey, ârif insan, keşfetti; dedi ki:

"Anlaşıldı, sen lirik şiirleri, gönül şiirlerini seviyorsun. Hicran şiirlerini seviyorsun... Bunlarda vuslat, kavuşma yok; hep yanmak vardır... Senin ruhuna, vuslattan ziyade, hicran hâkim...

Zaten ârifler, âşıklar derler ki: Gönül, yandıkça terakkî eder. Vuslat aşkın mezarıdır. Vuslat demek, vardınız demek, menzile erdiniz, maksat hâsıl oldu, demek..."

Sevdânın kendisine sevdâlanmak

Merhum Ârif Etik Bey'in keşfettiği gibi, ruhumda gönlümde, bizim duygu dünyamızın, Şark'ın, baş gözüyle değil, gönül gözüyle gördüğü, hayal ettiği mükemmel sevgiliye, hatta sevgiliye de değil, sevginin sevdanın mücerred kendisine duyulan derin kara sevda, hicran duygusu hüküm sürmekte idi.

Bu hislerime ve meylime rağmen, bütün ömrümce, gazel, şarkı güftesi yazmayışımın sebeplerine bakarım... Dedemin bir duası vardı:

"Oğlum, âhirette aleyhine şehâdet edecek şeyler yazma" derdi.

Ârif Bey merhum, gençliğinde yazdığı gazelleri almış, sobaya atmış...

İmanın bir idrâk ânı geliyor; meâlen:

"Ağızlarından çıkanları biz kaydediyoruz" âyet-i kerîmesi var:

"Habîbim! Bugün sahabelerine, yarın ümmetine haber ver, söylediklerini kaydedeceğiz..."

Gönülle görülen sevgili

Bu an gelince dâva öne çıkıyor; insanlık öne çıkıyor; mevzu değişiyor.

Fakir, bu kadar şiirler yazdım. Ruhuma hep hâkim olan, kendi derdimden ziyade ruh dâvamız, insanı insan eden meseleler, insanlığın meseleleri oldu.

Evet, insanın mizâcına, mâna ve ruh âlemlerine hâkim olan hisler, hasretler, sevdalar, hayaller vardır. Dünya zevklerinin şairi bilinen Nedim bile,

Yok, cihân içre senin vasf ettiğin dilber Nedîm,
Bir perî-sûret görünmüş, bir hayâl olmuş sana.

diyor... Şark insanı, gözüyle değil, gönlüyle gördüğü, yani görmediği iffetli sevgiliye, hasretle âşık olur... Şark'ta karasevda var, aşk var, iştiyak var... Nihayet gözyaşı var...

Hayâl etmeden âşık olunmaz

İnsanoğlu, düşünmesi, dertlenmesi, özlemesi ve gözyaşıyla insandır.

Kur'ân-ı Kerîm'de, gözyaşından çok bahisler ve işaretler vardır.

Bugün maalesef bizim de taklit ettiğimiz, Batı'da "aşk" denilen şey, çok kabadır ve aşk değildir. Her gün gördüğü, dokunduğu, hiç hasret duymadığı, özlemediği, hayal etmediği bir kadına, latifliği kalmamış bir "cins-i latîf"e, insanlar nasıl gerçekten âşık olabilir?..

Bu halin şiiri ve mûsikîsi de tabii ona göre olacaktır...

Ailemiz arasında şiir

Ailemizde, anne tarafından Göçü köyünden, Göçülü Âşık Mehmed Ağa, şair olarak tanınırdı. Göçü annemlerin köyüdür.

Babamın kardeşleri, Fatma ve Hatice Halamlar çok şiir bilirlerdi. Fatma Halam ayrıca irticâlî olarak şiirler de söylerdi... Bunların sesleri de güzeldi. Dedem, iki kızının, hanımlara Kur'ân, ilâhî, kaside ve *Ahmediyye* ile *Muhammediyye* okumalarına izin ve cevaz verirdi. Seslerini erkeklere duyurmazlardı.

Âferin, kitap böyle okunur...

Ahmediyye ile *Muhammediyye*'yi, kaside gibi, *Mevlid* gibi âhenkle okurlardı. Anlayamadıkları yerleri dedeme sorarlardı:

"Baba bu beyit şerh istiyor. Hanımlar bizden soruyorlar. Biz de: Babama soralım diyoruz..." Dedem de,

"Âferin kızım, kitap böyle okunur. İlim suale bağlıdır. Sormayan öğrenemez, bilmeyen öğretemez, görmeyen gösteremez" diyerek, o beyitleri açıklardı.

Halalarımın evde durmadan ilâhî okumaları; belki bendeki şiir merakı oradan geliyor...

Hüzünlü besteler

Küçüklüğümden beri gönlümde, ruhumda iz bırakan güftelere bestelere bakarım, çoğu dinîdir... Hüzünlü, lirik, hicran besteleri ruhumda daha çok iz bırakmış.

Çocukluğumda, radyoda ve gramafonlarla çalınanlar, halkın, gençlerin, terennüm etmesini bilen kimselerin söyledikleri, o günkü bestelerden, Selâhaddin Pınar'ın besteleri, Yesârî Âsım'ın besteleri, Şerif İçli'nin besteleri, hazin besteler...

"Allı yemeni..."

1935'ten sonraki, Selâhaddin Kaynak'ın besteleri, bakıyorum, ruhumda daha çok iz bırakmış.

Münir Nureddin'in neş'eli besteleri beni sarmazdı... Severdim de... Yakmazdı... Onun meşhur bir "Yemenim" Türküsü vardı.

Allı yemeni, pullu yemeni,
Bir bahçeden bir bahçeye salla yemeni...

diye... Bunu kendimce hafif bulurdum...

Ruhumun derinliklerine indiğimde, heyecan, hamâset, vatan, din ve iman, aşk ve hicran güftelerinin daha çok hâkim olduğunu görüyorum.

ŞİİRLERİMDEKİ İLHAM VE HEYECAN

Çocukluğumdan beri güzel san'atlere, hat san'ati, ses güzelliği, edebiyat, şiir, mûsikî, bunların hepsine karşı ruhumda, ruhumun derinliklerinde, mukâvemeti imkânsız bir aşk, bir heyecan, hatta vecd halinde bir duygu çağlayanı duyar idim.

"Şiir"

Şiire nasıl başladım?.. Evvelâ şunu söylemek lâzımdır ki, şiir Arapça bir kelimedir. "Şu'ur"dan gelir. Duygu mânasına... Tabii her ferdin bir duyuşu var. Şairin,

"Her eser güttüğü da'vâdan alır kıymetini."

dediği gibi, şiir duygu olunca, duyulan şeyin derecesine, derinliğine, genişliğine, üstünlüğüne göre, kıymeti, mânası, muhtevâsı da değişiyor.

Şiir var, şairin kendi duygusunu, kendi fikrini, kendi vicdanının sesini, kalbinin, ruhunun derdini, dâvasını, elemini, kederini, sevincini tasvir ediyor. Bu şiirin sahası, fertten aileye geçmiş oluyor.

Şiir oluyor; ailenin derdini, dâvasını da aşarak, bir cemiyetin, bir beldenin, bir şehrin derdi oluyor.

Şiir oluyor, bir milletin şiiri oluyor; milletler camiası olan İslâm âleminin zarfı olan insanlık âleminin derdi oluyor.

İstiklâl Marşı'nı ilk duyduğum andaki heyecan

Bir şiirin tesirini ilk defa, içime işler şekilde, 1930 senesinde Göçü köyünden Konya'ya geldiğim sene, İstiklâl Marşı'nı ilk

duyduğum zaman hissetmiştim. Milli duyguları yeni anlıyor, yeni hissediyordum:

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım;
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim: Bendimi çiğner, aşarım;
Yırtarım dağları, enginlere sığmam taşarım.

Varlığımı, benliğimi sarsan bir heyecan beni sarmıştı. O zamandan beri devam eden heyecanım tâzelendi ve yazmak istediğim şiirlerime hâkim oldu.

Şiir, gâyesine göre şekil alır

Şairin *"Her eser güttüğü da'vâdan alır kıymetini"* dediği gibi, dâvanın, derdin, sevilen, duyulan, hatta uğrunda gönüller verilen yanıp yakınılan şeye, gâyesine göre şiirin hududu değişiyor; şekli çerçevesi değişiyor...

Çocukluğumdan beri ruhuma hâkim olan dinî hisler, beni gazel yazmaya sevk etmedi. Gençliğimin, gençliğimde duyduğum, şahsıma ait, gerek sevgi, gerek aşk, gerek nefret, gerek kin, gerek ihtiras; şahsıma ait his ve fikirlerimi dile getirecek şiirlerim yoktur desem, yalan söylemiş olmam...

Hicretimiz bir dâva idi

Zaten hicret ederken, Konya'dan Hicaz'a oradan Kahire'ye, Kahire'den Medine'ye gelmelerimiz ruh ve mâna bakımından bir fikir dâvası, bir iman dâvası, bir gâye üzerine bina edilen bir dâva idi.

Meselâ dinimizin esaslarını öğrenememek, memleketimizde bir babanın dahi oğlunu okutamadığı o günlerde okumak için terk-i diyâr etmek... Bu bir dâva idi.

Güzel san'atlara olan aşkım

Tahsil için Kahire'ye gidince İhsan Efendi hocayla başlayan

alâkamız, bu duyguyu bende ilâhî bir mecrâya, aşk, ideal, şevk, vecd, iman ve dâva ufkuna yükseltmiş oldu. Hoca'da okumaya başladığımız 1940'da başlayan 41-42'de devam eden tahsil günlerimizde, Hoca kendiliğinden,

"Çocuklar gelin bir aruz okuyalım. Bu anahtar vezin aradan çıksın" dedi.

Kahire'de Türk edebiyatı

Hocamız sayesinde, aruz veznini sevdik. Sadece Ziya Paşa'nın *Terkîb ve Tercî'-i Bend*'iyle kalmayıp, Rûhî-i Bağdâdî'nin, Muallim Nâci'nin *Terkîb ve Tercî'-i Bend*'leri, Fuzûlî'nin *Su Kasîdesi, Fuzûlî Divanı*, Bâkî'nin Kanunî'ye yazdığı meşhur *Mersiye*'si...

Bunlarla Hoca merhum bize hem şiiri sevdirdi, hem aruzu sevdirdi... Hem de okuduğum ilk şiir kitabı olarak Mehmed Âkif Bey'in *Gölgeler*'ini verdi. *Gölgeler* erbâbının mâlumu olduğu gibi, Mısır'da basılmış idi.

Beni şiir dünyasına Âkif Bey bağladı

Âkif Bey'in şiirlerinde, beni şiir âlemine, şiir dünyasına bağlayan ilâhî bağ, çocukluğumdan beri, on yaşımdan beri, *İstiklâl Marşı*'ndaki gönül yakıcı, ruhu Arş-ı A'lâya kadar kanatlandırıcı mısralarla başlar:

Ezanlar, ruhumun âşık olduğu besteler idi. Âkif'in ruhuyla beraber ben de o mâsum gönlümle, "*Rûhumun senden İlâhî şudur ancak emeli*" der; gönülden niyazlarımı Cenâb-ı Hakk'ın dergâh-ı kibriyâsına arz eyler idim.

"Yedinci Kitap"

Safahatın yedinci kitabı olan *Gölgeler*'de, bir şimşek çakar gibi ruhumun kubbesinde ilk tesiri yapan mısra şu olmuştu.

Yıkandım bir ömürdür döktüğüm yaşlarla, yetmez mi?

Bu mısra, şu mısralarla başlar:

İlahî! Pek bunaldım, nerde nûrun? Nerde gufrânın?
Cehennem gezdirip dursun mu âfâkımda hicrânın?
Evet, gafletti sun'um, lâkin insan gaflet etmez mi?
Yıkandım bir ömürdür döktüğüm yaşlarla, yetmez mi?

Gönlümü yakan mısra

İnsanoğlunda bir yıkanmak ihtiyacı tabiidir. Yıkanmak ihtiyacını insanoğlu her an duyar. Cisminin, bedeninin, çamaşırının, eşyasının yıkanmasına her an muhtaçtır. Temizlik, ihtiyaçların en başta geleni sayılır.

Bir de insanın kirlenen gönül dünyası, ruh dünyası, vicdan dünyası; hisler, fikirler, emeller, arzular dünyası var. Bu dünyanın yıkanması için gözyaşları bir akarsu oluyor; kullanılan su oluyor; insanoğlu gözyaşlarıyla yıkanıyor...

Bu mısra *Gölgeler*'de, kalbimi yakan, duygularımı yakan bir mısra olmuştu.

Yıkandım bir ömürdür döktüğüm yaşlarla, yetmez mi?

Ruhuma âşinâ

Âkif Bey merhum, ruhuma âşinâ olan bir şairdir. Küçüklüğümden beri hoca ailesi içinde yetişmem, dindar bir muhit, temiz bir muhit, ilim muhiti... Dedem merhum ilk mektebe gittiğim günlerden beri, benim fikrî, ruhî, manevî, iman ve ahlâk semâma, ilâhî ve manevî kanadını açan bir büyük mürşid idi.

Mahmud Şevket Paşa İlkokulunda kızlarla beraber beni görünce, muallimelerin erkek muallimlerle beraber voleybol oynadıklarını; serbest, gayri İslâmî şakalarını, hareketlerini görünce, bana sormuştu:

"Kaç ders Kur'ân-ı Kerîm var?"

"Dede henüz Kur'ân-ı Kerîm'e ait bir hoca gelmiyor" deyince; neneme demiş:

"Eyvah, bu yavru pınarın başında susuz ölecek. Yazık olacak. Ben hâfız-ı Kur'ân'ın neslimden bu kadar çabuk kesileceğini hiç beklemezdim. Çok çabuk oldu yâhu, yazıklar olsun."

O günlerden beri, ruhumdaki ilâhî duyguların, manevî his ve heyecanların şahsiyetime tesirini duyarım. Şiir sevme bahsinde, Âkif Bey'in şiirlerini, ruhuma daha çok âşinâ buldum. Çocukluğumdan beri içinde büyüdüğüm o atmosfer, *Safahat* muhitinde inkişaf buluyordu.

RUHUMDA ÇAĞILDAYAN DUYGULAR

Tahsilden sonra Mısır'dan Medine'ye gelince, 1946'dan itibaren memleketle olan münasebetimiz arttı. 46'da bazı kimseler gayri resmî olarak, Şam yoluyla, Suriye yoluyla hacca gelmeye başladılar. Fakat 47'de resmen, hükümetin müsaadesiyle, gerek deniz yolları, gerek havayolları ile hacılar gelmeye başladılar. 1949'da Doktor Ali Kemal Bey'in,

"İslâm'ın Nuru'nu çıkaracağız; senin de oraya yazılarınla iştirâk etmeni isterim" demesiyle, çocukluğumdan beri ruhumda coşup çağıldayan duygularımı beyan etmek istedim.

Ruhumda coşan duygular var idi. Bu duygular hissî, şahsıma ait duygular değil, dinime ait, vatanıma ait, imanıma ait duygulardı.

Evet, bu ilâhî duyguların maneviyatımda biriktiğini, bir baraj haline, dolu bir baraj suyu haline geldiğini duyuyor idim. Vaktâ ki...

Mareşal Fevzi Çakmak'ın 10 Nisan 1950'deki vefat haberini ve Mareşal'in cenaze merasimindeki milletin cûş u hurûşunu gösteren gazeteler geldi, bu baraj taştı...

Gençliğin heyecanı, beni coşturdu

Bu gazetelerde, daha önce de arz ettiğim gibi, bu gazetelerde gördüğüm gençliğin coşması, milliyetçi mukaddesatçı gençlerin, o günkü mateme seyirci kalan, daha doğrusu lâkayd ve yabancı kalan CHP idaresindeki radyonun, radyoevini basarak:

"Yâhu Allah'tan korkun, kullardan utanın! Bu nasıl bir haldir böyle! Bu milletin bir tek mareşali vardı, o da bugün öldü. Ona matem tutmadığınıza göre, Kur'ân okutmadığınıza göre, hiç

olmazsa marş çalın, dans havalarını bırakın" demeleri beni heyecanlandırdı, aşka getirdi, coşturdu.

Bir bakış!..

Bu gençler, jandarma ve polisler eliyle tevkifhâneye gönderiliyorlar. Bu gençler tevkifhâneye giderken günlük gazetelerin fotoğrafçıları, bilhassa o günkü *Vatan* gazetesinin fotoğrafçısı, bu gençlerin başında olan bir hukuk fakültesi gencinin fotoğrafını çekiyor. Objektifini o en baştaki gence tevcih ettiğinde, yönelttiğinde, o genç talebenin, o ayaklanmış, şahlanmış olan talebelerin başını çeken gencin, fotoğrafçıya bir bakışı var.

O genci ve o halini ben Yavuz Selim'in meşhur atı Karabulut'a benzetmiştim.

Milletin o günkü coşması, gençlerin heyecanı, bana çok derin tesirler yaptı. O manzara, benim ilk şiirimi yazmama sebep oldu...

"Türk Gençliğine"

Evet, o hadise, o manzara, o sahneler, gönlümdeki his ve fikirler, aşk ve heyecanlar, vecd haline gelen duygular için, bardağı taşıran son damla değil, barajın kapaklarını açan bir fırtına oldu. Gönül barajının kapıları açıldı, setler yıkıldı: İlk şiirim olan *Türk Gençliğine* şiirini yazdım.

Şiirde tasvir edilen, tarif ve tavsifi kasdedilen bir insan değil, bir tek genç değil, o gençliğin şahsında tecellî eden bir milletin imanı, aşkı, vecdi; tarihine, imanına, mukaddesatına bağlılığıdır.

İlk şiirim böyle manevî ve mukaddes bir mevzuun tasvîrine has olduğu için, o şiir bir ibadet, bir tefekkür, bir gözyaşı, bir gönül mi'râcı, insanın Allah'ına olan niyâzı şeklinde tecelli etti. O şiirde ruhumu semalara kadar yükselten bazı beyitleri şurada zikretmek isterim:

Hız alan duyguların, bak, ne ilâhî, ne derin!
O, mukaddes heyecanlarla coşan hamlelerin

Yıkacak burcunu dinsizliğin artık, yıkacak;
Fışkırıp ünlü yiğitler mezarından çıkacak!..
Mâneviyyâtına, vicdânına, îmânına denk
Arkadaş bulmalısın; çünkü temiz bir örnek,
Hem de rehber olacaksın, doğacak nesle yarın...
Hakkı îlân edeceksin daha gür sesle yarın...
Sinsi düşmanları, pençende tutup ezmelisin!
Ülkenin sâhibi sensin, uyanık gezmelisin...
Âkif olsaydı da görseydi bu parlak gününü,
Ebediyyetlere yaymıştı emînim ününü...
Şanlı genç! Her ne kadar cismen uzaksam senden,
Şair oldum; ebedî, rûhumu yaktım sana ben.
Bak duâlar nasıl Allâh'a kadar yükseliyor;
Her gönülden sana sevgiyle selâmlar geliyor...
Sana ilk şi'rimi yazdım bu mübârek gecede,
Sanki Cennetlere uçmuş gibi geldim vecde!..

"Sen!.."

Bu beyitleri hâlâ söyleyenler var. Birçok gençler, hatta bugün artık yaşlı kimseler olmuş kaymakamlar, valiler, hâkimler, savcılar; ne bileyim doçent, profesör olmuş, emekli olmuş kimseler,

"Hocam, *İslâm'ın Nuru*'nda yazdığınız *Türk Gençliğine* adlı şiirden mısraları hâlâ hatırlıyoruz. Bize hâlâ heyecan veriyor" diyorlar.

Ondan sonra *İmam Hatip Gençliğine*, *Yüksek İslâm Enstitüsü Gençliğine* yazdığım şiirler, bilhassa *Sen* başlıklı şiir, hakîkaten ruhumun feryadıdır, gönlümün dileğidir, aşkımın yüce âlemlere olan mi'râcıdır...

Ey ömrünü bir gâyeye vakfeyleyen insan,
Göğsündeki îmânına mâzî bile hayran!..
Tebrîk ediyor, bak seni, ma'bedler ezanlar,
Ey Hak yolunun yolcusu: Kurban sana canlar!..

Oldukça o yüksek idealler sana hâkim,
Sarsılmayan îmânına zincir vuracak kim!..
Alkışlıyor iclâlini, göklerde melekler;
Âtîde nesiller, senin irşâdını bekler!..
Âtîlerin irfanlı, asîl önderisin sen;
İslâm için en son uyanış olmalı hamlen!..
Zulmetle geçen günlere son vermeli artık,
Yol vermeyen engelleri, volkan gibi yak, yık!..
Rabbim, tutacaktır bu savaşlarda elinden,
Karşındaki putlar, çökecek tâ temelinden!..
Ey şanlı emel kaynağı, nur çehreli yıldız!..
Rûhumda kopan fırtınalar, senden alır hız...
Her çevrede şimşekli sesin gürleyecektir,
Millet seni vicdânına rehber bilecektir!..

"MİLLETİNİN DİLİYLE YAZ!.."

Evvelce de arz ettiğim vechile, bu heyecan fırtınası ile ilk yazdığım *Türk Gençliğine* şiirini, o günlerde Medine-i Münevvere'ye ilk defa gelmiş olan, müstesna bir vecd, şevk, aşk, tasavvuf hali yaşayan, Mahmud Cevdet Bey'e göstermiş idim.

Hocam Mahmud Cevdet Bey

Hoca merhum, daha önceleri, bana kendi çıkardığı yazı ve şiirlerinin bulunduğu *Doğan Güneş* mecmualarını vermişti. Türkiye'de 1947'yle 48 arasında iki sene zarfında İstanbul'da çıkarmış olduğu *Doğan Güneş* dergisinin on bir sayı olan tamamını okumuştum.

Hoca'nın şiir görüşü ve şiirlerindeki üslubu, kendisiyle bu bahislerdeki görüşmelerimiz ve bilhassa yazmış olduğum bu ilk manzumeyi titiz ve ciddî olarak candan tashîhi, bende büyük bir inkılap yaptı.

"Hitap ettiğin milletin, bugünkü diliyle yaz!.."

Benim eski şiir anlayışım, Fikret'le başlamış olan, hocam İbrahim Sabri Bey'in üslûbu idi.

Cevdet Bey ilk şiirimi görünce ve tashihini yapınca dedi ki:

Azizim kardeşim, şuna dikkat et, sen hâfızsın, şu âyet-i kerîmeyi mânasıyla beraber benden daha iyi bilirsin. Sûre-i İbrahim'de Cenâb-ı Hak buyurur ki:

"Estaizübillâh, ve mâ erselnâ min resûlin illâ bi lisâni kavmihi... "

Yani: *"İnsanlığa tarih boyu gönderdiğimiz peygamberlerin hepsini, gönderildikleri kavimlerin lisanıyle gönderdik ki, risâleti, mesajı, dâvalarını tebliğ etsinler, bildirsinler, anlatsınlar, beyan etsinler."*

Yani eserinizin dili, kendisine hitap ettiğiniz milletin dili olmalı. Dünün dili var, günün dili var. Sana çirkin, bozuk, piç lisanı kullan demiyorum. Fakat lisanın kendisine has bir inkişâfı vardır.

Bu, Muallim Nâci, Nâmık Kemâl, Şinasî, Ziya Paşa, Hâmid, Fikret'lerle başlar, Âkif, Yahya Kemâl, Süleyman Nazif, Cenap, Hâşim, Fâruk Nâfiz, Midhat Cemal, böyle gelir...

Şairleri okudum

Cevdet Bey'in bu tavsiyelerine kadar, ben Yahya Kemâl'in sadece bir *Hayal Şehir*'ini görmüş idim. Cevdet Bey'in bu tavsiyeleri üzerine, gerek Yahya Kemâl'in, gerek Faruk Nâfiz'in, Hâşim'in, Midhat Cemâl'in kitaplarını getirttim.

Yahya Kemâl'in şiirleri hakîkaten üslub olarak, berraklık olarak, hem aruza sâdık, hem lisan fevkalâde berrak, billur, işlenmiş... Beğenmemek kâbil değildi.

Serbest yazan yeni şairler

Ertuğrul Bey, bahsimiz buraya gelince, kafiyesiz vezinsiz yazan, yeni şairlere dair fikrimi sordu:

"Sizinle yapılan mülâkatlarda, vezinsiz kafiyesiz yazan, yazdıklarından zor mâna çıkarılan, hatta çıkarılamayan bazı yeni usul şairleri beğendiğinize dair sözleriniz naklediliyor. Hatta bunlarda çokça isimlerin zikredildiği de oluyor... Sizin düşünceleriniz ve şiir zevkiniz mâlum... O takdir edici ifadelerinizi nasıl yorumlayalım?.." dedi.

Doğrusu bu mevzua temas edecek değildim. Fakat fakiri, buralara gelip, bu kadar konuşturan Ertuğrul kardeşimizi cevapsız bırakmak da mümkün değil...

Yeni şiirler ve âhenk

Yeni şair dostlarımız darılmasınlar. Hakîkaten benim zevk ve anlayışım, o şekilde yazılmış şiirleri anlayıp takdir edebilme-

me imkân vermiyor. Şiir hiç olmazsa hece vezniyle yazılmalı... Vezinsiz de olacak ise, o takdirde de güzel, seçkin, âhenkli kelimelerle, onların musikisi ile bu noksanlık telâfi edilmeli...

Şiirdir, yüksek fikirler, duygular terennüm eder ve bunları hemen idrâk edebilmek, zor da olabilir. Ama kelimeleri tuhaf, anlaşılmaz olmamalı... Mısralar veya satırlar, garip sözlerle dolu, okuyanı bir insicam, bir anlayış silsilesi kurmaktan mahrum bırakan, adeta sersemleten cümlelerle dolu bulunmamalı...

Mülâkatlarda zikri geçen şair kardeşlerimi ne yazık ki tanıyıp okuyabilmem mümkün olamadı. Bana gücenmesinler... Kendilerine muhabbetim var. Ancak benimle konuşan dostlar, o bahse gelince isimlerini saydıklarında, şairlik sıfatlarına olan sevgi ve saygımı söyledim...

RUHUMUZUN ÂŞIK OLDUĞU TÜRKÇE

Cevdet Bey şöyle derdi:

"Şiiri bir san'at olarak kabul edersek, işleme mânasınadır. Yani işlendikçe, üzerinde duruldukça güzel! Daha güzel olur, parlak berrak olur, billur olur, kristal olur. Hem adına güzel san'atler deriz; fakat güzeli, güzel olarak bırakırız.

"Güzeli, daha güzel yapmak için çalış..."

"Güzelin, en güzel olması için devamlı çalışmalıdır. Çünkü bunlar sade göze değil, öze, zevke, ruha hitap eden bir bestedir, tebliğdir, mesajdır... Ruh araya girince, ruhun kemâlâtının sonu yok; ruh doymaz, ruh doymayan bir güzellik aşkı taşır.

"Evvelâ kime âşık: Allah'ın cemâline, eşsiz güzele âşık... Eşsiz güzele âşık olan ruh!.. Allahu Teâlâ'nın gerek zâtı, gerek sıfâtı, gerek âsârı sonsuzdur. Binaenaleyh bu aşkın susuzluğu bitmez, sonu yoktur. Mâdem ki aşk, ruha ait bir meseledir, güzeli daha güzel, berrakı daha berrak, billuru kristal yapmak şarttır..."

Yahya Kemâl Beyatlı

Misal olarak Cevdet Bey şöyle derdi:

"Yahya Kemâl'in bu hususdaki titizliğine bak ki, adamcağız elli senedir yazmış olduğu şiirlerini bir kitap halinde göremeden gitti. Niçin? Yâhu doyamadım bu güzelliğe ben, bazı kelimeler var, o kelimeleri; bazı mısralar var, o mısraları daha güzel yapmak istiyorum. Nerede bir gecede şiir yazıp, sabah gazetelerle neşreden şair! Nerede bir ömür boyu yazmış olduğu şiirleri, bir kitap halinde göremeden giden insan!.."

Yahya Kemâl'in şu kıt'ası beni hayretler içinde bırakan parçalardandır:

Hâfız'ın kabri olan bahçede bir gül varmış,
Yeniden her gün açarmış kanayan rengiyle;
Gece bülbül ağaran vakte kadar ağlarmış,
Eski Şîrâz'ı hayâl ettiren âhengiyle.

"Leylâ, beklenen güzelliktir."

Bunu Cevdet Bey'e okuyunca, dedi ki:

"Bak, güzel şiir kendini nasıl gösteriyor. Aruz tamam, âhenk tamam, mûsikî tamam. Anlaşılmayan bir kelime olmadığı gibi, gayri me'nûs kelime de yok. Kelimeler Türkçe fakat milletin kullandığı berrak, billur Türkçe; ruhumuzun âşık olduğu Türkçe...

"Gönlümüzde, aşk ilân ettiğimiz bir güzel vardır; aşkımızı ilân ederiz. Ömrümüz boyu o Leylâ'nın âşıkıyız. İşte Leylâ, hep hayâl olunan ve beklenen güzelliktir. Tavsiyem sana: Kendin olmaya çalış. Durmadan oku. Şiirlerinin güzel mısralarını, daha güzel yapmaya çalış..."

Cevdet Bey'in şiirlerinden *Türk Gençliğine, Türk Ordusuna, Türk Hâkimine, Sofrasında* şiirleri çok beğendiğim hayran olduğum şiirler olmuştur.

Şiirlerimin ilhâmı

"Mücâhid" isimli şiirimin ünvânını, gerek Âkif'in ve gerek İkbâl'in dünyaya göstermek istedikleri müslüman simasından almıştım.

Bu sima bir "Mücâhid" siması idi. Yani maddî veya manevî, taarruza uğrayan müslüman bir ferdin, müslüman bir ailenin, müslüman bir cemaatin, müslüman birliğinin ve İslâm âleminin, hak ve hukukunu müdafaaya, ne olursa olsun korumaya, kendini vakfeden insan!..

Zamanla yazdığım,

"Ey ömrünü bir gâyeye vakfeyleyen insan" şeklindeki mısralar, hep o heyecanın tesiri ve mahsûlüdür.

Mücâhid şiiri şöyle başlar:

Bir azm eğer îman dolu bir kalbe girerse,
İnsan da o îmandaki son sırra ererse,
En azgın ölümler ona zincir vuramazlar;
Volkan gibi coşkun akıyor durduramazlar.
Kartal aşacaktır uçurumlar dolu yardan,
Yalçın kayalardan süzülen şâhikalardan.

"Kendin olmaya başladın."

Bu şiiri merhum Cevdet Bey görünce:

"Artık kendin olmaya başladın... Her ne kadar, Seyyid Kutup'tan Ebulhasen'den müteessir oldum, diyorsan da; tabii fikir başka... Artık bunu okuyan: Hâfız Ali Ulvi Kurucu'nundur, diyebilir" demiş ve bir müjde gibi olan şu sözleri de ilâve etmişti:

"Şiirdeki sert, kuvvetli ve heyecan dolu mısraları, şu lâtif, zarif ve lirik mısraların takip etmesi artık şair olacağına delildir. Tebrik ederim; artık tebrik zamanı gelmiştir... Evvelden, ilk başlarda bunu söylemek, arkadan tapışlamak gibi olacak idi ki, benim mizacıma gelmez... Bir şöyle demek var: Âferin be! Güzel yazmışsın, şair olacaksın!.. Bir de: Hocanın, talebesinin şiirlerini tashih etmesi var... Evet, şiir böyle olacak, Allah feyzini artırsın, daim eylesin..."

Merhumun işaret ettiği mısralar Mücâhid'in devamındaki şu satırlardı:

Bir bahçedir iç âlemin ey şanlı mücâhid,
Kalbinde açan gül, o güzel bahçeye âid.
Bitmez güzelin vasfı, ağaçlar kalem olsa,
Hilkat de bütün şi'r ile baştanbaşa dolsa...

ŞİİRLERİMİ RAVZA-İ NEBÎ'DE YAZDIM

Efendim, bu yaşa geldim. Şu kanaatteyim, imanımın, inancımın hülâsası şu gerçektir ki:

Her hangi bir mevzuda okuduğum bir kitap, bir eser, gördüm ki, esas olarak, ya bir âyet-i kerîmenin, ya bir hadîs-i şerîfin şerhidir. Koskoca bir kitap, birçok şey anlatır, netice:

Mânâ ve hikmet olarak, hülâsası bir âyet-i kerîme veya bir hadis-i şerifte bildirilen hakîkatlerin yorumudur, izahıdır, beyânıdır, şerhidir...

Her ferdin bir yaradılış gâyesi vardır

Hâtıralarımızda görüldüğü gibi fakir, dindar, muhafazakâr, ehl-i sünnet ve cemaat bir ailede yetiştim. Dedem belli, amcam belli, babam belli...

Fakat Efendimiz'in sallâllâhu aleyhi ve sellem, şu hadîs-i şerîflerinin sırrı, mânâsı, hikmeti, ruhuma tesir etti; hayatımı, varlığımı, benliğimi sardı; beni benden aldı götürdü:

"Küllü müyesserün limâ..."

"Kâinatta her şey, muayyen, belirli bir gâye için yaratılmıştır..."

Her mâhlukun, her yaratılanın, bir yaratılış gâyesi, sebebi, illeti vardır, hikmeti vardır. Ne için yaratılmışsa, o iş ona Allah tarafından kolay getirilir...

Âkif ve İkbâl'de ruhumun sesini duydum

O ibadetli, takvalı, faziletli ailede yetişen ruhumda, benliğimde, heyecanlı bir şair olmak varmış. Şiirlerimi okuyanların, ruh âlemini heyecana, galeyana, gayrete getirmek de benim vazifem imiş.

Onun için, bu kadar okuduğum şairler içinde en çok tesiri altında kaldığım şair Âkif olmuştur, İkbâl olmuştur. Allah rahmet eylesin.

Çünkü bunlarda ruhumun sesini duydum. İslâm'ın derdini duydum... Bu sebepten dolayı ruhuma hâkim olan bu aşk ve bu heyecandır...

Ye'is ve ümit günleri

İnsanın ümitsizliğe düştüğü günlerde söylediği gibi:

Varak-ı mihr ü vefâyı kim okur kim dinler.

Bilhassa: "1939'da memleketten ayrılmış, durmadan yenilenen dünyada kendini yenilemeyen bir kimsenin şiirlerini kim okur" diye ye'se kapıldığım, ümitsizliğe düştüğüm günler çok olmuştur.

Fakat gerek memlekete gittiğim senelerde ve bilhassa son yıllarda, gençlerden yaşlılardan,

"Hocam şiirlerinizi okuduk... Şiirlerinizi gördük" filân demeleri ile bende yeni bir ümit, yeni bir bahar zevki, şevki belirdi.

Bana tesir eden zatlar

Âkif Bey'in şiirlerinden, her şairden fazla müteessir olduğumu söyledim ve söylerim. Bilhassa heyecanlı şiirler, uyandırıcı şiirler yazmak hususunda, ruhumda tesir bırakan şahısları bir bir söylemek boynumun borcudur:

Bir kere, duyuş ve düşünüş anlarımda ruhuma hâkim olan bir hava var. O hava, merhum dedemin, amcamın, babamın manevî havasıdır. Sanki tefekkür ve tehassüs anlarımda:

"Evlâdım kendine gel, haddini bil, hedefini tanı, gâyeni öğren, insan ol; yüksel, daha yüksel, daha yüksel!.." diyen bir irşâdın, manevî bir nefesin ruhuma seslendiğini duymuşumdur.

Akın akın geliyorlar

Senelerden beri: *Fi'l leheb ve lâ yehtarik*... Râfiî'nin *"Alevler içinde, fakat yanmıyor"* dediği gençliğin; ufukların, asırların, dağların, semaların, gayb perdelerinin arkasından; kafileler halinde ruhuma doğru akın akın geldiklerini görüyor gibiydim...

Zira ruhumda şu his hâkim idi: *Sağîru'l-yevm, kebîru'l-gad*... Arapça öyle derler: *Bugünün küçüğü, yarının büyüğü; bugünün öğrencisi, yarının öğreticisidir.*

Yarının kaymakamları, valileri, muallimleri, hâkimleri, avukatları, dâire reisleri, milletvekilleri, bakanları, başbakanları, reîsicumhurları; bu gençlerden yetişecek...

Onun için ruhumun ilk şairi olan, hayalimin ilk feryadı olan şiir *Türk Gençliğine* olmuştur.

Şiirlerimi Ravza'da yazdım

Bilindiği gibi ben şiirlerimi hep Medine-i Münevvere'de yazdım. Hatta *Türk Gençliğine* şiiriyle birlikte diğer şiirlerdeki o beyitlerin, o mısraların çoğunu, Ravza-i Mutahhara'da duydum ve yazdım. Belki o mısralarda, o manevî makamın kudsiyeti sezilir.

Bir gün 1985'te olacak, umre zamanı idi. Sömestre tatilinde Medine'ye gelen gençler arasında bir gencin, Ravza-i Mutahhara'da yatsı namazı kılarken, ezanla kamet arasında şöyle bir sözü vardı:

"Hocam, biz sizin yazılarınızda, Peygamber-i Zîşân'ın nefesini duyuyor, ilâhî kokusunu alıyoruz" dedi.

Bu tatlı, lâtif ve gönülden esip gelen bu iltifat, bu güzel ses, bu güzel söz, sanki Hücre-i Sâadet'ten geliyormuş gibi ruhuma tesir etti.

Âkif Bey'in şiirleri

Bütün bunlar, ruhumun mâneviyata olan aşkı, bence şiirin bir mesaj, bir tebliğ, bir vazife, dinî bir vecîbe olduğunun alâ

metidir. Âkif Bey'in şiirlerinde, ilâhî gâyeyi, manevî aşkı, müslümanları ve insanlığı uyandırmak için, İslâm'ın derdini terennüm için, şiirin bir vasıta olduğunu görür idim. Bunun için âşık oldum Âkif Bey'e... Diğer muâsır şairlerin mukayesesini yapmak ruhumun arzusudur, gönlümün aşkıdır.

Manevî üstadım olan bu büyük zâtı niçin sevdim; bu insan kendini bana niçin sevdirdi?.. Bunu hususî bir bahiste, inşâallah açıklamak isterim.

Cidde'de bir akşam

1947 yılının haccında Cidde'deyim. Hacca birkaç gün var idi. Gurup vaktiydi, güneş batıyordu. Cidde sahiline çıktım. Yalnız başıma, hem sahili seyredeyim, hem de denizden bir abdest alayım, dedim.

Baktım bir Türk hacısı geliyor. Nurlu bir insan, uzun boylu... O da gelmiş, abdest alıyor, görüştük.

Anladım ki Ahmed Akosman Bey imiş. O zaman 40-45 yaşlarında idi. Tanıştık, görüştük, sonra dost olduk. Senelerce dostluğumuz devam etti...

"Zaman" şiiri

Güneşin gurubunu anlatırken, kendisine, İbrahim Sabri Bey'in *Zaman* başlıklı şiirindeki parçayı okudum. Ahmed Bey şiiri anlayan insan, ehl-i dil insan, çok beğendi:

"Yâhu bu şiir değil, tevhid, tasavvuf, felsefe, her şey. Allah Allah, demek ki o babanın oğlu, gurbetlerde şair olmuş; *Zaman* kasidesine bu beyitleri koymuş" dedi.

Beyitler şunlar idi:

Gurûb secdesidir şemsin ufka haşyetle,
Görüp verâsını kevnin fenâya peyveste.
Zaman bu secdeye seccâde olduğundandır,
Bu kubbe ma'bedi etmekte vârid-i hâtır.

Güneşin seccadesi zaman...

Güneş, kâinatın sonunun fânîliğini görüyor. Duyduğu dehşetin vecdiyle secdelere kapanıyor. Tabii her secde edenin, secde etmesi için yere serilmiş bir seccâdesi olur. Güneşin, secde eden güneşin secdegâhındaki seccâde de zaman oluyor. Zaman seccadesine, güneş secde ediyor.

Bu manzara insana, bir mâbed, bir ibâdethane, bir ulu cami halini hatırlatıyor... Fakir:

"Şu an, kâinatın teabbüd ânıdır. Güneş, bu gök kubbede secde eden bir sâciddir. Kâinat kubbesinde, gök kubbede secde ediyor. Güneşin secdegâhı olan mâbede serilen seccâde, zaman oluyor..." deyince, Ahmed Bey'le vecd içinde, güneşin gurûbunu seyrettik. Civardaki bir camie, Ükâşe mescidine, akşam namazını kılmaya gittik.

Akosman Bey'le dostluğumuz, Cidde sahilinde, güneşin gurûbunu seyrederken, bu ilâhî manzarayla teşekkül eden bir dostluktur.

SON DEVRİN BÜYÜK ŞAİRLERİ VE ŞİİR DİLİMİZ

Tarihî seyri itibarıyla Fuzûlî, Bâkî, Nef'î ve Şeyh Gâlib ile başlayıp, Namık Kemâl, Ziya Paşa, Abdülhak Hâmid, Muallim Nâci, Recâîzâde Mahmud Ekrem, Cenab Şehâbeddin, Tevfik Fikret, İsmail Safa, Mehmed Âkif, Yahya Kemâl, Ahmed Hâşim, İbrahim Sabri, Faruk Nâfiz ve şiirde son üstadım Mahmud Cevdet Sezer Beyler...

Türk'ün bu büyük şairlerinin üslub ve ifadelerinde kendilerine mahsus büyük kudret ve meziyetleri vardır.

Yukarıda isimlerini arz ettiğim bu büyük şairlerin bazılarının hususiyetlerini kısaca zikredelim:

Şeyh Gâlib

Na't denilince unutulmayan mısralarıyla Şeyh Galib hazretleri, gönül ufuklarımızı Nûr-i Muhammedî aşkıyla şöyle nurlandırır:

Sultân-ı rusül, şâh-ı mümeccedsin efendim,
Biçârelere devlet-i sermedsin efendim,
Menşûr-i "le-amrük"le müeyyedsin efendim,
Dîvan-ı İlâhî'de ser-âmedsin efendim,
Sen Ahmed ü Mahmûd ü Muhammed'sin efendim,
Hak'dan bize, sultân-ı müeyyedsin efendim.

Namık Kemâl Bey

Namık Kemâl'in hamâset vadisinde hayranı olduğum şu

mısraları, her zaman ruhumda denizler gibi dalgalanmaya devam eder:

Şer idi gördüm de ayrıldım zihâb-ı kâinât,
Münferid kaldım bu yolda, kâinâtın rağmına,
Hâke yüz sürmekle, kāimse yer üstünde hayât,
İhtiyâr et altını hâkin, hayâtın rağmına.

Ziya Paşa

Ziya Paşa'nın Terci'-i Bend'indeki şu beyti, hayat ve kâinattaki ibretâmiz tezad levhalarını canlandıran alevden bir tablodur:

Güller güler, figanla geçer ömr-i andelîb,
Bîmâr ihtizârda, ücret diler tabîb.

Büyük Fransız edîbi Anatol Frans'ın şu hikmetli sözü insanlıkla beraber yaşayacak olan bir vecizedir: "Her şeyi şartları içinde değerlendirmek, o şey hakkında verilecek hükmün âdil olmasını sağlayacak en mühim âmildir."

Muallim Nâci Bey

Erbâbının ma'lûmu olduğu vechile Muallim Nâci ile Servet-i Fünûn ekolü arasında, san'at anlayışı hakkında bir münakaşa fırtınası kopmuştu. Muallim Nâci:

"Batı dünyasından mühim birçok şeyler almak lâzımdır. Fakat bizi biz yapan şahsiyetimize asla zarar vermemek kayd-ı şartıyla..." görüşüyle, şuursuz taklitçiliğe ve teslimiyetçiliğe karşı çıkıyordu. Naci'nin her zaman hatırladığım şu mısraları son derece ma'nîdârdır:

Vatan hikâyesi hâb-âver oldu huzzâra,
Ben ağladım, yine te'sîr-i dâsitânımdan...

Kabir taşına, kayınpederi Ahmed Midhad Efendi, onun şu beytini yazdırarak, adeta Muallim Nâci'nin hayat ve idealini hülâsa etmiştir:

Hak-perestim, arz-ı ihlâs etdiğim dergâh bir,
Bir nefes tevhîdden ayrılmadım, "Allâh bir"...

Abdülhak Hâmid Bey

Abdülhak Hâmid'in *"Fatih'in Türbesini Ziyaret"* şiirindeki şu beyitler, kendisini şâir-i a'zam seviyesine yükseltmiştir:

Türbendir, en azîmi fethettiğin diyârın,
Durmuş başında bekler, bir kavm türbedârın.
Vasfında şâirâne ilhâmlar gerekdir,
Ta'rîfi yerde bitmez, Arş'a çıkan kibârın

Tevfik Fikret Bey

Ve kendi eliyle kendine kıyan, inkârından önce yazmış olduğu unutulmaz şiirlerini eliyle katleden Tevfik Fikret'in; mensubu bulunduğu İttihad Terakkî'den istifasını ilân eden şu mısralarını hatırlamamak mümkün müdür?

Millet yaşamaz hakka tehassürle solurken
"Sussun!" diye vicdânına yumruklar inerse;
Millet yaşamaz, Meclis'i müstahkar olurken
İğfâl ile, tehdîd ile titrer ve sinerse;
Millet yaşamaz, ma'şer-i millet boğulurken!
Ey millete bir sille olan darbe-i münker;
Ey hurmet-i kānûnu tepen sadme-i bîdâd!
Milliyyeti kānûnu mukaddes tanıyan, her
Vicdan seni lâ'netle, mezelletle eder yâd...
Düşsün sana meyyâl-ı tehakküm eğilen ser,
Kopsun seni bir hak diye alkışlayan eller...

Mehmed Âkif Bey

Büyük iman ve aksiyon şairimiz Mehmed Âkif'in şu mısraları, hâl-i pür meâlimize, kan ağlayan terennümlerdir. Cehâlet için:

Ey hasm-ı hakîkî, seni öldürmeli evvel:
Sensin bize düşmanları üstün çıkaran el!

Müslümanların perişanlığı için:

Görünmez âşina bir çehre olsun reh-güzârında,
Ne gurbetdir çöken İslâm'a, İslâm'ın diyârında...
Vîrânelerin yascısı baykuşlara döndüm,
Gördüm de hazânında bu Cennet gibi yurdu!
Gül devrini bilseydim onun, bülbül olurdum;
Yâ Rab, beni evvel getireydin ne olurdu?..

Yahya Kemâl Bey

Tam manasıyla şiiri kendine dert edinen ve mısralarını bir Leylâ gibi seven ve üslûbu hakkında bir zamanlar şu kıt'ayı söylediğim:

Hislerle murassa' ve hayallerle müzeyyen,
Mısrâları mehtâb olacakdır ebediyyen.
Billûr gibi üslûbuna hayran yaşarım da,
Sevdâ olan âhengini tasvîr edemem ben.

Son asrın büyük aruz şairi Yahya Kemâl'in mısralarını aşk, şevk ve vecd halinde okumaktan kendimizi alamayız:

"Süleymaniye'de Bayram Sabahı" manzumesinde:

Bir neferdir bu zafer ma'bedinin mi'mârı...

İnsan bu mısra'ı okurken, şairin ne derin bir tarih şuuruna sahip olduğu anlaşılıyor ki, gönlümüzde şöyle bir sualin şaha kalktığını görürüz:

"Neferi bu çapda bir ordunun, 'devlet-i aliyye' nin komutanı, sultanı acaba nasıl olur?!.."

"Ezân-ı Muhammedî"

Yine "Ezan-ı Muhammedî" manzumesindeki şu şaheser beyite dikkatlerinizi istirham ediyorum:

Sultân Selîm-i Evvel'i râm etmeyib ecel,
Fethetmeliydi âlemi şân-ı Muhammedî.

Evet! Şair, Yavuz'da öyle bir plân, öyle bir gaye ve hedef seziyor ki; Mevlâ, oğlu Kânûnî'ye verdiği uzun ömrü, babası Yavuz'a da bahşeyleseydi, ezan-ı Muhammedî olan ezanlar, İslâm âleminde değil, bütün bir insanlık âleminde bir zafer bayrağı olarak kıyamete kadar dalgalanır idi.

Bu mısralar, şairin gönlünü maziye bağlayan iman ve heyecan duygularıdır.

Bir de yıllardır hayranlarını meftûn eden şu kıt'ası vardır ki, üzerinden bunca seneler geçmesine rağmen, iri güller gibi hâlâ zindeliğini muhafaza etmektedir:

Hâfız'ın kabri olan bahçede bir gül varmış,
Yeniden her gün açarmış, kanayan rengiyle...
Gece bülbül ağaran vakte kadar ağlarmış,
Eski Şîrâz'ı hayâl etdiren âhengiyle...

İbrahim Sabri Bey

Mısır'daki şiir üstadım merhum İbrahim Sabri Bey'in şiir vadisindeki üslûb ve ifadesi, tamamen Hâmid ve Fikret tarzıdır, denilebilir. Bu yüzden şiirlerinde, derinlikle birlikte fikir tarafı ağır basardı. "Zaman" ünvanını taşıyan manzumesindeki son felsefi parça cidden şaheserdir:

Gurûb secdesidir şemsin ufka haşyetle,
Görüp verâsını kevnin fenâya peyveste.
Zaman bu secdeye seccâde olduğundandır,
Bu kubbe, ma'bedi etmekde vârid-i hâtır.

Peygamber-i Zişan Efendimiz için yazdığı bir na't-ı şerifdeki şu mısraları tekrarladıkça kalbimde huzur, vicdanımda safalar bulurum:

Yâ Resûlâllah!..

Beşer târîhi, müdhiş inkılâbından muazzam bir
Eser kaydetmiyor... Allah!.. O gün tevhîd edilmişdir.
Ederler, gerçi tebşîr enbiyâ ukbâda ihyâyı,
Senin fazlındır, ihyâ eylemek dîninle dünyâyı.
Zekâdan yıldırımlar yandı, tenvîr etmeden lâkin,
Nasıl bir gâye pinhândır, nihân ufkunda eflâkin

"Memleket Duyguları" adıyla terennüm ettiği bir manzumesindeki şu beyit de, gönülden taşıp, gözyaşları halinde akan sızılardır:

Bekleşir baht u kaderden düşecek damlaları,
O bizim memleketin bağrıyanık tarlaları.

Faruk Nâfiz Bey

Aruz kervanının son temsilcilerinden Faruk Nafiz'in şu iki kıtası da tehassüslerle yad edilmeye değer. Bunlardan birisi halen Medine-i Münevvere'de bulunan Abdullah Rıza Bey kardeşimize yazmış olduğu cevabî manzumesidir:

Gelmişdir o lûtfeylediğin nâme gönülden,
Bir bûy-i şefâat gibi Sultân-ı Rusül'den.
Dûr olma sen, ey bülbül-i gülzâr-ı Medîne,
Rûhen, bedenen her iki dünyâda o gülden...

*

Ben bir gün ölürsem, de ki, bin derdimi say da,
Her gün vurulan rûh için ölmek ne saâdet.
Yâd et beni, gözyaşları mahremse sarayda,
Kalbinle içinden beni bir sır gibi yâd et!

YAZAR VE ŞAİRLERİN KÜLTÜR SEVİYESİ NASIL OLMALI?

Her şeyden önce, Türk Edebiyatı'nın yüzyılları kaplayan edebî cereyanlarına âşina olmak gerekiyor. Bunun için, geniş ölçüde manzum parçalar ezberleyip, hâfıza bahçesini, edebî san'atların her çeşit gül ve çiçekleriyle donatıp, ondan sonra, gelen ilhamların satırlara dökülmesi lazımdır.

Bir mevzuda, aynı konuda yazılmış eserlerin tedâîsi yoluyla, edibin muhayyilesine billûr ışıklar halinde ilhamlar doğması sağlanmalıdır.

Manevî terbiye, dile hâkimiyet

Bu doğuş, ancak Türk milletinin varlığını ayakta tutan temel haslet ve manevî karakterlere tesâhüble kâimdir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1- Sağlam ve esaslı bir dinî inanç, kültür ve manevî terbiye...

2- Edebiyat ifade, beyan ve tebliğ san'atı olduğuna göre, bunun yegâne vasıtası olan dile ve dilin usul ve kaidelerine tam manasıyla hâkim olmak...

Bugünkü dilimizin, Arapçanın, Farsçanın, Osmanlıcanın en güzel kelimelerinden örülmüş bir sentez olması hasebiyle, edebiyatımız, bin yıllık seyrini takip eden şaire bu üç dili de bilen hüviyetini kazandırır.

Bu kadar geniş bir ihata gücüne sahip olacak bir kişi için de, devamlı bir surette kâmus ve lügatlere müracaat zarûrî olacaktır. Çünkü dünyada bir şiir okuyucusunun, bir divanı veya edebî bir eseri mütalâa ederken kâmusu elden bırakması kâbil değildir.

Başta Arapça olmak şartıyla bütün ecnebî lisanlardaki edebî gelişmeler bunun canlı misalidir. Son günlerde edebî bir eseri mütalâa ederken, hiç lügate müracaat etmemek, bizdeki son neslin yürekler acısı basitliğidir ki, bu hal, maalesef yaşayan neslin edebî zevkinin ve estetik anlayışının ne kadar perişan olduğunun dramatik sahnesidir.

Toplumun özellikleri, sevinç ve acıları

3- Yaşadığımız toplumun yani Türk toplumunun kendine has sosyolojik birtakım hususiyetleri vardır. Bunlar, bilhassa mahallî şiveler, örf ve âdetler ile muhtelif folklorik unsurlardır. Binâenaleyh, bunların derinliklerine vâkıf olmalıdır.

Gerek fertlerin, gerekse cemiyetin his, fikir, inanç, an'ane, hülâsa bütün acı ve ızdıraplarına, şevk ve heyecanlarına yani bütün psikolojik ve pedegojik temayüllerine bigâne kalmamalıdır.

4- Kendi tarihini, birtakım peşin hüküm ve marazî komplekslerden uzak olarak, doğru ve objektif bir görüş zaviyesinden mütalâa gücüne sahip olmalıdır.

Tarihini, bütün şerefli safhaları ile can ü gönülden sevip, o safhaların aşk ve heyecanını bir mefkûre haline getirmelidir. Aynı zamanda milletinin tarih boyu devam ede gelmiş olan mes'elelerini, acı ve ızdıraplarını, derinden duyup yaşamalıdır.

Edebiyatçı çok, gerçek şair ve yazar az...

5- Dünyada cereyan etmekte olan bütün fikrî ve felsefî akımların tahlil ve tenkîdini yapabilecek, tefekkür gücüne sahip olmalıdır.

6- Evet yazar ve şair, bütün bunlarla beraber fıtrî kabiliyet ve istîdâd, yani doğuştan edîb ve şair olma melekesini ruhunun derinliklerinde mukavemeti imkânsız bir hamle halinde hissederek, aşk ve heyecanını yaşamalıdır.

Bunlar olmadıkça insan edebiyat ve şiir hocası olur da, yazar ve şair olamaz. Bedîhidir ki, bir memlekette edebiyat okutan hocaların adedi sayılamayacak kadar çok olur da, ediplerin (bil-

hassa hakiki manadaki şairlerin) adedi bir elin parmakları kadar az olur.

Nesir hakkındaki düşüncelerim

Nesrin üslûbu tabiîdir ki, şiirden apayrıdır. Şiirin özellikleri: Vezin, kâfiye, âhenk ve üslûb olduğu gibi, nesrin de bir takım usûl, kâide ve şartları vardır.

Her şeyden evvel, bir yazıya, te'lif olsun tercüme olsun, edebî bir havanın hâkim olması şarttır.

Gerçek edib, şair ve âlimlerin kullanmaktan çekindikleri, zevk-i selimden uzak, insan denen bu müstesna varlığın İlâhi cevherine lâyık olmayan, âdi ve günübirlik birtakım pes-pâye "berduş" kelimelerin, edebî bir makalede ve bir eserde görülmesi o edebî parçayı edebsiz bir parça haline getirir.

Bu ifade ve tâbir merhum üstad Necip Fazıl Bey'indir. Merhûm, üslûb ve ifadeyi bu derecelere düşüren bedbahtlara "maskara" ve bu çeşit yazılara "paçavra" derdi.

Edebiyat yazıları edepli olur

Bin'aenaleyh herhangi bir yazının edebî olabilmesi için, edepli olması zaruridir, ki dilimizde de hâlâ "edebiyat" deniyor. Yani insanı, insan yapan ulvî ve manevî hislerin aşkını, şevkini, vecd ve heyecanını terennüm eden besteler, "edebî eser" sayılacaktır.

Bir beste ki, büründüğü güfte şanına lâyık olmadığı zaman değerinden düşer. İffet ve nezâhetini, şeref ve haysiyetini kaybetmiş olur. Evet, üslûb ve ifade, şahıstan ziyade şahsiyettir.

Burada son günlerde yazmış olduğum şu mısraları arz etmek isterim:

İnsan ne kemikdir, ne sinirdir, ne de kandır,
İnsanları insan yapan, ulvî heyecandır...
İnsan bu şuur ufkuna yükseldiği anlar;
Dünyaya niçin geldiğinin sırrını anlar...

Bu babda Cenab Şehâbeddin ile vecizeleşen nesir, sadelik içinde asaletini muhafaza edegelmiştir.

Tercüme nasıl olmalıdır?

Bence tercümenin baş şartı, eğer metin âyet ve hadis değil ise, kelimelerin tam karşılığını bulacağım diyerek aynen tercümeye çalışmamaktır.

Tercüme: Metni, manasının ruhunu emerek, sanki te'lif yapıyormuş gibi, yepyeni ve orijinal bir üslûb havası içinde, okuyucunun gözünden evvel gönlüne takdim etme hüneridir.

Burada Âkif Bey'in Mısır'ın büyük ediblerinden Kahire Üniversitesi rektörü Dr. Abdülvahhab Azzam Bey'e yazmış olduğu bir tavsiyeyi müsaadenizle zikredeyim:

Azzam Bey, merhum Âkif Bey'i Kahire Üniversitesi'ne Türk Edebiyatı üstadı olarak tayin edince, aralarında çok dostane münasebetler başlamış, bu yakınlık o dereceye gelmiş ki, rektör, Âkif Bey'den Türkçe öğrenmişti.

Âkif Bey'in görüşü

Azzam, evvelâ Namık Kemâl'in şiirlerinden parçalar, sonra Safahat'in "Gölgeler" bölümündeki şiirlerden tercümeler yapmaya başlamış. Tercümelerini neşretmezden evvel Âkif Bey'e göstermiş, Âkif Bey, Azzam Bey'e şöyle demiş:

"Efendim, tercümeniz harfi harfine olmuş. Sanki ilâhi ve mukaddes bir nass tercüme ediyormuşsunuz gibi kendinizi sıkmışsınız. Binâenaleyh, yazılarınızda zorakilik kokuyor. Unutmayın ki, sizin tercüme ettikleriniz ilâhi vahiy değil, bilakis insan sözüdür. Hem de şiirdir. "

"Zaten şiir tercüme edildiğinde, şiiri şiir yapan iki mühim unsurunu kaybetmiş oluyor ki, bunlardan birisi vezin, diğeri kafiyedir. Şiiri ahenk yoluyla bir terennüm bestesi haline getiren cevher ortadan kaybolduktan sonra, kalan manadır.

"Manayı en güzel şekilde gönüllere, akıllara, vicdan ve ha-

yallere takdim edebilmek için, çok geniş tavır ve hareketlere, son derece müsamahalı ve esnek teşebbüslere baş vurmamız lâzımdır.

"Meselâ: İfadeye kuvvet kazandırmak için, yerinde deveye at, ata deve dememiz lâzımdır. Bunu bendeniz uzun seneler, tercüme ile uğraşan bir şahıs olmam hasebiyle söylüyorum. Mukaddes ölçüler ve İlâhi nasslar dışındaki tercümelerde takib ettiğim bu tarzın muvaffak olduğunu müşahede etmişimdir."

İki dili çok iyi bilecek

Burada şunu unutmadan söylemek isterim ki:

Evvelâ, tercüme san'atı da aynen şiir gibi fıtrî bir kabiliyettir ki, mütercimin bu ilâhî melekeden haz ve nasib almasına bağlıdır. Sonra da her iki dili çok iyi bilmesi ve iki dilin de edebiyat kâidelerine muttali olması şarttır.

Üslûb ve ifadenin okuyucunun ruhuna tesir şartları ise şunlarla tahakkuk ediyor ki, meşhur kaidedir:

Üslûb ve ifadede, tarife sığmayan bir manevî hal vardır ki, yazanla okuyanın ruhu arasında üslûb bir cereyan tesis etmiş oluyor. Biz buna duyup duyurma, te'sir ve teessür hâleti diyoruz.

SAFAHAT İÇİN YAZILAN MERSİYE VE İLÂHÎ TECELLÎ

Kâinatta her şeyin değişip geliştiğini görürüz. İyinin daha iyiye, büyüğün daha büyüğe, güzelin daha güzele doğru akmakta olduğuna şahit oluruz.

Gönüllerde yaşayan sevgiler de, bu hâkim nizam çerçevesinin dışında kalmaz. Meselâ, dün, bir kıvılcım halinde gönlünüzün derinliklerinde parıldayan bir sevgi, bugün bir alev dalgası, yarın bir yanardağ kesilir.

Âkif sevgisinin felsefesi

Kıvılcım halinde duyulanlar, yaşayan sevgiler; alev halini alanlar, mukaddes duygular; yanardağ haline gelenler ise, ilâhi aşk cazibesine tutulan büyük sevdalardır... Kitlelerin imanını vecde getirecek olanlar da bunlardır...

Bugün bir mefkûre abidesi olarak milletçe benimsenen Mehmed Âkif sevgisi, işte bunların şaheser örneklerinden birisidir.

Hiçbir şaire nasip olmayan bu sevginin ana kaynaklarına inebilmek ve dün, Safahat'ı için mersiye yazan şairin, bugün, millet ve devlet tarafından sevgi ve saygı ile anılmasının felsefesini yapmak için, makale değil, müstakil eser yazmak icab eder.

O zaman, şairin şahsına değil, şahsiyetine ışık tutacak böyle bir eserin billûr avizesi altında, idealinin mihrak noktası, ana çizgileriyle aydınlanmış olur.

Mersiye neden yazıldı?..

Âkif'in Safahat'ı için mersiye yazdığını zikrettim. Evet, merhum, o şiirini, bu milletin başına gelen ve bir sabah kalkıp da yediden yetmişe, herkesi okuma yazma bilmez bir insan topluluğu haline getiren, "harf devrimi" felâketinden sonra kaleme almıştı. Bin yıllık harflerimizin yasaklanması üzerine, memlekette Safahat'ını okuyan kalmayacak endişesini, gözyaşları bestesi olan ve *"Safahat İçin"* başlığını taşıyan şu mısralarla terennüm etmişti:

"Arkamda kalırsın, beni rahmetle anarsın"
Derdim, sana baktıkça, a bîçâre kitâbım!
Kim derdi ki: Sen çök de senin arkana kalsın,
Uğrunda harâb eylediğim ömr-i harâbım?

Hicran-zede şair ve ezelî sır

Burada akıllara dehşet veren bir sahne ile karşı karşıya bulunuyoruz: Dün, istikbalde eserini okuyan bulunmayacağına yanarak, sevgilisini kaybeden bir hicran-zede gibi, gözyaşı döken şairin Safahat'ı, bugün, cennet vatanın her köşesinde okunuyor. Ve ülkede, hiçbir edebî ve fikrî esere nasip olmayan sevgi ve saygıya mazhar oluyor. İşte, üzerinde durulup düşünülecek nokta budur...

Bu sahneyi tasvir ederken, şu anda gönlüme doğan bir beyiti, burada kaydetmeden geçemeyeceğim:

Ne mehâbetli tecellîdir İlâhî gerçek:
Ezelî sır, ebedî hükmünü icrâ edecek...

İlâhi iradenin bu mehâbetli tecellîsi karşısında, sadece alınların değil, akıl ve idraklerin de secdelere kapanması, selim aklın icabıdır... Yüce Divan'dan sâdır olan İlâhi hükmün özü şu demek oluyor:

İnkâr kalesine dikilen iman bayrağı

Safahat'ın Müslüman Türk'ün gönlünde âbideleşmesi, mukaddes bir idealin ruh ve fikir cephemizde bayraklaşması demektir. Bayraklaşan ideallerse, milletçe özlenen mutlu günlerin, ülkeye nurlar saçan aydınlığı manasına gelir. Büyük hedeflere de ancak bu aydınlıklar içinde varılır...

Bu mukaddes idealin, Müslüman Türk'ün gönlünde abideleşmesi; izzetin zillete, faziletin rezalete, ilmin cehalete, nurun zulmete, adaletin zulme, hülâsa, imanın inkâra galibiyetini ilân etmesi demektir...

Cihadların en şereflisi, fikir savaşı olduğuna göre; Safahat, bu savaşların en mukaddesine girmiş ve o savaşlardan muzaffer olarak çıkarak fetihlerin en mukaddesi ile, inkâr kal'asının harabeleri üzerine iman bayrağını dikmiş bulunuyor...

Rabb'imden niyâzım: İstiklâl Marşı ile Müslüman Türk'ün imanı şahlandıkça, Âkif'in ruhu, kıyamete kadar şâd olacak, mübarek kabri nurla dolacaktır.

MEHMED ÂKİF'İ ANARKEN

Târîhe şeref tâcı büyükler anılırken,
Yükselmede rûh yüce âlemlere yerden...
Bir râyihanın feyzi sarar rûhu derinden,
Geçmiş gibi, Cennetdeki gül bahçelerinden...

Ruhumun ufkunu aydınlatan bu mısraları, yıllar öncesi, İslâm büyüklerini anarken yazmıştım. Şimdi de Mehmed Âkif merhumu anarken, bir bahar sabahı gibi, aynı mısraların gönlüme doğduğunu görüyorum.

İslâm ahlâkını hayatına düstur edinen Âkif merhum, şahsını değil, şahsiyetini bile tevazu perdeleri altında gizlemeye çalışmıştır.

Mütevâzı şairin içli terennümleri

Manzumelerinin neredeyse her mısraında, hayatta hiçbir iş yapamadığını, sessiz yaşayıp, kimse tarafından bilinmediğini ifadeye çalışmıştır. Safahat'ını inceleyenlere dehşet veren bu içli terennümün, gözyaşlarıyla bestelenen bazı parçalarını gönlümüzde yad edelim:

Ben böyle bakıp durmayacakdım dili bağlı,
İslâm'ı uyandırmak için haykıracakdım...
Gür hisli, gür îmanlı beyinler, coşar ancak,
Ben zâten uzun boylu düşünmekten uzakdım!
Haykır! Kime, lâkin? Hani sâhibleri yurdun?
Ellerdi yatanlar, sağa bakdım, sola bakdım;
Feryâdımı artık boğarak, na'şını tutdum,
Bin parça edip şi'rime gömdüm de bırakdım,

Seller gibi, vâdîyi enînim saracakken,
Hiç çağlamadan gizli inen yaş gibi akdım.
Yokdur elemimden şu sağır kubbede bir iz;
İnler "Safahât"ımdaki hüsran bile sessiz!

*

Toprakda gezen gölgeme toprak çekilince,
Günler, bu heyûlâyı da ergeç silecekdir;
Rahmetle anılmak, ebediyyet budur amma,
Sessiz yaşadım, kim beni nerden bilecekdir?

"İslâm" denince "akan sular durur"

Âkif'in ateşli feryâdını:

"Her gazâ, gütdüğü dâvâdan alır kıymetini..." mısraının ışığında mütalâa ettiğimizde, kendimizi şöyle bir sahnenin karşısında buluruz:

Bir müslüman için "İslâm" denince, artık akan suların durması icap eder. Çünkü İslâm, fertlerin olduğu gibi cemiyetlerin, cemiyetlerin olduğu kadar bütün müslüman toplulukların, hatta bilûmum insanlık âleminin hayatı ve mukadderatı demektir.

Bu itibarla Âkif, kendi şahsî hislerini terennüm eden bir şair olmaya razı olmuyor. Kendi memleketiyle birlikte, koca bir İslâm âleminin ve bütün insanlığın acı ve ızdıraplarını haykırmak istiyor.

Âkif'in bayraklaşan gayesi incelenmeli

Binâenaleyh, bir şairin şahsî dertlerini terennüm etmesi karşısında, diğerinin kendi varlığı şöyle dursun, milletini de aşarak topyekûn insanlığın ızdıraplarına ma'kes olması, asla kıyas kabul etmeyen hârikalar hârikası, bir tecelli sahnesidir...

Mehmed Âkif, bundan böyle, sadece bir şair olarak incelenmekle kalmayacaktır. Bugüne kadar hiçbir şaire nasip olmayan, hayranlık derecesine varan bu sevginin felsefesi yapılarak, bayraklaşan idealinin ruhu işlenecektir.

Yıllardan beri hasretini çektiğim arzulardan birisi, bu ideali kuvveden fiile çıkarabilmektir. Ancak böyle müstakil bir eserle, Âkif Bey'in şahsiyeti, bütün eserleriyle birlikte incelenerek, berrak çerçeveler içinde tablolaşarak ruhumuzu aydınlatır ve gelecek nesiller de, böyle bir eserin manevî ışığında, Âkif ile beraber mukaddes davasını, billûr bir pınardan su içer gibi kana kana içmek saadetine erebilir.

Yaşadığı zamanın şartları

Büyük Fransız edîbi Anatol Frans'ın eskidikçe yenileşen, aşağıdaki sözü, Âkif hakkında yazılacak böyle bir eserin vücudunu şart kılıyor:

"Bir eser hakkında verilecek en doğru hüküm, onun yazıldığı günlerin şartları içinde değerlendirilmesi ile mümkün olur."

Evet, basit gibi görülen bu söz, çok derin prensipler ihtiva etmektedir. Bizde yapılan bazı tenkid ve tahliller, bu kıymet hükmünden uzaklaştığı için, umumiyetle şahsî olmaktadır.

Öyle ki, sevilen bir şahıs semalar ötesine çıkarılırken, yerilen bir kişi de yerin dibine batırılmış oluyor ki, bu hükmün ikisi de, adalet mantığının uzaklarında kalmaktadır.

Maddeciliğin aydınlar üzerindeki tahribatı

Âkif Bey hakkında yazılacak eserde, üzerinde titizlikle durulması gereken noktaların en can alıcısı bilhassa "pozitivizm"in, o günkü münevverlerin, bazı edip ve şairlerin ruh ve fikir dünyalarında yapmış olduğu tahribatın safha safha teşhiri olmalıdır.

İşte bu teşhir ve tahlil esnasında Âkif'in iman, fikir ve aksiyon cephesinin ne büyük bir ihtişamla canlandığını ve böylelikle onun Müslüman Türk'ün gönlünde kurduğu sevgi saltanatının ilâhi sırrı tebellür etmiş olacaktır.

Benim yıllarca hayal ettiğim, Âkif Bey'in şahsiyetini ve bütün eserlerini derin bir ehliyet ve vukufla araştırma faaliyetlerine kendini vakfeden, adeta Âkif Bey merhumun ruh ve gönül ufuk-

larımızda yeniden ihyasına kâfile-sâlâr olan M. Ertuğrul Düzdağ kardeşime, aynı şevk ve arzuyla bu vadide gayret ve himmetlerini esirgemeyen diğer muhterem zevâta, ilgili müesseselere en derin kalbî şükranlarımı arzediyorum.

Davasını yaşatanlar

Âkif Bey'in en yakın dostları olup, onun fikir ve davasını nesillere sönmeyen bir meş'ale gibi dosdoğru intikal ettiren Hasan Basri Çantay, Eşref Edib, Midhad Cemal, Mâhir İz, Fuad Şemsi, Nureddin Topçu, Ali Nihad Tarlan gibi şu anda hatırıma geliveren merhum üstadlarımızı bu vesileyle rahmetle yad ediyorum.

Merhum üstadlarımız ve bütün Âkif Bey'i sevenler müsterih olsunlar ki, belki dünden daha da büyük bir iştiyakla, imanlı gençlerimizin gönüllerinde, Âkif Bey mefkûresi bir nur meş'alesi olarak ışık vermektedir.

Âkif'i ancak mü'minler sever

Zaferlerin en şereflisi, insanoğlunun gönlünü fethetmek olduğuna göre, bugün memleketimizde her geçen gün, daha da inkişafını müşahede ettiğimiz Âkif sevgisi, adeta gönüllere bir fütuhat seli gibi akmaktadır.

Müslüman Türk gençliğine Allah'a giden yolda rehber olmanın saadetine hangi şan ve hangi şeref müsavî olabilir?

Ne bahtiyarlıktır ki, cennet vatanın her köşesinde Âkif'i yâd edenler, hep Allah'ın yüce ismini anan diller ve O'nun ilâhi aşkıyla yanan gönüllerdir.

ŞEHİDLER ÂBİDESİ İÇİN...

Gök kubbenin altında yatar, al kan içinde,
Ey yolcu, şu topraklar için can veren erler.
Hakk'ın bu velî kulları, taş türbeye girmez,
Gufrâna bürünmüş yalınız Fâtiha bekler...

Sohbetlerimizden birinde:

Asrımızda "Müslüman Türk'ün destanı" demek olan Safahat'ında Mehmed Âkif merhum, *"Şehidler Âbidesi İçin"* adıyla yazdığı kıt'adaki eşsiz belâgatiyle, insanı adeta şehid olmaya hasret çektiriyor, demiştim.

Hakîkaten bu kıt'a birçok yönleri ile incelenmesi gereken bir şaheserdir. Edebî sanat bakımından da, fesâhat ve belâgatin erişilmez şâhikasına yükselen bir ulviyeti hâizdir.

Mukaddes gaye, ruhun ifadesi olur

Erbabının malûmudur ki üslûb, mukaddes bir ideale sahip olunca, kelime ve cümleler fesâhat ve belâgat tatbikatı olmaktan kurtulup, ruhun ifadesi olmak seviyesine yükselir. İfade de gözlerimizi kamaştıran aydınlık, gönüllerimizi yakan bir alev bestesi olur. İçimizde hakîkatin nuru parıldarken, ilâhi aşkın heyecanı uyanır.

Bu esnada, "Kudretli duyulan eserler, kudretli yazılır" gerçeği tebellür etmiş olur. "Şehidler Âbidesi" kıt'ası işte bu müstesna tecellilere mazhar olmuş bir edebî şaheserdir. Mısraları vücuda getiren kelimelerden duyulan ses, insan ruhunun derinliklerin-

den coşup çağlayan manevî duyguların, alevler saçan münâcatıdır.

İnsan, bu lâhûtî sesi dinlerken başka âlemlere yükseldiğini hisseder ki, bu hâl melekût âleminin ilâhî temaşasına dalmanın bahtiyarlığıdır...

En büyük kuvvet, iman...

"Şehidler Âbidesi" kıt'asının diğer bir hususiyeti ise, şehidlik mertebesidir. Bu mertebenin kudsiyetini şu âyet-i kerimeden öğrenebiliriz:

"Allah yolunda öldürülmüş olanlar (şehidler) için ölüler demeyin. Bilâkis onlar diridirler. Fakat siz, iyice anlayamazsınız (İlâhi sırrı idrâkten âcizsiniz)."

Şehidler denince gözlerimizin önünden kimler geçmez ki... Rabbim! Onları bu yüce mertebelere yükselten ilâhi aşk nasıl bir cevherdir?.. Gönül verdikleri yüksek ideal, ne sarsılmaz bir imandır?..

Bu mehâbetli sahneyi hayretler ve dehşetler içinde temaşa ederken görüyoruz ki, insanı harekete geçiren en kuvvetli âmil, imandır. Tarih boyu en şanlı zaferler bu silahla kazanılmış, en büyük fetihler bununla yapılmıştır.

Hâlâ o zaferler, o fetihler ruhumuzda ne muhteşem safhaları canlandırıyor!.. Ömrünü davasına feda eden kahramanın ruh dünyası, ne geniş bir âlemdir. Bu âlem ki, ufkunda güneşler yanıyor. İçimizi nurlara gark eden o harikulâde fedakârlıklar, bütün insanlık için kıyamete kadar bir ibret sahnesi olarak parıldayacaktır.

Şehidlerin türbesi

Milletlerinin şerefini kurtarmak ve ailelerin namus ve iffetini çiğnetmemek için hayatlarını seve seve feda eden tarihin şeref tacı şehidlerimize, Kur'an-ı Kerim'imiz "ölüler demeyin" dedikten sonra onların, dünyalarımıza sığmayan manevî şahsiyetlerine kimler türbe yapmaya yeltenebilir?

İşte büyük şair, bu hassas noktayı aydınlığa kavuştururken, ruhun yükseldiği ilham âlemlerine bizleri de kanatlandırmış oluyor.

Evet, mukaddes davanın uğrunda candan ve cihandan geçen Hakk'ın o veli kulları taş türbeye girmezler... Onların huzura kavuştukları türbenin tavanı: Hududu ve eb'âdı olmayan gök kubbedir.

DİL FÂCİASI:
MUSTAFA SABRİ EFENDİ'NİN ENDİŞESİ

Şeyhulislâm Mustafa Sabri Efendi, bir sohbetinde, lisan meselesini ele alarak, uydurma kelimelerle doldurulan Türkçe'nin yerine, yabancı bir lisanın ilim dili olarak kabul edilmesi tehlikesine işaret etmiş ve şunları söylemişti:

Haçlıların kültür istilâsı

İki gözüm evlâdım! Bu dil fâciası, nereye gidiyor, biliyor musunuz? Nesebi belli olmayan şu uydurma kelimelerle, lisan o kadar bozulacaktır ki, artık onunla ne eser yazılabilir, ne de tercüme yapılabilir. Yani Türkçe, Türk'ün dili olmaktan çıkar.

Zira dinî, ilmî, edebî, hukukî, felsefî ve fennî ıstılahlara bir anda karşılık bulmak, kabil değildir. Bundan dolayı, ecdadımızın asırlardan beri kullana geldiği o ıstılahların yerine, Latinceden veya diğer garb dillerinden kelime almak mecburiyetinde kalacaklar. Böylelikle de din ve can düşmanlarımız olan Haçlı devletlerinin kültür istilâsına uğramış olacağız.

İstilâların en amansızı da, kültür istilâsıdır. Kahraman ecdadımız, bu gibi zilletlere mâruz kalmamak için, asırlar boyu üç kıtada kan dökmüş ve can vermiştir. Evet, vatan topraklarına giren düşmanı, İstiklâl savaşında olduğu gibi vatandan atar, denize dökebilirsiniz.

Fakat sizi kültür istilâsına maruz bırakan işgal kuvvetini, milletinizin ruhundan söküp atmak, uzun zamanlar alan büyük savaşlar ister.

Evet, toprağın düşman istilâsından kurtarılması kolaydır, fakat ruhların ve fikirlerin esaretten kurtarılması çok güçtür...

Din ve dil, millettir!..

Bir milleti, ruhunun ifadesi olan dilinden mahrum etmek, onu her şeyinden koparmak manasına gelir. Bu yüzden dün Müslüman Türk'ün dinine musallat olanlar, bugün de diline saldırmadalar...

Yazık oluyor milletimize... Dünya tarihinde Türk'ün başına gelenler, acaba başka bir milletin başına gelmiş midir?

Dikkat buyurun, zavallı milletimizin, değişmeyen neyi kalmıştır?.. İnsan, hangisine ağlayacağını bilemiyor. Asıl benim uykularımı kaçıran husus şurasıdır:

Güzel Türkçemiz, Türk milletinin düşmanları tarafından tamamen dejenere edilince; bir kuvvetli ses çıkacak ve şu fikri ortaya atacak:

"Efendiler! Bugünkü Türkçe, dil olmaktan çıkmıştır. Görüyorsunuz ki, bu dille hiçbir iş görülemiyor. Binâenaleyh, medenî milletlerden birinin dilini almak mecburiyetindeyiz!.."

Hülâsa, o gün dünyada hâkim lisan hangisi ise... İngilizce, Rusça, Almanca, Fransızca vs... Ne yazık ki Türkçe'nin yerini alacaktır.

MEHMED ÂKİF'İN ŞİİRİ VE DİLİN TABİÎ GELİŞMESİ

Şeyhulislâm Mustafa Sabri Efendi'ye:

"Efendi hazretleri; "Bir şeyler yazıyor musunuz?" diye Mehmed Âkif Bey'e sorduğunuzda, kendisinden:

"Elime kalem alamayacak kadar mecalsizim, cevabını aldığınızı ifade buyurdunuz. Âkif merhum niçin bu kadar mahzundu?" sualime, Şeyhulislâm hazretlerinin cevabı şöyle oldu:

Dil fâciasının tesiri

İki gözüm evlâdım! Milletimizin ruhunu katletmeyi hedef alan bu dil fâciası, bana bu kadar dokunursa; Safahat gibi bir şaheser vücuda getiren şairde neler yapmaz? O şair ki; *Âsım*'ı yazmış. Hele, *Âsım*'da o: *"Şu Boğaz Harbi nedir"* cümlesiyle başlayan mısralardaki ifade, ne yanık ifadedir öyle!..

O mısralar sanki birer söz değil, alevden bestelerdir. İnsan okurken yanıyor. Bilhassa o teşbihler, hayaller, duyuşlar ve buluşlar, başlı başına birer belâgat ve fesâhat âbidesidir...

Süleyman Nazif, Abdülhak Hâmid'in *'Fatih'in Türbesini Ziyaret'* manzumesini görünce kendisine "Şair-i A'zam" demişti. Âkif Bey'in *"Çanakkale Destanı"*nı açıklarken de, "Artık devrimizin Şair-i A'zam'ı Mehmed Âkif'dir" diye ilân etmişti.

Haklıdır. Zira *"Çanakkale Destanı"* her şeyiyle şaheser bir edebiyat âbidesidir. İnsanı her cihetiyle tatmin edecek bir edebî kudreti hâizdir.

Teşbihlerin kudreti

Erbabının malumudur ki, edebî bir ifadeye, bilhassa şiirde güzellik kazandırmak için "teşbih"e başvurulur. Yani, ifadeye güzellik kazandırmak için aralarında benzerlik bulunan iki kelimenin zayıfı kuvvetliye teşbih edilir. Benzetilen bu kelime ne kadar güzel olursa, ifade o kadar güzel, ne derece güçlü olursa, üslub da o nisbette müessir olur.

Burada, çok mühim bir noktaya işaret etmek isterim: Müşebbehün bih -kendisine benzetilen kelime- ne kadar mücerred olursa, ifade o kadar berrak ve o derecede ulvî olur, billûrlaşır, nurlaşır. Mücerredden maksad da, el ile tutulmayan mana âlemlerine ait yüce mefhumların sembolü olan kelimeler manzumesidir.

"Ey şehîd oğlu..."

Bu kelimeler; "Çanakkale Destanı"nda gür bir ilham coşkunluğu içinde kullanılmıştır. Manzumede ilâhî heyecan dile gelmektedir. O kelimelerden bazıları şunlardır: Hudâ, İman, Ka'be, Rûh, Vahiy, Şehid, Secde, Rab, Tevhîd, Bedir, Semâ, Yıldız, Tarih, Ebediyyet, Ecrâm, Türbe, Süreyya, Gece, Mehtâb, Hâtıra, Salâhaddin, Kılıçaslan ve bunlardan sonra:

Ey şehîd oğlu şehîd, isteme benden makber,
Sana âgûşunu açmış duruyor Peygamber.

mısralarıyla Âkif merhum Müslüman Türk'ün gönlünü fethetmiştir.

"Bir hilâl uğruna..."

Bu manzumeyi hakkıyla şerh edebilmek için, Süleyman Nazif gibi müstakil bir eser yazmak icab ediyor. Çünkü o kadar etraflı bir muhtevaya sahiptir ki; her mısra'ını ayrı ayrı değerlendirmek gerekiyor. Bizim mahdûm İbrahim Sabri *"Bir hilâl uğruna yâ Rab, ne güneşler batıyor"* mısra'ı hakkında,

"Dünya şairleri bir araya gelseler, bu mısra'ı söyleyemezler"

demişti. Haklıdır. Zira bu gibi mısralar, düşünmekle doğmayan ilhamlardır. Bu ilhamlar, ruh âlemlerinden, şairin ilham semâsına doğarlar. Doğarken de, şairin ruhunda büyük heyecan ve derin sarsıntılar vücuda getirirler. Şairin, muvaffakiyet şartı budur.

Bu esnada şair, sanki görülen âlemle görülmeyen âlemler arasında bir tebliğ vazifesi görür. Bu vazife de şiirdeki mana ve muhtevanın derecesine göre değer kazanır. Yanan bir kalbin ifadesi olduğu için, okuyucularını da yakar... İşte, 'Çanakkale Destanı'ndaki: *"Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhîd'i"* mısra'ıyla,

Ey şehîd oğlu şehîd, isteme benden makber,
Sana âgûşunu açmış, duruyor Peygamber,

beyti, bu destanı, edebiyatımızın en parlak şiiri, Âkif'i de en büyük şairimiz olarak ebedîleştirmiştir.

Lisan akar gider

Burada şunu söylemenin zamanı gelmiştir: Bu manzumede gördüğümüz vechile lisânın kendine has "tabii seyri" vardır. Hiç zorlanmadan o seyri takib eder. Kendi kendine sadeleşerek, akar gider. Aynen, suların akması, güllerin açması ve bülbüllerin ötmesi gibi...

Gönül isterdi ki, Âkif merhum, başımıza gelenleri yeniden bir "Âsım" yazar gibi yazsaydı... Eğer bu dramatik sahneyi, bütün acıklı safhalarıyla tasvîre muvaffak olsaydı, alimallah dirileri heyecana getirmek şöyle dursun, ölüleri bile cihad meydanına sürüklerdi.

Âkif, nâdir yetişen bir dâhîdir

Evet, Allah (c.c) onun kalemine öyle bir ibdâ kabiliyeti ihsan etmiştir. Fakat ne çare ki, İlâhi takdir değişmiyor. Merhum yüzyıllar boyunca nâdiren yetişen dâhîlerdendi. Müslüman Türk'ün bu çapda şairler yetiştirecek manevî mirası vardı. Ne yazık ki, bugün, o büyük miras, nâ-ehil ellerde heder olmaktadır.

Uzun ömrüm sona ererken Bârigâh-ı Kibriyâ'dan niyazım:

Çilekeş milletimize ve bütün müslümanlara İslâmî uyanışlar ihsan etmesidir...

* * *

Şeyhulislâm hazretlerine veda ettiğim vakit gece yarısı olmuştu. Ruhumu başka âlemlere alıp götüren bu mülâkatın vecdi içinde ellerini öpüp, dualarını niyaz ederek devlethânelerinden gözyaşlarımla ayrılmıştım. Sebeb-i feyzim, koca mücahid, allâme, büyük insan şeyhulislâmımız, nur içinde yatsın!..

Bize ait eserler tamir olunsun!..

Modern antropologlar, tarih ve kültür mirasını: "Mirasçıların baş tacı değerler" diye tarif ederlerken; Müslüman Türk gençliğinin büyük atalarının mukaddes emaneti olan tarih ve kültür mirasına sahip çıkmaları, sadece taş ve tuğla yığınından ibaret olan harabelerin tamirinden ibaret mi kalacak?..

Kanayan bu yara, keşke bununla kalsa... Hepimizin malûmudur ki; yakın zamana kadar bütün arkeolojik araştırmalar, hep antik çağlara ve eski devirlere ait eserlerin ortaya çıkarılmasına mâtuf çalışmalardı...

Yani, büyük atalarımızın bu topraklara ayak bastığı günlerden evvelki devirlerde yaşayan medeniyetlerin canlandırılması...

Bize aid eserlerin tamir ve ihyasına matuf çalışmalar daha henüz geçtiğimiz yıllarda yeni başlamıştır... Bu hayırlı çalışmaların devamını Cenâb-ı Hak'dan niyaz eylerken; iman ve irfan gençliğine şu şekilde seslenerek sözlerime son vereceğim:

Evet, ey müslüman evlâdı! Agop Dilaçarlar'ın ve benzerlerinin uydurduğu dille değil, "Asrımızın Mesnevîsi"ni yazan Mehmed Âkif'lerin diliyle konuşup, yazmaya çalış!..

Çünkü Âkif, sana, hem teşhis, hem tedavi reçetesi olan şu mısralarla seslenmişti. Artık onun aziz ruhunu rencîde etme!

Âkif, tabloluk beytinde bak, ne büyük bir hakîkati, asırlara ve nesillere seslenmiş bulunuyor:

Sâhibsiz olan memleketin batması hakdır;
Sen sâhib olursan bu vatan batmayacakdır.

MİLLETİMİZİN RUH VE FİKİR TEMSİLCİSİ MEHMED ÂKİF'İ NASIL TANIMALIYIZ?

Milletlerin tarihlerinde dönüm noktası diye bilinen birtakım hadise ve vak'alar vardır. İşte, Âkif'in vefatının yıldönümü münasebetiyle devletin muhtelif müesseseleriyle, Âkif'in şahsiyetini anarak âbideleştirme teşebbüsü de bu nev'i tecellilerdendir.

Mukaddes ölçü

Yüce Peygamberimiz, her şeyi mukaddes ölçüler içinde değerlendirirlerken, bu gibi tecellileri de mealini takdim edeceğim şu hadis-i şerifleriyle billûrlaştırmışlardır:

"İnsanoğlunun ölümüyle amel defteri kapanır. Ancak üç kimse bu umumî kâideyi aşar. Şöyle ki: Sadaka-i câriyyesi (yani kesilmeden akıp giden hayırlı faaliyetleri) olan kimse, insanlığa faydalı ilim ve eser bırakan âlim; kendisinden sonra hatırasını hayır dualarıyla yad eyleyecek evlâd bırakıp giden baba. (İşte bu üç zevâtın amel defterlerine sanki ölmemiş gibi sevab yazılır.)"

Devamlı sadaka, fayda ve hayırlı evlâd

Evet, Âkif de, Fahr-i Kâinat Efendimiz'in lisân-ı pâkiyle tarif edilen, o bahtiyarlar kervanına dahil olmuştur. Şöyle ki, eğer kesilmeden akıp giden câri sadaka bahis konusu ise, Âkif'in "Safahat" ı o müesseselerin başında gelir.

Eğer beşeriyete fayda verecek ilim ise, "Safahat" baştanbaşa bu hizmeti görmek şerefine mazhardır.

Eğer hayırlı bir evlâdın duası ise; kim binlerle, yüz binlerle, milyonlarla hayırlı evlâda, Âkif gibi sahib olabilir?

Eğer maksad, hayırla anılmaksa, bugün Âkif'i, dün fertlerin andığı gibi, bugün cemiyetler, kitleler ve bizzat devlet anmak kadir-şinaslığını gösteriyor.

Gölgeden vefa umma!..

Zaten Âkif'in de Mevlâ'sından niyazı bu idi. Çeşitli münasebetlerle talebelerinden, dostlarından resmini isteyen kimselere:

"Fanî olan cismimi silen zaman, resmimi de elbet silecektir. Maksat zamanların ve mekânların silemeyeceği bir varlığa kavuşmaktır ki, o da, rahmetle anılmaktır, ebediyet denilen sonsuzluk kervanına iltihak saadeti işte budur" dermiş.

Bu gerçeği, bakınız şu kıt'ada ne kadar canlı ve lirik bir dille terennüm ediyor:

Bir canlı izin varsa şu toprakda, silinmez;
Ölsen, seni sırtında taşır toprağın altı.
Ey gölgeden ümmîd-i vefâ eyleyen insan!
Kaç gün seni hâtırlayacakdır, şu karaltı?

Hak Teâlâ değer biçecek

Merhumun hayat ve kainat anlayışındaki temel unsur, tam bir dünya görüşüdür ki, bu dünyada yapılan her şeyin değeri, ancak manevî mikyaslarla ölçülür. Yani eserlerin değerlendirilmesini bizzat Hak Teâlâ derûhde eder. İlâhî ceza günü, herkes, yaptığı işin mükâfat ve mücâzâtını aynen görecektir.

Bu inanç çerçevesi içinde tablolaşan bir ideal, fânî olan beşerî takdir ve alkışların hududunu aşar.

İşte Âkif'in hatıralarının bugün bizzat devlet tarafından dahi ta'zîz ve tebcîl edilmesi, zaman ve mekân sınırlarını aşan manevî mükâfatın, varlıklar âleminde tecelli etmesidir.

Mü'min idealistler

Bendeniz insanlığa hizmet gayesini bir ideal olarak gönüllerinde âvizeleştiren gerçek mü'min idealistlere seslenmiştim:

İnsanlığı kurtarmaya, candan çalışanlar,
Rabbim takacakdır size, Cennet'de nişanlar
İnsanlığa rehber olan âlemde büyükler,
Milletleri rûhuyle, asırlarca sürükler.
Târîhe kurulmuş yücelen âbidelerdir,
İrşadlarının her biri, bir tâk-ı zaferdir.
Yüzyılları, şimşek gibi bir hızla aşarlar,
Hislerde, emellerde, gönüllerde yaşarlar.
Bir milletin Âkif gibi dâhîleri ölmez,
Fânîliği temsîl eden eb'âda gömülmez.
Âkif diye haykırsam, ufuklarla berâber,
Âkif diye feryâdıma ses vermede her yer.
Göklerden inip, her gece ruhlarla melekler,
Hürmetle kıyâm eyleyerek kabrini bekler.
En içli tehassüsle anar ismini diller,
Rehber bilecekdir seni, âtîde nesiller.

Vezin ve kâfiye ile ömür tüketmedi

Âkif'in benim edebî şahsiyetimin teşekkülü mevzuunda yaptığı tesiri, sohbetlerimin çeşitli yerlerinde daima zikrederim.

Evet, Âkif için bence söylenecek çok şeyler vardır. Çünkü o, vezin ve kâfiye ile ömür tüketen bir şekilperest değil, bir mefkûre (hem de mefkûrelerin mefkûresi) olan kâinat çapındaki davanın kara sevdalısı idi.

Evet, hem bu dava, sadece İslâm âleminin değil, bütün bir insanlığın davası idi.

İnkâr ile iman, zulümle adalet, rezaletle faziletin mücadelesi... Kula kul olma esaretinden kurtulup, topyekûn beşeriyetin Allah'a kul olması ideali...

En isabetli din ve milliyet anlayışı

Âkif Bey, neşir ve irşad hayatında, pek az ilim ve fikir ada-

mına nasip olan bir din ve milliyet anlayışıyla, birbirine zıt hedef kutublarını bir araya getirmek ve tek gaye uğrunda görüşlerini teksif etmelerini temin etmek için çırpınıp durmuştur. Safahat'ın her mısra'ı ve bilhassa "Âsım", bunun en can alıcı ve gönül yakıcı misâlleriyle doludur.

Bu itibarla Âkif'i, sadece bir vezin ve kafiye şairi olarak görmek adaletsizliğin ta kendisidir. "Âsım"ın yazıldığı o kara günlerde çıkan şiir parçalarını bugün tekrar gözden geçirirsek, Âkif'i diğer şairlerden ayıran hangi vasıf olduğunu açıkça görürüz.

Diğer şairler, sadece kendi şahsî his ve hayallerinin ilhamlarını terennüm ediyorken; Âkif, milletinin ve topyekûn İslâm âleminin acılarını –terennüm değil– yürekleri parçalayan feryadlarla haykırıyordu.

Evet, bu haykırışları, bir yandan Fatih ve Süleymaniye Kürsülerinden taşıp, vatan ufuklarını aşarak, bütün gök kubbeyi çınlatırken, öte yandan da Mehmedçiğin al kanlar içinde savaştığı ve azmine yol vermeyen engelleri aştığı ateş hattına kadar yaklaşıp, Mehmedçiğine oradan sesleniyordu.

Türk'ün ebedî şâiri

Ben onun bu halini şu mısralarımda – gözyaşlarımla – temaşa etmişimdir:

Mehmedciğin ulvî yükü dağlardan ağırken,
Rûhunda, denizler köpürüp çalkalanırken,
Heybetli sesin, cebhede şimşek gibi çakdı,
Şi'rindeki âteş, bütün insanları yakdı.
Âsım'daki feryâdı, gönülden okuyanlar,
Türk'ün ebedî şâiri kimdir onu anlar.
İlhâmına aksetdi ufuklardaki hicran,
Bir ney gibi sızlar, Safahât'ındaki "hüsran."
Gördükçe yetim ufku mezarlar dolu yurdu,
Rûhun tutuşur, kor gibi bağrın kan olurdu.

En gamlı sefâletlere, âlem susuyorken,
Millet yediden yetmişe, hep kan kusuyorken,
Her zerrede sessiz kanayan mâtemi sezdin;
Artık bu fecî hâle tahammül edemezdin.
Şimşekli ufuklarda doğan fecr-i emelsin,
İnsanlığa ruhlardan inen, tertemiz elsin...

Yabancı ideolojilere karşı bir kaya gibi

Âkif'i şair olarak bu kadar abideleşmiş görmekte, alınacak çok ibret ve hikmet dersleri vardır.

Evet, sanki Âkif'den başka bu memlekette hiç şair yetişmemiş gibi... Evet, Âkif'i âbideleştiren, onun, sadece şair değil, bir mütefekkir, bir mü'min ve aynı zamanda bir ideal ve aksiyon öncüsü olmasıdır. Onun ideal aşkını, diğer şair ve mütefekkirlerimizin ideal ve mefkûreleriyle kıyas ettiğimizde, Âkif'in çapının ne kadar büyük ve onun nasıl yüce bir şahsiyet timsali olduğunu görürüz.

Batıdan bir tufan halinde memleketimize akan çeşitli ideolojilerin karşısında, iman ve akîdesinden zerre kadar taviz vermeden, bir yalçın kaya gibi dimdik kalması ve batıdan hangi bilginin ve tekniğin alınması gerektiğini billûr gibi bir anlayış çerçevesi içinde tablolaştırması, değerlerine değer katan bir zafer kitâbesidir.

Bir fikir ve ideal rehberi

Bu yıkıcı cereyanların karşısında dimdik kalması sebebiyledir ki, bugün millet ve devleti tarafından resmen anılıyor; yaşayan genç nesillerce, fanî şahsıyla değil, ebedî şahsiyetiyle bir fikir ve ideal rehberi olarak bayraklaştırılıyor.

Âkif bilindiği gibi aynı zamanda "İslâm Şairi" olarak tanınmış ve şiirlerinde bütün İslâm âleminin aşk ve heyecanını, elem ve ızdırabını dile getirmiştir.

Gayesi, İslâm âlemini ve bu âlemin hakiki hâmîsi olan devlet

ve milletimizin doğacak nesillerini, idealsizlikten doğan inkâr ve anarşi perişanlığından kurtarmaya ma'tûf idi.

Tarihimize şeref veren isim

İşte Âkif, ömrü boyunca yazmış olduğu şiirleriyle, Cennet vatanımızın bu nevi' kanlı maceralara sahne olmamasını gaye ediniyordu.

Kur'ân-ı Kerim'deki şu âyet-i kerimenin mukaddes manasını haykırıyordu:

"Hak giderse; mutlak, yerine gelecek bâtıldır."

Binaenaleyh, bâtılın, büyük korkunç cereyanlarıyla bir kanalizasyon gibi hayat sahamıza akacağını seziyor ve bu hazin akıbete milletçe mâruz kalmamamız için çırpınıyordu.

Artık ömrünü bu kadar ulvî bir gayeye vakfeyleyen insana, ancak şu hislerle örülmüş mısralarımla sesleniyorum:

Târîhe şerefler veren ismin lekesizdir,
Ölmez eserin, gençliğe gösterdiğin izdir.

Zaten Âkif, bugüne kadar da, müstesna Marşı'yla gönüllerde bayraklaşmıştı.

Duası: Ezanı ve vatanı...

Âkif, Kurtuluş Savaşı'nın hedef ve gayesini aşk ve heyecanını İstiklâl Marşı'mızda dile getirmiştir. Mehmedciğin dilinden Dergâh-ı Kibriyâ'ya yükselen niyazların feyiz ve bereketiyledir ki, o kara günlerden sonra, bugünkü iman ve irfan, ahlâk ve fazilet, hedef ve gaye nesli meydan gelmiştir.

Evet Âkif, bu mes'ud günlerin doğmasını bizzat Cenâb-ı Hak'dan, ruhunun bütün ateşiyle niyaz etmişti:

Rûhumun senden İlâhî şudur ancak emeli:
Değmesin ma'bedimin göğsüne nâmahrem eli;
Bu ezanlar – ki şehâdetleri dînin temeli –
Ebedî, yurdumun üstünde benim inlemeli.

Bu dileğini bizzat Cenâb-ı Kibriyâ'ya bir niyaz olarak sunmuştu. Binâenaleyh, Hakk'a tevdî edilen emanet zâyi olmaz. Evet, o kara günlerde Mevlâ'sından, va'dettiği mes'ud günleri diliyor ve bunu milletine müjdeliyordu:

Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Ulvî gayesinin alevden bestesi olan Marş'ı hakkında yazdığım şu mısralar gönlümün bitip tükenmeyen terennümleridir:

Marş'ın okunurken, vatanın her bir ucunda,
Bin meş'ale yanmakda İlâhî avucunda...

Osmanlı şairleri

Buraya kadar Âkif'i bir fikir adamı olarak tahlil etmeye gayret ettik. Biraz da onu bir şair olarak gözden geçirelim:

Osmanlı devrinin son asır şairlerin birçokları Arapça, Farsça, Fransızca ve kendi dilleri olan Türkçeyi biliyorlardı. Âkif ise, bu dört dili edebiyatıyla beraber icra etme kudretine sahip bir üstad idi.

Bu itibarla, bu dört dilde yapmış olduğu geniş ve derin mütalâadan husule gelen malûmattan, "Safahat" gibi bir şiir ve san'at abidesinin doğması gayet tabiidir.

Âkif bilindiği gibi, hep aruz vezniyle yazmıştır. Her manzumesi, adeta güllerin açması, bülbüllerin ötmesi ve suların akması gibi, tabii ve akıcıdır. Şiirlerinde hiç külfet ve zorakîlik görülmez. Yazdığı her mısra, onun damgasını taşır ve her terennümde gayesine rahatlıkla ulaşır.

San'at millet ve cemiyet içindir

San'at, anlayışında, "san'at millet ve cemiyet içindir" prensibini benimsediği için, şiirlerinde hep gayesinin mukaddes bayrağı dalgalanmıştır.

Gençliğinde yazmış olduğu lirik vadideki şiirlerini, imha et-

mesi his ve heveslerini bile vatan ve milletinin aşk ve heyecanına, acı ve ızdırabına feda ettiğini gösterir.

İşte kendisinin bütün hayat gayesini, kısa ve kesin olarak ifade eden muhteşem mısralar:

Can, cihan hepsi de boş, "gâye"dedir varsa hayat...

*

Bin çalış gâyen için, bir kazan ömründe yeter.

Dava adamı, gayesi için yaşar

Bir idealist için bunlar çok görülmez. Çünkü onlar, şahısları için değil, gayeleri için yaşarlar. Gayeleri bunlar için en mukaddes bir hedef ve vuslat kutbudur.

Bu büyük sevdalılara Fuzûlî'nin şu mısraları şaheser bir misal teşkil eder:

Âşık oldur kim, kılar cânın fedâ cânânına,
Meyl-i cânân etmesin, her kim ki kıymaz cânına...
Cânını cânâne vermekdir, kemâli âşıkın,
Vermeyen can, i'tirâf etmek gerek noksânına...

Kendisi hakkında bugüne kadar neler söylenmiş, neler yazılmış ve daha da neler yazılacaktır. Benim söyleyeceklerim ancak bu kadarcık olabilir.

Gönül ister ki, gençlerimiz, büyük insan ve gerçek müslüman merhum Âkif Bey'i iyi öğrensinler ve bu sayede büyük bir şair ve büyük dava adamı olmanın manevî unsurlarını da görerek, hayat ve gayelerini bu yolda tekâmül ve inkişaf ettirmek azmine sahip olsunlar.

Bilsinler ki, büyük insan ve gerçek müslüman fikir adamı olmak için, büyük gayretler, büyük himmetler ve engin kültür ve derin irfan sermayesi şarttır.

Âkif Bey'in yerini ve değerini, bir zaman önce, şu mısralarımla dile getirmeye çalışmıştım:

İman dolu göğsünde, alınmaz kaleler var,
Rûhunda, şafaklar sökecek meş'aleler var.
Yükseldiğin iklim, bulut ermez tepelerdir,
Kalbindeki yıldız, o güneşlerden eserdir.
Nazmınla bütün şi'rimizin nâmı yüceldi,
Haşmetli mefâhirlerimiz, hep dile geldi.
Eşsiz zaferindir, unutulmaz ebediyyen,
Bin yıllık aruz veznini, kurtardın ölümden.
Nazmında, nutuklardaki gür nâtıka vardı,
Hislerle fikirler, coşarak çağlar akardı.
Aksetmede ilhâmıma, bin nâğme derinden,
Her mısra'ı, bir beste olan "Gölgeler"inden.
"Leylâ", "Gece", "Bülbül", hele iman dolu "Secde",
Yerlerle berâber, getirir gökleri vecde.
Hep nûr olan âlemlere yükseldiğin anlar,
Kur'ân'la dolan rûhuna ma'beddi cihanlar.
Hayran senin îmânına, ma'beddeki mihrâb,
Söyler seni yıldızlara, göklerdeki mehtâb...

ŞİİRLERİM

– İlk ve Tam Metinleriyle –

Merhum Üstad, şiirleri hakkında, geçen bahislerde ve bilhassa önceki ciltte (c. 4, s. 353-72) etraflıca bilgi vermişti... Orada belirtildiği gibi, şiirler Konya'da kitap haline getirilirken, neşre hazırlayan yakın arkadaşı ve şiir dostu Dr. Ali Kemal Bey'in şahsî takdiri ile yeni şekillere (s. 363) sokulmuştu. Fakat Üstad'ın şair gönlü, anlaşıldığı gibi, bu müdahaleden pek de hoşnut kalmamıştı. O sebeple, şiirlerinin ilk şekilleriyle, Hatıralar'ın sonuna eklenmesini istemişti. Bu bölüme, merhumun arzusu üzere, şiirleri, "İslâm'ın Nûru" dergisinde ilk yayınlandıkları şekilleriyle alındı. Daha sonra yazılmış ve muhtelif yerlerde çıkmış olanlardan bir kısmı da derlenerek, ilk şiirlerin arkasına eklendi. Merhum Üstad, hassas bir şair, bir gönül adamıdır. Hatıraları boyunca, gerilerde bir yerde üflenen -bazen öne çıkan, bazen kaybolacak gibi hafifleyen- bir ney'in inleyen nağmeleri duyulur. Bu inleyişler, gönlündeki, nazma dökülemeyen o duyguların sesidir. Hamasî hisler uyandıran ve onlara ihtiyacın çok duyulduğu yıllarda yazılmış olan, heyecan eseri ilk şiirlerinden (c. 5, s. 96-104) sonraki yıllarda, gönül lisanını dile getiren şiirler de kaleme almıştı. Ancak o şiirlerin çoğunu şimdiye kadar bilmiyorduk. İnsanı başka cihanlara alıp götüren o şiirler de nihayet bu cildin "Rubâîler ve Güfteler" bölümünde "ehl-i aşk"ın nazarlarına sunuluyor.

-1-

TÜRK GENÇLİĞİNE

Hız alan duyguların, bak, ne ilâhî, ne derin!
O, mukaddes heyecanlarla coşan hamlelerin

Yıkacak burcunu dinsizliğin artık yıkacak;
Fışkırıp ünlü yiğitler mezarından çıkacak!..

Mâneviyyâtına, vicdânına, îmânına denk
Arkadaş bulmalısın; çünkü temiz bir örnek,

Hem de rehber olacaksın, doğacak nesle yarın...
Hakkı î'lân edeceksin daha gür sesle yarın...

Helecanlarla geçen dünkü hayat safhasını,
İnceden inceye tedkîk ederek, orda seni,

His, fikir, an'ane, târîh, mukaddes, ahlâk
Gibi mefhumlara hissiz ve kayıtsız bulmak;

Zağlı hançerle açılmış kanayan bir yaradır;
Uçurumlar gibi korkunç, ne feci' manzaradır...

Ne amansız acı yâ Rab, nasıl âteşten elem!
Sanki, tasvîr ediyorken yanıyor elde kalem!..

Fuhşu bir gem yaparak ağzına vurmuş "siyonist",
Pusu kurmuş yolunun üstüne hâin "komünist",

Bir asîl at gibi şahlan, vurulan gemleri kır!
"Nerde hakkım!" diye bir kerrecik olsun haykır...

Sinsi düşmanları pençende tutup ezmelisin!
Ülkenin sâhibi sensin, uyanık gezmelisin...

Çiğnenirken ayak altında küfür saltanatı,
Kahrolur sinsi kızıllar, yıkılır köhne çatı.

Yedi kat göklere aksetmeli tılsımlı sesin;
Kıpkızıl yangını söndürmeli tek bir nefesin!..

Mohaç ufkunda, zaferlerle esen bayrağı çek!
Sancağından ebedî, fecr ü şafaklar sökecek!..

Sen, bu kalkınmanın aşkıyle, kanatlanmalısın;
Gözdeler, devrimi, gördükçe şaşırsın kalsın...

Çünkü sen vârisisin Fâtih'in, arslan Yavuz'un;
Sayamam şân ü şeref faslını zîrâ pek uzun...

Çünkü sen, tâze emeller doğuran hâtırasın;
Yirmi beş yıl, seni iğfal eden, en kanlı yasın...

Serviler, çamlar, ağaçlardaki her bir yaprak
Bu Nisan fethini temsîl eden atlas bayrak!..

Güzel İstanbul'u fethettin o gün sen yeniden,[1]
Fâtih'in rûhudur, elbet, sana rehberlik eden...

Nûrdan menkıbeler ördü mukaddes savaşın;
Şimdi tâ "Arş'a değer" yükselerek "belki başın."

Gençliğin Hakk'a emânet; ne celâdet öyle!
Can atar şanlı zaferler sana bundan böyle...

Âkif olsaydı da görseydi bu parlak gününü,
Ebediyyetlere yaymıştı emînim ününü...

Şanlı genç! Her ne kadar cismen uzaksam senden,
Şâir oldum, ebedî rûhumu yaktım sana ben.

Mâvi, mor, penbe ufuklarda hayâlin görünür,
Dalgalar sâhili okşar gibi örter sürünür.

---

[1] "Mareşal Fevzi Çakmak'ın 10 Nisan 1950'de vefatı sonrası, CHP hükümetinin ilgisizliği üzerine gençliğin yaptığı nümayişler. Bkz. c. 4, s. 353.

Bak, duâlar nasıl Allâh'a kadar yükseliyor;
Her gönülden sana sevgiyle selâmlar geliyor...

Bak, Ezan sesleri yer yer yayılırken denize,
Doğuyor tâze güneşler, kararan gönlümüze...

Bak, o durgun suların kalbine sinmiş esrar,
Yüce târîhine âit, nice destanlar arar,

Hep sevinç gözyaşı hâlinde akar bak dereler;
Şi'rin âhengini ilhâm ediyor meşcereler.

Bak, seherlerde münâcât okunurken, rüzgâr,
O şehîd orduların marşını söyler, ağlar...

Goncalar, güller açarken, ötüşürken kuşlar,
Kalelerden, kulelerden kopuyor alkışlar...

Koca bir sel gibi coşdukça, kabardıkça kanın,
Canlanır tâze baharlar gibi, yorgun vatanın.

Çağlayan Ravza'da gel bak, yine hep ayni akis,
Coşturan kalbini, zâten bu derin dalgalı his...

Gel, bu eşsiz güzelin zevkine er, aşkına yan...
Bu büyük gâyenin uğrunda şehîd oldu baban.

Sana, senden daha şefkatli: Büyük Peygamber,
"Ümmetimsin" diyerek "tertemiz alnından" öper.

Gayri bundan daha üstün şeref olmaz sanırım...
Tapılan putları çiğner, yalınız Hak tanırım.

Sana ilk şi'rimi yazdım bu mübârek gecede,
Sanki Cennetlere uçmuş gibi geldim vecde!..[1]

[1] *İslâmın Nuru*, no. 1, s. 36, Nisan 1951. Derginin adındaki "İslâmın" kelimesi bitişik yazılmış olup, ek ayrılmamış ve (u) harfi uzatılmamıştır.

-2-

"İSLÂMIN NURU"NU TEBRİK

Sıyrıldı gözümden o cehennem gibi perde,
Kalbim kanar ağlardı, o zindan gecelerde.

Hisler, solucanlar gibi toprakta yaşardı,
Sisler, güzelim ülkeyi baştan başa sardı...

Çıldırdı beşer: Döndü de fânîlere taptı,
Dinsizliği alkışlayarak âbide yaptı...

Menfûr idi, mücrim gibi, dindar olan insan;
Dipçikle ezilmişti göğüslerdeki îman...

Serbestti bütün çevrede sarhoş ve kumarbaz...
Manzûmeye sığmaz kara günler, ne desem az...

Fuhşun edebiyyâtı da bir parça sıkılsın,
Te'vîle ne hâcet, bugün, ahlâka bakılsın!...

Rûhumla uçup, nûrunu ben görmeye geldim,
Güller gibi şi'rimle çelenk örmeye geldim.

İnsandaki iç âlemi nurlandıracaksın,
Ejder gibi zincirleri birden kıracaksın.

Bir tâze bahâr ömrünü sürmekte bu güller,
Bin bülbülü bir lâhzada gaşyetmede güller.

Târîhimi canlandıran üslûbunu gezdim;
Ma'bedleri mesteyleyen ulviyyeti sezdim.

Uçtum bana şi'r öğreten âlemlere doğru,
Gördüm o yeşil kuş gibi îmandaki nûru.

Bilsen ne tehasssüsle açar orda çiçekler,
Hayran sana rûhum gibi, göklerde melekler.

Eşsiz güzelin nûruna pervâne kesilsem,
Yükselmeme engel olacak izleri silsem;

Baştanbaşa yandıkça tecellîlere dalsam,
"Ömrüm sana kurban" diyerek bir "nefes" alsam...

Ey ünlü kılıçtan daha kıymetli ve haşmetli kalemler!..
Ey şanlı muharrirler, evet müslüman erler;

Hep feyz akacaktır size Peygamber'imizden;
Artık yürüyün siz o güneşler gibi izden.

Feryâdınız inletmeli Kürsî'leri, Arş'ı;
İnsan olan öğrenmeli âlemde o marşı.

İnsanlığı kurtarmaya candan çalışanlar;
Rabbim takacaktır size Cennet'te nişanlar...

Dînin, o semâlarda uçan nûruna ma'kes
Dâvâna, gönül, belki de can vermeli herkes...

Can vermeli: Zira odur Allah'a giden yol,
Türk genci uyan! Sen de onun nûruna gark ol.

Düşmanları kahreyleyecek şi'ri de sen yaz,
Küfrün o kızıl kabrini, la'netleyerek kaz.

Her mısraı birdenbire şimşek gibi çaksın,
Bir yıldırım olsun da münâfıkları yaksın...

Yıldırmalı zâlimleri dehşetli hücûmun,
Sarsılmalı bir hamlede kâşânesi zulmün.

Dinsiz komünistler gibi gezmek sana züldür,
Ağlattığın artık yeter, ecdâdını güldür.

Günden güne vicdanlara feyzin sinecektir,
"Artık bize nâr inmeyecek nûr inecektir."

Vâr ol, ebediyyetle beraber yaşa, nûr ol,
Aşkın ezelî bahçelerinden geçecek yol..[1]

[1] *İslâmın Nuru*, no. 2, s. 46, Haziran 1951.

-3-

MÜCÂHİD

Bir azm eğer îman dolu bir kalbe girerse,
İnsan da o îmandaki son sırra ererse,

En azgın ölümler ona zincir vuramazlar,
Volkan gibi coşkun akıyor, durduramazlar...

Kartal aşacaktır uçurumlar dolu yardan,
Yalçın kayalardan örülen şâhikalardan...

Rabbimden iner, azmine kuvvet veren ilham,
Peygamber'i rü'yâda görür belki her akşam...

Hep nûr, onun îman dolu kalbindeki mihrab,
Kandil olamaz ufkuna dünyâdaki mehtab...

Mânâlı tebessüm kesilir geçtiği yerler;
Gül yüzlü melekler gibi rikkatle gülümser...

Alkışlar onun ömrünü, rüzgârlar, ağaçlar,
Şebnemli çiçekler sunar, âsûde yamaçlar...

Cennet'teki âlemleri dünyâda görür de,
Mahv olsa eğilmez sıra dağlar gibi derde...

Kar, kış demez, irkilmez, üzülmez, acı duymaz;
Mevsim, bütün ömrünce, ılık gölgeli bir yaz...

Cismindeki her bir yara, vuslat dolu bûse,
Artık ne saâdet o nişanlarla ölürse...

En sarp uçurumlar gelip, etrâfını sarsa,
Ay batsa, güneş sönse, ufuklar da kararsa,

Gökler yıkılıp çökse, yolundan yine dönmez;
Rûhundaki îmanla yanan meş'ale sönmez...

Kalbinde yanardağ gibi îman, ne mukaddes!
Vicdânına her an, şunu haykırmada bir ses:

Ey yolcu! Şafaklar sökecek, durma ilerle!
Zulmetlere kan ağlatacak meş'alelerle...

Yıldızlara bas, çık yüce âlemlere yüksel!..
İnsanlığı kurtarmaya Cennet'ten inen el...

Bir nur gibi fışkır da, güneşler gibi parla!
Târîh öğünür böyle büyük hâtıralarla...

Kudsî heyecanlarla doğan şanlı zaferler,
Şâirlere ilhâm eder en ölmez eserler...

Tam çeyrek asırdır uyuyan nesli uyandır;
Dünyâ sana hasret çekiyor bunca zamandır...

Zâlimlere lâyık olan işkenceyi çektir;
Mazlûmu da kurtar ki, adâlet bu demektir...

Küfrün o kızıl bağrına hançer gibi saplan...
Fâtih çıkarak alnını öpsün mezarından...

En kahbe çukurlar doludur, bil ki, yolunda,
Düşman pusu kurmuş yatıyor sağ ve solunda...

Saldırmada, bak, dînine üç başlı bir ejder;
Ezmezsen o mel'un başı, dünyâyı zehirler...

Yutturduğu haplar, kumar, içkiyle fuhuştur,
Nâmûsa musallat olan en yırtıcı kuştur.

Baykuşları bülbül diye alkışlayan eller,
Kopsun da, kırılsın, o şenî', kirli kalemler...

Millet bugün "Allah!" diye feryâd ediyor bak!
Ey müslüman oğlu, seni te'yîd edecek Hak...

Ölsen de yaşarsın yine ölmez vatanınla,
Yaz, sen, heyecan kaynağı destânı, kanınla...

Duydum dedenin yazdığı destânı, ezelden...
"Tekbîr alarak geçtim alevler gibi selden!"

"İncitme büyük ceddini" Allâh'ı seversen...
Milyonla şehîdin ebedî vârisisin sen...

Geçtikçe hayâlim, o şehîd ülkelerinden,
Dalgın düşünen servilerin gölgelerinden,

Bir ney gibi, rüzgârlar öter, kumrular ağlar,
Geçmişlere bin Fâtiha, her zerrede çağlar...

Bir bahçedir iç âlemin ey şanlı mücâhid!
Kalbinde açan gül, o güzel bahçeye âit.

Bitmez güzelin vasfı "ağaçlar kalem olsa,"
Yer gök de bütün şi'r ile baştanbaşa dolsa...

Bir sel gibi her an şunu söyler, taşarım ben:
Azmindeki ulviyyete hayran yaşarım ben...[1]

[1] *İslâmın Nuru*, no. 4, s. 6, Ağustos 1951.

-4-

MÜSLÜMAN-TÜRK KAHRAMANI

Şu homurdanmaya şaştım... Neyi temsîl ediyor!
Kuduran kanlı deniz, göklere, bilmem ne diyor?

Bu kasab-hânede filler mi boğazlanmadadır!
Ne acâip şekil almış, bu ne korkunç adadır?...

Ne yaman kavga bu, devlerle boğuşmuşçasına!
Geceler sanki kefendir, onun engin yasına...

Göğe baksam ki, bulutlar alev almış, yanıyor;
Küreler hep yere düşmüş, eriyip, çalkalanıyor...

Kabarıp yükseliyor, pıhtılaşan bir al kan...
Taşıyor, devriliyor, kükreyerek bir volkan...

Sanki her dalgada bir gürleyen arslan sesi var;
Kanlı bir pençeye dönmüştü kızardıkça sular...

Acı, ürpertici sesler uluyor her yandan,
Sanki bin kahkaha çılgınca kopar düşmandan...

Buranın çığlığı enginlere dehşet saçıyor,
Belki sâhil de bu tûfânın önünden kaçıyor...

Bir mücâhid yaralanmış da bir ümmîd arıyor,
Kanayan kalbini Allâh'a açıp yalvarıyor:

"Bu denizlerde ölürsem, çıkamazsam karaya,
"Uçarım kuş gibi Cennet'teki zümrüt saraya...

"Bu savaşlarda ölürsem, ne mukaddes şu mezar,
"Ulu Tanrım, bana gökkubbeyi bir türbe yapar.

"Rûhum oldukça müebbed ebedîdir ömrüm,
"En büyük vuslata, dîdâra varan yoldur ölüm."

Ey deniz! Gürleye dursun kuduran dalgaların;
Günüm elbet doğacaktır, bugün olmazsa yarın...

Çiğneyip sedleri, aşmazsa bugün, feryâdım,
Şu çetin dağları yırtıp, atamazsam bir adım,

Yıldırımlarla kesilmiş, kuşatılmışsa yolum,
Kalsın, ejder gibi zincirle de bağlıysa kolum,

Gemimin yelkeni uçmuşsa da me'yûs olamam...
Kime mâtem tutuyor, sâhili örten akşam?..

Bana zindanları aydınlatan îmânım var;
Ebediyyetle berâber yanacaktır, par par...

Benim îmânımı zulmetli bulutlar saramaz,
Zâlimin zulmü o yıldızlara aslâ varamaz...

Rûhumun ufkuna en parlak emeller doğuyor,
Şu karanlıkları birdenbire yırtıp boğuyor...

Sarıyor gönlümü bir sevgi derinden, derine,
Uçuyor sanki hayâlim, Melekût âlemine...

Bana dînim bu savaşlarda sebât emrediyor;
Müslümansan, siper et rûhunu, sarsılma diyor...

Zulme kurbân edemem dînimi, haysiyyetimi,
Veririm cânımı, vermem yine hürriyyetimi...

Heyecânım, şu esen fırtınalardan hız alır,
Benim îmânıma düşman bile hayrette kalır...

Dedemin saf kanıdır hep bu damarlardaki kan,
Şühedâ rûhudur üstümdeki rüzgârla uçan...

Rûhu göklerde sevinsin, gülerek şâd olsun;
Kahraman ırkımın evlâdı, büyük Barbaros'un...

Silinir Rabb'imi andıkça gözümden dünyâ,
Dar gelir gönlüme artık şu ufuklar, bu semâ...

Başka bir varlığı hayretle temâşâ ederim,
Ebediyyetlere daldıkça erir hep kederim...

Ey deniz! Kükreye dursun köpüren dalgaların...
Bora elbet dinecektir, bugün olmazsa, yarın...

Yakacak burcunu, bir lâv gibi keskin âhım...
Zulme kahrıyle tecellî edecek Allâh'ım!..

Dalgalar, dağ deviren hamlelerimden yılacak,
Göreceksin ki, demir perdelerin yırtılacak...

Sıyırıp maskeni, teşhîr edicem ben yüzünü...
"Gecelerden daha korkunç o fecî' gündüzünü..."

Yıldırımlar gibi destânımı dehşetle oku!
Coşarak saplayıcam bağrına şimşekten oku...

Sûi kasdın benim îmânıma, vicdânımadır,
Sanki hançer vurarak, kalbimi her an kanatır!..

Sen, ne ma'bedleri yıktın nice canlar yaktın,
Kanlı mâtemlere güldün, gerilerden baktın;

Canavarlar gibi dağdan dağa kaçsan da yine,
Hakkın elbet geçeceksin o bükülmez eline...

Seni zindanda gebertip, boğacak gözdelerin,
O cehennem gibi kabrin, uçurumdan da derin...

Silinir gölgen ufuklardan, anılmaz yâdın,
Tertemiz sâhili telvîs eder, en kirli adın...

Mâvi göklerdeki âvîzeler elbet yanacak...
Her taraf nûr oluyorken sökecek pembe şafak.

Yağacak tâze baharlar, bu kızıl renge bedel,
Akacak sırma saçaklar gibi altın bir sel...

Her seher bir yeni neş'eyle açarken güller,
Çağlayanlar gibi coşkun şakıyor bülbüller...

Gece baştan başa hilkat, ulu bir ma'bed olur;
Rûha mi'râc olan en tatlı sadâlar duyulur...

Yüce âlemler iner nurdan akislerle yere,
Kâinât ürperir inler, kapanır secdelere.

Yayılır her yere iffet ve nezâhat güneşi,
Yurdum artık o zaman gökteki lâhûtun eşi...

Fâtih'in bayrağı her yerde coşar dalgalanır;
Müslüman Türk o zaman kendini Cennet'te sanır...[1]

[1] *İslâmın Nuru*, no. 5, s. 6, Eylül 1951.

-5-

FÂTİH'İN TÜRBESİNDE

"Ma'bed" gibi, hürmetle ziyâret edilirken,
Mahpeslere dönmüş, kapatılmış idi türben!..

Cennetleri imrendiren ulviyyeti vardı,
Herkes ona yüz sürmenin aşkıyle yaşardı...

Tekbir ve ezanlardaki parlak, yüce sesler,
Beş yüz sene coştukça tutulmuştu nefesler...

Yurdun ezelî Fâtih'isin ey koca sultan!
Yükseltti senin nâmını, Peygamber-i Zîşan...

Dehşet salıyor saltanatın devlere hâlâ,
Gösterdi asîl orduna dîdârını Mevlâ...

Baş eğdi huzûrunda ve diz çöktü krallar,
Üç kıt'ada ölmez, ebedî hâtıralar var...

Yıldızların ömrüyle boy ölçen ulu ecdâd,
Bin yıl koca bir sel gibi akmış edebiyyât.

Târîhimin ufkunda öten nur gibi kuştu,
Yıllar geçiyor, gelmedi, bilmem nere uçtu?..

Yâdımda kalan hasreti bambaşka sadâdır,
Yandıkça, yakan nağmesi "Uşşak-ı nevâ"dır.

Heyhât... O ilâhî sesi, candan işiten yok,
Eflâke çıkan, Arş'a giden, yolda giden yok...

Elverdi... Derin uykularından uyan artık,
Türbendeki zincirleri bin parça edip çık!..

Toprakları terk eyleyip, uçtunsa semâya,
Feryâd ü münâcâtımı arzeyle Hudâ'ya.

Gençlik senin ilhâmına, irşâdına muhtaç,
Gençlik: Bütün ummîd ü emelden örülen taç;

Bîçârenin iç âlemi rikkatlere şâyan,
Geçmiş günü yangın gibi baştan başa hüsran...

Zulmette kalan rûhumu "Tek Nûr" a kavuştur;
Senden doğacak, yurduma rehber olacak nur.

Yurdun acıyın hâline Allâh için olsun,
Bin yıl derd ile yandıkça tüten "âh!" için olsun...

Dînin koşun imdâdına, erlerle berâber,
Cennet'teki ruhlar ve meleklerle berâber.

Elbet şu yanan kor dahi kül bağlar içimde,
Hicranla gönül bülbülü hep ağlar içimde...

Sehpâda ölen kurtulur... Ölmezse o ma'sûm;
Zindanda, hapishânede kahr olmaya mahkûm...

Şâyed meded olmazsa, benim derdime senden,
Bilmem kime feryâd ederek, yalvarırım ben...

Sarıyor ufkumu sisler, bora, kar, kış, uçurum,
Koşarak türbene geldim, kapanıp, ağlıyorum...

Bu ne çılgınca hakaret!.. Kapatılmış türben!..
Siliyorlar o büyük nâmını târihlerden...

Şahlanıp göklere, hiç kişnemez olmuş kır atın..
Nerdedir, şöhreti dünyâyı tutan saltanatın?

Nerde, bin atlı akınlardaki üstün bayrak?
Hani, beyninde öten çanlara râz'olmayarak

Yıldırımlar gibi feth ettiğin İstanbul'u gör!...
Beni ağlattı bu manzûme, gel artık, sen ör...

Neye dönmüş Ayasofya'n, o mukaddes ma'bed!
Bana ürperme veren hâlini var, git, seyret!..

Baltalanmış da hakâretle, bütün, âh, o senin,
Hani, uğrunda fedâ olduğun ulvî dînin...

Bak, ilim menbaı binlerle kütüphânelere,
Benziyor çevresi mâtem dolu vîrânelere...

Okuyan kalmadı, yok belki ziyâret de eden;
Bir yığın türbeye dönmüş; ne gelen var ne giden...

Yıkılan medreseler, makbereler, ma'bedler,
Ne şenî' darbeler altında perîşan, inler...

Ne ilim kaldı, ne din.. Hak ve âdalet nerede?
Sanki bir tozdur uçar, savrulur enginlerde...

Ma'neviyyâtı boğan, kanlı amansız kâbûs,
Fuhşa kurbân olan ahlâk, fazîlet, nâmûs...

Kahbe düşmanlara bir kerre kılıncınla görün;
Kılıcından doğacak şanlı zaferlerle öğün...

Vatanındır şu açılmış yarasından kan akan;
Ey, bütün devleri bir hamlede yenmiş arslan!..

İnin etrafını sarmakta bugün, tilki, çakal;
Fırla bir ok gibi, düşmanları tut, altına al!

Haydi!.. Tekbîr alarak çek ki zafer bayrağını,
Yıldırımlar gibi söktükçe mücâhid akını,

"Allah! Allah!" diye haykırdı mı, millet de coşar;
Ay, güneş, bayrak açar, asker olur yıldızlar...

Şimdi milletteki, durgun göle dönmüş îman,
Dalgalandıkça denizler gibi, kükrer o zaman...

Nûrdan yepyeni bir devr açacaksın yarına,
O savaşlarda melekler koşacak yardımına...

Ayasofya'nda da coştukça ezanlar, gökler,
Arş-ı A'lâ, yedi Cennet seni tebrîk eyler..

Geçiyor şi'rim evet, şimdi kederden kedere,
Bürünür artık o gün, tatlı, güzel nağmelere...

Hani, sâhilde sabâlar gibi dilşâd ederim,
Başka bir zevk ile ta'kîb edilir her eserim...

Müslüman gençliği, silkinmiş, uyanmış görürüm,
Esef etmem, o gün ölsem bile mes'ûd ölürüm...[1]

[1] *İslâmın Nuru*, no. 7, s. 7, Kasım 1951.

MEVLİD

LEVLÂKE YÂ MUHAMMED*

Aşkınla bir bahârı temsîl eder hayâlim,
Korkunç olurdu hülyâ, Levlâke yâ Muhammed!

Tılsımlı gölgelerden, bin bir çeşit ziyâdan,
Mahrûm olurdu sahrâ, Levlâke yâ Muhammed!

Çağlardı yer yüzünden, mâtemli, gamlı renkler,
Kaplardı ufku zîrâ, Levlâke yâ Muhammed!

Şefkatli annesinden öksüz kalan yetîme
Benzerdi sanki eşyâ, Levlâke yâ Muhammed!

Her yer tutuştu, yandı; dağlar bütün kül oldu,
Hep göz yaşıydı deryâ, Levlâke yâ Muhammed!

Batmıştı hep güneşler, sönmüştü kehkeşanlar,
Doğmazdı hiç Süreyyâ, Levlâke yâ Muhammed!

Kervan geçer mi çölden, menzil bilinmeyince;
Mecnûn olurdu Leylâ, Levlâke yâ Muhammed!

İnler, dururdu sesler, her nefha hıçkırıkdı;
Çıkmıştı Arş'a şekvâ, Levlâke yâ Muhammed!

Mâtem tutardı gökler, gülmezdi hiç melekler,
Mahzundu Arş-ı A'lâ, Levlâke yâ Muhammed!

Feyzinle güldü âlem, gufrâna erdi Âdem;
Ağlardı belki hâlâ, Levlâke yâ Muhammed!

Dünyâda tek hakîkat uğrunda can verenler,
Bulmazdı derde kimyâ, Levlâke yâ Muhammed!

---

* "Sen olmasaydın yâ Muhammed!"

Vicdânı titretirken makberlerin sükûtu,
Âkil, olurdu şeydâ, Levlâke yâ Muhammed!

Bir lâhzacık tefekkür ürpermeler verirdi,
Bâtıldı çünki da'vâ, Levlâke yâ Muhammed!

Gün görmeden baharlar sislerle örtülürdü,
Zindân olurdu Dünyâ, Levlâ yâ Muhammed!

Al kan, figân içinde te'yîd ederdi zulmü,
Binlerle kaplı sehpâ, Levlâke yâ Muhammed!

Toprakta mahvolurken rûhun bütün kemâli,
Mâ'dûm olurdu takvâ, Levlâke yâ Muhammed!

Sâyende erdi insan tevhîde, yoksa putlar,
Mâ'bûd olurdu hâşâ, Levlâke yâ Muhammed!

Sâyende lûtfa erdik, kahrıyle hep tecellî
Eylerdi halka Mevlâ, Levlâke yâ Muhammed!

Doğmazdı kalbe îman, inmezdi Arz'a Kur'an,
Meçhûl olurdu esmâ, Levlâke yâ Muhammed!

Dîdâra yol bulunmaz, vuslat nedir bilinmez,
Hicrân olurdu sevdâ, Levlâke yâ Muhammed!

Görmezdi gözler aslâ, mev'ûd olan cemâli,
Gizlerdi Hak Teâlâ, Levlâke yâ Muhammed![1]

[1] *İslâmın Nuru*, no. 8, s. 12, Aralık 1951.

-7-

MÜSTESNÂ BİR RÜ'YÂ

Gönlümdeki tılsımlı akisler şakıyorken,
Topraklar uzaklaştı ve kayboldu gözümden...

Hicran dolu kalbimde, emel kaynağı coştu;
Vuslattı o dem, göklere, bir anda uçuştu...

Bir bahçeye girdim ki: Bahârında hazan yok,
Aşkında zehirler gibi hicran, helecan yok...

Şebnemli çiçeklerle bezenmişti çemenler,
Her şey o kadar hoştu ki, bilmem neye benzer?

Hayran geçiyorken ben o zümrüt ovalardan,
Kuşlar beni teşyî' ediyorken yuvalardan,

Serpildi güzel, tatlı ve en neş'eli renkler;
Can vermeye ünvân olan altın kelebekler.

Sevdâlı gönüller gibi, bin bir dala konmaz;
Kalbinde alevler yanan elbette avunmaz...

Mes'ûd akan ırmakların âhengine daldım,
Şâhâne emellerle o dem başbaşa kaldım.

Hayret veren en hisli şiirler duyulurdu...
Ben orda küçük bir çiçek olsam ne olurdu.

Hicranla sönen demleri yâd ettiren âhın
Nûrunda uçar hasreti: Hüzzâm ü Segâh'ın...

Mest oldu bütün ömrümü aydınlatan îman,
Bir yaz gecesinden daha baygın kokulardan...

Sonsuz, ezelî neş'esi vardır heyecânın;
Sâhillere destân okuyan bâd-i sabânın

Hülyâsı, nihâyetsiz ufuklarda esermiş,
Rûhumdaki yıldız, o güneşlerden esermiş...

Boydan boya sâhillere hûrîler inerdi,
Açtım ben o hûrîlere gönlümdeki derdi...

Ma'bedlerin âsâyişi canlandı gözümde,
Şimşek gibi bir sevgi alevlendi özümde...

Ölsem de unutmam ne İlâhiydi o hâlim,
Ma'beddeki âvîzeye dönmüştü hayâlim...

Nûr ülkesinin belki ibâdet yeridir bu,
Allâh'ıma bin dille ibâdetleridir bu...

Dîdâra çıkan yollara düşmüş gidiyorlar,
Her an yeni bir sahne temâşâ ediyorlar...

Rûhun ezelî âlemi bambaşka cihandır,
Bir ömre bedel hâtıranın doğduğu andır...

Mes'ûd ebediyyet, uzun ömrünce bahardır,
Tâvus tüyü renginde yeşermiş adalardır...

Manzûmenin âhengi, o gülşenden alınmış
Bir bestenin ilhâmı ki: Cennet'te çalınmış...

Gök ehline dershâne mi, sonsuz ulu ma'bed?
Her zerresi bin ders veriyor aklıma hayret!..

Atlas gibi, çepçevre, yeşil perdeler indi,
Fânîliği temsîl eden âlem de silindi...

Bilmem, o derin perdenin altında neler var?
Bülbül bile benden bütün esrârını saklar...

Bülbül ki, onun zevkine ermek hevesiyle,
Çağlar gibi coşkun akan âteşli sesiyle,

Binlerce yıl âşıkları sevdâlara yaktı,
Devler gibi şâirleri hayrette bıraktı...

***

Her şey, yine hep aynı tehassüsle yeşermiş;
Rabbim yere gökler gibi seccâdeyi sermiş...

Tenzîh ediyor Zât'ını milyarla melekler,
Elmas gibi göz yaşları dökmekte çiçekler...

Gök ehline mahsûs ibâdetleri varmış,
Yıldızlar erir; gözyaşı halinde yağarmış...

Bin berk-i tecellî o semâlarda çakarmış,
Her lem'ası, fânîleri bir anda yakarmış...

Her nefhası, bin hârika, baştan başa billûr,
Sînâ'ya inen, Sidre'yi örten, bürüyen nûr...

Mümkün mü onun vasfı, şu birkaç hecelerle?
Şen günleri ürpermeden örten gecelerle...

Gönlümde yanan hasreti tasvîr ediyorken,
Yaşlar sızıyor, bak benim âciz kalemimden...

İnsan o derin kubbede bir lâhza yanarsa,
Uğrunda harâb olduğu Leylâ'ya kanarsa,

Kalbindeki şen bahçede hicrân işidilmez,
"Gül solmayı, mehtab azalıp bitmeyi, bilmez..."

Ben, âh! O cemâlin ezelî feyzine ersem,
Has bahçelerinden ebedî gülleri dersem...

Derken, yine tütmekte buhurdan gibi kalbim...
Çok görme yıkık türbeye, bir kandili Rabbim!...

Birdenbire – hâtif gibi – bir sesle uyandım,
Şeffâf denizler gibi nûrunda yıkandım:

"Sivâdan kalbini pâk et! Gönül mir'ât-ı Rahman'dır."
"Safâdan sîneni çâk et! Gönül mir'ât-ı Rahman'dır."

"Bu âlem nüsha-i sugrâ, nedir bil nüsha-i kübrâ,"
"Çekilmiş tuğra-i garrâ, gönül mir'ât-ı Rahman'dır."

"Sürersen mâsivallâhı, bulursun Hakk'ı billâhi,"
"Taleb kıl, vechi lillâhı, gönül mir'ât-ı Rahman'dır

"Gel ey Himmet, şikâr eyle; gönülden özge kâr eyle;"
"Bu sırrı âşikâr eyle, gönül mir'ât-ı Rahman'dır."[1]

[1] *İslâmın Nuru*, no. 9-10, s. 14, 21, Ocak-Şubat 1952.

-8-

İLHAM SAATLERİ

Nasıl âyin yapar engin geceler fecre yakın...
Yayılır tatlı, geniş bir koku baygın, baygın...

Andırır ma'bedi bambaşka huşûuyle cihan,
Gark olur çünkü tecellîlere âlem o zaman...

Mesnevî'sindeki esrârı açıklardı bana,
Aşk u vecd öğreten üstâd, o, büyük Mevlânâ.

Lahn-i Dâvûd ile coşmuş da münâcât okuyor,
Ne buhurdanlar öd ağcıyle tüterken kokuyor...

Zerrelerden, kürelerden, büyük ecrâma kadar,
Kehkeşanlarla şu boşlukta yüzen milyarlar,

Ulu bir kāfile hâlinde yürür çöllerde,
Akşam oldukça, karardıkça sular göllerde...

Muhteşem kāfileden azm ü emel dersini al,
Fikri yorgun bırakan manzaranın seyrine dal...

Vecde gel, sen de, o âlemlerin âhengine uy;
Zerrenin Arş'a çıkan zikrini, tesbîhini duy...

Yed-i kudret nasıl esrâra bürünmüş, işler;
Dile gelmiş gibi zikretmede her şey, her yer...

Hâkim olmakta bu sonsuzluğa hep: Aynı şuûr...
Bir tefekkür, veriyor kalbe safâ, akla huzûr...

Bunu sezmekle tefâhür edecektir selefin,
O kemâl olmalı gâyendeki ulvî hedefin.

Yenerek nefsini kurtul şu behîmîlikten,
Çünkü cisminle değil, rûh ile insansın sen...

Uyanırsan, küçücük katreler ummân olacak,
Şu harâb ülkeler artık bütün ümrân olacak...

Uyanırsan, bu sütunlardaki her bir kelime,
Erdirir rûhunu mutlak ve hakîkî ilime.

Sarıyorken seni feyziyle, derin istiğrâk
Hislerin; rengi o esnâda sulardan berrâk

Çağlayanlar dökülür rûhuna yükseklerden;
Mü'minin kalbi geniştir, yedi kat göklerden...

Bunu sezmek, sana dünyâda gerektir; zîrâ
Perdeler sıyrılıyor, bil ki ölümden sonra...

"Ölmeden ölmek", O'nun aşkına yanmakla olur;
Uyan ey gâfil! O, gafletten uyanmakla olur...

Yakan uşşâkı ezelden beri, vuslat şevki,
Ne derin sır: Ebediyyetlere sığmaz zevki...

Parçalar aklı, tasavvurlara sığmaz o deniz,
Ona nisbetle küçük katre sayılmaz küremiz...

Akıl idrâk edemez nâmütenâhî nûru;
Beşerin kurduğu en ince ilim düstûru,

Ona nisbetle, küçüklükten ibâret sayılır;
Bu çetin noktaya, vicdan, sarılırken ayılır...

Hikmetin, felsefenin çıktığı son zirve budur;
Yıldırımdan daha sür'atli zekâ, burda durur...

Canlı, cansız bütün eşyânın içinden duyulan:
"Bu karanlıkları aydınlatacakdır: Îman."

Gönül iklîmine doğdukça hidâyet güneşi,
Geceler gündüz olur; işte bu îmânın işi...

Rûha bir pencere açmazsa eğer ulviyyât,
Hani billâhi, ölümden de beterdir bu hayât!..

Rûhu topraklara defnetmesi maddiyyûnun,
İntiharlar gibi korkunç, o ne sersemce oyun...

Bu hazin levhayı dehşetle süzerken rûhum,
Sanki mahbesdeki bülbül gibi bedbaht olurum...

Bu tefekkürlerin irfânına ermişsen eğer,
Gizli bir el, seni gönlündeki mihrâba çeker...

Ve o mihrâb, açılır ma'firetin kıblesine,
Bulsa ma'şûkunu âşık, bütün âlem nesine...

Sezilir zevk ile ancak bu letâif bahsi;
Kalemin aczidir elbet kırılıp, inlemesi...

Bil ki, Rabb'in sana senden de yakın, her yerde,
Bu'd-i sûrîdir evet, kalbe gerilmiş perde...

Şi'rin, oldukça tecellîlere ma'kes ayna,
Okunur orda hakîkatteki aydın ma'na.

Heyecanlar verir ilhâmına şimşekli hızı,
Neydi, dünyâlara hâkim kılan ecdâdımızı?..

Sana himmetler eder mürşidimiz: Fahr-i Cihân;
Beşerin derdine dermân olur ancak: Kur'ân.

Hak seven, hak gözeten şâiri takdîr ederim,
Böyle ta'rîf ediyor şâiri, Kur'ân-ı Kerîm...[1]

[1] *İslâmın Nuru*, no. 12, s. 29, Nisan 1952.

AYASOFYA'YI ZİYÂRET

Ürperdi hayâlim; bu nasıl korkulu rü'yâ!
Şaştım; neyi temsîl ediyorsun Ayasofya?

Çöller gibi ıssız, ne garîb ülke muhîtın!..
Yâd el gibi yurdunda garîb olmalı mıydın?..

Beş yüz senelik bezmine ermekti ümîdim...
Lâkin seni ben böyle hazîn görmeli miydim?

Bayram, Ramazan, Cum'a, mübârek gecelerde,
Âvîze değil, mum bile yanmaz mı içerde?

Coşmaz mı, denizler gibi, yâdındaki âlem?
Hükm etmede her zerreye bir kapkara mâtem...

Yâdında bin üç yüz senelik menkıbeler var,
Her menkıbe hicrânına mâtem tutar, ağlar...

Gaşyolmuş ibâdetlere hayrandı felekler,
Beş yüz sene tekbîrine ses verdi melekler...

Beş yüz sene âlem seni tehdîd ediyorken,
Devler gibi düşmanlara meydân okudun sen.

Târîhimin ömründe gönüller dolu güldün,
Zâlimce esen bir acı rüzgârla döküldün!

Düşmüş yere altın yazılar âh! O eserler!.
Billâhi kan ağlar bunu gördükçe Kazasker...

***

Gamlı renklerle örülmüş, ne hazîn çerçevesin...
Bir yıkık türbe mi, vîrâne misin, yoksa nesin?

Bak hayâlimdeki yâdın geliyor vecde yine:
Gözlerim daldı sütunlarla Fetih âyetine...

Muhteşem âbidesin, dînimin ulviyyetine,
Remz idin, tam beş asır, milletimin şevketine.

Aldı senden beş asır, azmine kuvvet kaleler,
Yine hep aynı hamâsetle yücelmiş kuleler..

Nice bin hâtıra gönlümde coşup canlanıyor;
O ne parlak görünüş, sanki hayâlim yanıyor...

Hutbeler çağlamaz olmuş şu yeşil minberden;
Gamlı bir gölge yayılmakta bugün her yerden...

Nerde: Yandıkça Süreyyâ'lara hayret vererek,
Coşan âvîzelerinden yayılan bin bir renk?..

Çan sesinden seni kurtarmış ezanlar nerede?
Hani bülbül gibi Kur'ân okuyanlar nerede?

O ezanlar bütün İslâm'a şerefler verdi;
Sanki her pencere Lâhût'a bakan gözlerdi...

O ilâhî yüce sesler yine gelmez mi dile?
Şimdi artık işitilmez mi sönük nâmı bile?

Şimdi Cennet sana sermez mi yeşil gölgesini?
Şimdi hûrîler işitmez mi o billûr sesini?

Gizli bir âh ile artık, yanar ağlar mı için?
Nice bin derd ile kalbin doludur çünkü senin...

Cem'iyetlerden uzak, çölde mezâr olsaydın;
Orda billâhi, mezarlar bile senden aydın...

Çöllerin, ay, güneş en hisli ziyâretçisidir,
Hilkatin zikrini tesbîhini her an işitir.

Fâtih'in gâye-i âmâlini örtmek âr iken;
En dirâyetli, firâsetli zimamdâr var iken,

Hangi eller sana akşamları zincir vuruyor?
Yüce feryâdını kimler boğarak susturuyor?

Sen ne âlemleri gördün, ne ömürler sürdün...
Batı Dünyâsı'na dehşet veriyorken daha dün;

Hangi kurşunla habersizce vuruldun da bugün;
Misyoner dans ederek yapmada karşında düğün!..

Dehre meydân okuyan koskoca târîh nerede?
Ülkeler fetheden erler, yüce Fâtih nerede?

Bu hayâsızca hakâretlere Fâtih ne diyor?
Bu yürekler koparan hâle nasıl sabrediyor?

Seni Tevhîd'e kavuşturmanın aşkıyla yanan,
Kahraman orduların döktüğü seller gibi kan,

Heder olmuş mu desem, âh! dilim varmaz ki;
Bugün onlar bile mâtem tutuyorlar belki...

Bugün ağlattın emînim ölüler âlemini;
Kerbelâ tutsa gerektir yeniden mâtemini...

Tek ziyâretçin olan gün de yol almış, gidiyor;
Muhteşem kubbeni zulmette nasıl terk ediyor!..

Şu perîşan denizin inlemesinden duyulan,
Hıçkırıklarla boğulmuş tutuşan bir hicran...

Nasıl iğfâl edivermişler, evet devletimi!
Sonra sindirmiş, evet, Hakk'a tapan milletimi...

Nereden, hangi küfür fikri, gelip başbuğunu
Avladı... Sonra da Fâtih gibi hâkan tuğunu,

Kubbeden tâ yere attırdı... Fetih âyetini
Okuyan nesl-i mücâhid, ne diyor, dinle beni:

"Dostumun düşmanı, örten bu siyah perdeleri,
Düşmanın dostu ve cânîlerin iğrenç eseri...

Şaşarım ben ki, nasıl kıydı mübârek canına;
Nasıl ürpermeyerek girdi mukaddes kanına?

Çağıdır ağlamanın, ey ulu ma'bed, ağla!...
İntikam aldı, küfür hep, seni ağlatmakla...

Bugünün cevher-i îmânını i'lâ yerine,
Beş yarık, kulpu kırık küp konuyor minberine...

Köhne ma'bedleri ihyâ etti bak, Avrupa'ya!
Nerde, göster, depo yâhut müze olmuş bir aya...*

Dostum ağlarken, öbür yanda da düşman gülsün,
Kanamıştır yeniden kalbi hazîn Endülüs'ün....

Âdet ü an'ane, târîh, yürekler acısı;
Müslüman Türk'ün, evet, şimdi bu en kanlı yası.

Hani beş vakt ile, her gün, sana millet yar iken,
En liyâkatli, firâsetli zimamdar var iken,

Sultanahmed gibi sen de, açık ol, hep gelene;
Âbide, zâhide, seyyâha ve candan bilene...

Bu soğuk manzaradan kurtaramazlarsa seni,
Sonra ben rûhumu örtüp saramazsam yaranı;

Yürü ma'bed! Yürü Ma'bûd'una var sen, artık,
Fâtih'i, Hazret-i Eyyûb'u alıp Rabb'ına çık!....[1]

---

* Aya: Kilise, ma'bed, ibadet edilen yer...

[1] *İslâmın Nuru*, no. 13-14, s. 11, 18, Mayıs-Haziran 1952.

-10-

SEHERLER

Seher vaktinde âşık, feyz alır kudsî letâifden,
Seher vaktinde, lâhûtî nidâ gelmekte hâtifden.

Seherler bezm-i irfandır, seherler vakt-i gufrandır,
Uyan gafletten ey insan, "gönül mir'ât-ı Rahmandır."

Seherler derde dermandır, seherler lûtf ü rahmettir,
Seher vaktinde istiğfâr, en makbûl ibâdettir...

Seherlerdir silinmez gölgeler aksettiren levhe,
Muattar besteler, berrak ışıklar serpilir rûha...

Semâ, yıldız güneş, mehtâb, esen rüzgâr, yağan yağmur,
Işık serpen fecirler, bahçeler, şellâleler, billûr...

Tecelliyyâta müstağrak, bütün yer, gök ibâdette,
Uzaklıklar, birer nâçîz cemâattir bu ma'bedde...

O fânî saltanatlar şimdi varlıktan silinmiştir;
Vefâsız mâsivâdan yükselen çığlık da dinmiştir...

Tecellîlerle mest olmuş, seher vaktinde ârifler,
Semâdan, Arş-ı A'lâ'dan inen envârı seyreyler...

Duâ makbûl olur zîrâ, çıkar bir anda Allâh'a,
Melekler imrenir: Yandıkça, âteşler saçan "âh"a...

İbâdetten huzûr almak, ne kudsî bahtiyarlıktır,
İlâhî zümrenin vicdânı bir bambaşka varlıktır...

Melekler âleminde rûh, ufuksuz bir fezâ ister;
"İlâhî ente maksûdî" diyen âşık, rızâ ister...

Cemâlullah'a âittir yanan sevdâsı kalbinde,
Ne sırlar var, Saba' nın sızlayan mahrem enîninde...

Güneşler hiç gurûb etmez; günahsızlar diyârında,
O zümrüt ülkenin, aslâ hazân olmaz bahârında ...

Nasıl tehlîle dalmışlar, melekler, Arş-ı A'lâ'da;
Neler sezmişti Mûsâ, gaşyolurken Tûr-i Sînâ'da;

Neden dağ hurdahâş olmuş? Neden Mûsâ bayılmıştı?
Habîb-i Kibriyâ, sarsılmadan seyrâna dalmıştı...

Serâpa nûr olur gönlüm, anarken ben o Mi'râc'ı,
Beyân etmek değil, hattâ tasavvurlar kimin harcı!

Zikirden feyz-yâb olmuş ve yükselmişse irfânın,
Ne sırlar keşfeder rûhun, geçer vuslatla her ânın...

Dolar kalbin tefekkürden doğan mânâlı hislerle,
Hayâlin bir yeşil kuştur, uçar şeffâf akislerle...

Seher vaktinde istiğfâr edip Allâh'ı zikret de,
Yücel fânî alâyıktan, eğil dergâh-ı izzette...

Velî kullar, erenler, erdiler kalben uyanmakla,
Teheccüdler kılıp, yaşlar döküp Mevlâ'yı anmakla...

Sönük birkaç nefesçikten ibâret bir hakir cânı,
Fedâ etmezse bir âşık, nasıl bulsun ki cânânı?

Bu gafletten uyanmak, halleder en güç muammâyı,
Nasıl her zerre ezberden okur Esmâ-i Hüsnâ'yı...

Süzerken, Hakk'ı tesbîh eyleyen eşyâyı, fikrinle,
Atomlardan taşıp "Allah" diyen feryâdı bir dinle...

Atomlar, hücreler dünyâsı bir bambaşka hayrettir,
Yeşil bir yaprağın teşhîri müdhiş ders-i ibrettir...

Ezanlar yükselip yerden, tutuşturdukça eflâki,
İner Lâhût göklerden, derinden ses verir sanki...

Sular, kuşlar, ağaçlar, canlı, cansızlar bütün dağ, taş,
Çiçekler, lâleler, gülşende bülbüller dökerken yaş,

Nasıl dinsiz yaşar insan! Meleklerden muazzezken?
Ne hüsrandır bu Yâ Rab! Hayâlim ürperir cidden...

Zikirden feyz-yâb olmazsa bir vicdan, perîşandır,
Tükenmez yas taşır, zîrâ, geçen her ânı hicrandır...[1]

[1] *İslâmın Nuru*, no. 17, s. 17, Eylül 1952.

-11-

ZULMETTEN NÛRA

"Allah, îman edenlerin velîsidir.
*Onları zulümattan nûra çıkarır"**

Mü'minlerin iç âlemi bir tâze bahardır,
En gerçek emel menbaı, müstakbeli vardır...

Ermek, ne sâadettir, o, îmandaki nûra,
Vicdâna safâlar veren âsûde huzûra...

"Tek Nûr"a kavuşmak, ne mukaddes "ideal"dir;
Cennet'te mükâfâtı bütün: Seyr-i Cemâl'dir...

Tevhîd'e kavuşmak, ne cihanlar dolu hazdır;
Mü'min kula dünyâdaki mi'râcı namazdır...

Dünyâda da Cennet'te yaşarmış gibi mes'ûd,
Ma'şûkuna âgûş açıyor "Âlem-i Lâhût"!..

Yükselmededir ma'rifet iklîmine her ân,
Bambaşka ufuklar açıyor rûhuna, Kur'ân!..

Kur'ân ona yâd ettiriyor, "Bezm-i Elest" i;
Âşık, o tecellînin ezelden beri mesti!..

Allah'dır onun yârı, mürebbîsi velîsi,
Andıkça, bütün nûr oluyor duygusu, hissi...

Engel olamaz aşkına binlerle alâyık,
Kalbinde tebellür ediyor çünkü hakâyık...

İmanla geçen her gece, gündüz gibi aydın,
Bir tâze bahâr âlemi her ânı hayâtın...

---

* Bakara Sûresi, 2/257

Vicdan bulur âsûde tesellîsini dinde,
Mes'ûd ebediyyet, bu hayâtın ötesinde...

Mü'minlerin evsâfı anıldıkça, melekler;
"Rabb'im, ne şereftir bu!" deyip, gıbta ederler...

Bir kalbe ki doğmazsa hidâyet denilen nûr,
Âfâkı, bir engin gece, korkunç uçurumdur...

Bir mülhidin iç âlemi, çöller kadar ıssız,
Ufkunda belirmez ne güneş, ay, ne de yıldız...

Aşkın ezelî zevkini tatmazsa bir insan,
Her ânı, zehirler gibi, hicran, yine hicran.

Yokluktaki endîşenin engin acısıyla,
Teşyî' ediyor ömrünü en gamlı yasıyla..

Çırpınmadadır en acı buhranlar içinde,
Girdâbı Cehennem kusan, al kanlar içinde...

İmansızın insanlığa düşmanlığı vardır,
Yamyamlara rahmet okutan bir canavardır...

Bir ot gibi insan çürüyüp mahvolacaksa,
Taşlar gibi hissiz, şu mezarlar dolacaksa,

Hâşâ, bir adâlet günü olmazsa ilerde,
İnsan, neye katlanmalıdır bir sürü derde?

Rûhun bütün arzûsu heder öyle mi, hâşâ!...
Dehşet verir insana, bu çılgınca temâşâ...

Din uğruna candan ve cihandan geçen erler,
Dîdârını Hakk'ın o gün elbet görecekler...

Dindarları şâd eyleyecek, nurlu sabâhı,
Kahreyleyecek zâlimi, mazlumların âhı...

Ey bunca letâyifle müşerref olan insan!
Gafletten uyan, Rabb'ini yaşlar dökerek an!

Hep şân ü şerefler dolu târîhi süzerken,
Bir sel gibi mâzî kayarak aktı gözümden...

Allah! diyerek geçti o târîhi aşanlar,
Îmanlı gönüllerde muazzez yaşayanlar...

Yârab! Ne ilâhiydi geçen Asr-ı Saâdet!
Dünyaları Cennet yapan: İslâm'daki vahdet;

Din uğruna candan geçebilmek ne saâdet!
Yârab! O şehidlerle berâber bizi haşret!..

Serden geçen âşıkların, ancak seni ister;
Lûtfunla nazar kıl, bize dîdârını göster!..[1]

[1] *İslâmın Nuru*, no. 18, s. 16, Ekim 1952.

-12-

BÜYÜK İSLÂM ŞÂİRİ

MUHAMMED İKBÂL

Süzülmüş sanki her şi'rin, o lâhûtî seherlerden,
Henüz çiğler yeşil yaprakların göğsünde titrerken...

Hidâyet kaynağından aldığın ilhâmı, besbelli,
Serâpâ nûr olur gönlüm okurken *"Bâl-i Cibrîl"*i.*

Gönüller, duygular, hisler nasıl birden alevlendi!
Uyuşmuş rûha can vermek, müşahhas bir ifâdendi...

Nasıl yanmaz gönüller? Meş'alen nûr aldı Kur'an'dan,
Dalâletten, onun feyziyle ancak kurtulur insan...

O lâhûtî beyânından kopan tılsımlı feryâda,
Kulak verdikçe ben, haşmetli mâzîler gelir yâda:

Seher tekbîri inler sanki hep ufkunda dünyânın,
Salâhaddîn-i Eyyûbî, Yavuz Sultan Selim Hân'ın...

Hayâlim, fecr-i sâdıktan örülmüş bir zafer tâkı,
Güzel, ruh okşayan renkler, sarar bir anda âfâkı...

Şiir inşâd ederken sen, ufuklar sanki inlerdi,
Bulutlar çarpışır, şimşek çakar, gökler de gürlerdi...

Hitâb eylerdi şi'rin: Tertemiz his, üstün idrâke,
İlâhî nisbetin, "Kâlû Belâ"dan Şah-ı Levlâk'e...

Sönen yıldız, batan mehtâba, aslâ benzetilmezsin,
"Bakâ billâh"a ermiş bir dehâsın, vasfedilmezsin...

Tefekkürden huzûr almak, ne ulvî bahtiyarlıktır;
Büyük dâhîlerin vicdânı, bir, bambaşka varlıktır...

---

* Ordu lisanıyle yazılmış manzum eseri.

Muazzam âbideydin, hem, dikilmiş, dest-i kudretle,
Büyük devler, durup seyrettiler dehşet ve hayretle...

Hız almış çağlayanlardan, coşar, kükrerdi ilhâmın,
Bütün ömrünce kavruldun, yanık derdiyle İslâm'ın...

Dolaştın, ağladın, gezdin harâb olmuş diyârında,
Bütün dünyâyı ağlattın *"Hicaz'ın Yâdigârı"*nda ...*

Bütün ömrünce, susmak bilmeyen bir sesle haykırdın,
Emeller söndüren, zillet denen zincîri, sen kırdın!...

Evet, en hisli, en irfanlı, İslâm şâiriydin sen,
Mukaddes, şanlı da'vânın hakîkî vasfıdır gâyen!...

Mukaddesdir, Cemâlullâh'a âid, tertemiz aşkın!
Büyük şâir! Evet, âlem-şümûl olmak, senin hakkın!..

Duâ hâlinde her bir mısraın, dillerdedir, destân;
Karanlıklar içinden nûr olup, fışkırdı Pâkistân...

Ümîdin, maksadın, gâyen, rızâullâha yaklaşmak,
Eğer engelse en azgın ölümler, çiğneyip aşmak...

O mefkûren ki dar bir ırka, bir iklîme sığmazdı,
Nihâyetsiz hudûd ister, bu fânî ülkeler azdı...

Bütün dünyâya haykırdın: Saâdet, nûr olan dinde!
Yaşarsın, ölmedin, her müslümanın, hisli kalbinde...

Asırlık derdi teşhîs eyledin, ey, Feylosof İkbâl!
Muazzam şâheserlerden doğar ilk önce, istiklâl!...

Tefekkürden huzûr almış ve yükselmişse bir vicdan,
Şafaklar fışkırır, günler doğar, bir tek kıvılcımdan...

Bu îmandır: Gönüller, ülkeler, fetheyleyen vahdet!...
Esîr olmaz, "Hayat elbette hakkımdır" diyen millet...

---

* Farsça yazılmış manzum eseri.

Cihangirdir, saâdet fecrinin aşkıyla yanmışsa,
Sefâhetten uzaklaşmış ve gafletten uyanmışsa...

Fedâîler yürür, irkilmeden, yüz vermeden ye'se;
Yanardağlar homurdansın, zemin devrilsin isterse...

Ne canlar var şehîd olmuş, o çöllerden tutun, hattâ
Mohaçlar, Hind-i Çin'ler, Endülüs, tâ Okyanuslarda...

Derin şekvânı şâyet, duymasaydım, şâir olmazdım,
Yanarken hislerim, kalbimde, coştum, ağladım, yazdım...

Diler rûhum, büyük nâmın anılsın: Sermediyyette;
İçin, "Tesnîm" ü "Kevser" den, bizim Âkif'le Cennet'te...[1]

[1] *İslâmın Nuru*, no. 22, s. 11, Şubat 1953.

-13-

SAKIN YE'SE KAPILMA

İmanlı gönül, ye'se kapılmaz ebediyyen,
Bir seldir akar nûr olarak sanki ezelden...

Mü'minlerin Allâh'a varan gâyesi varken,
Şellâleler, aşkıyle onun, çağlar akarken...

Karşındaki düşman, gece gündüz çalışırken,
Kalbinde zehirler gibi bir gâye taşırken,

Mahkûm olacaksın, ebedî, öyle mi, ye'se?
Katlanmaz emînim, bu kadar zillete kimse!

Artık yetişir çektiğimiz bunca sefâlet,
Ümmid ü emelsiz yaşamak, ayn-i dalâlet...

Rehber sana, Peygamber'in, ey müslüman oğlu!
Peygamber'e tâbi' olan insana ne mutlu!

Örnek sana, Peygamber'in ashâb-ı güzîni,
Onlar gibi candan oku Kur'ân-ı Mübîn'i...

Allâh'a dayan, gâyene tevfîkını versin,
Kur'ân'a sarılmazsan eğer, ye'se düşersin...

İnsanlığı mes'ûd edecek hamlene hız ver!
Kudsî heyecanlarla doğar, şanlı zaferler...

Bir hızla, şehidler, yedi kat gökleri aştı
Ecdâdın asırlarca bu îmanla savaştı.

Fâtih coşarak geçti geniş saltanatıyle,
Tekbîr alarak geçti Yavuz, saf kan atıyle...

Artık uyan, ey kardeşim, âlem seni bekler,
Târîhe devirler açacak hamleni bekler...

Haykır! Şu habersiz yaşayan kitle uyansın,
Binbir güneşin yaktığı "Tek Meş'ale" yansın...

Sıyrılsın ufuklardan o kasvetli bulutlar,
Düşsün yere, lâ'netlenerek, kapkara putlar...

Zulmün sesi, feryâdını duydukça kısılsın,
Düşman, seni gördükçe esirler gibi yılsın...

Te'yîd edecek el, evet, elbet seni Hak'tır,
Bâtıl yıkılıp hâk ile yeksân olacaktır...

İmandaki menba', coşacak, fışkıracaktır,
Boynundaki zincirleri âlem, kıracaktır...

Ey, azmi çelikten daha kuvvetli, temiz genç!
Elbet ereceksin, o büyük gâyeye er geç...

Azgın boralar, gün, gece, çıldırsa kudursa,
Her dalga, bir âfet kesilip, kükrese dursa;

Coşkunsa da deryâ, olamaz azmine hâil,
Bekler seni, tâvus tüyü rengindeki sâhil...

Sönmüş sanılan rûhu alevlendireceksin,
Azminle, kızıl düşmana dehşet vereceksin...

Târîhe fecirler gibi bir devr açacaksın,
Âfâka, güneşler gibi nurlar saçacaksın...

İslâm'daki sarsılmaz ilâhî ideâlle,
Mes'ûd olacaktır beşer, erdikçe kemâle...

Vâr ol, ebediyyetle berâber yaşa, parla!
Yüksek başı göklerde yüzen şâhikalarla...

Aşkın, o fezâlarda yaşar, ölçüye gelmez,
Fânîlere, ulvî başın, elbette eğilmez...

Ölçerdi baban, en geniş ölçüyle hayâtı,
Yalçın kayalardan, daha sağlamdı sebâtı...

Kalbindeki îman, ne cihanlar dolu nurdu,
Bir damla kıvılcım ki, fecirler doğururdu...

En şanlı vazîfeyle mükellef yaratıldın,
Peygamber'in aşkıyle bu meydâna atıldın.

Cennet'te melekler sana hayrân olacaklar,
Her lâhzası bin ömre bedel hâtıralar var...

Hülyâlara sığmazken o, tasvîr edilir mi?
Körler, güneşin döktüğü elvânı bilir mi?

Göğsündeki îmanla, alınmaz kalesin sen,
Artık, ne saâdettir, o îmanla ölürsen!..

Gökkubbe, bütün yas tutar âvîzeleriyle,
Mâtemli gurûbuyle ve baygın seheriyle...

Bizzât, mükâfâtını, Rabb'im, verecektir.
Dîdârını lûtfeyleyecek gösterecektir...[1]

[1] *İslâmın Nuru*, no. 23, s. 11, Mart 1953.

-14-

MEFKÛREMİZ

Her kim, büyük hakîkatin uğrunda can verir,
Hep nûr olur da, âlem-i lâhûta yükselir...

Hep nûr olan bu sevgiyi, bastıkça bağrına,
Meftûn eder cihanları, eşsiz vakārına...

Kurbânıdır mücâhid, ilâhî hakîkatin,
Her an dolar taşar heyecânıyle vuslatin...

Coştukça bir deniz gibi, nabzında saf kanı,
Yâd etdirir Mohaç'daki Sultan Süleyman'ı...

İmânı çağladıkça bu sonsuz sevinç ile,
Binlerce şanlı hâtıra, birden gelir dile...

Kıymetli şâheserleri, sığmaz ifâdeye,
Volkan olur, erince yenilmez irâdeye...

Târîhe devr açarken o şimşekli hamlesi,
Akseyliyor hayâline, Peygamber'in sesi...

Bambaşkadır mücâhidi mes'ûd eden hayât,
Binbir çiçekli bahçedir ufkunda kâinât...

***

Dindir, hayâta sonsuz ufuklar açan cihan,
Insanı, bir deniz gibi coştukça coşturan...

Dindir, yayan fazîletin âfâka nûrunu,
Vicdanların bahârı olan iç huzurûnu...

Rûhun bu ihtiyâcını söyler akan sular:
"Kur'ân'a her zaman beşerin ihtiyâcı var."

Sevkeyler insan-oğlunu, insan hayâtına,
Tevhîd sesiyle dalgalanan sancak altına;

Telkîn eder şehâmeti, coşkun çalışmayı,
Târîhi yıldırım gibi bir hızla aşmayı...

İrşâd eder mekârim-i ahlâka, milleti,
İnsânı, bir melek yapar: İslâm fazîleti...

Dinden uzaklaşırsa eğer, alçalır beşer,
Artık mukaddesâtı bütün pâyimâl eder...

En kanlı ihtiraslara, çılgınca yüklenir,
Mâtemli mâcerâya şuursuz sürüklenir...

El verdi, gaflet uykusu billâhi, müslüman!
Yangın sarar saçakları; bir lâhzacık uyan!

Ölmek değil de maksadın ermekse gündüze,
Yangın yanarken, uyku haramdır gören göze...

Târîhte, muhteşem medeniyyet kuranların
Evlâdı, örnek ol, doğacak nesle, sen yarın...

Peygamber ümmetim desin, ey kardeşim uyan!
Cennet'te bekliyor seni: Cennet-mekân baban...

Erdirmedikçe yavrunu, îman şuûruna,
Peygamber'in nasıl çıkacaksın huzûruna?

Akdıkça, bir lâğam gibi, ilhad zehirleri,
Berbâd eder çocuktaki ma'sûm fikirleri...

Telkîn et işte oğluna artık şu gâyeyi:
Allâh'a îsâl eden ulvî akîdeyi...

Sarmakta sermediyyeti, feryâdımız bizim,
Arslanca öldüler bütün ecdâdımız bizim...

Akmakta gâyemiz, ebediyyet hudûduna;
Hâlâ, geçen zaferleri söyler akar, Tuna..

Hasretle yâd eder, o mukaddes şehidleri,
Allah yolunda cânını vermiş yiğitleri...

Heyhât! Esîr olur mu gönül mâsivâlara!..
Billâhi, sığmaz aşkı, şu engin semâlara...

Mevlâ'sının cemâline meftûn olan gönül,
Tatmîn eder mi aşkını toprakta gonca gül?

Hakk'ın rızâsıdır, bizim âlemde gâyemiz,
Mefkûremiz, o "Sâhili dîdâr olan deniz!.."[1]

[1] *İslâmın Nuru*, no. 24, s. 15, Nisan 1953.

HÂŞÂ!

Heyecanlar verir ilhâmıma, bir gizli nefes;
Yıldırımlar gibi, göklerden inen gür bir ses,

"Uyan ey müslüman artık!.." diyerek haykırıyor;
Gafletin vurduğu zincirleri birden kırıyor...

Bu semâvî sesi bin vecd ile ben dinlerken,
Çağlayanlar dökülür rûhuma yükseklerden...

Sarıyor gönlümü bir sevgi derinden derine,
Sanki, rûhun, uçarım nûr olan âlemlerine...

Alev aldıkça yanardağ kesilir duygularım,
Sanki tâ Bezm-i Elest'ten ezelî feyz alırım.

Donatır ufkumu, binlerle zafer hâtırası;
Kaybolan ülkelerin tâzelenir ince yası...

Yed-i kudretle yapılmış kaledir îmânım,
Ebedî vuslatın aşkıyla geçer her ânım...

Koca bir sel gibi coştukça bu kudsî heyecan,
Kükreyen hamleme hız vermede, îmânıma can...

Şahlanan bir ata benzer, kırarım kanlı gemi,
Sinsi düşmanlara – hâşâ! – satamam benliğimi...

Benliğimden uzak olmaktır, esâret bence,
Böyle bir zillete düşmek, ne fecî' işkence!

Bu kadar zillete – hâşâ! – ölürüm, katlanamam,
Çünkü nâmûsunun uğrunda şehîd oldu babam...

Yaşatan hür, beni, şahsiyyetim, ahlâkımdır,
Şeref uğrunda şehâdet, ezelî hakkımdır.

Bu mukaddes emelimden, ne kadar dilşâdım!
Görmek ister beni Cennette, şehîd ecdâdım...

Onların taptığı Hak, rehberi Peygamber'di,
Ülkeler fethine çıktıkça cihan titrerdi...

Gürleyen marşımı tekrâr ediyorken gökler,
Çökecektir, ezelî düşmanımın bastığı yer...

Sökecektir, Doğu Dünyâsı'nın ufkunda şafak,
Gönüller fethine tekrar çıkacak Al Sancak...

Bana yardımcıdır Allâh, bu çetin da'vâda,
Nûrdan Asr-ı Saâdet geliyorken yâda;

Bana yol vermeyen engel sıradağlar kül olur,
Kuşatır rûhumun âfâkını baştanbaşa, nûr...

Bana örnek olamaz, kozmopolit maymunlar,
Âlemin serveri, Peygamber-i Zîşân'ım var.

Onların mezhebi, gömlek gibi her an değişir,
Uçurumlar gibi vicdanlara akmakta zehir...

Sözde aydın geçinirler, medeniyyet adına,
Ne kadar alçalıyorlar, tapıyorlar kadına...

Nasıl aydın o ki, kurbân oluyor hep fuhşa!
Ona aydın değil, insan bile denmez, hâşâ...

Alkolik zümrenin iç âlemi ürperme verir,
Aldatan bir acı neş'eyle, zehirlenmededir...

Medeniyyet, bu karanlık yola sapmakla mıdır?
Hak Teâlâ'ya değil, putlara tapmakla mıdır?

Hep bu taklîd ile garbın düşerek sultasına,
Ne mefâhirlerimiz gitti uğursuz akına!..

Böyle çılgın yaşayıştan ne hayır beklenecek?
İntiharlarla ömür lâmbası en son sönecek!

Bir gören gözle süzen, garplının iç âlemini,
Görür içten içe her an kanayan mâtemini...

Iztırâbıyle bu derdin tutuşup kıvranıyor,
Düşünen başlar, içinden alev almış, yanıyor...

Târumâr oldu, perîşan beşerin idrâki,
Din'dir iç âlemi aydınlatacak nur çünki...

Beşeriyyet, bütün ibret dolu târîhinde,
Ezelî derdine dermânını bulmuş dinde...

Cem'iyetlerdeki âsâyişi sağlar îman,
Onsuz artık, canavardan da beterdir insan...

Yakar insanlığı artık, kavurur: Haksızlık,
Uçurumlar gibi korkunç olan: Ahlâksızlık...

Beşerin rûhunu aydınlatacakmış, heyhât!
Şehvetin keyfini tatmîne koşan: Levsiyyât...

Bu fecî' mâteme billâhi yürekler sızlar,
Bana örnek olamaz: Bir takım "Allahsız"lar...

Yoktur onlarca, mukaddeslerin aslâ değeri,
Nefsin arzûsunu tatmîn, o bütün gâyeleri...

Yiyip içtikçe kudurmak, yaşamaktan maksat,
Bu ne hüsrandır ilâhî!.. Eğer onlarca hayat

Solucanlar gibi toprakta esîr olmaksa,
Ebediyyetlerin artık, bürünür rengi yasa...

Cevelângâh olamaz rûha, beden çerçevesi,
Nûra gark olmuş ufuklar, bu serâbın ötesi...

Böyle dar ölçüye gelmez, o hududsuz sevgi,
Kehkeşanlarla berâber kuşatır eflâki...

Süren Allâh, bu cihanlar dolu da'vâya bizi,
Ancak insan olan anlar: Ebedî gâyemizi...

Bize gösterme İlâhî, o kızıl, kanlı seli,
"Değmesin ma'bedimin göğsüne nâ-mahrem eli!"[1]

[1] *İslâmın Nuru*, no. 24, s. 34, Nisan 1953.

-16-

ZAFER

Ey zafer kartalı! Hep Hakk'a açılsın kanadın,
Dalgalansın, ebediyyetteki: Türk yılmaz adın...

Ebediyyetler işittikçe, Ezan seslerini,
Görürüz, nûra kavuşmuş, vatanın her yerini...

Ülkeler seyre çıkarken, doğacak yıldızını,
Çağlayanlar alacak, hamlelerinden, hızını...

Bütün âlem görecek, böylece, şahsiyyetini,
Heyecan kaynağı rûhunda, atom kudretini...

Sen de meftûn edeceksin, en ufak zerreleri,
Mâvi göklerdeki, par par yanan âvîzeleri...

Yazarım ben de, güneşler gibi gördükçe seni;
Kahraman ırkıma destân olacak menkıbeni...

Nûrdan yepyeni, insanlığa bir, devr açılır,
Canlı bir ders olur âlemlere, îmandaki sır...

Yüce tahsîline artık, bu zaferdir yakışan,
Bil ki, Rabb'ın takacaktır, sana Cennette nişan!..[1]

[1] *İslâmın Nuru*, no. 24, s. 39, Nisan 1953. Bu nüsha, derginin sonuncu sayısıdır. Bu şiir, dergiyi çıkaran Dr. Ali Kemal Bey tarafından, Üstad'ın daha önce yayınlanmış şiirlerden derlenmiş olan beyitlerden meydana getirilmiştir.

-17-

UYAN

Ey cihangirlerin evlâdı! Uyanmak çağıdır,
Yüce dînin, o: Fecirler dolu nur kaynağıdır...

Sen gönüllerde bugün, tâk-ı zaferler gibisin,
Yurdun, irfanlı, ağır başlı, temiz sâhibisin...

Bütün îmanlı gönüller, sana hayrân oluyor,
Kahramanlar geçiyormuş gibi, gözler doluyor...

Dinden almıştı deden, dağ deviren hamlesini,
Süzüyor şimdi de, Cennetlerin ufkunda, seni!..

O ne dehşetle ve heybetle coşan volkandı...
O nasıl nâ-mütenâhîye akan ummandı!..

Fâtih'in fethini tebrîk ediyor: Peygamber,
Gül gülistan oluvermiş, atının bastığı yer!..

Sizi coşturmaya artık, bu geniş tablo yeter,
Ey hakîkat yolunun yolcusu dindar ferdler!..

Yeter artık, sona ersin, bu asırlık uyku!..
Âkif'in marşını, şimşek gibi bir sesle oku!..[1]

[1] *İslâmın Nuru*, no. 24, s. 47, Nisan 1953.Bu nüsha, derginin sonuncu sayısıdır. Bu şiir, dergiyi çıkaran Dr. Ali Kemal Bey tarafından, Üstad'ın daha önce yayınlanmış şiirlerinden derlenmiş olan beyitlerden meydana getirilmiştir.

-18-

ŞÂHANE BOĞAZİÇİ

Şâhâne yaratmış, güzel İstanbul'u Yezdan,
Fâtih geçiyor, sanki, donanmayla Boğazdan...

Dağlar dile gelmekte, celâdetli sesinden,
Volkan gibi coşkun atının kişnemesinden...

Canlanmada hâlâ o: Cihanlar dolu ünler,
Bir bayrağın üç kıt'aya hükmettiği günler...

Yalçın kayalardan yayılan aks-i sadâlar,
Beş yüz senelik bestenin âhengini çağlar...

Nûr asrına âid, nice bin hâtıralar var,
Sâhilde: (Şehîd Orduların Marşı) çağıldar...

Makberlerinin, her taşı, bir ma'bede benzer,
Nur yüzlü melekler gibi, rikkatle gülümser...

Boydan boya sâhilleri, tâvus tüyü rengi,
Örmekte bütün, tâze baharlar o çelengi...

Güller uyanır, bâd-ı sabânın nefesiyle,
Gülşenleri, bülbül yakar, âteşli sesiyle...

Hayran yaşar artık, bu güzelliklere insan,
Bambaşka tehassüsler akar (Göksu)ya, baksan...

Aylar ve güneşler, bu yeşil tabloya hayran,
Binlerce yıl, âşıkları mest etti (Emirgân)...

Şâir, Boğaz'ın ayları, yıldızları şâir,
Cennetleri temsîl eder âlemde: (Cihangir)...

En neş'eli renklerle bezendikçe ufuklar,
Yaldızlı bulutlardan ağar: Altın ışıklar...

Billûr suların rengini görsen, ne kadar sâf!..
Tılsımlı kuzehlerdeki renkler gibi: Şeffâf...

Sevdâlı gönüllerdeki hisler gibi: Rüzgâr,
Mâzîye tehassüsle açan gülleri okşar...

Bin tabloya, bir lâhzada can vermede ressam,
Yer yer tutuşan çamların üstünde, her akşam...

Akşamlar, o sâhillere, mor perdeler örter,
Hülyâ kesilir, şen yalılar, bahçeli evler...

Zümrüt tepelerden, gece, mehtâba dalarken,
Hisler, açar, âsûde hayâl ufkuna, yelken...

Göklerden, ılık fecri döküldükçe, bahârın,
Körfezleri, âhengi sarar, (Beste-nigâr)ın...

Etrâfa gerildikçe, bir, esrâr dolu perde,
Ma'bedleri andırmada, engin gecelerde...

Yıldızları sandım ki, bu ma'bedde, buhurdan;
Gaşyoldu hayâlim, o ilâhî kokulardan...

Şâir gibi mest ol, şu gönüller dolu hazdan;
"Bir tatlı huzûr almaya geldinse" (Boğaz) dan...[1]

[1] *Sebilürreşâd,* c. 10, s. 245, s. 320, Mayıs 1957.

-19-

ÇAMLICA

Sen de meftunsan eğer, ben gibi, bülbül sesine,
Güllerin rengi kadar tatlı, gönül neş'esine;

Bir gurub vakti, süz etrâfı, şu zümrüt tepeden,
Hislerin rengi temizlendiği an her lekeden...

Yağıyor tâze baharlar, bu perîler eline,
Ufku sevdâ dolu, altın denizin sâhiline...

Sanki tılsımlı fezâlarda, yeşil bir küredir,
Ebediyyetlere, yerden açılan penceredir...

Âşinâ yüz gibi rikkatle tebessüm eyler,
Sanki Cennetlerin ufkundan iner hûrîler...

Güneşin, penbe buluttan dökülen huzmeleri,
Donatır, rûha gülen, neş'eli renklerle yeri...

Açılan goncaların her biri hûrîlere eş,
Tutuşur Marmara'nın kalbine girdikçe güneş...

Erguvan göklerin aksiyle kızardıkça sular,
Yayılır (Çamlıca) âfâkına baygın kokular...

Tatlı renginde fecirler görünen şen adalar,
Bülbülün ömrü kadar neş'eli rü'yâya dalar...

Mâvi bir kurdela hâlinde (Boğaz) sallanıyor,
Som ateşten alev almış gibi çamlar yanıyor...

(Boğaz) ın ufkunu sardıkça gümüşten bir tül,
Bin çiçek bahçesinin ömrünü sürmekte gönül...

Körfezin rengini dağlardan inen gölge siler;
Lâcivert tüllerin altında uyur sâhiller...

Gölgeler, karşı bayırlarda derinleşdikçe,
Andırır (Ma'bed)i yıldızların aksiyle; gece...

Bir ilâhî koku baygın yayılırken ovadan,
Aks eder gönlüne bir tatlı nefes her yuvadan...

Goncalar, güller açarken kanayan rengiyle,
Ağarır (Tan yeri) bülbüllerin âhengiyle...

Gece mehtâba dalan burda yanar, şâir olur,
Arş-ı A'lâ'dan inen aks-i sadâlar duyulur...[1]

[1] *Sebilürreşâd*, c. 10, s. 246, s. 336, Haziran 1957.

ERZURUM'DAN GEÇERKEN

Dün yemyeşil baharken, solmuş neden şu bağlar?
Bilmem niçin siyahlar giymiş dumanlı dağlar?

Sönmüş bütün emeller, mâtemler ufku sarmış,
Batmış mı hep güneşler, gökler neden kararmış?

Ma'bedler ağlar, inler; kürsîler öyle mahzun...
Ölmüş mü yoksa eşsiz müftîsi Erzurûm'un?*

Hasretle yâd ederken, ağlar yanar gönüller,
Bülbüller ötmez olmuş, solmuş o gonca güller...

Zîrâ o içli bülbül, gülzârı yaktı gitti,
Dünyâda doldurulmaz bir yer bıraktı gitti...

Hak kabrini nûr etsin, kılsın Firdevs makâmın,
Komşusu olsun orda, Peygamber-i Zîşân'ın...

Ermişti çünkü ilmen, matlûb olan kemâle,
İslâm diyârı tekmîl, kan ağlasın bu hâle...

Bir bestedir ki âhım, âheng-i şi're sığmaz;
Kabrinde diz çöküp ben, yıllarca ağlasam az...

Öksüz kalan bu yurda, bir nurlu feyz erişsin,
Üstün görüşlü dâhî allâmeler, yetişsin;

Serhad şehir cihâne, îmanda örnek olsun,
Hep ağlayan gönüller, tekmîl emelle dolsun...

Târîhe devr açarken Fâtihlerin hayâtı,
Arş-ı Hudâ'yı sarsar, bir âlimin vefâtı...

Medîne-i Münevvere – 1384[1]

---

* Sâbık Erzurum müftüsü cennet-mekân Solak-zâde Hacı Mehmed Sâdık Efendi.

[1] 1964. Şiir, Arabî harflerle tek yaprağın bir yüzüne Şam'da basılmıştır.

-21-

YÜKSEK İSLÂM ENSTİTÜSÜ ÖĞRENCİSİNE!

Sen, gönüllerde bugün, tâk-ı zaferler gibisin,
Yurdun irfanlı, ağır başlı temiz sâhibisin!..

Bütün îmanlı gönüller, sana hayrân oluyor,
Kahramanlar geçiyormuş gibi, gözler doluyor!..

(Din) den almıştı deden, dağ deviren hamlesini,
Süzüyor şimdi de, Cennetlerin ufkunda seni!..

Alev alsın, bu (Büyük Gâye) nin aşkıyla için,
Koca bir ülkeyi, deryâ gibi coşturmak için,

Silkin artık!.. Sona ersin, şu asırlık uyku!..
(Âkif'in Marşı)nı, şimşek gibi, gür sesle oku!..

***

Fuhşun envâı, lâğamlar gibi, iğrenç akıyor,
(Medeniyyet), bu hayasızlığa, hissiz bakıyor!..

Fuhşa meydan veriyor, rûhu uyuşturmak için,
Gökte yıldız gibi hür başlara, gem vurmak için!..

***

Bu cinâyetle, (mukaddes) leri hep öldürüyor,
Tertemiz hislere, en kirli çamurlar sürüyor!..

Bu sefâhatle, hayat safhası kirlendikçe,
Sona ermez, cemiyetlerdeki: Mâtemli gece!..

Deme, "Bir gün de, bu îman coşarak çağlar mı?.."
Yoksa hâşa sana rehber olacak onlar mı?!.

Sinsi düşmanlara mahkûm olamazsın...Hâşâ!..
Şu gönüllerde yanan meş'aleler yandıkça!..

***

Genç adam!. Sen saracaksın, kanayan her yarayı,
Boğacaksın, seni iğfâl edecek yaygarayı!..

***

En şanlı vazifeyle mükellef yaratıldın,
Peygamber'in aşkıyla, bu meydâna atıldın!..

Âfâka güneşler gibi, nurlar saçacaksın!..
Târîhe fecirler dolu, bir devr açacaksın!..

İslâm'daki, sarsılmaz ilâhî idealle,
Mes'ûd olacaktır, beşer erdikçe kemâle!..

Vâr ol!.. Ebediyyetle beraber yaşa, parla!..
Ulvî başı, göklerde yüzen şahikalarla!..[1]

[1] *İslâm Medeniyeti Mecmuası,* no. 1, s. 38, Ağustos 1967.
İmam Hatip Okulu mezunları için kurulan dört yıllık bir yüksek okul olarak ilk YİE, Kasım 1959'da İstanbul'da açıldı. 1962'den sonra Konya, Kayseri, İzmir, Erzurum, Bursa, Samsun ve Yozgat'ta (1980) da açıldı. 1981 Kasım ayında YİE.leri İlahiyat Fakültelerine dönüştürüldüler.

-22-

İMAM HATİP MEZUNLARINA

Ey, ömrünü bir gâyeye vakfeyleyen insan!..
Aylar ve güneşler, senin iclâline hayran...

Tebrîk ediyor bak seni: Ma'bedler, ezanlar;
Ey, nurlu yolun yolcusu, kurban sana canlar...

Hayran sana, rûhum gibi, göklerde melekler;
Fatih deden, âğûşunu açmış, seni bekler...

Âtîlerin, irfanlı, asîl önderisin sen!..
Bilsen, ne mühimdir senin âlemde vazîfen!..

Rehber olacak yurduma, irfan güneşindir;
Târîhe devirler açan önderler eşindir.

Zilletle geçen günlere, son vermeli artık;
Yol vermeyen engelleri, bir hamlede aş, yık!..

Zulmetlere bas, çık, yüce âlemlere yüksel!..
Kopsun, seni artık, can evinden vuracak el...

Oldukça, bu coşkun heyecanlar sana hâkim,
Volkan gibi îmanına, zincir vuracak kim?!

Rabbim tutacaktır, bu savaşlarda elinden,
Küfrün, o kızıl burcu yıkılsın temelinden...

Her çevrede, şimşekli sesin gürleyecektir,
Millet, seni bir ülkeye rehber bilecektir...

Şimşekli ufuklarda, belirdikçe hayâlin,
Her bendi yıkan selleri andırmada hâlin...

Ey şanlı emel kaynağı, nur çehreli yıldız!..
Gönlümde kopan fırtınalar, senden alır hız...

Târîhe şeref verdiğimiz günleri yâd et!..
Ma'bedleri, kürsüleri, minberleri şâd et!

Muhtaç, senin irfânına, irşâdına millet...
Fâtihlerin evlâdı!.. Yaraşmaz sana zillet...

Kalbinde coşan hisleri bilsen, ne derindir?
Binbir emelin fecri! Muhabbet sana: Din'dir...

Bir milletin îmânı coşar, vecde gelirse,
Hâkim olamaz artık onun rûhuna kimse...[1]

[1] *İslâm Medeniyeti Mecmuası*, no. 3, s. 38, 15 Ekim 1967.
İmam Hatip Okulları, Cumhuriyet sonrasında ilk olarak 1951 yılında orta ve 1955'te lise bölümleri olmak üzere yedi ilde açılmıştır.

-23-

KUR'AN

Bambaşka ufuklar açıyor ruhlara Kur'an,
Yükseltmededir ma'rifet iklîmine her an...

Kur'an, bize yâd ettiriyor Bezm-i Elest'i,
Mü'min, o tecellînin ezelden beri mesti!..

Beşerin derdine dermân olur ancak Kur'an,
Onsuz artık, canavardan da beterdir insan...

Allâh'a dayan, gâyene tevfîkını versin,
Kur'an'a sarılmazsan eğer, ye'se düşersin...[1]

[1] *İslâm Medeniyeti Mecmuası*, no. 5, s. 61, 15 Aralık 1967.

ŞEREFLİ GÂYELER

Şerefli gâyeler, "İslâm Düşüncesi"yle doğar,
Görüşlerinde, mukaddes devirlerin izi var...

Değerler üstü değer bizde, bin küsûr senedir,
Mukaddes an'anelerden örülme felsefedir.

Feyzi ve nûrunu Din'den alan bu felsefede,
Büyük hedefleri rûhun tecessüm eylemede...

Hakîkat aşkıdır, îmâna haykıran bu sesi,
Akar sular gibi, ruhlarda çağlayan nefesi...

Büyük zaferlerin, ilhâmı şâha kalkarsa,
Coşup giden heyecanlarda, çağlayış varsa,

Savaş semâsı parıldar, şeref ve şanlarla...
İnancı uğruna, devlerle çarpışanlarla,

Büyük hedeflerin aşkıyla gâye fethedilir,
İrâde kudreti ruhlarda, çağlayan kesilir...

İnancı uğruna, vaktiyle, çarpışan ordu,
Fetihlerin heyecanıyle çağlayıp durdu...

Serildi yerlere, küfrün yıkılmayan yapısı,
Açıldı köhne Bizans'ın, çatırdayan kapısı...

Şehâdet uğruna akmış, çağıl çağıl kanlar;
Cihâna, heybeti hâkim, şerefli hâkanlar,

Büyük mücâdelelerden usanmadan gitti,
İnancı uğruna Mevlâ'ya can fedâ etti...

Yakışmaz, onlara tunçtan yapılmış âbideler,
Cihâna onları, heybetli kubbeler söyler...

Kitâbelerde ne zengin hâzineler yatıyor,
Ne muhteşem yaşanan bir hayâtı anlatıyor...[1]

---

[1] *İslâm Düşüncesi Mecmuası*, no. 6, s. 362, Kasım 1968.

YETER SÜRÜNMELER ARTIK

Cihâna heybeti hâkim Kitâb'ımız varken,
Her âyetinde, Hudâ'nın hitâbı çağlarken,

Hitâb-ı İzzet'e isyanla mahvolup gittik;
Uzun zaman, o mukaddes cihâdı terk ettik!..

Cihâdı emrediyorken her âyetiyle bize,
Bütün ışık tutuyor, nur sesiyle gâyemize!..

O nurlu sesde, ne ma'nâ cihânı çalkanıyor;
Hayat bağışlayan İslâm, pırıl pırıl yanıyor!..

Şehâmet aşkını ruhlarda coşturan Kur'an,
Vazîfe istiyor, ihlâsla, müslümanlardan!..

Büyük hedeflere ma'tûf, vazîfeler nerde?
Şerefli günleri hâvî o gâyeler nerde?..

Şerefli günleri te'mîn eden o hızdı bizim,
Büyük ilerlemeler hep, şiârımızdı bizim!..

Neden o şahlanışın vecdi sarsmıyor Arş'ı?
Neden bu milleti coşturmuyor cihad marşı?..

Şu sînelerdeki kalbler, gönül değil, taş mı?
Damarlarındaki kan, yoksa pıhtılaşmış mı?..

Düşünme yok, hareket yok, uyanma hamlesi yok;
Sağır ufukları, marşlarla çınlatan sesi yok!..

Çöküntü sesleri her yerde, hep duyulmakta,
Çapulcular, yetişen nesle, önder olmakta...

Çöküntü, hakkı tutanlarca, en büyük zillet;
Nasıl susar buna artık, benim diyen millet...

Yeter, sürünmeler artık, hayâta dönmeliyiz:
Hayat bağışlayan İslâm'la kurtulur gemimiz!.[1]

[1] *İslâm Medeniyeti Mecmuası*, no. 8, s. 504, Ekim 1969.

KOCATEPE CAMİİ

Rabbim, ne yakışmış bu zafer tâkı bu şehre!!
Nakş etmede İslâmiyet'in şânını dehre...
Bir zirve ki, gök kubbeyi bir dağ gibi yarmış,
Bayraklaşan ulviyyeti, her çevreyi sarmış,
Bir fecr olarak, dağları, enginleri aşmış,
Her hüzmesi, coşkun köpüren sel gibi taşmış...
Heybetli vekârında, ne ulvî yüceliş var!...
Âğûşunu açtıkça, semâvâtı kucaklar...
Bir âbidedir, yükseliyor Hakk'ın eliyle,[1]
Çökmez, granitten daha sağlam temeliyle
Yıldızlara çarpan başı, her sâhaya hâkim,
Türk'ün bu gönül vecdine mâni' olacak kim?!
Ecdâdı, bu îmanla, cihan fethine çıktı,
Üç kıt'ada, putlaştırılan bâtılı yıktı...
Üç kıt'ayı zînetledi san'at kalemiyle,
Zînetledi ma'bedlerin en muhteşemiyle...
Fâtih ve Yavuzlar gibi ecdâdı olan Türk,
Târîhi bütün şân u şereflerle dolan Türk,
Haykırmada îmânını heybetli sesiyle,
Başkentine rekz ettiği dîn âbidesiyle...
Düşman, onun îmânına hep diş biliyorken,
Ma'bedleri başdan başa yıkmak diliyorken,
Fermânını, dünyâlara dinletmeyi bildi,
Dağlar gibi engelleri, bir toz gibi sildi...
Başşehrini, ma'bed ve minâreyle donattı,
Târîhine Türk'ün, yeni bir şân daha kattı...
Sığmaz bu büyük âbidenin heybeti şi're,

[1] Merhum, Hatıralar'ında (c. 4, s. 375) "halkın eliyle" diye söylemişti. Fakat bu metinde iki yerde açık olarak "Hakk'ın" yazılmıştır.

Şâhâne Selîmiyye'ye bir şanlı nazîre...
Her çizgide Osmanlılık etmekde tecellî,
Hâlâ o şehâmet bu asîl çehrede belli...
Mâzîleri âtîlere nakl eyleyen üslûb,
Dünyâlara hükm ettiğimiz günlere mensûb...
Canlandı hayâlimde o mâzîdeki ünler,
Bir bayrağın, üç kıt'aya hükm ettiği günler...
Her gün yeni bir ülkeyi feth eyleyen ordu,
Gökkubbeyi ma'bedle bütün dolduruyordu...
Bir fermanı, bin ülkeyi feth eyleyen oktu,
Bir yerde de lâkin dikilen heykeli yoktu...
Tek gâyesi: Rahmetle anılmakdı her işde,
Rahmetle anılmak, ebediyyet budur işte...
Her ülkeyi, Tekbîr'le fetihlerdeki ma'nâ:
İslâmiyet'in feyzini yaymakdı cihâna...
Tehlîl ile Tekbîr, okunan marş oluyordu
"Tevhîd"le, cihan ma'bedi tekmil doluyordu...
Aslında, ezanlardaki Tehlîl ile Tekbîr,
Varlıkdaki her zerreyi "Tevhîd"le fetihdir...
Ma'bedleri yapmak bizim altın çağımızdı,
Yerden yedi kat Arş'a çıkan sancağımızdı...
Heykel yıkılır, put kırılır, leş gömülürken,
"Ma'bed denilen kal'a" yıkılmaz ebediyyen...
Bir âbidedir yükseliyor Hakk'ın eliyle,
Çökmez granitten daha sağlam temeliyle...[1]

[1] Merhum Üstad, verdiği evrak arasında bulunan bu şiirin hikâyesini ve onu 1980'li yıllarda yazdığını Hatırat'ta zikretmektedir: Bkz. c. 4, s. 373-376. Hatırat'ı kaydımız sırasında okuduğu altı mısra, buradakilerden az farklıdır.

HATTAT HÂMİD BEY'E

Ey hârikalar devrini ihyâ eden Üstâd,
Gönlüm seni takdîr dolu hislerle eder yâd.

Bir asra yakın ömrü eserlerle geçirdin,
Hat san'atı iklîmine Fâtih gibi girdin;

Ma'bedleri âyet ve hadislerle donattın,
Mâzîleri şâhâne zaferlerle yaşattın...

Mutlak Yed-i Kudret seni te'yîd eden eldi,
Tarzında büyük imparatorluk dile geldi.

Heybetli Süleymâniye'nin haşmeti vardır,
Her harfi cihan-kıymet olan hâtıralardır.

Tâ haşre kadar nâmını millet anacaktır,
Bayraklaşan isminde güneşler yanacaktır.

Mahşer'de şefâat edecektir sana Kur'an,
Hak'tan dileyip lütfunu Peygamber-i Zîşan:

Hâmid, seni afveyledi Allah, diyecektir;
Râkım'lara Cennet'te refîk eyleyecektir.

Ömrün şu kalan kısmını tâatle geçir de,
Rûh ikliminin feyzine er, Hakk'ı zikirde.

Dîdârını gözyaşları dökmekle niyâz et,
Allah diyerek Hakk'a kavuşmak ne saâdet!

Vuslat deminin nurlu tecellîsine gark ol,
Ordan geçer, Üstâd, ulu dergâha çıkan yol.[1]

[1] *Köprü Dergisi*, no. 51, s. 31, Haziran 1981.

HASRETİNİ ÇEKTİĞİMİZ GENÇLİĞİN

UYANIŞ FECRİNİN AYDINLIĞI

"Ne gelen var, ne giden var, ne gülümser bir yüz;
Yolcu yorgun, yük ağır, menzil uzaklarda henüz"

Diye milletçe ümitsizliğe düşmüştük dün,
Uyanış fecri ufuklarda belirmekte bugün.

Kararan dünkü ufuklarda güneşler yanıyor,
Her ışık dalgası ummân olarak çalkanıyor.

Nurlu bir yüz gibi dünyâya doğarken gündüz,
Uyanış fecrinin aydınlığıdır gördüğümüz.

En ağır şartlara rağmen, yine şahlanmada din,
Külle örtülmesi mümkün mü bu kudsî alevin;

Bu alev, nûrunu Kur'ân-ı Kerîm'den alıyor,
Bütün âlem uyanış fecrine hayran kalıyor.

Genç nesilden bize hep müjdeli sesler geliyor,
Uyanış fecrini marşlarla bütün besteliyor;

Taşı toprakları yurdun dile gelmişcesine,
Uyuyorlar koro hâlinde ilâhî sesine.

Bu muazzam sese alkış kopuyor her yerden;
Görünen âlemin ardındaki âlemlerden

Büyük aydınlığa yol gösteriyor rehberimiz.
Bütün âlemlere rahmet Yüce Peygamberimiz

Açtı insanlığa on dört asır evvel bu yolu,
Ufku güllerle, çiçeklerle, meleklerle dolu.

Büyük ecdadımızın gördüğü parlak rü'ya,
Vuruyor her gece yıldızların aksiyle suya.[1]

---

[1] Şiir, Mustafa Aydın Bey'in 1998 yılında gerçekleştirdiği mülakatta ilk olarak yayınlanmıştır.

EK İKİ ŞİİR:

- 1 -

Mustafa Sabri Efendi'nin 1915'te Romanya'da bulunduğu sırada İttihad ve Terakki Hükümetini ve Cihan Harbi'ne girişimizi tenkid etmek üzere kaleme aldığı şiir İstanbul'da Neşri – Aralık 1918

NE UĞURDA?*

(Fâzıl-ı muhterem Mustafa Sabri Efendi hazretlerinin *Sabah* gazetesinde intişâr eden kıymetli manzûmesini iktibâs ediyoruz. Bazı mahallerinde vukû' bulan mürettib sehivlerini de fâzıl-ı muhteremin kendisine tashîh ettirdik.)[1]

Bizdense; dîni, milleti, hattâ hükûmeti,
Her şey'i başka olsa da el bilmeyiz onu.
Bizden değilse; kat' olunup her karâbeti
Mutlak yaşatmayız, bizi sağ korsa biz onu.
Birlikde, ayrılıkda bu kânûna bağlı hep
İslâm, Yehûdi, Ermeni, Rum, Arnavud, Arab.

Hiss-i tarafla böylece bir kısmının başı
Dipçiklenip dururken o yandan uzak, yakın
Ebnâ-yı cinsi, komşusu, ahbâbı, kardeşi
Dembeste, ser-be-ceyb-i teberrî: "Aman sakın
Allah esirgesin beni tüh, tüh"** deyip geçen
Bir pâdişâha kulluk ederken mu'ahharen:

---

* Nasuh Efendi-zâde Merhûm Ömer Hayri Efendi'nin mahdûmu Şehîd Şevket Bey için söylenmiştir. (M.S.)

1 Şiirin başına eklenmiş olan bu açıklama, manzumeyi *Sabah* gazetesinden naklen alıp yayınlayan gazeteye aittir. Şiirin sonuna koyduğumuz nota da bakınız.

** İsti'âze mevki'inde telaffuz olunan ve pa ile ta arasında bir sadâyı hâiz olan kelime-i ma'rûfedir. (M.S.)

Üç beş sefîhi, bir fie-i bağy ü bid'ati
Sırtında gezdiren mütevâzı' ve muhteriz,
Bin zulme karşı bir gecelik hâb-ı rahati
Terk etmeyen bir ümmetin efrâdı gâyesiz
Bir harbe sevk edilse gider, can fedâ eder
Miskîn, zelîl, bir yaşayış, bir dem-i heder

Bilmez içinde çokları vardır ki askerin
Kimdir, nedir, o şey ki sebât emr eder ona?
İrkilmeden önünde en azgın ölümlerin;
Bilmez mükemmel olsa da tahsîli, sen buna,
Kāri'! Teaccüb etme... O kâfî değil... Acı!
Hemşehri! Sen de mu'terif ol gerçi pek acı.

Bak! Bak! Şu gence: Na'şını etmiş desem siper
Bir lâne-i sa'âdet olan hânümânına:
Sürgün Sinop'da kaç senedir bî-güneh peder
Kalmış evinde dul gibi aç, bî-ilâc ana
Ma'yûb hem de hâine mensûbdur diye
Medyûn mudur o hâinin evlâdı ölmeye?

Medyûn değilse ölmeye mecbûrdur hele
Kafkas'da bekliyor öbür evlâdı* bak ecel
Almış çatır çatır bunu yerken Çanakkale...
Sığmaz bu levha şi're kalem eski bahse gel!
–Ressâm yap, evet! Beni, kendin de fırça ol!
Yahut şu anne kalbine dön, parça parça ol.–

---

* Ömer Hayri Efendi'nin diğer mahdûmu Bahaeddin Bey Kafkas Cephesi'nde harb ederken bir aralık onun da haber-i şehâdeti şâyi' olmuştu. (M.S.)

Dönsem, desem hükûmet içindir bu mevt... Onun
Zulmüyle oldu mahv ü perîşan bu âile.
Rahm eylemez, o bunlara, evlâdının bugün
Kurşunlarıyla öldüğü düşman kadar bile.
Onlarla akd-i sulh ederek dost olur yarın,
Bitmez vegâ-yı kahrı vatandaş hasımların.

Dîn ü Halîfe nâmına ölmek de: Kubbeli,
Katmerli bir mugâlatadır... Âh dîn için
Harb iktizâ ederse hükûmetle etmeli,
Onlardır asıl dîni yıkanlar için için.
Heyhât, Padişâh ise gâzî denen o zât,
Olsaydı bir şehîd kadar bâri ber-hayât.

Ma'kül bir sebeble değildir şu mevt, evet!..
Zirâ bu memleketde sezâ-yı müdâfa'a
Bir şey' yokdur işte... Şu var sâde bir cihet:
Herkes gelir, bezer de canından bu mecma'a,
Hep birden intihara eder burda ibtidâr;
Âdet değil bu halka diğer türlü intihâr.

Bahs etmedim vatandan, edersem içim kanar;
Ölmek vatan yolunda sezâdır o kavme ki:
Evcâ'-ı dehre karşı onun sînesinde hâr
Bir mevki'-i penâh u nevâziş bulur... Peki!
Olsaydı can fedâ idi bir öyle yurdumuz
Hürriyyet oldu, bir nefes aldık mı korkusuz?

Hürriyyet oldu hem yaşasın dendi bir zaman
-Hâlâ yaşar diyen en utanmaz yalancıdır-
Hür ol da bak kalır mı bugün sende hânüman?
Hür olmanın cezâsı nihâyet darağcıdır.

Altında ağlamak bile memnû'dur bugün,
Billâh bundan erham ve eşfakdı belki dün...
İnsâfsız vatan ne kadar pâk alınlı, hür
Evlâdı varsa onları tenkîl eder bütün,
Düşman bilir, fazîlet-i ahlâkı öldürür;
Hubb-i vatan muğâyir-i ahlâkdır bugün...
Bir mâder-i vatan ki onun rahmi yok bana
Ma'zûr tutsun ismine dersem üvey ana!

Ey, harb olursa harbden, olmazsa zulümden,
Sükkânı kalmayan şu hayırsız harâbenin
Üstünde bûm marşı tenennüm eder iken,
Ekfân-ı mürdegânı soyup iğtinâm için
Tırnaklarıyla hem de, harîsâne yerleri
Dâim didikleyen, vatanın sâdık erleri!

Lâkin vatan nikâbını bir parça kaldırın,
Hemşehri, komşu hakkı huzûrunda duygusuz,
Lâkayd, taş kadar katı kalblerle taşların,
Toprakların hukûkuna hürmet mi borcunuz?
Yokdur vatan muhabbetinin bence kıymeti,
Birlikde olmadıkça vatandaş muhabbeti[1]

1331 – Dobruca – Mecîdiye[2]
Mustafa Sabri

---

[1] Şiir, Merhum'un evrâkı arasında, bir gazete kesiği olarak mevcuttur. Kesiğin üzerinde gazete adı ve tarihi yoktur. Ancak kesiğin arkasındaki yazı ve haberlerin muhtevâsından, şiirin *"Sabah"* gazetesindeki ilk yayını ile bu neşrinin, Mondros Mütarekesi (30 Ekim 1918) ertesinde, büyük ihtimal ile Aralık ayında yapıldığı anlaşılmaktadır.

[2] Rumî 1331 / 1915-1916. İttihadcıların 23 Ocak 1913 "Bâbıâli Baskını" diye anılan hükümet darbesinden sonra, muhaliflerin tevkifleri sırasında, Mustafa Sabri Efendi de Romanya'ya gitmiş ve 1918 yılına kadar orada kalmıştı. (Bkz. Hatıralar, c. 2, s. 39-45)

- 2 -

AHMED NAİM BEY'E MERSİYE[1] -1934-

Mustafa Sabri Efendi

Ey devr-i pür-mesâib hep gamla mı güzârın
Kaldık hazân içinde hiç yok mu bir bahârın
Derler leyâli hublâ, lakin hayır doğurmaz
Encâmı ye's olur hep dem-i intizârın
Al bir yeni felâket Ahmed Naîm Bey ölmüş
Bir darbe-i tahammül-fersâsı rûzgârın
Ahmed Naîm Bey ölmüş duydun mu gûş-i İslâm?
Bir hâdim-i güzînin bir yâr-ı gam-küsârın
Düşmanların sevindi, dostlar siyah giyindi
Eksildi bir silâhın devrildi bir cidârın
Zâyi' mühimdir eyvâh sâdık müdâfi'îne
Her vakitden ziyâde muhtâc iken hisârın
Ey devha-i bülendi bostân-ı ilm ü fazlın
Düştün zemîne hâlâ üstünde berk ü bârın
Kaç tane var nazîrin İslâm âleminde
Nisbet edilse sa'yin ihlâs u iktidârın
Terk ettiğin ferâğı yazmak değildi kârı
Bir kalb-i dağdârın, bir akl-ı tarümârın
Şâir gerek ki yazsın tasvîri bence güçdür
Mevtinle ilm ü dîne târî olan hasârın
Ben sâde ağladım o ağlar ve ağladırdı
Ta'dâde başlayınca evsâf-ı bî-şümârın
Üslûb-ı hoş güvâr-ı hâmen iderdi tanzîr

[1] Ahmed Naim Bey'in vefatı: 13 Ağustos 1934 (1353).

Âhenk-i dil-nişînin bir sâf cûybârın
Yokdur eserlerinde bir şemme-i kusûru
İfrât u iğtirârın ser-mestliğin humârın
İmânı aklı sağlam kâtib kolay bulunmaz
Mantık kaçar çoğundan üstâd-ı nâmdârın
Hakkındır ağlasınlar sükkânı her tarafda
İslâm âleminden ma'dûd olan diyârın
Lakin vatanda ses yok bes belli korkuyorlar
Zâlim hükûmetinden ilhâd-ı kînedârın
Olmuş demek ki mâni' hakkın olan bükâya
Dînsiz vatanda dîne hizmetle iştihârın
Hâricde dersen eyvâh ismi –değil ki kadri–
Âdet değil bilinmek Türk'den çıkan kibârın
Dün Türk idâresinden kopmuş bilâda baksan
Kanlar gider içinden enzâr-ı inkisârın
Beş altı asırlık bir devlet keen-yokmuş
Yokmuş vücûdu hem bir târîh-i iftihârın
Ben ağladım, bakıp da kabrinde sen de ağla
Arkandan ağlamakla kimler vazîfedârın

***

Türk ülkesinde hâlâ miskinleşip kalanlar
Gûyâ huzûr ararlar zımnında ihtizârın
Ölmüşdür ölmeden halk ancak melek değildir
Münker Nekîr'i evler şeklindeki mezârın
Kimdir deyince Rabb'in Allâh derse medfûn
Zâlim ikinci mevte mahkûm eder şikârın
Hâmî yerinde mevki' almış durur harâmî
Çeksin budur cezâsı kavm-i zelîl-bevârın
Meydan esâfilindir mahbesdedir fazîlet
Nâ-hak elinde her hak her kâr nâ-bekârın
Devlet ve milletinden ayrılmış orda ordu

Olmuş şerîk-i cürmü bir hizb-i ihtikârın
Kim derdi ehl-i îmân geçmiş zamâne âid
Vaz'iyyetinde kalsın küffâr-ı hâk-sârın
Zulmündür orda fermân ahlâk u dîne karşı
Nâm u nişânı yokdur evvelki i'tibârın
Olmuş harîm-i ismet nâ-mahreme küşâde
Çıkmış lügatten ismi nâmûs u ırz u ârın
Şerlik inkılâbından sonra orda durmak
İsterse ihtiyârın isterse ıztırârın
Sevkıyle vâki' olsun ebrâr için şeyndir
Sağlam esâsı yokdur hem bunda i'tizârın
Ebrâr için şeyndir ahrâr için de züldür
Bir başka nev'i dense lâyıkdır intihârın
Ketm eylemem ki vasf-ı pâkinde çok te'essüf
Ettim bulunmasından ben böyle bir gubârın
Var hâlini kıyâs et dinsiz diyâr-ı Türk'e
Hicret için seyirden mecnûn-i bî-karârın
Lâzım değil bu bahsin tafsîli çok söz ister
Tercîhi mültezemdir itnâba ihtisârın
İnşâda geldi târîh beytin edip tecessüm
Bizzât (edeb) ki hem mahdûmun ve hem şi'ârın
Târîhi noktasızdır zirâ onun nukâtı
Bârân-ı rahmetinden me'mûl gird-gârın
Dâr-ı naîme göçtü gitti evet Na'îm Bey
Olmazdır tedârik-dâr sahîhî dârın
Müstehıkmış yok bir nef'i âh u zârın
Budur cezâsı kavm-i günâhkârın[1]

1346 + 7 = 1353 (1934)

[1] Merhum Mustafa Sabri Efendi'nin bu şiiri, Hatıralar'a derci için verdiği mektupların arasında Üstad'ın kendi elyazısı ile bulunmaktadır. Ciltte mevcut diğer önemli şiirlerin listesi için "İçindekiler" in sonuna bakınız.

RUBÂÎ
VE
GÜFTELERİM

Bu manzumeler, burada ilk defa gün yüzüne çıkıyor. Merhum Üstad "Rubâîler" adını verdiği bu şiirlerini, eski harflerimizle kendi elyazısı metin halinde, lütfettiği diğer evrak ile birlikte vermişti. Daha sonra merhum Dr. Ali Kemal Bey de aynı sayfaların daktilo edilmiş metnini verdi. Burada yayınlanan şiirler, o iki nüshanın karşılaştırılması ile ortaya çıktı. Merhum Ali Ulvi Bey bu cilde aldığımız mektupların Ali Kemal Bey'e hitaben yazılmış 26 numaralı olanında, bu şiirler hakkında bilgi vermektedir. Üstad orada şöyle diyor:

Şimdi de (...) bu rubâ'îleri takdîm ediyorum. Hiç hâtır ve hayâlimde olmayan bir sünûhât ile yazılmışdır. Hani siz, senelerden beri, bu vâdîde bazı güfteler yazmamı isterdiniz. Demek ki bu günlere nasîb imiş. Dikkatinizi çekecek olan husûs gülşenlerin ezelî ve ebedî ziyneti olan gül ve bülbül kelimelerinin tekerrür etmesidir. Evet; ma'nâ ve muhtevâsında iffet ve nezâhetin rûhu tüten gönül sevgisini ta'rîf ve tavsîf ederken merhûm Yahya Kemal'in dediği gibi:

"Bülbül sesiyle gül kokusundan geçilmiyor..."

Takdîr buyuracağınız vechile her rubâ'î, ayrı ayrı güfteler olduğu için, pek sıkıntı vermez sanırım. (...) Fakîri seven ehl-i verâ ve takvâ kardeşlerimizi kızdırmamak için, şâirinin ismine "Recâî Gönüldenses" nâm-ı müste'ârını vermenizi tavsiye ediyorum. (26. Mektup, c. 5, s. 348)

-1-

Âteş-i aşkınla kalbim, yandı ey Leylâ, senin,
Derdli gönlüm bülbülündür, ey gül-i ra'nâ senin...
Âşıka, va'd-i visâlin, tatlı bir rü'yâ senin,
Derdli gönlüm bülbülündür, ey gül-i ra'nâ senin...

-2-

Vuslatındır, tâ ezelden, dâğ-ı aşkı güllerin,
Hasretinle, âh ü feryâd eyliyor bülbüllerin...
Cânını cânâna nezretmiş gönüllerdir yerin,
Hasretinle, âh ü feryâd eyliyor bülbüllerin...

-3-

Gülşen-i aşkımda Leylâ, bekliyor güller seni,
Hasretinle, bülbül-i şeydâya döndürdün beni...
Yetsin artık, mahv u târâc etdiğin cân u teni,
Hasretinle, bülbül-i şeydâya döndürdün beni...

-4-

Gözlerim yollarda kaldı, nerdesin?
Söyle cânân, hangi iklimlerdesin?
Bestedir rûhumda, ağlarken, sesin,
Söyle cânân, hangi iklimlerdesin?..

-5-

Âşıkı üzmekse maksûdun eğer,
Senden ayrılmak ölümlerden beter,
Bunca yıllar çekdiğim hasret yeter,
Ağladım, rûhumda çağlarken sesin...

-6-

Gel, bu ma'mûr ülke vîrân olmadan,
Gülşen-i aşkımda güller solmadan,
Bâdeler, göz yaşlarıyla dolmadan,
Gözlerim yollarda kaldı nerdesin?!

-7-

Akşam, yine, sâhilde geçen demleri andım,
Gökden, ayın ondördü doğarken seni sandım,
Dîdârını görmüş gibi, âteşlere yandım,
Gökden, ayın ondördü doğarken seni sandım...

-8-

Mecnûn'un için yok mu ümîd, bezm-i visâle?!
Her ânı geçen günlerimin , âh ile nâle...
Gönlümde açan goncalar erdikçe zevâle,
Her ânı geçen günlerimin, âh ile nâle...

-9-

Bîgâne kalırken, sayısız ahd ü vefâya,
Sor hâlimi, çöllerde esen bâd-i sabâya...
Tâkat getirilmez bu kadar cevr ü cefâya,
Sor hâlimi, çöllerde esen bâd-i sabâya...

-10-

Hicranlı gönül bahçesi, bir yaslı cihandır,
Bülbüllerinin bestesi hep âh ü figandır,
Her faslı, Muhayyer'le, Beyâtîaraban'dır,
Bülbüllerinin bestesi hep ah ü figandır...

-11-

Bir gün, ben ölürsem, sana hasret yaşamakla,
Hicrânımı kalbinde, inancın gibi sakla!..
Mahzûn gönül... Ümmîd-i vefâ gelmiyor akla...
Hicrânımı, kalbinde, inancın gibi sakla...

-12-

Bin derdimi, sevdâlı sesin bestelesin de,
Hasret dolu hicrânımı, yıllar yılı yâd et!..
Bülbüllere kan ağlatan âteşli sesinde,
Rûhumda yanan hasreti duymak, ne saâdet!..

-13-

Sevginle, gönül bahçeme, bir başka güneşsin,
Yaprakların üstündeki şebnemlere eşsin,
Rahmeyle de ömrüm, bu büyük şevk ile geçsin...
Rü'yâma doğarken, Ay'ın ondördüne eşsin...

-14-

Âşıklarının gözleri yaşlarla dolunca,
Feryâdını, gülşenlere nakşeyledi bülbül...
Bin nâz ile, lûtfeyleyerek vaslını gonca,
Dil şevkini, tâ fecre kadar söyledi bülbül...

-15-

Tâli'siz ömür, geçmedi eyvâh seninle,
Hicranlı gönül bestemi, bir ney gibi inle...
Hasretle içinden beni yâd etdiğin anlar,
Gülşendeki bülbüllerin âhengini dinle!..

-16-

Akşam, yine mehtâba dalarken seni andım,
İlk gördüğüm akşam gibi, âteşlere yandım...
Yâ Rab, bu gönül yâresinin çâresi yok mu?
Cânânıma nezreylediğim candan usandım...

-17-

Soldurma, ümîdimde açan tatlı bahârı,
Ağlatma, alevlerde yanan bülbül-i zârı,
Ey, tatlı visâl âleminin Bestenigâr'ı,
Ağlatma, alevlerde yanan bülbül-i zârı...

-18-

Bir güfte olup bestelenen tatlı sesinde,
Âşıkları mes'ûd eden ünvânıdır aşkın;
Hicranlı gönüller seni görmek hevesinde,
Gözlerden akan yaşları, seller gibi taşkın...

-19-

Bin lûtfunu Rabb'im, kötü gözden korusun da,
Vaslınla, gönül bahçemi, bülbül gibi şâd et!..
Neş'eyle açan güllerin ulvî kokusunda,
Hiç sönmeyecek aşkımı duymak, ne saâdet!..

-20-

Ağlayan bahtıma, bir kerrecik olsun gül de,
Yeni bir şevk ile bahçemde açılsın güller...
Çağlayanlar gibi coşdukça susan bülbül de,
Şen ve handân yaşasın, boynu bükük sünbüller...

-21-

Beni terketdiğin an, taşlara çaldım başımı;
Sordum enginlere hicranla, gönül yoldaşımı,
Dökdüm ummanlara, tûfân kesilen göz yaşımı,
Sordum enginlere hicranla, gönül yoldaşımı...

-22-

Hicrinle, nihâyet, ulu bir dağ gibi çökdüm,
Kalbimdeki engin acılar dinmedi bir an...
Yıllarca senin uğruna göz yaşları dökdüm,
Ömrüm bitiyor; bitmedi gönlümdeki hicran...

-23-

Hasret dolu feryâdıma ses vermede dağlar,
Göz yaşlarımın şâhidi, mehtablı semâlar,
Yâdın, bu hazin gönlümü, bir lâv gibi dağlar;
Ağlar bana, çöllerde esen bâd-i sabâlar...

-24-

Mâdem ki gülün, sen gibi bir goncası vardır;
Bezminde geçen ömrü bütün tâze bahardır...
Sevmek ve sevilmekle nihâyet bulan ömrün,
Her lâhzası, dünyâya bedel hâtıralardır...

-25-

Hasretle yanan aşkımı hâtırla da bir an,
Kalbinde, asırlarca silinmez yeri olsun...
Yakdıkça gönül şehrini, âhımdaki hicran,
Göz yaşlarımın sende kalan izleri olsun...

-26-

Mecnûn'unu, çöllerde bırakdın yapayalnız;
Yıllar yılı, Leylâ diyerek çağladı gönlüm...
Ufkumda ne mehtâb, ne güneş var, ne de yıldız,
Seller gibi yaşlar dökerek ağladı gönlüm...

-27-

Hicrânıma cânan, niye bîgânesin öyle?..
Aşkındır evet, ağlatan üftâdeni böyle...
Sevdâ ilinin sahnesi gülşenlere git de,
Yanmak ne demekmiş, onu bülbüllere söyle...

-28-

Tâ ezelden, demek, uşşâka mukadder bu çile,
Gece bülbül, yine bin âh ile yalvardı güle...
Sevilen gonca açıldıkça, seven yaş döküyor,
Söyle cânan; hani yol vardı gönülden gönüle...

-29-

Yokdur, seni yaşlar dökerek anmadığım an,
Bülbüllerin âhengidir, aşkımdaki hicran ...
Vaslın olacakdır, bu gönül derdime derman,
Bülbüllerin âhengidir, aşkımdaki hicran...

-30-

Mecnun gibi, sahrâya düşüp, aşkımı an da,
Çılgın gibi sevmek ne imiş, anla cihanda...
Hicran-zede gönlüm gibi âteşlere yan da,
Çılgın gibi sevmek ne imiş, anla cihanda...

-31-

Leylâ, hani, Mecnûn'unu dilşâd edecekdin!..
Vaslınla, yıkık gönlümü âbâd edecekdin...
Kalbinde, yanan aşkımı hisseylediğin ân,
Gülşendeki bülbül gibi feryâd edecekdin ...

-32-

Aşkınla yanan kalbimi, sahrâlara atdın,
Sevginle dolan rûhumu, hicrinle kanatdın...
Gönlümde, ümid goncasının açdığı anda,
Mâtem-zede ufkumda, güneşler gibi batdın...

-33-

Aşkınla bahâr oldu, bütün açdı çiçekler,
Gül-gonca, gönül bahçeme teşrîfini bekler...
Hicrânına, yıllar yılı, yas tutmada bülbül,
Lûtfetdiğin an, yollara güller serecekler...

-34-

Yıllar yılı, gönlümdeki sevdâdan uzaksın,
Etdiklerine, sen de peşîmân olacaksın...
Taşlar da dayanmaz, bu kadar cevr ü cefâya,
Rabbim, seni, gönlüm gibi âteşlere yaksın...

-35-

Bahçeler ve bağlar, târumâr oldu,
Lâlelerle güller, goncalar soldu,
Söylenen besteler, âh ü zâr oldu,
Gönlümün gülşeni sensiz olunca...

O geçen demleri hayâl eylerim,
Kararan bahtıma şiir söylerim,
Neş'esi olmayan bezmi neylerim,
Bahâr-ı aşkımın gülü solunca...

Şi'rimde bestedir, âh ü eninler,
Gülşende bülbüller, ney gibi inler,
Açılan goncalar, hıçkırık dinler,
Ağlayan gözlerim, yaşla dolunca...

-36-

O zehirler gibi hicrânına katlandı gönül,
Bu kadar cevrini çekdim de: A zâlim, demedim...
Senden ümmîd-i vefâ bekleyerek yandı gönül,
Bir yıkık türbeye dönmekde şu hâlim, demedim...

-37-

Bu gönül gurbeti bilmem, ne zaman son bulacak?
Aşkımın son demi eyvâh... Acı hüsrân olacak...
Ne emellerle açılmış iri güller solacak,
Belki bir damla yaşım, koskoca ummân olacak...

-38-

Gülşende ağladım ömür boyunca,
Yıllarca bekledim, açmadı gonca,

Bülbülden dün gece haber duyunca,
Hasretle yüzünü görmeye geldim...

Bu yoldan gelib de geçersin diye,
Suyundan bir yudum içersin diye,
Ufkunda goncalar açan vâdîye,
Gülünden çelenkler örmeye geldim...

Çıkdıkça gurbetin yalçın dağına,
Takıldı hayâlim aşkın ağına,
Her yeri gül kokan vuslat bağına,
Yüzümü gözümü sürmeye geldim...

Hâlime acıyın dumanlı dağlar,
Yolumu bekleyen sevgilim ağlar,
Yıllardır hasreti içimi dağlar,
Ömrümü aşkına vermeye geldim..

-39-

Geçdiğin yollarda bekledim seni,
Söylerken ağladım yanık besteni,
Dağlardan aşarken görmedin beni,
Söylerken ağladım yanık besteni...

Kimsesiz çöllere koşarak geldim,
Çağlayan sel gibi coşarak geldim,
Göz yaşım aşkınla taşarak geldim...
Söyleyip ağladım yanık besteni...

Batarken dağların hazin güneşi,
Yuvaya dönmüşdü her kuşun eşi,
Gönlümde yanarken aşkın ateşi,
Söyleyip ağladım yanık besten...

-40-

Yine mehtâba dalarken seni andım bu gece,
Yeni görmüş gibi âteşlere yandım bu gece...
Yüce dergâhına Rabb'in el açıp yalvararak,
Dökdüğüm sel gibi yaşlarla yıkandım bu gece...

-41-

Ben de, Mecnun gibi çöllerde gezen seyyâhım,
Yakar enginleri Leylâ'yı anarken âhım...
Gurbet ellerde hazîn, boynu bükük ağlarken,
Geceler, Hakk'a niyâz eylediğim dergâhım...

-42-

Sönüyorken, tutuşan çamların ufkunda güneş,
Canlı cansız bütün eşyâ , arıyor derdine eş...
Derdli bülbül, gece tâ fecre kadar yaş döküyor,
Sönmüyor yaşla, gönüllerde yanan gizli ateş...

-43-

Bir tâze bahar, ömrüme sevginle dolan haz,
Her tatlı gönül neş'esi, bir başka gülistan...
Bezminde geçen faslına ömrün, doyum olmaz,
Aşkın ezelî bestesi, bülbüllere destan...

-44-

Yıllarca, bir engin gecedir baht-ı siyâhım,
Bir ömrü, senin uğruna vermek mi günâhım?
Hicrânın, alevler gibi yandıkça içimde,
Elbet, yakacakdır seni bir gün benim âhım...

-45-

Ömrüm bitiyor; sen bana hâlâ geleceksin,
Ey gamlı gönül bahçesinin tatlı bahârı...
Kalbimdeki hicrânımı rûhum da mı çeksin?
Ağlatdığın artık yetişir âşık-ı zârı...

-46-

Gülşende yine âh ü figân eyledi bülbül,
Yandım diyerek eşki revân eyledi bülbül...
Dağlar ağarırken iri güller açılınca,
Dil şevkını, bin beste yapıp söyledi bülbül...

-47-

Gülşenleri gezdim, seni güller anıyordu,
Âteşlere düşmüş gibi, bülbül yanıyordu...
Yapraklara çiğ, göz yaşı hâlinde yağarken,
Bezminde geçen hâtıralar canlanıyordu...

-48-

Aşkınla yakan rûhumu âteşlere, sensin;
Bir derdimi, hicranla, fakat, binbir edensin...
Dil bahçeme, cânan, ne olur bir daha gel de,
Gönlüm, yine, güllerle, çiçeklerle bezensin...

-49-

Gülşenlerin ufkunda şafaklar belirirken,
Aydınlatan ilhâmımı sevdâlı sesindi...
Yaşlar gibi, gök kubbede yıldızlar erirken,
Güllerden uçan râyiha, ulvî nefesindi...

-50-

Bilmez ağyâr, ehl-i derdin, vasfedilmez hâlini,
Âteş-i hicranla yanmış ömrün istikbâlini,
Derdli bülbül, âh ü feryâd eyliyorken her gece,
Gülşenin sürmekde güller, pür safâ ikbâlini...

-51-

Her seher gülşende bülbül, âh ü feryâd eyliyor,
Neş'eler bezminde geçmiş demleri yâd eyliyor...
Neylesin?.. Ömrünce yaş dökmek yazılmış alnına,
Kendi, hicrandan yanarken, gülleri şâd eyliyor...

-52-

Gülşende bu akşam, yine kan ağladı bülbül,
Seller gibi yaşlar dökerek çağladı bülbül...
Vuslat deminin bitmeye yüz tutduğu anda,
Etrâfı, alevler saçarak, dağladı bülbül...

-53-

Bu ıssız çöllerin ardında il'im,
Gönlümü alarak gitdi sevgilim...
Bedduâ etmeye varmıyor dilim,
Aşkıma yol verin geçeyim dağlar ...

Söyleyin sahrâlar, sevgilim nerde?..
Karşımda ufuklar alevden perde;
Allâh'ım şâhiddir, çekdiğim derde,
Bir yudum su verin içeyim dağlar...

Doğarken dün gece, ayın ondördü,
Beni bu çöllerde ağlarken gördü;

Ufkuma nûrundan hâleler ördü,
Gündüzü, geceden seçeyim dağlar...

-54-
OLSUN ERENLER*

Ömrün ebedî neş'esi hâl olsun erenler,
İsterse cihan mülküne mâl olsun erenler...

Allâh'ı zikir meclisi, sohbetlerimizde,
Ma'nâlı terakkîde kemâl olsun erenler...

İlhâm alarak neş'emiz âheng-i ezelden,
Dil-bestemiz, irfâna mecâl olsun erenler...

Sâhilleri, gül bahçesi vuslat denizinde,
Yol almamız, ahlâfa misâl olsun erenler...

Dîdâra fedâ olmaya servet gerekirse,
Sermâyemiz evlâd ü îyâl olsun erenler...

Göz yaşlarımız güfte olup bestelenirken,
Her damlası, bin İsm-i Celâl olsun erenler...

Esrarlı tecellîyi temâşâya dalarken,
Her lâhza birer seyr-i Cemâl olsun erenler...

Arş'dan, melekût âleminin feyzi yağarken,
Göz yaşlarımız, aşka meâl olsun erenler...

Vicdan, o tecellîlere müstağrak olunca,
Tevhidle, gönül ma'bedimiz dolsun erenler...

Dön Rabb'ine ey rûh-i revân dendiği anda,
Mi'râcımız, Allâh'a visâl olsun erenler...

---

* Merhum Üstad Yahya Kemâl'in nezih rûhuna ithâf.

-55-

GÖNÜL

Gönül seni seveli
Aşkınla oldum deli,
Bir kez yüzün göreyim
Ey güzeller güzeli...

Hicranla doldu gönül,
Sararıp soldu gönül,
Leylâ'sını arayan,
Mecnûn'un oldu gönül...

Karlı dağlardan aşdım
Ölümlerle savaşdım,
Leylâ, Leylâ diyerek,
Sahrâları dolaşdım.

Coşkun sular çağlasın,
Yüreğimi dağlasın,
Mahzun kalan gönlüme,
Yer, gök, cihan ağlasın...

Gönlümün şen bülbülü,
Ufkumun gümüş tülü,
Gel solmadan kalbimin
Aşkınla açan gülü...

Açdı bütün çiçekler,
Pür neş'e kelebekler,
Ey ömrümün bahârı,
Mevsimler seni bekler...[1]

[1] Bu şiirin yazılma sebebine dair kitaptaki 25 numaralı mektupta ve c. 4 s. 45'te bilgi vardır.

MUALLİM MAHMUD CEVDET BEY'İN "DOĞAN GÜNEŞ"TE ÇIKAN ŞİİRLERİ

Merhum Üstad Ali Ulvi Bey "Hatıralar"ında (c. 3, s. 221-236) Mahmud Cevdet Bey ve şiirleri hakkında şu bilgileri vermektedir:

Şiirlerimde heyecanlı mısralar yazmak, gençliğe ruhumun aşkını feryat halinde duyurmak vecdinde, Mahmud Cevdet Bey'in şiirlerinin de üzerimde çok tesiri vardır.

1947'de çıkardığı ve daha önce kendisinden uzunca bahsederken adı geçmiş olan, fakat bugün bulunması pek mümkün olamayan *"Doğan Güneş"* dergisinde yayınlanmış şiirlerini ileride bu satırları okuyacak olan kardeşlerimin de bilmesini arzu ettim.

Dergideki yazıları ve bilhassa bu şiirleri sebebiyle -daha önce anlatıldığı üzere- Mahmud Cevdet Bey tevkif edilerek, öldürülmek maksadıyla Bakırköy Akıl Hastahanesi'nde azılı delilerin arasına atılmıştı... Bilhassa *Türk Gençliğine* yazdığı şiir beni mest eden parçalardandır.

– 1 –

SOFRASINDA

Mezenin, içkilerin türlüsü var sofranda;
Millet, el bağlayarak seyrediyor bir yanda.
–Heyecanlar kısık– ağlar gibi susmuş, duruyor,
Duyduğun, nağme değil, memleketin hıçkırıyor.
"Yed-i Beyzâ" diyecek yok mu senin ellerine?
Bir yıkık ülkeyi göstermede ümran yerine.
Söyleşen, sofrayı baştan başa şen buluyorsun,
Bin çiçek bahçesi hâlinde açılmakta yosun.
Susma, mâtem saracak rengi solan meclisini,
Bir Mesîh'in diye bekler oturanlar sesini.
İçtiğin içki değil, gözyaşıdır milletinin,
Çiğnenen dişlerin altında, perîşan etinin.
Şu kadehlerden uçan pembe duman bir hicran,
Bu gülen kırmızılar, pıhtılaşan bir al kan.
Kimi bir öksürüğün bak, paralanmış ciğeri;
Kimi bir hasta şikâyet, süzülüp döndü geri.
Bembeyaz örtüler üstünden aşan kan lekesi,
Seni tehdîd ediyor, bil ki ölüm tehlikesi.
Korkunun tütsüye benzer yayılan gölgeleri,
Bu mukaddes seli, bir sır gibi emmekte deri.
Helecanlar, dile gelmiş gibi ürpermededir,
Gizli bir el bütün eşyâya ölüm sermededir...
En yakın kullar, uzaklaşmayı kurmuş, pusuda;
Karşıdan karşıya bir menkıbe yanmakta suda.
Senden evvelkilerin sesleri canlanmıştır,
Gözdeler, devrini bak eski zaman sanmıştır.
Haklıdır; var mı bunun farkı geçen günlerden;

Akıyor ceplere bir altın oluk, bin yerden...
Kahramanlık yine baştanbaşa soymak vatanı,
Vurulan darbeyi vurmuş sayılır, anlatanı.
Dolduranlar da, kıranlar da, bakın, destiyi bir;
Yine soyguncu bu toprakta mukaddes gibidir.
Yine... âh... öyle değil, aldanıyor gözdelerin;
Ayıran devrini dünden uçurumlar ne derin:
Şimdi dağlardan ağırdır yükü, her gördüğümün;
Boğazından sıkıyor pençesi bir kördüğümün.
Şimdi gözler daha fersiz, heyecanlar daha tunç,
Yaşıyanlar sürünürken ölülerden korkunç.
Yarının nesli bugünden daha hep kan kusuyor,
Açlığın vurduğu bin gemle perîşan, susuyor...
Görmemiş koskoca târîhi şu yurdun bugünü:
Halka mâtem günüdür, gözdelerin bir düğünü...[1]

[1] *Doğan Güneş*, no. 1, s. 8, 16 Ağustos 1947... "Memduh Siret" imzasıyla.

- 2 -

OĞLUMA

Sözle olmaz vatanseverlik bak,
Böyle dâvaya bin delîl ister...
Bütün eğlencen ızdırâb olacak;
Kan döker, can verir, seven mutlak!..[1]

[1] *Doğan Güneş,* no. 1, s. 8, 16 Ağustos 1947... "Mahmud Cevdet" imzasıyla. Aynı kıt'a, 1948'in Şubat ve Mart aylarında çıkan 9 ve 10. sayılarda, kapak sayfalarında, dergi adının üzerine -büyük harflerle dizilerek- tekrar konulmuştur.
O tarihte dergi bir ay kapatılmış, Cevdet Bey merhum hakkında dava açılmıştı. 10. sayıdan sonra Mahmud Cevdet Bey tevkif olunup Bakırköy'e azgın deliler arasına -öldürülsün diye- atılmıştır. Bkz. c. 3, s. 221-236.

– 3 –

EBÜLHEVL

Ey bütün milletin iğrendiği, tiksindiği yüz,
Gecelerden daha korkunç olacak gündüzünüz.
Bastığın yer çökecek, çevrelerin sarsılıyor,
Yılıyor gözdelerin, duyduğu şeyden yılıyor.
Yıldırımlar düşecek, saltanatın sallanıyor;
Eski kurbanlar içinden alev almış yanıyor.
İntikam almaya and içti bütün zerrelerim,
Bu mukaddes hızı aldıkça tutuşmakta derim.
.....
.....[1]
Kan değil, içki vücûdunda gezen, mide putun,
Kumar eğlenceli şehvet olacak tabutun.
Ne mukaddes tanıdın, hakka ne hürmet tanıdın;
Dînimin –zevkine– ahlâkını sen ket tanıdın.
Eski Teb ülkesinin örneğidir memleketim,
Ey Ebülhevl'i bu yurdun sana son lokma etim.[2]
Seni öldürmeye geldim, çözerek bilmeceni,
Sana vurdumsa kefen yapmak içindir geceni.[3]

---

[1] Noktalı satırlar, dergideki neşrinde de vardır.

[2] Ebülhevl: Mısır'da Ehramların yanındaki korkunç yüzlü heykel. "Korku Babası : Korkutucu."

[3] *Doğan Güneş*, no. 2, s. 10, 27 Ağustos 1947... "Memduh Siret" imzasıyla.

– 4 –
GÖRÜŞLERİM

–Hasan Âli Yücel'e ithaf–

Bana zulmetse üzülmem, çekerim:
Ulusum, kendi ilim, kendi yerim;
İhtiyaç uğruna kendim yeterim,
Cimri davransa da ben hoş görürüm.

Bırakıp aç beni ahmakçasına,
Bin yalan uydurarak hakçasına,
Zifti saydırmak için akçasına
Bunca gayretleri hep boş görürüm.

Kim demiş ortada hürriyyet var?
Varsa bir şüpheli, bin şirret var...
En temiz çevreye bak, işret var:
Ayık insanları sarhoş görürüm.

Ey vatan, dün seni Hâkan vurdu,
Sonra hiç ummadığın kan vurdu;
Ne yazık, şimdi de kalkan vurdu;
Nur alan yerleri hep loş görürüm.[1]

[1] *Doğan Güneş*, no. 3, s. 40, 3 Eylül 1947... İmzasız..

– 5 –
HODGÂM - BENCİL

Bir felâket mi inen? Kendini kurtarmaya bak,
Şehri bir zümreye terk et, evi sakinlerine;
Başka bir neş'e veren belde bulurken mutlak,
Bulamazsın koyacak serveti, ömrün yerine.

Sürünen ahmağa şaştım, neye miskin yaşıyor?..
Başka bir ülkeye göçmez mi dedim, silkinse...
Yiyecek rızkı tükenmişse adam dağ aşıyor,
Yazılan yerden uzak yerde de ölmez kimse.[1]

[1] *Doğan Güneş*, no. 4, s. 51... İmzasız.

– 6 –

BİR HİCİV

Anlamazken edebiyyâtı münekkid geçinir,
Dem vurur felsefeden, felsefenin echelidir;
Bu kadar aykırı bir hilkate bilmem ne denir?
Kimi divâne diyor; bazı da duydum: Delidir.

Hani bir gün ona "üstad!" demiştim şakadan...
Bir de baktım ki inanmış buna bîçâre hödük;
Farkı yok onca, keman nağmesinin darbukadan,
Bir mücevvef küredir gövdesi üstündeki yük.

Adının tersinedir ondaki iz'an ışığı...
Gözlük örter gibi ardındaki bön gözlerini.
Bu, bodur maskara, –insanların en sırnaşığı–
Bir temiz meclise yaklaşsa, yadırgar yerini![1]

[1] *Doğan Güneş*, no. 5, s. 68... "Mahmud Cevdet" imzasıyla.

– 7 –

KADER

Ey sen ki uzaklaşmayı kurdun,
Vurdun can evimden beni vurdun.
Elbette mukadder bu musîbet,
Bir parça geciktir şunu, sabret.[1]

– 8 –

MÜNÂCÂT

Emrin eğer bu yolda yürütmekse bendeni,
Yılmam, adımlarım geri gitmez, ilerlerim...
Rabb'im, başım sıkıştı, büyüktür felâketim!..
Peygamber'in şefâati olmaz mı rehberim?..[2]

[1] *Doğan Güneş*, no. 4, s. 60... İmzasız.
[2] *Doğan Güneş*, no. 6, s. 95... İmzasız.

– 9 –

TÜRK GENÇLİĞİNE

Hani, sen hak gözeten, hakkı seven, Hakk'a tapan[1]
Babanın oğlu musun? Nerde o hak? Nerde baban?
Sen misin Fâtih'in evlâdı, o bir devr açarak
Başka bir devre nihâyet veren üstün bayrak!
Dehre meydan okuyan, şöhreti dünyâyı tutan,
Devlerin vârisisin öyle mi? Ceddinden utan!
Fuhuş en sevdiğin iş, meskenet olmuş sıfatın,
Nerde hürriyyetin? Alçakça alınmış mı satın?
Alınır hakkın elinden, vurulur ağzına gem,
Yatalaklar gibi hâlâ mı susarsın, sersem!
Dünkü Firavn'a celâdetle koyan karşı başın![2]
Bir zafer bayrağı açmıştı o günlük savaşın.
Yakışan, böyle zaferler, senin aydın yüzüne,
Bin çelenk örmeli engin geceler gündüzüne.
Haydi, kalk ufkunu şimşekli bulutlar saracak,
Bu uyanman, o kızıl fırtınadan kurtaracak.[3]

---

[1] Şiir 7. sayının kapak sayfasındadır. Başlığının üzerinde, iri harflerle *"Heyecan Dalgaları"* üst başlığı vardır.

[2] Bu şiirinin altına *"Öğretmen Mahmud Cevdet"* imzasını koymuş olan Cevdet Bey, şiirin on birinci mısraına da şu dipnotu düşmüştü: *"Millî şair Mehmed Âkif'in na'şını –düşmanlarına rağmen– aydın Türk gençliği elleri üstünde taşıyıp götürmüştü."*

[3] *Doğan Güneş*, no. 7, s. 97, Ekim 1947.

– 10 –

BİR KIT'A

Sadâkat gösterdin, yaranamadın,
Aldatan –tersine– bak, göze girdi.
Sadâkat yolunda kirlendi adın;
Göçünce dediler: "Herif geberdi!"[1]

– 11–

KÜÇÜK BİR NASİHAT

Ey iyilik yapan bak, atalar sözü ne der:
Kötülük yapanlara, kötülükleri yeter![2]

– 12–

TEVEKKÜL

Korkacak sanki ne var tehlikeden?..
Bırak Allah'a hemen her işini!..
Gider elbette mukadderse giden;
Başka bir şey olamaz, sık dişini!..[3]

---

[1] *Doğan Güneş*, no. 7, s. 106, Ekim 1947... İmzasız.
[2] *Doğan Güneş*, no. 7, s. 109, Ekim 1947... İmzasız.
[3] *Doğan Güneş*, no. 7, s. 109, Ekim 1947... İmzasız.

– 13 –

ADIN YERE GEÇSİN!

Cevherin çirkef, izinden yürüyenler eşitin;
Uzanan her el uzaktan sana hırsız, ya itin.
Mayan alçaklığı kapmış, temelin bir uçurum
Hani milletçe o günler dikecek türbene mum.

Uyan ey uykuya kanmış, oyalanmış millet,
Rehberin düşmana âlet, vuruyor feyzine ket.
İnecek darbelerin şiddeti korkunç olacak,
Yenecek hasmını hamlen, uçurumlar dolacak!

Esecek rüzgârın ardında kopan fırtına var:
Temelinden çökecek, gözyaşı sinmiş bu duvar.
–Hem de alçakça– vatan düşmanı, şehvet elisin,
Alçalan her değer üstünde çıkan kahbe sesin.

Leşinin kanla kefenlendiği bayram gelecek,
Kimi görsem takacak göğsüne bayramda çiçek;
Perdelensin kara toprakla yüzün mahşere dek.
Adının bilmece hâlinde silinmekte izi;
Rızkı pençenle kesilmişler alevlerle dizi.

Taptığın devriliyor, tersine dönmüş âlem,
İntikam almaya senden, kasem etmiş bu kalem.
Susuyor söyleyecekler, dile gelmiş susacak,
İffetin boynu bükük, can verecek, kan kusacak.[1]

[1] *Doğan Güneş*, no. 7, s. 112, Ekim 1947... "Memduh Siret" imzasıyla.

– 14 –

TÜRK ORDUSUNA

Ellerin tertemiz, alnında güneşler yanıyor,
Heyecan, kalbine doldukça vatan canlanıyor.
Bir alev dalgası hâlinde kabardıkça kanın,
Ses verir binbir ucundan sana millet, vatanın.
Gece, bir baykuşun ufkumda gerilmiş kanadı,
Yolum üstünde yanan gözlerinin yıldız adı.
Sesinin tılsımı can vermede hürriyyetime,
Bir kızıl fırtına esmekte kanından etime.
Kahramanlık ebediyyetle beraber gölgen,
Kalbinin ördüğü kuvvettir esatîre değen.
Her avuç toprağa bir menkıben işlenmiştir;
Kılıcın titrememiş, hamlelerin yenmiştir.
En büyük orduların sence yenilmek kaderi,
Süngü, pençende kalem, yazdığı düşman da deri.
Dalgalar dil; zaferin, virdi bu milyonla dilin;
Her deniz ma'bed ufuklarla; muhabbet sana din.
Kayalar, taşlar, uzun yollara sinmiş bu zafer;
Surda iz, burda filiz, orda yeşil bir minber...
Her savaş aynı zaferden açılan bir perde,
Kimi seslerde ezan, bazı dua ellerde.
Kubbeler aynı akistir; kuleler aynı eser;
Rüzgâr, inceldiği günden beri hep aynı eser.
Sûrlar, aynı şeref hasretinin hâtırası,
Kaybolan ülkeler öksüzlüğünün ince yası.

Yalılar, çeşmeler inler gibi dinler geçeni,
Şu saraylardan inen gölgeler öğmekte seni,
Serviler, sancağıdır gizli şehid orduların,
Seyre çıkmış gibi birden doğacak fecri yarın.
Bu yarın –belki yakın– düşmana bir kanlı düğün,
Ölümün şanlı yiğitlerle nişanlandığı gün.
Dün, veren sendin alev, sevgili Türk askerine,
Yeni baştan doğacaktır güneşin tan yerine.
Bayrağın, mihverin; etrafına dönmüş yüzünü,
Bir güneşsin ki saçarsın ebedî gündüzünü.[1]

[1] *Doğan Güneş*, no. 8, s. 113, Muharrem 1367, Aralık 1947, *Hicretin Yıldönümü Münasebetiyle Fevkalâde Nüsha...* Şiir, sayının kapak sayfasında ve "Memduh Siret" imzalıdır.

– 15 –

İKİNCİ ABDÜLHAMİD'İN ŞERRÜ'L-HALEFİNE

Sana ey gözleri kör, kendi sağır çingene tac,
Hep açız, söylüyorum, hancısı aç, yolcusu aç;
Ne? Silinmiş mi fazîlet, yüreğinden duygu?
Batı ahlâkına baştan başa uymuş mu Doğu?
Aç kalınmışsa ne var? Ülke sürünmüşse ne gam?
Yine sen keyfine bak, zevkine, aldırma Paşa'm!
Bilirim sence masal Tanrı, ibâdetle günâh;
Ölmeden bulmayacaksın, göreceksin iflâh.
Türk'e kurmuşsa sefâlet yolu üstünde pusu,
Ona yetmez mi –bulunmazsa bir ekmek– iki su?
Devletin malı denizdir, yemeyenler ne olur?
Olamaz gözdelerinden, bu muhakkak, duyulur,
Duyabildin mi şehîdin sarayından sesini?
Sürünen öksüzünün el sarıyor ensesini.
Okların saçma, bütün gözdelerin oklara yay;
Köleyiz hep sana milletçe hemen ülke saray.
Bu ölüm okları saplandı derinden derine,
Milletin kalbine, saplandı, gören gözlerine.
Rüzgârın perdesi yurdumda uzun bir feryat,
Kaplamış ufkumu baştan başa bir kanlı kanat.
Dedemin türbesi çiğnendi; ne korkunç, eyvah!
Çiğneyen nefsine tapmış da sayılmıştı ilâh.
Kahraman, millet aranmakta o yandan bu yana,
Döndü, kâbusu –bakışlar– temelinden yıkana.
Müstakillen yaşanan günlerimiz oldu masal,
Her esen rüzgâra uymakta ağaçlar dal dal.

Sanki geçmişte ne var? Her ne ki geçmişse bırak!
Hepsi boş ülkülerin? Dehre uyup zevkine bak!
Yeni mâbûda, yalan perdeli kıymetlere tap;
Dayanan sırtına destek görünen yerlere tap.
Doğu'dan kendini kurtar da, uyan, dön Batı'ya,
Batı çökmüşse ne gam, gölgesi vurmakta suya.
Çöken ahlâk, içimizden uluyan bir canavar...
Bu sesin verdiği mânada büyük tehlike var.
Bize fikrimce mukadder uyaran bir hareket:
Uyan ey uykuya kanmış, oyalanmış millet.
Sana can düşmanı, kan düşmanı dönmezse geri,
Gidemezsin bir adım belki yerinden ileri.
Heyecan versin alındıkça, verildikçe nefes,
Müslüman birliğinin kalbine can verdiği ses.
Doğu'nun yıldızı doğmakta, açılmakta izi,
Kararan ruhuna dolmaktadır iman denizi.[1]

[1] *Doğan Güneş,* no. 8, s. 128, Muharrem 1367, Aralık 1947... Şiir sayının arka kapak sayfasında olup, altında "1947" notu ve "Memduh Siret" imzası vardır.

– 16 –

TÜRK HÂKİMİNE

Ey büyük milletimin kahraman evlâdı övün;
On dokuz milyonun ümmîdi bütün sende bugün.
Nûrdan saltanatın yurda gerilmiş perde,
Şerefimdir adının tılsımı enginlerde.
Çömelen za'fa tesellîdir elin, kalbe ümid,
Attığın her adımın görmeli Hak'tan te'yid.
Sildiğin gözyaşı, zulmün tutuşan saltanatı,
Azıtan bulmalıdır pençeni taştan da katı.
Topumuz bir geminin yolcusuyuz milletçe,
Geminin kaptanı câhildir. Uyanmakta gece...
Dalgalar öyle kudurmakta, sular öyle haşin,
Bize rehber bu kıyâmette adalet güneşin.
Sönen ümmîde bedelsin, koruyan bir elsin;
Yıkacak yoldaki engelleri coşkun selsin.
Sana ölmez –örecek– menkıbeler târîhim,
Devrimin çeyrek asır ömrü karanlık tâlihim.
Sâde hükmeylediğin sâha değil mahkemeler,
Milletin kalbi de hükmünde bu i'lâmı diler.
Ülke baştan başa dâvâcısıdır hasmından,
Kazanıp kaybedecek el bu husûmette vatan.
Hep huzûrunda şehâdedde şehîd orduları,
Doğacak kâfile hâlinde nesiller uyarı.
Bir dönüm noktası üstünde adımlar; dönecek:
Moskof'un ülkede öttürdüğü çanlar sönecek.[1]

---

[1] *Doğan Güneş*, no. 9, s. 129, Şubat 1948... "Memduh Siret" imzasıyla. Kapak sayfasında *"Heyecan Dalgaları"* genel başlığı altında.

-17-

PATRONA'NIN RUHUNA

Ne de ma'sûm imişsin sen, ne sevimliymiş adın;
Keşke sarsaydı bugün ufkunu yurdun kanadın!
Hani bilseydik eğer türbeni milletçe inan,
Ona yüz sürmek için belki atardık bin can.
Sen ki nâmûsa dokunmaz da tapardın hakka,
Çekecektik yine biz sîneye satsan da caka!
Şöyle silkin de ne pis günlere kaldık bir gör!
Yolcu kör, hancı sağır, başta musîbet nankör.
Öyle bir câhile çattık ki mukaddes tanımaz,
Hakka hürmet tanımaz, ülkede hak ses tanımaz.
Onca bir orta metâ âilenin nâmûsu,
Her değer ülküsü ardında tutup kurdu pusu.
Kumar eğlencesi, eğlence değil ma'bûdu,
İşret imrendiği âyîni ibâdet de putu.
Şehvet azgın heyecanıyla hız almış nefesi,
Bir köpek sanki kudurmuş uluyor mide sesi.
Milletin serveti emrinde sefahet bedeli,
Bize ferman okuyan gözdeler, ahmak ya deli.
Yere sermiş dedemin kurduğu mâbedlerimi;
Kaplamış her yeni meyhane mukaddes yerimi.
Rüşvet almış yürümüş, öyle ki kanunlaşacak,
Sabredenlerde tahammül seli birden taşacak.
Sarsacak çevreni imanla gerek bir hareket,
Uyan ey uykuya kanmış, oyalanmış millet![1]

[1] *Doğan Güneş*, no. 9, s. 144, Şubat 1948... "Memduh Siret" imzasıyla arka kapakta.

- 18 -
(MİLLETİM)

Yurdum, kimi der ki doyduğum yer;
Mideyle vatan mukaddes olmaz.
Bir başkası, akçe koyduğum, der;
Altın dolu kalbe sevgi dolmaz.
Yoktur deseler de ben inanmam...
Milliyyeti var adaletin de;
Gadretse de milletim, yemem gam,
Milliyyeti var kanın, etin de...
Zâlim dahi olsa milletimdir.
Haksızlığa uğrasam da bir gün,
–Haksızlık elim, kanım etimdir–
Cennet görünür gözümde sürgün...[1]

[1] *Doğan Güneş*, no. 9, s. 144, Şubat 1948... Başlıksız ve "Mahmud Cevdet" imzasıyla.

- 19 -

CHP KÂBUSUNA

Ağır pahasına kan biçtim, önceden, bu işin.
Sudan, gülünç oluyor, gafletinle bahsedişin...
Elinde ölçün obur mîden; akçe ma'bûdun,
Tapındığım Yaradan'dır, değil yalancı putun!..
Çatırdayan temelinden önünde kendi yapın,
Açıktır arda kadar, hep mülevvesâta kapın.
Kesen elin kesilir pek yakında ekmeğimi,
Yol aldığın, batacak ızdırap içinde gemi...
Güvendiğin ne kadar gözde varsa kan kusacak,
Öten çanın ebediyyen –uyanmadan– susacak!..
Dağıttığın yuvalar zerre zerre toplanıyor,
Damarlarında tutuşmuş öcünle kâh yanıyor...
Günün kızıllığı fetvâsıdır kıyâmetinin,
Cenâzen ortada, tekbîri geldi kâmetinin...
Derin ufuklara dolmakta canlı bir hareket;
Duyuldu aksi: "Hesap isterim!" diyor, millet.
İnildiyor bu akislerle dağ, taş, in, uçurum;
Sayıldı nisbeti kurbanların: Denizdeki kum.
Çekil yolundan –uzak– milletim ilerleyecek!..
Çekil, çekilmeyeceksen yolunda, çiğneyecek!..
Derin derin atıyor kalbi milletin, dinle:
Önünde menkıbeler hep dirildi, geldi dile...
Başında fırtına bayrak, hemen çekil diyorum;
Çekil, çekilmeyeceksen mezar olur uçurum!..[1]

[1] *Doğan Güneş*, no. 10, s. 145, Mart 1948... "Memduh Siret" imzasıyla, kapak sayfasında ve *"Heyecan Dalgaları"* genel başlığı altında.

- 20 -
"GÖZDE"LER

Milletin düşmanı, millet de onun düşmanıdır,
Lokmalar yuttuğu, hep emdiği millet kanıdır.
Şimdi milyarla çalar, ertesi gün bak yine aç;
Öteden eksiği yokken, beri yandan muhtaç.
Aklı yok, bilgisi yok, duygusu yok, yok değeri;
Bir asır belki, ilimden yana, ondan da geri.
Baba mîrâsı onun, ülkü değildir paradır;
Her fazîlet, kara ağzında gezen maskaradır.
Her mukaddes değerin, onca mülevvestir adı;
Dîni yok, mezhebi yok, mesnedi yok, yok kanadı...
Söz geçirmezken esîr olduğu zindan etine,
Bu ne cür'et ki tahakkümde bugün milletine.
Çalışan kardeşinin hem geçinir sırtından;
Acıdan hayli uzaklarda kalır, ölse vatan.
Sürünürken ulusum aylığı artan onlar,
Bankalardan kara gün çatsa çeker milyonlar.
Ey bütün millete meydan okuyan bir sürü yüz!..
Gecenizden daha korkunç olacak gündüzünüz!..
Çökecek ma'bediniz, putlarınız sallanacak;
Eski hülyânızın en tatlısı birden yanacak!..
Olacak, hem de yakın, sandığınız olmayacak,
Aşıran ellere artık çalınan dolmayacak!..
Yağacak toprağımın kalbine bin bir bereket,
Uyan ey uykuya kanmış oyalanmış millet!..[1]

---

[1] *Doğan Güneş*, no. 10, s. 160, Mart 1948... "Memduh Siret" imzasıyla, arka kapakta.

MEKTUPLAR

Bu bölümde bulunan 26 mektuptan –Ali Rıza Önses'e gönderilmiş olan 6 mektup dışında kalan– 20 tanesi, merhum Ali Ulvi Kurucu Bey eliyle yayınlanması için tarafıma verilmişti. Verdiklerinin tamamı buraya alındı. Bütün mektuplar tarih sırasına konulmuş, üzerlerine başlık olarak gerekli bilgiler eklenmiştir. Üstad'ın verdiklerinin dışında, altı tanesini alabildiğimiz on yedi mektup hakkında bilgi için lütfen ilk mektubun dipnotuna bakınız.

Ali Ulvi Kurucu Bey'in gönderdiği mektupların sıra numaraları:

Hafız Ali Rıza Önses'e: 1, 2, 8, 13, 15, 18.
Rıza Tevfik Bölükbaşı'na: 10.
Mustafa Runyun Bey'e: 3, 11.
Abdullah ve Memduh Efendilere: 16.
Ali Kemal Belviranlı'ya: 25, 26.

Ali Ulvi Kurucu Bey'e gelen mektupların sıra numaraları:

İbrahim Sabri Bey'den: 4, 6, 7.
Mustafa Sabri Efendi'den: 9.
Mehmed İhsan Efendi'den: 12, 14.
Hattat Hamid Efendi'den: 17.
Nureddin Topçu Bey'den: 20, 21, 22, 23.
Şeref Bey'den: 24.

İlgili mektuplar:

Hüseyin Siret Bey'den İbrahim Sabri Bey'e: 5.
Mehmed İhsan Efendi'den Ziya Kurucu Bey'e:19.

– 1 –

14 Ramazan 1359 - 13 Ekim 1940
Mustafa Runyun ve Ali Ulvi Kurucu - Hafız Ali Rıza
Kahire- Konya

Yeni tarih 14 Ramazan 1359

Muhterem kardeşimiz, sevimli ağabeyimiz
Hafız Ali Rıza Efendi

Son def'aki mektubunuzu alalı belki üç ay oluyor. Cevâbının te'hîrinde ne kadar kusûr ettiğimi bildiremem. Fakat öbür cihetden bir dereceye kadar ma'zûr da sayılabilirim. Zirâ zevkine doyamadığım mektubunuzu okurken "iki ay kadar seyâhate çıkıyorum, Konya'da bulunamayacağım" sözünü görmüştüm. Sebebin ikinci şıkkına baş vurursak: Mısırla bir çok memleketler arasında postaların muntazam olmadığını ve bu meyânda Türkiye ile de ta'ahhüdlü mektubların kabûl olunamayacağını gazetede görmüştüm, ve el-ân cârîdir onun için mektubun elinize değeceği de şüphelidir, her ne ise kusûrumu afv ettirecek birkaç sebep gösterebildim vicdânım bir parça sükûnet bulsun. Bunlar olmasa da semâh ederdiniz ya! Bunları yine ben vicdânıma hitâb etmiş olayım.

Asıl mektubun başına konması elzem olan: size bol, bol selâmet dilemeği ve indimde pek kıymetli olan âfiyenizi suâl etmeği unuttum, buna da afv taleb etmek lâzım mı ki?

İnşâallah Ramazan günlerini muhterem validenize hizmetle rahat, rahat geçirdiğiniz veyahut da geçirmektesiniz. Selâmımı arz ederken bi'l-münâsebe bana ayrıca du'â etmesini de isteyiniz siz de âmîn diyeni olursanız daha a'lâ olur? Size olan muhab-

beti hep arzularımıza karşı koydu hele ben ne kadar çılgıncasına istemiştim biliyorsunuz, bir türlü muvaffak olamadım; andıkça yüreğim eziliyor müsâ'ade edin de bu bahsi kapatayım. Fakat şuracıkda gönlümün arzusunu yazmadan geçemeyeceğim anlayacaksınız ki ümidim bütün bütün sönmemiş size oturduğumuz odayı ta'rîf ediyorum. Yine Mehmed Bey Medresesi'nin ikinci tabakasında ve Abdülvehhâb Efendi'nin odasının tam altına isâbet eder belki ansızın gelecek olursun da sormak için zahmet çekmezsin. Şimdi arkadaşımız Hafız Ali Efendi ile bir odada beraber misiniz diye suâl hâtırınıza gelecek, evet bir yaşıyoruz, her şeyimiz beraber olduğu gibi derslerimiz de beraber, üstâdımız, yememiz, içmemiz, her şeyimiz dedim a! Yetişir.

Günün uyku zamânını çıkarırsan hep yüz yüze bakarız kardeş kardeşe bu kadar mülâzım olmadığı gibi ana evlâdına üç yaşından sonra da bu kadar mülâzım olmaz. Büyük bir hırsla derse çalışmasını görseniz -göreceksiniz ya- siz de benim gibi memnûn kalacaksınız. Ders masasının başına oturdu mu kendini kayb eder. Odayı da boyattı. İhtiyâr ettiği renk de duvarının altına düşen tarafı bir metre yüksekliğinde yem yeşil üzerinde tavana bir iki karış kalıncaya kadar semâvî, kalan iki karışla tavan kâmilen beyaz bu renkler içinde Ali (ulemâ) mizin manzarasını seyr etseniz oturunca zümrüt gibi yeşillere boğuluyor, kalkınca semâyı kucaklıyor, kafasını kaldırınca da semâyı yaran nûru görüyor dersiniz. Zâten gece oldu mu elektrik o nûrdan aşağı iniyor, hele geliniz daha nelerini göreceksiniz.

Sade onun calla pişirdiğini zan ederdik aman efendim daha ne yemekler bilirmiş bilmem burada mı belledi yoksa evvelden mi bilirdi, durunuz bir sorayım.. Evvelden ocak başına varmadığını hattâ muallimim sensin diyor tuhaf değil mi, inanalım mı?

Medîne-i Münevvere'den ara sıra mektublarımız geliyor elhamdülillâh cümleten âfiyetteler. Çantayı teslîm ettiğiniz gibi muhâfaza ediyorum yalınız bana vermiş olduğunuz takvîmi çıkarıp duvara astım. Me'zûn olmadığım için kitablara el sürme-

ğe cesaret edemedim. Gerçi dersimizin hilâfı olan şeylerle meşgul olmaya da vaktimiz yok gibidir. Ramazan günleri dersi terk ederek bazı ufak tefek mutâlaaları yapıyoruz. Hah bakınız şunu da söyleyecektim unuttum, geceleri iki cüzden kendi odamızda terâvîh kıldırıyoruz. Cemâatimizi de bilirsiniz: Arnavud Ali Yakub Efendi. Terâvîhe kalkıyoruz bu satırın mefhumunu kendine anlatınca sırası gelmişdi selâmının konmasını istedi. Kabûl ediniz ve red etmeyin de mektub yazarken hatırlayınız. Cümleten arkadaşlara selâm ederim. Buradan aşağısını da Ali Efendi'den dinleyiniz... Gel Ali kardeşim buraya yazdım olmaz artık mektubun aşağısını da sen dolduracaksın.

11 Ramazan sene 1359
Mustafa Rıza

İçinde bulduğunuz mektubu biraderim
Ahmed Efendi'nin dükkânına kadar
götürüp vermenizi ricâ ederim.

Muhterem Ağabeyciğim,
Esselâmu aleyküm ve rahmetullâhi ve berekâtühu

İştiyâkımızı arttıran son mektubunuza bir cevâb yazamadığımdan cidden müte'essirim. Amcam Nureddin Efendi'nin mahdûmu Hafız Mehmed'in ma'rûf mes'elesi hakkındaki arzuhâli gönderir iken, o miyândan bir işâret de bize olup da buradan bir an evvel gönderilmesine sa'y edilecek idi. Sabırsızlıkla bütün posta gözlerim yolda kalarak maalesef bir işârete muvaffak olamadığıma da çok müte'essifim. Zirâ henüz kayıtlar başlıyor herkes kayıt oluyor, ben ise kendimce plan kuruyorum ki inşallah bu ay geldikde kayıt olurlar ve bir de karşımızda yeni tamîr edilmiş güzel bir oda vardır onu da döşeriz de dâimâ bir oluruz diyorum, fakat ne çare ki evdeki hesab çarşıda denk gelmiyor. Ne yaptınız teşebbüs edildi mi, yoksa daha baş vurulmadı mı, lâşek istid'âda Öksüz Hafız Ağabeyimiz de dâhildir değil mi? Senin vaz'iyetin bana iyândır tekrâr derdini açmağa lüzum yoktur. Ne çare ki kaderde bu da varmış ne diyelim şükür olsun başa gelen

başta kalmaz bunları bir gün olup unutacağız şimdilik ne desek faydasız. Cenâb-ı Hakk'ın dediği olacak oluyor. Âmennâ ve saddeknâ. Bizler ise hamd olsun rahatımız fevkalâdedir. Calla reisi uzun uzadıya tafsîlât verdi, calla kazanını kaynatmaktadır elini bana bırakarak me'zuniyeti temâmen aldın dedi. Ramazan'ımızı güzel geçirir hatimle terâvîh kılarak ve geceleri sahur mukâbelelerini Seyyidünâ Hüseyin'de dinleyerek geçiriyoruz. Yalnız bir merakımız varsa o da ağabeyimizin yokluğudur. Ol tarafdan vâlide-i muhteremenizin ellerinden öper, mübârek du'âlarını taleb ederim. Biraderiniz Hafız Ahmed Efendi'ye kezâlik selam arz ihtirâm eylerim. Kaimpederleri faziletli Müftü Efendi hazretlerinin ellerini takbîl ed'iye-i hayriyyelerini temenni ederim. Nureddîn Efendi ve biraderleri Hacı Mehmed Ağa, Sarac Hacı Efendi ve Bakkal Can ve Mustafa Sakallı-zâdeler ve bütün ahbaba selâm ellerinden öperim ve sizi Hudâ'mız celle celâluhu te'âlâ hazretlerine emânet ederek her işinizde esenlik diler hatm-i tasdî'ât eylerim efendim.[1]

Fî 11 Ramazanü'l-mübârek 1359
13 Teşrînievvel sene 1940
Ali Ulvi

---

[1] Konya'da bulunan Hafız Ali Rıza Efendi'ye merhum Ali Ulvi Kurucu tarafından yazılmış olan on yedi mektup –kendisine teşekkürlerimi arz ettiğim- Hasan Can Efendi'nin himmeti ve Tekin Kitabevi'nin vasıtasıyla elimize ulaşmıştı (14.12.2016). Ancak altı tanesini buraya alabildiğimiz bu mektupların muhatabı olan merhum Hafız Ali Rıza Efendi ile Hasan Can Efendi'nin kendisi hakkındaki bilgiler, mektuplarla birlikte gelen -aşağıya aynen naklettiğim- ekli notunda bulunmaktadır:

"NOT: Bu mektupları Yazar Ertuğrul Düzdağ'a verilmek üzere Tekin Kitabevi'ne bırakıyorum. Merhum Ali Ulvi Kurucu Hoca Efendi bu mektupları dostu ve arkadaşı olan Konya Aziziye Camii eski imam hatibi merhum Mustafa Fevzi Efendi mahdumu merhum Ali Rıza Önses'e göndermiştir. Mezkûr kişinin hanımı merhume Behiye Önses bu mektupları okumam için bana hediye eyledi. Ben de bu mektupları geleceğe ışık olması için Hatıralar'ın beşinci cildine ilave olması için Ertuğrul Düzdağ'a sizin aracılığınızla verilmesini rica ederim. 12.11.2014 Hasan Can (Konya Karatay Ovalıoğlu Çelikpaşa Camii Emekli Görevlisi)"

– 2 –

16 Muharrem 1362 - 23 Ocak 1943
Ali Ulvi Kurucu - Hafız Ali Rıza
Kahire- Konya

Vefakâr ağabeyim Ali Rıza Efendi!

Birkaç ay evvelce yazmış olduğum mektubumun cevabına destres olamadığımdan son derece müte'essir ve muztarib idim. Bu muvaffakiyetsizliğimi kâh bedbahtlığıma, kâh mektubumun adem-i vusûlüne haml ediyordum. Vakta ki bayramdan evvelki Mustafa Efendi'ye gelen mektubunuzda mektubumu alıp henüz cevâbını yazmadığınızı okudum. Bayram tebrikinizi de birkaç gün evvel aldım, derecesiz memnûn ve mesrûr kaldım. Cenâb-ı Vacibü'l-atâyâ te'âlâ ve tekaddes hazretleri mesâib ve şedâide menzil-i mu'în olan siz menkûb ve keder-nâk ağabeyimi de memnûn ederek murâd-ı hayriyyelerinize kavuştursun. Amîn. Be-câh-ı şefî'inâ Seyyidü'l-Mürselîn!...

Muhterem kardeşim! Cümlemiz âfiyette berdevâmız, mûcib-i iştikâ bir endişemiz yoktur; Allah için ahvâl ve âsâyişimiz gıbta ve tahsîne şâyândır. Derslerimize çalışıyoruz, ben geçen sene -ma'lûm-ı âlîniz: Ezher'in iki kısmı vardır, Kısm-ı Nizâmî, Kısm-ı Âm- Kısm-ı Âm imtihanlarının ehliyete yani on ilimden imtihân oldum ve du'ânız berekâtıyla kazandım şehâdetimi aldım; ve bu sene de çok mühim ve biraz da zorca olan âlimiyet-i gurebâ imtihanına isti'dâd yapıyorum, artık bu ma'reke-i fâsıladan inhizâm ve fütûra ma'rûz kalmadan zafer-yâb olmam için o mübârek ve samîmî duâlarınızı beklerim. Eğer bu memerden sâlimen geçecek olursam bir muvaffakiyet elde etmiş olacağım, artık bol bol bir nefes alırım ve geçmiş yorgunlukların acısını çıkarırım, ve istediğim dersi mutâla'a eder ve onda tahassüs ve

tetebbu' yaparım. İnşâallâhü te'âlâ... Bu husûsda vâlide-i muhteremenizin de ed'iye-i hayriyelerine muntazır olduğumu ayrıca beyân eylerim. Ellerinden öperim. Biraderiniz Hafız Ahmed Efendi'ye hâssaten selam ve arz-ı iştiyâk eylerim.

Muhterem amcam Nureddin Efendi'ye iki def'a mektub gönderdim. Maalesef bir cevâb alamadım ve sebebini de bir türlü anlayamadım. Yoksa dargınlar mı, âcizâne -ta'bîr-i diğerle câhilâne- yazılarımla başlarını mı ağrıtıyorum? Her ne ise hâtâyâ küçüklerin ve afv ü müsâmaha büyüklerin şanından olduğu için vâki' olan kusûrlarımı afv buyurup, mektubuma cevâb lütfunda bulunmalarını ve hasret-i zâtiyelerinden başka bir de mektub azâbı çektirmemelerini ricâ eder ellerinden öperim. Biraderimiz Hafız Mehmed mes'elesi tab'an öyle akîm ve münkarız kalmıştır, Cenâb-ı Hak mu'înî olsun; şimdi ne yapıyor acaba memleketde mi? San'ata mı yoksa derse mi devâm ediyor? Buna dâir de mufassal cevâblarını beklerim. Eğer ahvâlden, meşgûliyetden bahs ederlerse asıl insan böyle zamanlarda a'sâbına hâkim olup fütûr ve endişesiz, her şeyi sâhibine bırakarak âzâde-ser yaşamalı... Kezâlik amcam ve amca zâdelerimden de belki altı aydan beri ne mektub ne bir selâm alamadığımdan cidden müteessirim. Acaba askerliğini itmâm etti mi? Yoksa memleketde midir? Emîn olunuz ki bu cihetden de muztaribim. Kendileriyle görüşüp selâm ve hürmetleri takdimden sonra mektublarıma niçin cevâb vermediklerini sual ile benim bu ıztırâblarıma nihâyet vermenizi ve gelecek mektubunuzda da ahvâllerinden bahs etmenizi hâssaten ricâ ve istirhâm eylerim. Tarafınızdan sâbık şerîkimiz Hacı Mustafa Efendi Ağabeyime ve Sarac Efendi, Hacı Mehmed Ağa, Kaşıkçı İsmail Efendi, Hafız Hasan Efendi, Sakallı-zâdeler, Müftü zâde Ahmed Efendi ve bu fakiri suâl eden cümle ahbaba ayrı ayrı selâm ve arz-ı ihtirâm eylerim. Ma'lûmunuz âlemde kopmuş ve gün be-gün tesvî'-i dâire eden ve yevmiye binlerce hanümân perişan eden bir fırtına hüküm-fermâdır. Gerçi bizim ufuklardan daha uzak gibidir fakat hayırlısı olsun... Eğer bu mühlik ve ateşnâk tehlikeyi sâlimen atlatarak sâhil-i selâmete erersek büyük

muvaffakiyet; zirâ korkunç bir seyl-i belâ ki al kan, figan içinde temâdî edip ve önüne geleni kökünden söküp gidiyor!... Artık zavallı müslümanlar bu tehlikeden sonra da intibâh etmeyerek bu korkulu rüyayı uykularında muzmahil ve lâ-kayd kalırlarsa maazallâh tekrâr bir zincirlerle bazuları, beyinleri bağlanır ve bu zillet ve sefâlet altında asırlara karışır giderler...

Emîn olunuz ağabeyim ki bu feci' manzaraya atf-ı nazar eder etmez gözlerimden kan fışkırıyor ve bağrım kan oluyor; düşündükçe İslâm'ın hâl-i garîbi beni en hazîn ufuklara teşyî' ediyor; o sıralarda sizin barân-ı belâdan azâde kalmayan başınıza, o yanık ser-nüviştinize ağlıyorum ve bu kadar tâb u tüvânım kesildikden sonra sayyâd-ı bî-emânın oku kanadını yaralayan bir güvercin gibi yuvamın etrâfında çırpınarak, kafamı mecrûh kanadımın altına alarak, ellerimi Rabb'ime kaldırarak diyorum: Ey kudretine âgâz u tenâhî olmayan Allah'ım! Ey garîblerin âhı, yetîmlerin göz yaşı atabe-i ulûhiyyetine râci' olan ma'bûd-i bi'l-hakkım!...

Buradan arkadaşım Mustafa Efendi âfiyettedir. Derslerine çalışıyor. Kısm-ı Nizâm'da Külliyetü'ş-Şerî'a Fakültesi'ne devâm ediyor geçen sene birinci sınıfı geçti. Şimdi de ikinci sınıfın imtihânlarını vermeye uğraşıyor ve inşâallâh birinci devrede kazanır da sizlere derhâl müjde ederiz. Evvelki mektublarında size benden selâm yazmamış ve siz de eksik olmayın endişe etmişsiniz, merak etmeyin sırf nisyândan başka bir şey değildir. Ali Zeki ve İhsan Efendiler ve husûsen Üstâd Hamdi ve Ali Hüseyin Yakub Efendi selâm ve duâ ediyorlar. Üç gün evvel bizim revâkdan Ezher-i şerîf bi'sesiyle Hicaz'a iki talebe gitmişti; onlar da Hasan Harsa ve bizim üstâd, sâlimen döndüler ve bize Hicâz'dan güzel güzel haberler getirdiler cümlesi hamd olsun âfiyettelermiş belki siz de mektub almışınızdır. Zekâî Efendi ve peder ve Abdullah Azmi Efendi Hicaz'a gelmişler ve bizim birader Mehmed'i de zorla Mekke-i Mükerreme'deki Tahzîrü'l-Bi'asât'a getirttim şimdi orada okuyor. Beş sene sonra Mısır'a gelirler hükûmet hesabına istediği külliyelere intisâb ederler. Duânız berekâtıyla tahsîlini

ikmâl eder de şu hâl-i haşreceye gelmiş olan İslâmiyet'e bir hâdim olarak evvelâ Cenâb-ı Hakk'ın, sâniyen Resûl-i Ekrem efendimizin, sâlisen de ömr-i medîdini hak yolunda geçiren, bütün okumak okutmakla meşgûl olarak reh-güzerindeki bütün mesâib ve felaket, şedâid ve su'ûbâta ehemmiyet vermeyerek, hepsini göğsünde parçalayan ve bize göreyim beni kabrimde mahzûn ve rûhumu rencîde etmeyin rûhum sizin murâkıbınızdır diyerek hayâta göz yuman merhûm dedemize hayrü'l-halef olsun ve onun gibi âlim ve belki daha yüksek olsun da bizim bedbaht ufuklar biraz gülsün, feyz-yâb olsun! Âmîn...

Şu pür-hatâ mektubuma vusûlünde cevâb lütfunda bulunmanızı ricâ ederim aksâ-yı âmâlim olan âfiyetinizi Cenâb-ı Hak'dan temennî ve niyâz eylerim efendim.

Fî 23.1.943

Sizi pek özleyen ben mahzûn ve derdeber kardeşiniz

Ali Ulvi

– 3 –

27 Şa'ban 1362 - 28 Ağustos 1943
Ali Ulvi Kurucu - Mustafa Runyun
Kahire- Kahire

27 Şa'bâni'l-mu'azzam sene 362

Bismillâhirrahmânirrahîm

Vefâkâr kardeşim Mustafacığım!
Esselâmu aleyküm ve rahmetullâhi ve berekâtuhu

Bu mektubumda size gâyet samîmî olarak hitâb edeceğim. Zirâ birkaç sene evvel merhûm Mu'allim Nâci ile Ahmed Mithat Efendi'nin mektublarını okurken -aralarındaki müdhiş yaş farkına rağmen- yekdiğerine karşı: Nâci, Midhat diye hitâb ettiklerini gördüm ve aralarındaki fevkalâde samîmiyetin ne derecelere vardığından âdetâ kendilerini gıbta etmiştim. İşte bu sebebden dolayı şimdi ben de hayâtımda yegâne kendisini öz kardeş muhabbetiyle sevdiğim bir canıma aynı kelimeleri söyleyeceğim ve sizin de kabûl etmenizi ve samîmiyetimden emîn olmanızı ve bilhâssa ileride vâki' olacak musâhabemizin de aynı minvâl üzere devâm etmesini gözlerinizi öpmekle ricâ ederim.

Kara gözlüm! Bize gelmez oldunuz! Niçin bu kadar uzattınız?... Evet ben i'âde-i ziyâretde kusûr ettim. Fakat zuhûr eden kāhir mâni'i bilmiş olsanız şüphesiz bana hak verir ve beni ma'zûr görürsünüz: İsterdim ki ikinci gün medreseye sizi ziyârete varayım; ne çâre ki refîkamın bir haftadan ve bilhâssa beş günden beri dehşetli sûretde rahatsız olarak esîr-i firâş olması beni bu vazîfeden mahrûm etti. Diyeceksiniz ki: Canım insan hiç olmazsa iki satırlık bir mektubla olsun hâtırımızı sormaz mı? Evet gözüm kardeşim hakkınız var lâkin -emîn olunuz ki- hasta kırk,

kırk bir derece harâreti mülâzım oluyor ve bazı saatlerde kendini tamâmen gâib ederek pek vahîm, pek hatar-nâk devrelere giriyor ve ma'âzallâh hemen hemen elimizden gidiyordu. Ve bu çektiği ateş fırtınalarından hafîf bir nefes aldıkça medreseye size iâde-i ziyâret üzere gelmemi veyahut hiç olmazsa bir mektub yazmaklığımı istiyordu, fakat evde kendisinin başını bekleyecek, ona bir su verecek kimse bulunmadığı için yanından ayrılamıyordum ve birkaç def'a mektub yazmak istedim o sarsılmış kafa ile ne yazacağımı bilemiyor nihâyet mebhût ve mütehayyir kalıyordum ve Cenâb-ı Hak'dan -benim için tahammül-fersâ fedakarlıklara boyun eğen- sâdık, samîmî hayât arkadaşım hakkında şifâlar, hayırlı şifâlar diliyorum. Elhamdü lillâh bugün sabah biraz gözünü açtı ve beni korkunç ve üzücü düşüncelerden kurtardı. Ben de artık size acele olarak fırsatdan istifâde bu zavallı varak-pâreyi (Benim sıhhatime gelince hamd olsun sıhhatim çok iyidir. Ve elhamdülillah vicdânen de çok rahatım. Rabbime şükürden âcizim) ve ta can evimden, ruhûmdan kopup gelen kardeşlere teşekkür ve iştiyâklarımı takdîm ederek -hulûliyle âlem-i bâlâ-yı İslâmiyet'i meserrât-ı mes'ûdânesine gark eden- Ramazan-ı şerîfinizi tebrik etmeye geldim. Bu cihetden vâki' olan kusûrlarımın afvini yüksek vicdânınızdan arkadaşlık, kardeşlik nâmına ricâ ederim.

Azîz kardeşim! Bizim mes'elede bana karşı gösterdiğiniz muhayyirü'l-ukûl alâkanız ve bana karşı perverde ettiğiniz muhabbet vallahi unutulmaz ve semâ-yı sadâkat ve uhuvvetden vicdân-ı insaniyyete tecessüm eden bir nûr-ı lâhûtîdir. Sizi te'mîn ederim Mustafacığım, ki eğer bir gün gelip de benim bu zavallı, fânî cismim hâk-i siyaha gömülüp yok olsa bile, rûhum, bu sadâkat ve ihlâsın timsâl-i mücessemi olan o "nûr"u hiçbir vakit unutamayacak ve ona ile'l-ebed hizmetkâr ve muhlis kalacakdır...

Âyînesi işdir kişinin lâfa bakılmaz.;
Şahsın görünür rütbe-i aklı eserinde.

beyt-i hikmet-âmîzinin mâ-sadakı, evet mâ-sadakı siz oldunuz. Ve bunu fi'ilinizle isbât ettiniz. Ve bu âciz, derbeder kardeşinizi

hakkımda ibzâl buyurduğunuz kıymetli, ile'l-ebed, lâ yünsâ alâkanıza karşı hürmetkâr, mahcûb bıraktınız. Ve buna karşılık ne kadar teşekkür etsem hakkıyla mukâbele etmiş olacağıma kâni' olamadığımdan ancak mükâfâtını Cenâb-ı Vahibü'l-atâyâ te'âlâ ve tekaddes hazretlerine havâle ediyorum ve hakkınızda bilseniz neler, neler diliyorum!!.....

Şu satırlarda sizi çok takdîr eden ve size karşı bir öz kardeş muhabbeti perverde eden, meclisinizden memnûn kalan refîkamın selâm ve teşekkürlerini kayd etmeden geçemeyeceğim. Zirâ -Allah için söylüyorum- her saat hattâ her baygınlıkdan ayılınca sizin sîretinizi ve size karşı i'âde-i ziyâretde muztar olduğumu bana telkîn ederek ne sebebden dolayı kendinizi ziyârete gelemediğimi bir mektubla bildirmemi söylüyordu. Ve gece gündüz Cenâb-ı Hak'dan sa'adet ve selâmetiniz için duâlar ediyor ve benim senin gibi sâdık, mü'min ve mücâhid arkadaşlarım olduğundan beni tebrîk ediyor ve bununla iftihâr ediyor. Yalnız zavallı çok tehlikeli bir hastalık geçirdi. Gerçi bana sabır ve temkîninden -müte'essir olmayayım diye- bildirmiyordu fakat derece-i harâret tam 41'i bulmuştu ve kendisi büsbütün baygın yatıyordu da âdetâ bir "of" demiyordu. Ne ise Cenâb-ı Hak çok şükür şifâsını ihsân buyurdu ve harâret de kırk birden otuz sekize kadar indi ve gittikçe de kesb-i hıffet etmektedir.

الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى اَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ اِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ[1]

Sadakallâhülazîm.

Diğer sizin ve hepimizin merak ettiğimiz Doktor Emin Bey mes'elesi -maalesef- daha olduğu gibi duruyor. Zirâ mes'ele hadd-i zâtında hem basît hem müşkildir. Onun için refîkamın bizzât kendisinin isbât-ı vücûd ederek herifin manevralarına göre hareket etmesi lâzımdır onun için bu güne kadar te'hîr edildi. Ve sizin buyurduğunuz gibi lüzûmunda kağıtları saklayacağız

[1] "Bizden tasayı gideren Allah'a hamdolsun. Doğrusu Rabbimiz çok bağışlayan, çok nimet verendir." Fâtır, 35/34.

ve me'zûn-ı şer'î geldiğinde inşâallâh sizin huzûrunuzda keennehû yeniden akd-i nikâh ediyormuşuz gibi olacak. Merak etmeyin geç olsun da güç olmasın. Her hâlde Cenâb-ı Hak bizim bu kendisinin bizzât yed-i kudret ve emânetine tevdî' eylediğimiz sefîne-i mukadderâtımızı sâlimen sâhil-i selâmete erdirecekdir. Zirâ Doktor Emin'in hâmîsi şeytân ise bizimki Allah'dır -sübhânehû ve te'âlâ-

قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا وَعَلَى اللهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ[1]

Sadakallâhülazîm.

Medîne-i Münevvere'mize de Ramazan münâsebeti ile belki iki üç gün sonra bir mektub yazacağız ve içerisinde tabi'i ma'kûl bir sûretde ma'hûd mes'eleye de dermiyân ederek kendilerinden bizim dâreynde mes'ûd ve bahtiyâr olmaklığımız için duâ isteyeceğiz. Rabbim hayırlısını versin âmîn.

Üstâdım Ali Hüseyin Yakub Efendi'nin, o târihî gecede yazmış oldukları ve benim ile'l-ebed hayâtımda rehber addedeceğim kıymetli mektublarının cevâblarını da şimdiye kadar yazamadığımdan da cidden müteessirim. İsterdim ki cevâbını âsûde bir zamanda, huzûr ve sükûnetle yazayım fakat maalesef sâlifü'z-zikr mâni' bundan da bizi mahrûm bıraktı. Refîkam da pek çok memnûn kaldı. Mübâlağasız söylüyorum ki aynı benim sözümü o da söyledi. Bu mektubu insan odasının bir köşesine camlatarak asmalı ve her baktıkça bu mübârek hikmet-âmiz sözleri, kardeşâne, candan tulû' eden nûrânî vasiyetleri der-hâtır etmeli. Hiçbir gün geçmiyor ki o mektubu okumayayım. İnşâallâh hasta tamâmen yatakdan kalksın da cevâbını yazacağız zirâ sırf bana değil onu da alakadâr ediyor ve her ikimiz hakkında duâlar, müşterek saâdetler isteniyor...

Kendilerine selâm ve hürmetlerimi takdîm edersiniz. Pek çok özledim, her ikinizi de beklerim. Refîkam da selâm ve duâlar

[1] "De ki: Allah'ın bizim için yazdığından başkası bize asla erişmez. O bizim mevlâmızdır. Onun için mü'minler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler." Tevbe, 9/51.

ediyor. Cenâb-ı Hak'dan sâlimen ve müreffehen vatanına avdet ederek valide ve kardeşlerini istediğinden daha mes'ûd bir vaz'iyetde bulmalarını taleb ediyor Hüsâmeddin ve Edib Efendiye gelmişlerse selâmlarımı söylemenizi ricâ ederim. Efendi hazretlerinin bizim mes'elenin kemâl-i suhûletle netîcelenmesi hakkında göstermiş oldukları alakadârlıkdan da cidden memnûn kaldık. Ve şimdiden sonra kendilerine karşı hürmet ve evlâdca muhabbetimiz daha tezâyüd etmiştir. Lakin maalesef şimdiye kadar ziyâretlerine gidip ellerini öpmek şerefinden de mahrûmum. Ricâ ederim Ramazan münâsebetiyle benden evvel giderseniz ellerinden benim için öpmenizi hâssaten ricâ ederim, duâlarını beklerim. Kezâlik İhsan ve Ali Zeki ve Zâhid Efendi hazerâtının ellerinden kemâl-i hürmetle öper cümlesinin Ramazan-ı şerîflerini tebrîk eder duâlarını beklerim.

Tekrar olarak söylüyorum ki benim hayâtda yegâne arkadaş ve kardeşim sizsiniz ve beynimizdeki sarsılmaz uhuvvet sırf bu âlem-i fânîye münhasır değildir belki âlem-i bekâda -inşâallâh- Cennet-i a'lâda: Livâü'l-hamd sancağı altında ictimâ' ederek ile'l-ebed beraber yaşayacağız. İşte bu sebebdendir ki sizin mertebeniz -emîn olunuz- indimde pek yüksek ve beynimizdeki râbıta-i uhuvvet de pek sağlamdır. Ve bunu da bu birkaç gün içerisindeki varlığımızda müşâhede ettiğimiz hâlisâne, kardeşâne harikulâde iştiyâk ve yekdiğerimize karşı taleb ettiğimiz saâdetlerdir... Cenâb-ı Hak cümlemizi murâd-ı hayriyyelerimize nâil kılarak aksâ-yı âmâlimiz olan âlem-i İslâm'ın semâsında karârgîr olan muzlim, mukassî bulutları izâle ederek bizim bedbaht ufuklarda bir nûr-ı ilâhî, şems-i sübhânî ibdâ' ve halk buyursun da artık bir gülelim!... Ve bizim Kadir Şeyhzâde Ali Efendi Hoca'nın buyurdukları gibi: Yeniden on sekiz yaşımızdan i'tibâren yaşamaya başlayalım. Âmîn âmîn bi-câh-ı şefî'inâ seyyidi'l-mürselîn!....

Kardeşim! Nasılsınız? İnşâallâh bu mektubum sizi kemâl-i sıhhat ve âfiyetde bulur. Ramazan-ı şerîf geldi, tabî'î tedârik

yaptınız değil mi? Yemeği Ali Efendi'yle mi yapacaksınız? Yoksa Ediblerle filân mı? Cenâb-ı Hak cümlemizin ma'neviyâtımızı tezyîd ederek Ramazan-ı şerîfi hakkımızda şefâ'atçi eylesin şikâyetçi eylemesin!.. Ve gelecek sene Ramazan'ı Medîne-i Münevvere'mizde, ebeveynimizin huzûrunda geçirmek nasîb eylesin.

Bâkī medâr-ı hayât ve saâdetim olan âfiyetinizin bekāsını Cenâb-ı Hak'dan temennî ederek Ramazan-ı şerîfinizi tekrar tebrîk eder iftar vakti sizler için fakīrâne duâlarda bulunacağımı ve dâreyn saâdetinizi dileyeceğimi va'd eder sizden de mukābele bi'l-misiller dilerim gözüm kardeşim benim en samîmî, pek kıymetli Mustafacığım!

Cihânda sizi en çok seven
ve sizi pek çok özlemiş olan kardeşiniz:
Ali Ulvi
28 Ağustos 943

– 4 –

27 Rebîülevvel 1363 - 22 Mart 1944
İbrahim Sabri - Ali Ulvi Kurucu
İskenderiye - Kahire

Ek: İbrahim Sabri Bey'in
Hüseyin Siret Bey'e dair Şiiri

Birâder-i kerem-kârım efendim,

Mektub yazmak husûsunda ahbâbı memnûn edecek derecede hâtır-nüvâzlık gösteremediğimden dolayı zâten mahcûbum. Lütufnâmenizde lâyık olmadığım hâlde pek büyük bir kerem eseri olarak mevzû' ittihâz edildiğim sitayişlerinize karşı îfâsı vâcib-i istiğfâr ve istirhâmı telaffuza mâni' bir mahcûbiyete daha düçâr oldum. Bazen tehassus insanı ebkem kılar. Vaktiyle, Romanya'nın ordu marşını besteleyen bir musikişinâsın, pây-ı tahtda icrâ edilen bir râsime-i mürûr esnâsında ilk def'a terennüm edilen eserinin heyecânıyla vefât ettiğini rivâyet ederler. Şâ'irin ve gālibâ Mu'allim Nâci merhûmun:

Vatan hikâyesi hâb-âver oldu huzzâra
Ben ağladım yine te'sîr-i dâsitânımdan

dediği gibi, kendim okuyup yine kendim ağladığım şi'irlerimin şimdiye kadar kārii de ben idim. Bir şi'ir dîvânı gibi değil, yıkılan bedbaht devletimizin devre-i fetretinde şeref-yâb-ı ihtiyârı olduğumuz gurbetteki sinîn-i âlâmın hâtırası olarak tesbît ettiğim o mısra'lar, bir şâ'ir elinden çıkaydı, daha mü'essir olurdu. Onun için ben bunları yazdıkdan sonra şâ'ir denilmeye râzı olabilirim; bu vasfın bana tekaddümünü vekāyi'in azameti şi'irlerimin samîmiyet ve sâfiyeti nâmına da arzu edemem. Binâenaleyh beklemediğim medih tezâhürâtı muvâcehesinde uğradığım şaşkınlık ve sıkılganlık ca'lî bir eser-i tevâzu' değildir. On sekiz,

yirmi senedir kalemimin ucuyla, kalbim ve dimağım arasında cereyân eden seyyâle-i hissiyât ve efkâr, sizin kalbinizi de tehyîc edecek bir kudret peydâ ettiğini görürken duyduğum fahr değil, bir vatandaşı da dertlerime teşrîk ettiğim için derûnî bir kahırdır. Ekserisi vatanın mesâibine ağlayan bu şi'irler neşr edildiği gün, takdîr ile karşılaşırsa yine böyle bir tehassüs geçireceğimden emînim. Geçen gün İskenderiye'deki dostumuz pek kıymetli Hakkı Tâceddin Bey'le diğer bir hemşehrimiz olan Âtıf Bey'in bir vesîle ile mesmû'ları olan *"Rübâb-ı Şikeste"* ünvânlı manzûmem, kendilerinde heyecan uyandırırken, şi'irin şaheserliğini haykırmaları esnâsında, mevzû'un fevkalâdeliği dolayısıyla bir kat daha müte'essir olduklarını görerek, bu hâdiseleri, fecâ'atini yazdıkdan sonra şâ'ir olanların değil, yazmazdan evvel şâ'ir olanın yazmadığına te'essüf ettim. *"Muhayyel Şehzâde"*nin mukaddimesinde yazdığım vechile bu vekâyi'in medd ü cezri içinde cismi nâbûd olacaklardan iken ismi ma'bûd olanların vazîfesini gördüğüm için size büyük görünüyorum. Refîka-i muhteremelerine beni Âkif Bey'e tercîh ettiren sır da budur. Yine o eserin mukaddimesindeki *"Târîhe Hitâb"*da söylediğim gibi:

Çiğniyorlar zavallı memleketin
Nesi kaldıysa, memleket bitkin,
Muzmahilmiş... Kimin umûrunda?!
İşte ancak senin huzûrunda
Kābil-i rü'yet olduğundandır
Ki, bu elvâhdan satır be-satır
Bütün eş'âr-ı pür figânımı ben
Kalbimi aşk-ı hakka tevcîhen,
Nakl-i hâl eylemek için yazdım,
Yoksa ben böyle şâ'ir olmazdım!..

İ'tirâf-ı hakîkat-perverânesiyle yazdığım şi'irleri, bütün samîmiliğiyle telakkî ve kabûl etmenizi ricâ ederim.

Siz, hissiyâtınızı şâ'ircesine yazmak isteyerek şi'ire başlıyorsunuz. İnşâallâh muvaffak olunca asıl şâ'ir siz olacaksınız. İçin-

de yuvarlandığımız şuûnun vasf u ta'bîri bir kişinin, bir yüreğin kârı değildir. Ben bunlara işâret edebilmek kudretini göstererek tasvîr-i fecâ'atini bir Fikret, bir Âkif kâ'binde şâ'irlerin lisânına tevdî' edebilirsem bahtiyar olurum ve siz buna sa'y ederseniz, size üstâdlık değil, açacağınız yeni yolda ırgatlık ederim...

İsmail Habîb'in kitabı tenkid değil yakılmalıdır. Kurûn-ı vustâî bir vahşetle kullandığı kalem-i tecâvüzünün akıttığı zehr-i tezvîr ve tahrîfin ihtivâ ettiği mel'anet tohumları, ancak bir petrol tabakasıyla ta'kîm edilebilir. Memleketimizin râkid ve mütefessih bir su kütlesine benzeyen sulanmış dimağına akan bu fesâd seylâbeleri uzaklardan önleme hareketleriyle durdurulamaz. Mamafîh vaktiyle yazdığım birkaç sahîfelik teşhîri, birkaç yüz sahîfelik tenkîde kalb edebiliriz. Sizden gördüğüm teşvîki böyle birkaç eserin sebeb-i feyzi olarak telakkî etmekteyim.

"Ümmü Gülsüm" manzûmesini istinsâh ederek göndereceğim. Ve bunun için bu mektubu bugün postaya tevdî' edemiyorum. İçindekini darb işâretli iki beyt, manzûmenin Arapça'ya tercüme ve neşrinden sonra yine Mahmud Şâkir'in evinde, yosmanın radyodaki bir haflesini dinlerken hâzirûnun meşhûd olan hâlet-i gaşyini tasvîren söylenmiş ve asla ilâve edilmiştir.

Gelecek mektubumda size, Külliyetü'l-Âdâb'ın mecelle-i mahsûsasında intişâr edecek bir makâlemin Türkçe aslını göndereceğim. Hoca Zâhid Efendi üstâdımızın kalem-i nihrîrâneleriyle tercüme edilen aslın sizin gibi muhibbân-ı âdâbın manzûru olmasını arzu ettim.

Bâkî, hakk-ı âcizânemde gösterdikleri teveccühât ve iltifât ve selâmlarından dolayı refîka-i muhteremelerine bilhâssa teşekkür ve ihtirâm ile refîkamın da hissiyât-ı şükrânının iblâğını ricâ ederim. Mustafa, Ali Yakub ve Fazıl Efendi üstâdlarımıza firâvân selâm ve meveddetler takdîm ile sizin de gözlerinizden öperek hatm-i makāl eyliyorum efendim.

Bölüklü, 22 Mart 1944
Muhlisleri
İbrahim Sabri

Hâmiş:

Size bu mektubu yazıp bitirdikten sonra, *"Ümmü Gülsüm"* kasidesini istinsâh etmek üzere Hakkı Tâceddin Bey'de bulunan *"Mecmû'a-i Eş'âr"*ın i'âdesini beklemek mecburiyetiyle birkaç gün te'hîre muztar kaldım. Bu esnâda Kâmil Bey'den bir mektub geldi. Şâ'ir Hüseyin Sîret Bey'in Mısır'a muvâsalatını iş'âr ile beni de görmek istediğini ilâve ediyordu. Sîret Bey'in vaktiyle çocukluğumda bir mecmû'ada gördüğüm bir yıkık çatı hakkındaki şi'iri hatırıma gelerek İstanbul'da Mustafa Kemal'e takdim ettiği medhiyesiyle yıkılan devletin fâci'ası muvâcehesinde lâ-ekall sükût etmemesini zihnimden geçirirken melfûf mısra'lar dudaklarımda doğdu bunları lütfen bize kadar gider pedere de okursunuz..

29.03.1944
İ.S

KÂMİL BEY'E:

Geldi mektubunuz bugün akşam,
Ne meserretli bir haber o paşam:
Hüseyin Sîret'in muvâsaleti!
Alarak ben koşup hemen bileti,
Uçacaktım o anda Kâhire'ye..
Sonra durdum, dedim: Fakat nereye
Gidiyorsun? Zavallı hasretime;
Öyle birden acûllük etme!..
Yıkılan bir evin fecâ'atini
Yazarak, tâ çocukluğunda seni
Rikkat-i kalbinin necâbetine
Lâl ü meftûn eden adam mı yine
Bakalım "şâir-i melek-haslet";
Acaba, ev yerinde bir devlet
Pür-hıyânet yıkıldığında da bir

Asgarî hissi gösterir tasvîr
Olsun almış mı iş edip kaleme?
Yoksa, şâirce lâ-ekall eleme
Tercümân olmadıysa, mücrime de
Kalabilmiş mi – hakkı söylemede
Bir hatar varsa – bârî bîgâne?..
Yazdı şâirler en sefîlâne
Medh ü ta'rîfler eşirrâya,
Gerçi hunhar bir fürû-mâye
Oldu bir çokların sitayişine
Orda mevzû'.. Açıp nifâk işine
Bî-hayâ, kisb-i kūt meydânını
O denîden ale'l-ekall canını
Kurtarır sussa lâkin insan olan
Tav'an olmazdı zulme tahsîn-hân
Orda susmakdı en belîğ şi'r,
Şâirin susmasında hissedilir:
Bir derin vartanın homurdanışı...
Bunu zâlimlerin sükûn sanışı:
Mutlakâ fırtınayla tayfunla
İnse ancak iner deyip de belâ,
Sath-ı râkidden ummamakdandır
Dâm-ı sayyâdı hedme balta, satır!
Bundan evvelce gerçi (Âkif)den
Samt-ı şi'riyle müştekiydim ben..
Burda bir şâirin susup da sesi,
Zulümden hiç şikâyet etmemesi,
Onu tervîcinin bedâhetine
İstemez bahs-i mûşikâfâne
Hangi kuvvet Mısır'da tuttu onu
Söylemekden bu devr-i mel'ûnu?..

Bize üstâd olan bu şâirler,
Kimi susmakla müttehemdirler,
Kimi nutkuyla.. İşte Kâmil Bey,
Şâir olmak değil kolay bir şey!
Bu düşünceyle yazdığım şi'ri
Gösterin.. Şâirin eğer eseri
Varsa samt-ı zamîr u sîretine
Dâir, alkışla sayt-ı himmetine
Benden evvel kasîdehân olmaz!
Yoksa, üstâdı ben de böyle biraz
Hırpalarken vazîfe addettim
Hakkı intâkı, olmadan âzim
Ellerinden öpüp sarılmak için,
Varsa vâki' kusûrum afv etsin!..

Hâne halkıyla ben, refîkanıza
Arz-ı hürmet eder ve (Ayla) kıza
Bir buket gönderip muhabbetle
Öperiz gözlerinden, itse bile!
Zât-ı âlînizin de ben ve deniz
Bekleyen dostunuz.. Çabuk geliniz

Bölüklü, 28.03.1944
Muhlisiniz İbrahim Sabri

– 5 –

Nisan - Mayıs 1944
Hüseyin Sîret - İbrahim Sabri
–Kahire–
Hüseyin Sîret Bey'in İbrahim Sabri Bey'e Cevabı[1]

(5) Mescid ü deyre gider.. Çekmede tesbîh-i riyâ.
Ben kışın fes giyerim, yaz günü a'lâ Panama
Uçurur şapkamı rüzgâr koşamam ardı sıra.
Zevk-i irfân ile vicdânıma tâbi' giderim,
Her gün esvâb değişen bayları seyrân ederim...
Değilim ben hazır elbîse giyen bir manuken,
İngiliz terzisine yaptırırım câmemi ben.

Düne aldırmayarak la'net edersin bu güne,
Gidemem koltuk için kan çıkacak bir düğüne.
Ben ki, serbestî-i efkârıma sâhib kişiyim,
Kîne âlet olamam, nefsime gâlib kişiyim.
Şanlı mâzî, koca bir imparatorluk çöktü,
Bu uğurda nice eslâf-ı kirâm kan döktü.
İki kat gezmeye mahkûm... diyemezdim Türküm!
Ne zelîlâne, ağır bâr-ı hacâletdi yüküm.
Kurtaran yurdumu, târîhimi kim? "Mustafacık"
Pupa yelken koşarak geldi krallar baş açık!

---

[1] İbrahim Sabri Bey'in 4 numaralı mektuptaki "Kâmil Bey'e" başlıklı 66 mısralık şiirine Hüseyin Sîret Bey'in verdiği manzum cevaptır. Manzumenin eldeki mevcudu 129 mısradır. Yazma nüshada şiir 12 sütun halindedir. Ancak baştan 60-65 mısra kadar olduğunu tahmin edeceğimiz 4 sütunu noksandır.. Eldeki metin, 5. sütunun başından başlamaktadır. İbrahim Sabri Bey bu manzumeye 6 numaralı mektuptaki 100 mısralık "Vatan Yolunda" şiiri ile cevap verecektir.

O "Küçük Mustafacık" yaptı umûmî afvi*
(6) Sayısız âilenin dâr-ı sürûr oldu evi.
Sadrıa'zamları küstahca giden tehdîde
Elçiler nerde, o fermânlar, ahidler nerede?
Yırttı bir şapkalı gâzî, o "Küçük Mustafacık"
Var mı inkâra mecâl işte hakîkat: Apaçık
Nakdîni mâlini terk etdi bütün milletine,
Gitti âhir ebediyyet denilen türbetine.
.....
.....[1]
Girmedi lokma-i in'âmı benim kursağıma
Tanımam, çok şükür, eknâfını benden sorma!**
Değilim mevkib-i ikbâle koşan bir sürücü,
Ümm-i dünyâya varıp âleme çıktım görücü,
Ne muvâfık, ne muhâlif, ne ecânib kaldı,
Meslek-i münferidim âleme hayret saldı.
Bende var bilmediğin mudhikeler, hâileler,
"Meclis-i fuhşuna sermâye olur âileler..."
Diye beyhûde köpürdün meselâ Rûşen, Ömer,
Her biri mevki' için verdi nefis takdimeler.
(7) Biz mi mes'ûl, o mu? Bilmem! Ara bul hâkimini,
Ben de olsam yaşarım aynı visâl âlemini.
Ferde hürriyyet-i vicdân o dehânın eseri,
Bence hürriyyet-i nisvân eser-i mu'teberi.
Sakın oğlum beni dinsiz diye tel'în etme!
Taparım dînime, Allâh'ıma, Peygamber'ime...
Geceler baş başa yalnız kalırım Hâlık ile

---

* Bu afv işini birkaç def'a atlatmak istediler. Muvaffak olamayınca kânûnî [150'likleri afveden kanun] bazı kayıdlarla avdeti güçleştirmeye imkân buldular. (H. Sîret Bey'in notu)

1 Eldeki evrakta da iki satır noktalıdır.

** Eknâf etrâf demektir. (H.S.)

Duymasın kimse rakîbim o büyük âşık ile.
Apaçık söyle nedir istediğin evlâdım!
İnliyor ney gibi şi'irimde yanık feryâdım...
Şatıman-vâri kısâsnâme mi tanzîm edeyim.*
Yıldırım sahnesi bir levha mı tersîm edeyim?
Dîni dünyâdan ayırdıysa reîs-i cumhûr,
Onu elbet düşünür sâhibi Mekkâr-ı Sabûr.**
(8) Ben ki hürriyyete, milliyyete sâdık kaldım;
Değilim şâ'ir-i İslâm, ne de Âkif Bey adım.
Ben ne bir İbni Kemâl'im, ne de Zenbilli Ali,***
Şâ'ir-i müslimim ikrâr ederim hakkı! Beli.
Gittiğin yol bilirim şâh-ı velâyet yoludur...
Ki bin üç yüz senelik şer' ü diyânet yoludur.
Sen ki fahrü'l-ulemâ bir pederin vârisisin,
Coşuyor cûşiş-i îmân ile heybetli sesin.
Korkarım şanlı Ebâ Zer gibi olgun çağda****
Kalacaksın medeniyyetden uzak bir dağda...
Nûr-ı aynım, güneşin bir de siyah çehresi var,
Her dehânın da temiz, kirli olan çevresi var,
O zafer kartalının dağdeviren kudreti var...
Fuhşu var, gözdesi var, ta be-seher işreti var..
Vatan u millete ölçülmez olan hizmeti var...
Milletin şân u şeref taclı Reşîd, Midhati var.
İki cür'etli, hamiyyetli veli-ni'meti var.

---

* Şatıman: Viktor Hugo'nun Jersi adasındaki menfâsından tanzîm edip Üçüncü Napolyon'a gönderdiği kasırgadan müdhiş manzûm bir eser. (H.S.)

** Senden ilâhî yine bu mekr u bu fitne... (H.S.)

*** Yavuz Sultân Selim'in salâbet-i dîniyye ve kemâlât-ı ilmiyyesiyle meşhûr iki büyük şeyhülislâmı.

**** "Allah Ebâ Zer'den râzı olsun. O, yalnız yaşar, yalnız ölür, yalnız ba's olunur." (H.S.) [el-Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye,* Beyrut, 1457, c. 3, s. 191.]

(9) Biri Gülhâne'de kānûnunu i'lân etti
Daha ilk hatvede hürriyyeti ihsân etti.
Bu vatan toprağına tohm-ı terakkī atan o...
Yurdu bin bâdireden! Tehlikeden kurtaran o...

Mülkü taksîme kıyâm etmiş iken dört devlet,
Kurtarıp devleti, gösterdi siyâsî kudret.
Şark u garbın bütün âfâkını tuttu şânı,
Zâtının kutb-ı siyâset şeref ü ünvânı.
İnkılâb âleminin bir de büyük Midhat'i var;
Azminin dağ deviren, kal'a yıkan kudreti var,
Her vilâyetde onun şaheser-i himmeti var;
Üç kırallıkda bugün menkıbe-i satveti var;*
Ayrılan ülkelerin hâtıra-i hasreti var,
Fazla coşkunluğu, taşkınlığı, sâfiyyeti var,
Zâlime nefsini teslîm edecek gafleti var;
Kurulan mahkemenin adline emniyyeti var;
Kukla hükkâmı gülünç hâle koyan savleti var;**
Mürtekib bir de Sürûrî'si, harîs Cevdet'i var,***
(10) Kanlı Tâif'de bugün düm düz olan türbeti var;
Kalb-i milletde yaşar, milletinin hürmeti var...
Kemâl'in içkisi var, bazı garîb hâleti var,
Şehriyâr-ı edebin ma'bed-i hürriyyeti var,

---

* Bulgaristan, Sırbistan ve Irak. (H.S.)

** Namık Kemâl'in Midhat Paşa'nın şehâdetine söylediği Mersiye'den:

Berâet ettiğin tezyîf ü istihzâyla sâbitdir
Şehîdin çehre-i handânıdır kabrinde bürhânı
Sana kātillik isnâd eyleyen mel'undan ehvendir
Cenâb-ı Murtazâ'ya azv edenler katl-i Osmânı (H.S.)

*** Midhat Paşa merhûm Niş Vâlîsi iken nâib bulunan, irtikâb ve mefsedetinden dolayı bir jandarma refâkatinde vilâyet hudûdu hâricine atılan ma'hûd Surûrî'dir. Yıldız Mahkemesi'ndeki yararlığına mükâfâten vezâretle taltîf ve Konya Vâliliği'ne ta'yîn kılınmış ve orada mürd olmuştur.(H.S.)

Kendi mürsel değil amma koca bir ümmeti var...
Hâmid'in *"Kahbe"*si var, tatlı belâ *"Âfet"*i var,
*"Yavuz"*u, *"Fâtih"*i var, *"Şevket"*i var, *"Haşmet"*i var,
*"Makber"*in lâ-yetenâhiyyeti, ulviyyeti var...
Sanırım kudret-i külliyyeye bir nisbeti var...
Ekrem'in gençliğe ta'lîm-i edeb kudreti var,
Yakacık âleminin kalbe çöken hasreti var...*
Şâ'irin oğlu Nejad'ıyla ne hoş sohbeti var..
Yaşlı hâlinde kadın aşkı, melâl illeti var.**

(11) Fikret'in pâk ve nezîh fıtratı var, san'ati var
Bazı gün Hâlik'a isyan savuran hiddeti var.
Biricik Feylesof'un gafleti var, hiffeti var,
Şâ'ir-i vezn ü hecâ, şâheser-i san'ati var,
Muhteşem *Hâmid*'i var, *Fikret*'i var, *Sîret*'i var.

(12) Âkif'in kürsüsü var, mev'iza-i hikmeti var,
Bir cemâl âşığıdır, cezbesi var, halveti var.
Şeyhülislâm-ı şehîrin şeref ü rif'ati var,
Zâtının âlem-i İslâm'da büyük şöhreti var,
Hapsi var, sürgünü var, çillesi var, gurbeti var.

---

* Seziş ve buluşları orijinal olan edebiyât târihi müellifi İsmail Habib, Üstâd-ı Ekrem'in *"Yakacık"* adlı manzûmesini aşk ve hicrân ilhâmı değil, vataperverâne bir şi'ir olduğunu ilk def'a keşf ederek ve bu keşfine de kıymet vererek o manzûme hakkında eserinde uzun uzadıya mütâlaalar yürütüyor, kendisinin yetişmediği bir devri yaşamış ve biraz mürekkeb yalamış benim gibi kudemâya sormak zahmetine katlanmış olsaydı, eserindeki indî mütâlaalara yer kalmazdı. Büyük nâsir ve şâ'irin Yakacık âleminde geçirdiği bir gecenin karanlığına biraz ışık serpmek isterim. Ağırbaşlı üstâdı *"Öldürdü hasretin, beni öldürdü hasretin..."* diyecek kadar kendinden geçiren ve ihtiyârını gâib edecek bir hâle getiren o şâheserin mülhimesi berây-ı vatan değil, nazenin bir fettândır ki İstanbul'un monden ma'rûf âilelerinden birinin kerîme-i asâletidir. Doksan beşden fazla yaşadı. Ve bundan iki üç yıl önce Kızıltoprak'daki köşkünde vefât ederek mütehassir Üstâd'a kavuştu. Bu hanım ne bahtiyârmış ki edebiyât târihinde dâimâ ismi mechûl kalacak, fakat hâtırası ve ilhâm ettiği şâheser ile'l-ebed yaşayacak.(H.S.)

** Melâl: Melankoli.(H.S.)

(13) Fâtih-i Mısr'a Şehislâm olacak necdeti var,
Neyleyim şapka giyen Sîret'e pek hiddeti var,
Korkarım İbni Kemâl-vârî bugün şiddeti var.

Hazret-i Zâhid'in iftâya salâhiyyeti var,
Ulemâ-yı Arab'a ders verecek vüs'ati var,
Uymayan asr-ı terakkîye biraz hâleti var...
Ali'nin niyyeti var, Fâtıma'nın coşması var,
Eb-i Zîşân'ına giryân olarak koşması var.
Enbiyânın, rusülün kendine has zellesi var,
Beşerin türlü tecellîsi, büyük bellesi var.

Hakkı takdîs ile insanlığı tebcîl ederim;
Geceler vecde gelir Hâlık'a tehlîl ederim...
Hâletim dâr-ı melâmetde şebîh Hallâc'a,
Ki ene'l-Hak diyerek yükselirim mi'râca...
Rehberim bedr-i semâ, tâc-ı zerim mihr-i mesâ...
Cevherimde ne riyâ var, ne temelluk, ne ricâ,
Geçti yetmiş biri yaş, Hakk'a şükür çok yaşadım,
Anılır bir gün olur âlem-i irfanda adım.

(14) Vakit akşam kalbim yorgun, ağırlaştı yüküm,
Şanlı yurdumda bugün hür yaşayan bir Türküm!
Penbe bir gülle dokundun, müteheyyic ruhûm,*
Ben hakîkat yolunun Hakk'a tapan yolcusuyum!..

Kahire, Hüseyin Sîret

---

* Ene'l-hak dediğinden dolayı şer'an i'dâm hükmü giyen meczûb-ı ilâhî meşhûr Hallâc-ı Mansûr darağacına götürüleceği sırada muta'assıb halk kendisini taşlamaya, yüzüne tükürerek tahkîre başlarlar. Bunlara aldırış etmeyen Mansûr o sırada urefâdan bir zâtın halkın taşkınlıklarına iştirâk eder gibi elinde kemâle ermiş penbe bir gül ile yanağına hafifce dokunduğunu görünce -sen de mi beni anlayamadın?!- der gibi yüzüne bakar ve gözünden bir katre yaş dökülür. (H.S.)

– 6 –

26 Muharrem 1364 - 11 Ocak 1945
İbrahim Sabri - Ali Ulvi Kurucu
İskenderiye - Kahire

Ek: İbrahim Sabri Bey'in
Hüseyin Siret Bey'e dair ikinci şiiri.

Pek kıymetli kardeşim, üstâd-ı fâzılım efendim,

Hâtıra-i samimiyyet ve hamâseti yâdımı tezyîn eyleyen kıymetli mektubunuza cevâb vermekde geç kaldığıma pek müte'essifim. Sizin gibi heyecanlı, rûhunun derinliklerine kadar hassâs bir muhâtabı, bana bir lütf-ı istisnâ olarak ihsân eden Cenâb-ı Hakk'a şükürden âciz bulunurken, lütufnâmenize yed-i ihtiyârımda olarak mukâbele etmediğime zâhib olacağınıza ihtimâl veremem. Şâirin:

Hüsn olur kim seyr ederken ihtiyâr elden gider!

dediği gibi, bendenize karşı izhâr ettiğiniz muhabbetin, ihtiyârımı selb ederek size her vakit minnetdârlığımı müş'ir takdimelerde bulunmamı âmir olacak derecede kalbimde hâkim olduğuna i'timâd edebilirsiniz.

Bu sene mektebdeki derslerin çoğalması ve maalesef mevcûd kitablarım arasında aradığım her şeyin bulunmaması, ekseriyâ aranma peşinde vakitlerimin boş boşuna ziyâ'ına sebeb oluyor. Bizim eve de daha dün ilk mektubumu gönderebildim. Bu meşgûliyetler esnâsında, Sîret Bey'e vermeyi tasarladığım cevâbın tastîrine muvaffak olacağımı zan etmiyordum. Üç, dört gün evvel vâki' olan sünûhât, mûmâ-ileyhin, bilhâssa ma'hûd medhiyesindeki, insana Fikretle beraber:

Ey mi'delerin zehr-i takāzâsı önünde
Her zilleti bel' eyleyen efvâh-ı kadîde!

dedirtecek derecede zelîlâne ve hattâ -ma'zûr görülürsem- küstahâne hitâblarının, vicdânımı tahrîş eden eser-i bâkîsinden ürpererek meydâna gelmişdir. Ben, şimdi ateh getiren bu zâtın, bendenize yazdığı bî-ser ü bün cevâbına değil, ma'tûh ve ma'zûr olmadığı bir zamanda özene, özene ma'bûduna yazdığı kasîdesine mukâbelede bulundum. Ve bunu bu sefer pek lâyık olduğu bir isme, isminize ithâf ettim. Melfûf şi'ir, bana cevâbına âit duyduğum nefretleri bilhâssa pederimin hatırları için asgarî derecede hâmildir. Bunu kendilerine ya'ni pedere de yazdım.

Size nâ-mütenâhî yazmak şevkıyle başladığım mektubumu, iltifâtlarının son derecede minnetdârı olduğum kıymetdâr refîkanıza teşekkür ve hürmetlerimi takdîm ile burada kesmeme ve mebhûsun anh manzûmeyi tebyîze başlamama müsâ'adenizi ricâ ile gözlerinizden öperim.

İskenderiye 11 Kânûnisânî 1945
Muhlisleri
İbrahim Sabri

Rüfekâ-yı kirâm hazerâtına selâm ve ihtirâmlarımın iblâğını ricâ ederim. Ali Yakub Efendi üstâdımıza bir iki güne kadar cevab yazacağım, afvını istirhâm ile gözlerinden ve ellerinden öperim.

Refîkamın, refîkanıza selâm ve ihtirâmını ve iltifâtlarına teşekkürlerini yazmaya unutuyormuşum şimdi tekrar ihtârı üzerine ma'a'l-i'tizâr kayd ediyorum.

VATAN YOLUNDA

(Hâtime)

Timsâl-i hamiyyet kardeşim Ali Ulvi Efendi'ye[1]

Gittiğim yol, bu intihâsız yol,
Sanki hâlî cihâtdan.. sağ, sol
Yine tenhâ, zulâma müstağrak;
Yürürüm hatve, hatve yoklayarak...
Bu hazîn râha ba'zı aks eyler,
Vatanımdan boğuk, boğuk sesler;
Ne işitsem elem verir kalbe,
Hangi ümmet bu tarz-ı tahrîbe
Şâhid olmuş?.. Vatan denen yerler
Türkiyye denmek için şuhûd ister.
Ne akîdem, ne hissim, efkârım,
Ona yâd el desem de nâçârım
Memleket, yal ü bâli pejmürde,
Görünür bir sefîle hâlinde
Ne lisanlarda lehce-i mûnis,
Güzelim Türkçe sanki bir müflis
Lügatin şîvesiz beyânıyle
Halkın ağzında eyliyor nâle.
Gayr-i me'nûs, bî-asıl kelimât,
Varsa ağzında bir lisan, iskât
Eder âvâre kavmimin, ve yeni
Diye dilsizlik orda bir medenî

[1] İbrahim Sabri Bey'in 100 mısralık bu cevabı, Hüseyin Sîret Bey'in 5 numaralı mektuptaki 129 mısraı elimizde olan cevabının cevabıdır.

İnkılâbın olur şi'ârı bile!
Belki halkın yok ihtiyâcı dile.
Bu fecâ'atde yükselen şiir,
Yeridir: Bir şakîye bezl edilir,
Bunu hazm eyleyen de şâirdir!
Orda, şâir -ki bir vatan ondan
Daha hassâs- bir asîl insan
Bulamaz derdinin ifâdesine
Katarak cür'a, zehir bâdesine
İhtilâlin şarâb-ı hûnundan,
Açılan zulm meydanında figân
Eyleyen milletin önünde sunar:
Zulme fahriyye söyleyen eş'âr!..
Orda, heyhât! Şi'ri zâhikalar
Gibi yerlerde gezdirip de hüner
Gösteren; kudret-i beyânda sihir
Yaparak zulmü, nâ-şenîde şi'ir
Gibi nazm eyleyen sühan-perdâz
Var ki; bir parça iltifât, niyâz
Etmek olmuş vesîle tılsımla
Mâh u Mirrîh'den birer damla
Nûr çekmiş, ve bir çamur yığını
Arz eden şi'ri, pür ziyâ, aynı
Bir güneş hâlesiyle zulme çelenk
Yaparak, simsiyâh mâteme, renk
Vermiş elvân-ı fecr-i sâdıkdan!...

Anılıp, eski âşinâlıkdan
Kalma bir hiss-i ihtirâmla beni,
Zanneden var; büyük dehâ eseri!
Ne gönüllerde geçmişin yâdı,

Bahs eder bir yabancı evlâdı
Gibi târîhinin zuhûrundan,
Dem vurur Fâtih'in kusûrundan!..
Şâb u şeyhinde bir yabancı nazar
Devr-i mâzîye kinli, kinli bakar...
Yolumun üstü böyle hicrânken,
Daha mâtemli sahnelerle de ben
Ederim katlanıp da istînâs
Orda ba'zen hayâ eder iflâs.
Ba'zı peydâ olur bir akça şebeh
Pîşgâhımda şimdi kavs-i kuzeh
Gibi bir tâk, resm eder re'si,
Sonra, birden döner bunun tersi:
Şimdi bir sis olur, o nûru söner.
Ya, bir iğrenç sahîfedir.. yer , yer
Lekelerden teşekkül eyleyerek
Dökülür hâke bir vakûr, ürkek
Elin ezfâr-ı irtiâ'şından.
Lekeler: Pıhtı, kan.. vurulan,
Asılan kütle, kütle ma'sûmun
Kanı üstünde devr-i meş'ûmun
Kıp kızıl bir alev olan zılli...
Dökülen âb rûlar, en lekeli
Yerde pek mübtezel sürünmekden
İstedim bir sahîfe kurtarmak...
Tuttuğum yerde doğdu beş parmak,
Döndüler avcumun içinde yılan
Gibi, ıslık çalıp hamiyyete, can
Çekişen bir nefesle, kaydılar in,
Yuva... Her neyse: Mâr u bûma zemîn

Olan evvelki çah-ı çirkâbe...
Ben, bu fi'limden eyledim tevbe;
Kararıp her yer oldu bir zindan
Gözümün mâtem-i figânından:

Târîhe bir sahîfe-i ibretdi, pür elem
Gördüm: Açıldı, oldu kağıt bir cevâb o dem...
İsnâd edince zulmete baygın cebînimi
Duydum içimde inleyen ıssız enînimi.
Bir merhamet kadar beni sarsmışdı hürmetim,
Lakin, eğilmedim buna yetmezdi kudretim.
Yapmam, bir inhinâ daha züldür cihâdıma,
Almam ve tevbe olsun o eş'âri yâdıma.
Zulmet, fezâma saçtı kıvılcımlı gölgeler,
Bir yangının alevleri hâlinde ülkeler
Ufk-ı tahayyürümde te'âkub edip, zemin
Altımda bir cahîme yuvarlandı, kavmimin
Gördüm: Düşüp, düşüp kül olan âbidâtını,
Gömdüm onun külüyle bunun hâtırâtını...

İskenderiye: 8 Kânûnisânî 1945
İbrahim Sabri

17 Cemaziyelevvel 1364 - 30 Nisan 1945
İbrahim Sabri - Ali Ulvi Kurucu
İskenderiye - Kahire

TA'ZİYE

Heyecanlı ve hamiyetli şâirimiz Ali Ulvi Efendi kardeşimize

Dün, âşiyânının ebedî bir saâdete
Benzerken ibtisâmı, nasıl şimdi nikbete
Dönmüş?.. Nasıl kıyar da yazar böyle bir elîm
Mevzû'-ı mâtemîyi benim dağdâr elim?
Gayb ettiğin baban, seni kābil mi tesliye?
Öksüzlüğün için sana kâfî mi ta'ziye?..
Şâir! Tehassüsün neden âciz ki söyleyem?
Ufk-ı tefekküründe ne yokdur ki mürtesem,
Fânî ibârelerle senin inkisârına
Teşrîk için bükâmı, düşüp bir cidârına
Mâtemli kalbinin, coşan eşkimle damlalar
Hâlinde sözlerim, yazayım şi'ir-i girye bâr?..
Girmez senin içindeki mihrâba nevha-zen
Hisler; o yer, samût ibâdetle kalbden
Allâh'a ittisâl eden efkâra cilve-gâh
Olmuş harîmdir, bütün evcâ'a bir penâh
Mekşûf olur derûn-ı fesîhinde dâimâ,
Sen orda sabr edib, düşün ey şâir, ağlama!
Ağlatma esdıkānı da, Peygamber aşkına,
Peygamber uğruna, babanın iltihâkına
Gurbetde can veren şühedâ-yı şehâmete!..
Bir hurma sâyesindeki medfen, bu ümmete

Remz-i fedâ-yı cân oluyor işte bî-kefen!
Çok, muhteşem mekâbirin altında yükselen
Hâk-i e'âzımın, bu fedâkârlık kadar
Yokdur medâr-ı fahr-ı hakîkîsi sorsalar!...
Yurdunda fikr ü aşka musallat olan ele
Red eylemiş mezâlimi, terk-i diyâr ile
Ma'şûkunun yanında da ölmüş, Medîne'de
Âğûş-i Mustafâ'ya açılmış o sînede
Türk'ün mukaddes arzûsu, îmânı çarpacak,
Bayrak açıp hilâl ile üstünde her şafak.

İskenderiye, 30 Nisan 1945
İbrahim Sabri

– 8 –

23 Ramazan 1364 - 31 Ağustos 1945
Ali Ulvi Kurucu - Hafız Ali Rıza
Kahire - Konya

بسم الله الرحمن الرحيم
إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ[1]

Cennet-i a'lâyı sabır ve tahammüller ile, maddî, ma'nevî âlâm ve ekdâra hedef olmakla kazanan matem ve felaketzede ağabeyciğim!

4.8.945 tarihli, kalb-i hazînimde pek derin yaralar açan, elîm ve hüzn-âlûd haberi ihtivâ eden mektubunuzu dün aldım. Mezkûr fâci'anın mevcûdiyetimde ne kadar elîm te'sîrler icrâ ettiğini ta'rîf ve tavsîf etmek kābil değildir. Şâir-i elem-zâdımız Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi'nin mahdûmları İbrahim Sabri Bey'in söylediği gibi:

Ba'zen elem olur ki kalem işti'âl eder,
Hisler, beyâz nâra döner, inhilâl eder!...

Evet, şimdi size karşı izhâr-ı hüzn etmek, mâtem ve ıztırâbınıza iştirâk etmek isterken âdetâ kalem elimde yanıyor. Çünkü hisler birer şerâre, birer kıvılcım gibi beynimde kaynıyor, köpürüyor!... Zâten pederimin vefâtından beri geçirdiğim saatler, günler, aylar hep kalbimin rûhumun kanamasına şâhiddir. Artık bu hüzn-efzâ manzara ile de karşılaşınca hıçkırık ve gözyaşlarımla şu beyti terennüm ediyorum:

[1] "Biz Allah'ın kullarıyız ve biz O'na döneceğiz..." Bakara, 2/156.

Ne yerden kârvân-ı gam göçer olsa konar bende,
Elem râhında şimdi bir mu'ayyen menzil oldum ben!

Kıymetdâr ağabeyciğim! Başınız sağ olsun. Cenâb-ı Hak sizlere uzun ömürler ihsân buyursun. Hakîkaten merhûmun vefâtı, daha bir gonca-i nev-hande iken, sararıp solup toprağa düşmesi pek acıklı oldu. Evet buyurduğunuz gibi bu sebebden başınıza saçılan meşâgil ve üzüntülerin derece-i vehâmetini kemâl-i te'essüfle takdîr ediyorum. Ve bütün samîmiyet ve mevcûdiyetimle ahzân ve evcâ'ınıza iştirâk eder, size Cenâb-ı Hayy-ı dâimden sabr-ı cemîl ve selâmetler, ve merhûma de gufrân ve rıdvân temennî ve niyâz eyliyorum. Ne yapalım, ne diyelim? Emr u ferman büyük yerden. Ma'lûm-ı âlînizdir ki hepimizin başına gelecek. Bizim şimdi bu pek kısa addolunan ömürlerimizi Nuh aleyhisselâmın ömrüne, hattâ şümûs ve kevâkibin, semâvât ve arzın ömürlerine kıyâs edersek yine netîcede hepsini müsâvî buluruz. Zirâ madem ki hepsi bir hâdisiyyet ve fâniyyet mihveri etrâfında dönüyorlar. Binâenaleyh cümleten [1](كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ) âyet-i celîlesinin ziyâ-yı ebediyyet ve ezeliyyet saçan meâl ve hakîkati karşısında eriyeceklerdir!... Evet ölüm olmasa hayât âhiret, na'îm ve safâ ve bilhâssa [2](فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ) tebşîr-i sübhânîsi tecellî ve tahakkuk etmeyecek. Artık Cenâb-ı Hak bizi bütün sevdiklerimizle Cennet'de sallallâhu aleyhi ve sellem efendimizin Livâü'l-Hamd sancağı altında birleştirsin âmîn. Be-câh-ı şefî'unâ ve tabîb-i kulûbinâ seyyidü'l-enbiyâ ve'l-mürselîn!...

Mektubunuzdaki mezkûr kara haberi müte'âkib, nûrânî ve ilâhî haberi de bilseniz ne kadar büyük bir sevinçle okudum. Kurban Bayramı'na kadar işlerinizi tesviye edebilirseniz ba'de'l-îd: Âzim-i râh-ı Mahbûb-ı Hudâ olacakmışsınız. Oh!... Ne sürûrbahş bir haber!

---

[1] "O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır." Kasas, 28/88.

[2] "Onlar için ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez." Secde, 32/17.

Sizi te'mîn ederim ağabeyciğim ki, işlerinizi bayramdan evvel tesviye ederek bizim garîbler, erenler kāfilesine ulaşmanızı an-samîmi'l-kalb diliyorum. İnşaallâhü te'âlâ böyle olacakdır. Ve birlikde vapura bineceğiz, ihrâm giyeceğiz, umre, sa'y, tavâf edeceğiz ve bilhâssa bâ'is-i gufrân olan Cebel-i Arafat'da (لبيك اللهم لبيك) "Lebbeyk Allâhümme lebbeyk" demek şerefine nâil olarak ba'de'l-hac Hâce-i Kâinât aleyhi ekmeli't-tahiyyât efendimiz hazretlerinin Medîne-i Münevvere-i mutahharalarına gideceğiz. Bi-iznillâhi'l-aliyyi'l-kadîr.

Dayımın mektubunu mazrûf bir şekilde teslîm ettiğinize çok memnûn oldum. Teşekkür ederim. Aziz kardeşim! Bundan evvelki mektubumda yazarak başınızı ağrıttığım mes'eleyi sizin böyle mahzûn ve mükedder bir zamânınızda tesâdüf edeceğini kat'iyyen zan ve tahmîn etmemiştim. Binâenaleyh cidden müte'essif ve mahcûbum. Kusûrlarımı afv buyurun. Evet küçüklerin, bilhâssa da küçük kardeşlerin kabâhatlerine müsâmahakârlık büyüklerin vazîfesidir. Şimdi o mes'eleye tekrar temâs etmeyi hiç arzu etmiyorum. Fakat madem ki siz mektubunuzda hakk-ı âcizânemde ibzâl ve izhâr buyurduğunuz fedakârlığı kayd ediyorsunuz. Binâenaleyh teşekkürâtımı takdîm etmek üzerime borç oldu. Amcamla görüşmüşsünüz ve lâzım gelen tedâbîre karâr vermişsiniz. Emîn olunuz cidden memnûn ve minnetdârım. Cenâb-ı Hak râzı olsun. Bu mes'elede sizi ta'cîz ve rahatsız ettiğimin yegâne sebebi: Diyâr-ı gurbette tahsîl-i ilimde bulunan bir tâlib-i ilmin böyle beşer târîhinde misli görülmemiş bir zamanda Mekke'ye ve oradan da Medîne-i Münevvere'ye gitmesi ne derece müşkil ve maddî hâzırlıklara bağlı olduğunu Konya'da sizden başkası takdîr ve tahmîn edemeyeceğini tamâmen bildiğim içindir. Aman gizlice söylüyorum aramızda kalsın: Amcam belki kesret-i meşâğilden dolayı ihmâl edebilir. Fakat siz ne zahmetse birlikde arayalım soralım diyerek teşvîk ve teşcî' edersiniz. Çünkü bu sene inşâallâhü te'âlâ sefere tamâmen karâr verdim. Ve öyle bir zuhûrât olmazsa vaz'iyyetim maddeten çok müşkil devrelere girecekdir.

Muhterem Ağabeyciğim! Eğer şimdiye kadar bir şey bulunmuşsa ve gönderecek bir vâsıta da bulunmuyorsa birkaç ay evveli buradan geçen Musa Kazım Beyler filân havâle yaptırıyorlarmış. Topbaş Hacı Nuri Beyler vâsıtasıyla filân buraya havâle ettirmek çarelerine filân başvurulsa da pek muvâfık ve serî' olacakdır inşâallâh.

Artık vâki' olan kusûrlarımın afvini âlî ve müsâmahakâr vicdânınızdan ricâ ve istirhâm ederek hakk-ı âcizânemde göstermiş olduğunuz nihâyetsiz lutf u insaniyetinize şimdiden teşekkürler ederek ellerinizden kemâl-i hürmetle öperim kardeşim.

Vâlide-i muhteremenizin hüzünlerine iştirâk ederek kendilerine sabr-ı cemîl temennî ederim.

Fî 31 Ağustos sene 945
Pek yakın bir zamanda sizi arzu ettiği
ufuklarda görmek temennî eden kardeşiniz:
Ali Ulvi

18 Muharrem 1366 - 12 Aralık 1946
Mustafa Sabri Efendi - Ali Ulvi Kurucu
Kahire - Medine

Nûr-ı dîdem sevgili Ali Ulvi Efendi

Aylardan beri iki mühim borcun edâsında geç kalmakdan mütevellid bir azâb-ı vicdânî kalbimi tırmalamakda idi. Bunlar altı ay evvel Ankara'dan gelen bir mektub ile üç ay evvel Medîne-i Münevvere'den gelen ve mevrûdlarının biri birine zulmetle nûr derecesinde mübâyin olmasına rağmen kıymet ve ehemmiyetçe evvelkini tanzîr eden senin mektubuna cevab yazmak borçları olduğunu söylerken, borcunu ödemeye başlayan adamlar gibi hazz-ı nefsî duyuyorum. Ankara mektubunun cevabını birkaç gün evvel gayrete gelerek yazıp gönderdikden sonra nöbet senin mektubuna geldi. Cevab yazılmakda bu derece betâetle hareket edilmesine sebeb, mektubların kendilerine o kadar ehemmiyet verilmemesi mi idi? Bilakis mektubların ikisi de gerek münderecât i'tibâriyle ve gerek mürsillerinin kalbimdeki mevki'lerine nazaran çok ehemmiyeti hâiz idiler. Hele senin mektubuna derhal cevab verilmemesinde aslının, Medîne-i Münevvere'ye intikâlden bir sene sonra yazıldığına velev kısmen cezâ ma'nâsı aramak hiç doğru olmaz.

Filvâki' belde-i mübârekeye azimetinden sonra bilâ-muhâbere geçen müddet uzadıkça bu hâli senin vefasızlığına haml edenler ve bizleri unuttuğuna zâhib olanlar bulundu ise de ben kendim böyle bir ihtimâli hatırıma getirmedim.* Çünkü bi-hamdillâhi te'âlâ hâlden bilmez bir adam olmadığım ve vefakârlığa çok kıymet verdiğim ve kendim ri'âyet ettiğim gibi, vefakârlık nasıl olur nasıl ihmâl edilir? Bunları da iyi bildiğimden uzun

* Fazla olarak Peygamber Efendimiz'in Medîne'sine giden bir muhibbim beni unutsa ne lâzım gelir ve benim takdîr ve tahsinden başka ne söylemeye hakkım olur?

müddet süren sükûtunu sû-i tefsîre kıyâm etmedim. Belki çok sevdiğin birisine yazacağın mektubu kolay sanarak yazmadığına verdim. Nasıl ki ben kendim de işte sana ve Ankara mektubuna yazacağım cevâbı gözümde büyüterek aylarca uhdesinden gelemedim ve borçlu kaldım! Farz edin ki üşendim, fakat her halde güç geldiğinden üşendim. Hâlbuki başdan savma mektubu veya böyle bir mektubun cevâbını kim olsa bir günde yazar atar. Lakin İbrahim'in vaktiyle Hukuk Mektebi'nde arkadaşı olan Rağıb'dan bana hitâben vârid olan mektub ile senin mektubun o maküle mektublardan değildi, candan ve yürekden yazılmışlardı. Öyle yazılır ise evvelâ kâtibi ve sonra da muhâtabı üzerinde derin heyecanlar ve sarsıntılar icrâ eder. Hani az veren candan verir derler, ve bu söz her az veren hakkında câri ve sâdık olmadığı için candan veren az verir tarzına tahvîli daha doğru olur ki bu da candan ve yürekden vermenin kolay bir şey olmadığını ve hele bu tarzda candan ve yürekden koparılarak verilen şeyleri hem de sizin mektublardaki gibi çok çok vermenin büsbütün zor olacağını ifâde eder.

Hâlden bilerek kalb dilinden anlayarak yapılan şöyle bir tahlil neticesinde Küçük Ali oğlumuzun Mısır'dan Medîne-i Münevvere'ye gittikden ve orada merhum pederinin vefatıyla başsız kalan efrâd-ı âile umurunu da muktedir olduğu kadar tanzim ve tesviye ettikden sonra veyahut hattâ bu iştiğâlât arasında ihtilâs-ı vakt ederek bize mektub gönderemediğinin ve bu husûsda çok ağır davrandığının hikmeti anlaşılır ve kendisinin bu vâdîde uzun uzadıya afv ü safh dilemesine de hâcet kalmaz. Buna kıyâs benim kendimin de mevzu'-i bahs ettiğim iki mektuba cevab borcumu hayli te'ehhürle edâ ettiğimi onlar da elbette ma'zûr görürler.

Onlar mektublarında beni çok sevdiklerini anlatmak için emek çekmeğe ve nefesi tüketmeğe lüzum görerek kendilerini yormakdan çekinmemişler ve muhabbetden hürmete geçerek bunda da muhabbetlerinin derecesine göre ifrât ve mübalağaya düşmüşler ki mektubların ikisinde de bu noktayı şâyân-ı intikâd

buldum. Muhabbet ölçüye gelmeyeceği cihetle bunda ifrâtı tecvîz ve belki takdîr ederim. Lakin hürmet mes'elesinde ölçü ile hareketden ayrılmamalıdır. Mektub sâhiblerinin hakkımdaki fazla sevgilerine mukâbil benim kendilerine aynı derecede muhabbetimi kazanmak için muhabbetden hürmete atlamalarına ve onda da haddimi tecâvüz etmelerine lüzûm yokdu.* Beni sevmeleri, benim de kendilerini sevmemi îcâb etmek için kâfi idi. Ankara'ya yazdığım cevâbî mektubumda: "Muhabbet kadar karşılığını almağa hakkı olan hiçbir şey yokdur" dediğim gibi, çok eski bir târîhde yazdığım "İhtiyarlık" manzumesi de şu beyitlerle nihâyet bulurdu:

Almaz hayâtdan yine gencin nasîbini
Bir ihtiyâr farz ediniz dehre şâhdır
Dünyâdadır hayâta da bîgânedir fakat
Ölmek kolay değil yaşamak hem günâhdır
Mâil beliyle hâke tekarrub eder gibi
Merkûz nazrasında o bir hâbgâhdır
Çekmiş başında saçları teslîm bayrağı
Hükm-i sipihr çünkü yaman bir sipâhdır
Rü'yâsının semâsını teşkîl eder şebâb
Yıldız o gökde varsa seven bir nigâhdır
Şâyeste addedilse de bir pîr hürmete
Hürmet de olmaz âh mu'âdil muhabbete

* Medîne-i Münevvere'ye gelecek olsam orada, muhterem Saatçi Osman Efendi ile ikinizin teşkîl ettiği zümre-i muhibbân tarafından Cidde'de karşılanarak Medîne-i Münevvere'ye kolları ve başları üzerinde götürülmek tasavvurunda bulunulmuş ise de böyle şeyler Fahr-i Risâlet Efendimiz'in bu hakîr ve günahkâr ümmetine yakışmaz. Ben o mübârek beldeye yerlerde sürünerek gitmek isterim Buna gücüm yetmezse;

هذه قبّةُ مولايَ وأقصى أملي
أوقِفوا المَحْمَلَ كي أَلثمَ خُفّي جَمَلي

[Bu efendimin kubbesi, uzaklardaki arzum. Durdurun kervanı, (oraya geldik) devemin ayaklarının altını öpeyim.] diyen şâ'iri taklîd ederim.

Büyük kitabın vaz'iyyetini soruyor ve burada bulunmadığın için tebyiz ve tab'ına yardım edememekden mütevellid te'essürâtını kayd ediyorsun. Hakîkaten kendi kendine *"Büyük Kitab"* nâmını alan ve hâlâ tab'ına başlanamamış olan bu kitabın tâli'inde senin ve Hâfız Mustafa Efendi oğlumuzun gaybûbetiniz mühim bir noksân addolunmağa şâyândır. Burada olsa idin *"El-Kavlü'l-Fasl"*ı yazdığın gibi bunu da yazar ve yazarken kitabımın -iki ma'nâ ile- birinci kârii olurdun. Bu vesîle ile söyleyebilirim ki benim kitablarımı okuyanlar arasında senin kadar iştihâ ile okuyan ve maksadımı kavrayan ya az bulunur ya hiç bulunmaz; kadere îmân mes'elesi demek olan ef'âl-i ibâd bahsindeki bi'l-umûm ulemâ-i mu'âsırînin havsalası almayan mezhebimi senin kadar benimseyen ve aklına sindirmiş olan adam bulunacağını zan etmiyorum dersem, mübâlağa olmaz. Ecelden emân bulursam büyük kitabın arzu ettiğim gibi tab'ına muvaffak oldukdan sonra benim için Mısır'da kalmayıp Medîne-i Münevvere'ye hicret zamânı gelmiş olur.

Dînî Müceddidler'i burada iken istinsâh etmediğine müteessif ve nâdim olmakla çok büyük himmet ve takdîr gösteriyorsun. Bu kitabın bendeki tek nüshasını akla gelmeyecek bir yere kaptırdım dersem bana kızacaksın. İbrahim de kendi nüshasını benimkine i'timâden daha evvel çok kıymetli bir dostuna ihdâ etmiş, geri almayı biçimsiz görüyor. Elinizde bulunan öteki uzun adlı kitabı sıkı tutunuz. Memleketimizden çıkarken bu kitabdan bir sandık derûnunda yedi sekiz yüz nüshayı Mütenebbî'nin:

يخيل لى ابن البلاد مسامع وانى فيها ما تقول العواذل

Kavli mısdâkınca beldeden beldeye dolaşırken Beyrut'dan Romanya seferine nöbet gelince merhûm müftünün biraderi Ömer Necâ Efendi'ye bırakmıştık. Bilâhare Ömer Efendi de ölünce bir sandık kitab evlâdlarına kaldı. Biz Yunanistan'dan Mısır'a döndükden sonra bir aralık kitablarınızı aldırın diye bize bir mektub geldiyse de o zamân, Mısır'da istikrârımız kat'iyyet

kesb etmediği yahut bunların nakli masârıfına kâfî paramız olmadığından biraz daha orada kalmasını ricâ etmiştik. O târîhden birkaç sene sonra Osmânlı Prensi Hayreddin Bey vâsıtasıyla kitablardan bir kısmını celb etmek istedik, prense verdikleri cevâb: Şeyh Efendi'nin (yani benim) emri ile biz o kitabları yaktık demekden ibâret olmuş! Şu iki Türkçe kitabın nerelerde bulunacağını sorduğuna nazaran birisini İstanbul'da bulunduğumuz esnâda kısmen intişâr ettikden sonra bakiyye-i mevcûdesinin Beyrut'da başına gelen hâdise-i garîbeyi burada iken işitmediğin anlaşılıyor. İkincisi ya'nî *Dînî Müceddidler* ise biz İstanbul'dan çıkarken henüz tab'ı hitâm bulduğundan yanımıza aldığımız 50 nüsha gezdiğimiz memleketlerde eşe dosta hediye tarîkiyle tevzî' edilip bitmiş ve İstanbul Evkâf matbaasında kalan 950 nüshaya da hükûmet-i Kemâliyye vaz'-ı yed etmiştir.

75. numaraya kadar tab' ve neşr edilmiş olan *"Yarın"* gazetesi nüshalarından bir veya iki numara eksik olarak nezdimizde bulunan koleksiyon hâricinde bazı numaralara âit fazla nüshalar bulunduğu ve bunlardan kısmen sizlere verildiği hâlde ikinci def'a biraz daha tedârik edip size göndermek şimdi biraz güç olur. Sâdık Bey'in isti'âre ettiklerini tahrîren kendisinden istemek daha kolaydır. Mûmâ-ileyh kerîmesini yeniden tezvîc ettiği ikinci ve zengin damadının yardımıyla hayliden hayli müreffeh bir hâlde olduğundan sizin gazetelerinizi kolaylıkla gönderebilir.

Saatçi Osman Efendi'nin ve Hafız Mustafa Efendi'nin ve senin gözlerinizden öperek hatm-i kelâm ediyorum.

Diğer muhibbâna selâm!...

Fî 18 Muharrem sene 1366
Ma'nevî pederin
Mustafa Sabri

– 10 –

19 Cemâziyelevvel 1366 - 10 Nisan 1947
Ali Ulvi Kurucu - Rıza Tevfik Bölükbaşı
Kahire - İstanbul

Pek yüksek bir huzûra[1]

Hâtemü'ş-şu'arâ, edîb-i hakîm atûfetlü beyefendi hazretleri

Hâlisâne selâm ve ihtirâmlarımı takdîm ederek mübârek ellerinizi kemâl-i edeble öperim. Kendi el yazınızla, yüksek ve kıymetdâr imzânızla daha başka bir kıymet ve ehemmiyet kesb etmiş olan fotoğrafınızı pek büyük bir sevinçle aldım. Şâ'irin: *"Hüsn olur kim seyr ederken ihtiyâr elden gider"* dediği gibi tevecc üh ve iltifâtınıza ne şekilde mukâbele edeceğimi bilemiyorum. Ne kadar teşekkür etsem hakkıyla mukâbele etmiş olacağıma kâni' olamadığımdan ancak mükâfâtını Cenâb-ı Vâhibü'l-atâyâ te'âlâ ve tekaddes hazretlerine havâle ediyor, hakk-ı âlîlerinde kedersiz ömürler temennî ve niyâz eyliyorum. Şükrân ve minnetdârlığımı du'âdan başka bir şeyle ifâde edemiyorum. Evet, Kasîde-i Kadriyye'de buyurduğunuz vechle: *"Du'âdır kalb-i minnetdârın en hâlis temennîsi."*

Kezâlik bu varak-pâremi huzûr-ı âlîlerine takdîm ederken -üslûb ve ifâdede- aczimden dolayı ne kadar sıkıldığımı, fakat muhâtabımın ne yüksek bir simâ olduğunu düşünürken hiss ettiğim nâ-mütenâhî sevinç ve duyguları böyle yirmi sekiz harfden müteşekkil elfâz ile arz ve beyân etmek kâbil değildir. Bu şekilde candan yazılan mektublar -naçizliklerine rağmen- kâtibinin üzerinde çok derin heyecan ve sarsıntılar icrâ ediyor. Gönül isti-

[1] Merhum Ali Ulvi Bey'in Filozof Rıza Tevfik Bölükbaşı'ya yazdığı bu mektup, Filozof'un vârisleri tarafından tedkik ve neşri arzusuyla, Prof. Dr. Abdullah Uçman Bey'e verilmiş olan evrâk-ı metrûkesi arasında bulunmuş ve dostumuz Uçman tarafından bendenize verilmiş idi. Bahsi geçen evrak şimdi İSAM kütüphanesindedir.

yor ki aynı te'sîri muhâtabları üzerinde de icrâ etsin, fakat heyhât!.. Bu te'sîr -min tarafillâh- dahilerin, Rıza Tevfik Beyefendi gibi müstesnâ zekâların bülend üstâdların i'câzkâr kalemlerine tevdî' edilmiştir.

Üstâd-ı ekremim! Tuhaf değil mi? Bendeniz bu mektubu yazarken, size karşı hiç yabancılık ve garîblik hissetmiyorum. Âdetâ ezelî bir üstâdıma, âşinâ ve enîs-i rûhuma arz-ı ihtirâm ve iştiyâk eyler gibi ifâde-i merâm ve izâle-i tehassür ediyorum. Çünkü sizi eserleriniz vâsıtasıyla tanıyorum. Belki bu âşinâlığım, sizi yakından tanıyanlardan daha ma'sûm ve derûnîdir. Evet, onların mu'ârefe ve münâsebeti fânî olan gözleriyle, benim ise bâkī olan rûhum ve ma'neviyâtım iledir...

Gazete, mecmûa ve bedâyi'-i edebiyyenin manzûm ve mensûr kısımlarında intişâr eden şi'irleriniz, defterimde değil, hâfıza ve hâtıramda mahfûzdur. Bilhâssa: *Hamza Bey Sâhili, Balaban Dağları, Serâb-ı Ömrüm, Sultân Hamîd'in Rûhundan İstimdâd, İsfenks, Secde, Fikret'in Kabrini Ziyâret, Kasîde-i Kadriyye* ilh.. gibi kasâid-i fevka'l-hayâliniz hakîkaten semâvât-ı şi'irden melekler vâsıtasıyla müfekkire ve muhayyilenize, vicdân ve kalbinize inmişdir. Yahut siz bunları yazarken Hazret-i Cebrail'in kanadında avâlim-i lâhûta, hudûd-ı sermediyyete urûc ve tayerân etmiş ve oralarda yazmışsınız. Çünkü bu süflî topraklar, rûh ve ma'neviyâtı çiğnemiş olan madde ve nâsût âlemi böyle yüksek fikir ve hisleri ilhâm edemez.

Bendeniz derin fikirlere, yüksek hayallere, nazik ve kristal hislere ma'kes ve tercümân olan şi'irleri seviyorum. Bilhâssa şi'rin en son merhalesi olan -havâssa mahsûs- felsefî ve hikemî şi'irler. İnsan bu gibi şâh eserlerin mutâla'a ve te'emmülü ile en büyük matleb-i felsefîyi halletmiş en çetin merhale-i fikriyyeyi kat' etmiş oluyor. Âdetâ o demde dîde-i idrâkine bir pencere açılıyor ve o pencereden esrâr-ı kevni zerrelerden mecerrelere kadar nizâm ve şuûn-ı tabîati idâre eden muhayyerü'l-ukûl kudreti müşâhede ve mülâhaza ederek fikren ve rûhen Cenâb-ı Vâcibü'l-Vücûd'a ittisâl ediyor. Ve sağır maddenin, mevhûm zamânın, mahdûd ve fânî mekânın pençe-i kahr u esâretinden kurtularak bi'l-umûm elem ve ıztırâblarını unutuyor. Ve işte o demde

hakîkî bir hürriyet, hakîkî bir sa'âdete kavuştuğunu, ihtiyâcât-ı rûhiyye ve fikriyyesini tatmîn eder bir neş'eyi hissediyor.

Hakîkî şiirler insanı Hâlık'ına, Ma'bûd-i bi'l-hakkına ulaştırır dedim. Evet zât-ı âlîleri ve diğer hakîm ve hakîkî şâirler eserlerinizde -insanın fıtratında mevcûd olan taharrî-i hakîkat hırs ve hevesiyle- tabîati, esrâr-ı kevni tedkîk, bir illet-i ûlânın idrâki zarûrî olduğunu düşünerek; meselâ: İsfenks şi'irinde:

Her dem benî beşer o muammâ-yı hilkatin
Kalmakda müşkilâtı içinde zebûn ü lâl.
Her şey zalâm içinde şitâbân olur gider
Bilmem ki hangi sûye eder âlem intikāl?
Bir nokta-i tevakkufu yok mu tekâmülün?
Bir âlem-i diğerde midir zirve-i kemâl?
...Hiç nefs-i emri anlamanın var mı çâresi?
Kesb-i yakîne âdem için yok mu ihtimâl?

diye ararken sorarken, dönüyor esîr-i müselleme-i fenniyesiyle şuûn-ı tabîatin müntehâsını halletmek isteyenlere kat'î sûretde cevâb vererek fikrinizde diyorsunuz ki: Eğer esîr, fezâ-yı mücerred gibi muttasıl vâhid ise onun bir kısmı nasıl harekete gelebilir? O, akıp giden deniz nasıl dalgalanabilir? Yok eczâ-yı ferdiyyeye münkasem ise her cüz'ün diğerinden temâyüzü bir infisâle vâbestedir; o hâlde bir cüz'ün hareketini diğer cüz'e geçiren vâsıta nedir?! Sonra, kendisine idrâk, irâde isnâd edilmeyen bir şey yokdur, bedâyi'i nâ-mütenâhî fezâda sürüklenip giden, hepsinin değil, tek bir tanesinin eb'âd ve mesâhasını tahdîde elimizdeki rakam ve hesablar kâfî gelmeyen milyarlarca... âlemleri, felekleri, âileleri nasıl idâre ve tanzîm edebilir? Meselâ: O mecrâlara nisbetle fezâdan bir zerre sayılan küre-i arzın ufacık bir cüz'ünde muvakkat bir zaman için bir harb kazanan ve nihâyet diğer neferler gibi ölen, yine Kahhâr kudretin emr u idâresine mahkûm olan bir kumandanın bir gālibiyeti takdîrlere, alkışlara, hattâ ulûhiyyete kadar yükselmesine sebeb olur da o kumandanı, onun tâbi' ve metbû'unu, feth edilen ülkeler ve diyarı var eden ve yine istediği zaman onların gurûr ve azametlerine rağmen yok eden

mâ-fevka'l-beşer bir kudreti, zerrelerden, kürelere kadar bedâyi' ve sanâyi'i inkâr ve ihmâl eden bedbahtlara dönerek diyorsunuz ki:

Vallâhi, esîr, illet-i gāiyye-i vücûd
Farziyye cümlesi, hepsi de beyhûde kīl ü kāl!

diyerek en nihâyetinde bu, bi'l-umûm fikrî azâb ve ıztırâbları kahr u mahv edecek bir hakîkate, bir kādir ve kâmil-i mutlaka ittisâl ederek *"Meâl-i Tabî'at"* şi'irinde onun aşk ve sevdasını terennüm ediyor, *"Kasîde-i Kadriyye"*de pür vecd ü istiğrâk: Gönlünüzden kâinâta aks eden akşam ezânıyla mest oluyor, Arş-ı A'lâ sâkinânından ilahîler işitiyor, semâvât-ı hayâlden kehkeşanlar indiriyor ve *"Secde"* şiirinde de:

İniltiler duyar oldum –o lâhza–şeylerden,
Çalındı gûşüme eşyâda gizlenen o meâl!..
O beht içinde unuttum da kendimi –derhâl–
Kemâl-i vecd ile oldum tabî'ate rûmâl
O hâl-i vecd ile zulmetlere sücûdumda
Bütün avâlimi bir ra'şe kıldı nûr-efken!
Düşüp sücûda cebînim zemîni dinlerken
Hemen o ra'şeyi hisseyledim vücûdumda...

Bu mısra'larla coşarak cismen zemîne ve fakat fikren ve rûhen atabe-i ulûhiyyete kapanarak hâlisâne ve ma'sûmâne, ubûdiyet ve zât-ı ulûhiyyete ait ve mahsûs olan ta'zîm ve tesbîhinizi, tenzîh ve takdîsinizi secde ile îfâ ediyor ve en derin mes'eleyi halletmiş oluyorsunuz.

Merhûm Fikret de *"İnanmak İhtiyâcı"* ünvanlı kasîdesinde: İnsan inanmazdan evvel ve inandıkdan sonra ne gibi tahavvül ve ınkılâblar geçirdiğini belîğ, nâzik ve i'câzkâr ifâde ve üslûbuyla halleder. Ve şu şekilde de bir kıt'asını hatırlıyorum:

Fürûğ-ı hüsnüne ey şems bir muzlim tecellîgâh
Huzûr-ı izzetinde ser-be-hâk-i hayretim her gâh
Değildir kulluğundan başka bir şeyden gönül âgâh
Senin lütfundur ümmîdim, senin meczûbunum Allâh!

Rahmetullâhi aleyh...

Muhterem ve mükerrem üstâdım! Bir târîh bendenizde bir şüphe hâsıl olmuşdu ki: Acaba şi'ir, yalnız tefekkürden mi ibâretdir, yoksa ilhâm denilen insanın kendisine mahkûm ve mutî' olduğu mevhibenin de bu husûsda dahli var mı?! Derken bir gün Mısır'da, Nil kenarında, Ehramlara nâzır bir bahçede radyodan sabâ makâmında bir ney işittim. Ve dedim ki: Şu ma'sûm ney'e ait duygularımı kayd edeyim ve bu şüphem de belki hallolur.

Şi'irin planını zihnimde tasavvur ederken, gayr-i ihtiyârî, düşünmeden ekseriyâ mütâla'a esnâsında bir çok manzara ve hisler hayâlimde tecessüm ediyor. Ve bir kuvvet beni dâimâ semâlara, temiz, nâ-mütenâhî, herşey...den, bütün mâddî güzelliklerden daha güzel, daha üstünü bir kıt'aya çekip götürüyordu. Fakat hissettiğim şeylerin -emîn olunuz ki- milyonda birini ifâde edemedim. Yalnız şu kadar diyebilirim ki: Ey ney! Senin bu mübârek sesini semâlar da dinlemelidir, çünkü o, bugünkü beşer muhîtine yazıkdır... Evet, rûh yine merkezi olan âlem-i ervâha mütehassir ve teşnedir. Fikret de *"Ömr-i Muhayyel"* şi'irinde: *"Bir safvet-i ma'sûmenin âğûş-ı terinde..."* ilh... diyerek yükselmiştir.

Ve şi'iri yazdıkdan sonra hiç beğenmedim. Çünkü daha güzel yazmak hevesim var. Hayâl ve fikrimi tatmîn edemedi. Şimdi zât-ı atûfîlerine gönderiyorum. Gerçi bu gibi manzûm saçmaları sizin gibi bir dâhînin huzûruna takdîmden te'eddüb ederim. Fakat farz edin ki: Vaktiyle inşâ ve imlâlarını tashîh ettiğiniz en kâbiliyetsiz, mahrûm ve yetîm-i zekâ bir şâkirdinizin meşkini tashîh ediyorsunuz. Acaba aruz kâ'idesini muvâfık ve mutâbık mı? Sizin ve Fikret'in uslûblarınızda hiç sezilmeyen bî-lüzûm imâleler var mı? Şi'ire karşı bir kâbiliyet görünüyor mu? Lütfen tashîh ve îzâh buyurursanız müteşekkir ve minnetdârınız olurum. Tekrâr ediyorum ki: Bu benim ilk tecrübe-i kalemiyyemdir. Binâenaleyh kusûrlarımın afvini istirhâm eylerim.[1]

---

[1] Merhum Üstad Ali Ulvi Bey, sohbetleri esnasında, ilk şiirlerinin 1951 yılı başlarında Medine'de kaleme aldığı ve *"İslâmın Nuru"* dergisinin 1951 yılı Nisan sayısında yayınlanan *"Türk Gençliğine"* adlı şiiri olduğunu söylerdi. "Hatıralar"ında da öyle kaydolunmuştu. Bu mektuptaki ifadesine göre ilk

Belki bugün benim böyle aruz vezni ile şi'ir karaladığımı duyanlar olsa ne kadar istihfâf ve istihzâ ederler. Ve bunu kim okuyacak derler. Evet, koca koca dâhîlerimizin o mu'azzam şaheserleri: Dipçik kuvvetleri ile, -ma'âzallâh- âdetâ bir petrol tabakasıyla ta'kîm edilircesine, yazısının, üslûbunun, tarz-ı tahrîrinin, hatta akîde, his ve fikrinin tamamen değişmesiyle, mahv u inkırâza mahkûm mecbûr edildikden sonra benim gibi bir nâçîzin eseri de aynı meş'ûm ve menhûs âkıbete mahkûm olduğunu pek a'lâ biliyorum. Fakat ben şayet yazarsam kendim yazıp kendim ağlamak için yazarım. Ve Rıza Tevfik Bey gibi bir üstâdın manzûr-ı âlîleri olmasını, onlar gibi: Şi'ire bir piyes, eğlence ve şâire de bir aktör, âdetâ bir karnaval gözüyle bakan milyonlarca kâriin takdîr ve sitâyişine tercîh ederim...

Ah üstâdım! Başınızı ağrıttım. Kusûrlarımın afvini istirhâm eder mübârek ellerinizi hürmetle öper; refîka-i muhteremeniz hanım efendi hazretlerine arz-ı ihtirâm eyleyerek ellerinden öperim.

Fî 19 Cemâziyelevvel sene 366
Muhlis tilmîziniz
Ali Ulvi

NEY İLE HASBİHÂL

Ey nây-i sihirkâr ve ey güfte-i lâhût!
Ey nağme-i nâlende ve ey beste-i Dâvûd!
Sen vecd ile Peygamber-i Zîşân'ın elinde
Sızlar iken inlerdi semâlarla zemin de...
Giryân idi kuşlar, ulu dağlar da yanardı,
Feryâdına ma'kes olarak bağrı kanardı...
Rabbin sana i'câzlar in'âm buyurmuş;
Elhân-ı ciğer-sûzunu edvâra duyurmuş.
Lâkin neye nevhandaki yaşlar mütezâyid?!

şiirinin bu manzume olduğu anlaşılıyor. Merhum, yayınlanmadığı için onu dikkate almamış veya aradan 40-50 yıl geçtiği için –hafızasının bu sayfalarda görülmüş olan kuvvetine göre çok uzak bir ihtimal ise de– unutmuş olabilir...

Sînende alevler saçan aşkın kime âid?!
Mâtem-zede bülbül gibi sen dem çekiyorken
Hicran-zede bir göz bana ağlar sanırım ben...
Eyyâm-ı sabâvetdeki ma'sûm ve mu'attar
Hisler gibi, âhenk-i hazînin beni okşar...
Âmâlimi perrân görürüm tîz ü pesinde
Âlâmımı çağlar bulurum derdli sesinde...
Târîh-i hayâtım okunur gamlı perîşân:
Bir köhne şebâb: Âteş-i hicrân ile giryân!..

Şehbâl açan ahenk-i lâtîfin dudağında:
Rengîn ü kristal nagamâtın kucağında
Gel yükselelim biz bu zeminden, bu cihandan,
Fânîliği temsîl eden âlâm u figandan...
Mehtâb ile yıldızlara mihmân olalım biz,
Ta âlem-i lâhûtda bir "gül" bulalım biz;
Bir gül ki: Zemîniyle, semâsıyla behiştî,
Âfâk u sabâsıyla, ziyâsıyla behiştî...
Sâhilleri tâvus tüyü renginde yeşillik,
Sathında ibâdet eder ervâh u melâik...
Sâkinleri güllerle, perîlerle, çiçekler,
Şâirleri bülbül ile zerrîn kelebekler...

Artık bu halâık bize hayretle bakarken:
Kürdî ve Hüseynî ile cûş etmelisin sen;
Berk urmalı elhânının envâr-ı beyânı,
Arz etmeli Leylâ'sına sevdâ-yı nihânı;
Gaşy olmalı hep zerre-i hilkat bu sihirden,
Mest ettiği esnâda bütün âlemi şîven
İlhâm-ı Nevâkâr ile hissen dolayım ben,
Nağmendeki te'sîr ile şâir olayım ben...

Kahire, 12 Mayıs sene 943

05 Receb 1366 - 26 Mayıs 1947
Ali Ulvi Kurucu - Mustafa Runyun
Medine - Kahire

Medîne-i Münevvere = Âşiyân... Fî 5 Receb sene 366

Pek kıymetdâr ve pek lütufkâr kardeşim Hâfız Mustafa Efendi!

Derûnî ve ma'sûmâne selâm ve iştiyâklardan sonra gözlerinizden öperim. Bu mektubumun siz azîz kardeşimi ve bütün talebe arkadaşlarımızı kemâl-i sıhhatde bulmasını Cenâb-ı Kâdir-i mutlak te'âlâ ve tekaddes hazretlerinden tazarru' ve niyâz eylerim.

4.6.366 târîhli[1] Âdil Efendi ile göndermek lütfunda bulunduğunuz nezâhet ve samîmiyetin timsâl-i mücessemi denmeye şâyân ve sezâ olan belîğ mektubunuzu pek derin bir memnûniyetle okudum. Ne kadar memnûn ve mahzûz olduğumu ta'rîf ve tavsîf kābil değildir desem mübâlağa etmiş olmam. Emîn olunuz ki: Hayâtımda nâdiren tesâdüf ettiğim pek kıymetli mektublar miyânında muhâfaza ediyor ve takrîben hergün âdetâ yüksek bir şi'ir dîvânı mütâla'a eder gibi zevk ve neş'e ile mütâla'a ediyorum. Fakat şâirin:

Hüsn olur kim seyr ederken ihtiyâr elden gider

dediği gibi, bana karşı göstermiş olduğunuz nezâket ve iltifâtlara ne şekilde teşekkür ve mukābele edeceğimi bilemiyorum.

Meselâ diyorsunuz ki: "Mâşaallah kalbinize tercümânı bulmuşunuz, şimdi siz: *Dili yok kalbimin ondan ne kadar bîzârım,* şikâyetini edemezsiniz." Aman azîz kardeşim! Bunu inşâd eden, Türk'ün -takrîben 15, 20 bin beyitden ibâret Safahât gibi

[1] 04 Cemâziyelâhir 1366 / 25 Nisan 1947.

bir eser-i dehâet meydâna getiren- büyük şâiri Mehmed Âkif'dir. Eğer benim nâçîz ve kırık kalemim, size karşı a'mâk-ı kalb-i mecrûhumda perverde ve muhâfaza ettiğim muhabbet ve ihlâsı arz ve beyân edebiliyorsa işte bu benim için en büyük muvaffakiyet ve en şâhâne bir bahtiyarlıkdır.

Sizin bana tenezzülen ve nezâketen ibrâz ettiğiniz ve kalemim hakkında yürüttüğünüz mütâla'a ve sitâyişlere sizin kaleminiz lâyıkdır. Çünkü bu mektubunuzun bende icrâ ettiği heyecan ve te'sîri, benim mektublarımın sizde icrâ edeceğine kāni' değilim. Şimdi bu mektubu yazarken postadan, lütfen göndermiş olduğunuz Arabca gazeteleri aldım, hepsini gözden geçirdikden sonra yeniden yazmaya başladım. Bunca fedakârlık ve insaniyetinize ne kadar teşekkür etsem hakkıyla mukābele etmiş olamam. Ve binâenaleyh mükâfâtını Cenâb-ı Vâhibü'l-atâyâ te'âlâ ve tekaddes hazretlerine havâle ederim. Ve hakkınızda refâh ve saâdetler, saâdet-i ebediyye ve selâmet-i sermediyyeye îsâl edecek saâdetler niyâz ederim. Evet insan, minnetdâr ve mahcûbu olduğu lütf u fedâkârlıkları ifâdeye duâdan daha sâdık ve lâyık bir tercümân bulamıyor. Rıza Tevfik Bey ne güzel söylemiş! *"Duâdır kalb-i minnetdârın en muhlis temennîsi..."*

Bir de mektubunuzda: Fakīr için ilmî ve edebî ve mücâhedeler, garîb ve mazlûm olan "cihâd" meydânında muvaffakiyet ve zaferler temennî ediyorsunuz. Himmetiniz var olsun. Allah duânızı kabûl buyursun. Gerçi hiçbir vakit Allah'dan ümîd kesilmez fakat bilmem ki: Öyle bir gün görebilecek miyiz?!

Fakīr, bu Cihân Harbi'nden sonra, beşeriyetin madde ve cisimden; ma'nâ ve rûh âlemlerine, din menba'larına tehassür ve iştiyâk arz edeceğine zâhib ve kāni' idim. Ve işte bu sebebden dolayı bir parça edebiyâtla uğraşmıştım. Fakat ne çâre ki şehvet ve âmâl-i hayvâniyyesinin esîr ve zebûnu olan beşeriyet henüz bu zillet ve sefâhetden, fuhuş ve behîmiyetden usanmamış... Bilhâssa bizim bedbaht ve felaketzede vatan!... Her zaman bu gāfil vatan ve onun ehvâl-i feci'a ve elîmesinden bahs etmeyim derim, yine sabr edemem.

Meselâ: Geçenlerde Türkiye'den *"Millet"* nâmında bir mecelle geldi. Orada bir şahıs bir "anket" açıyor ve anketin mevzû'u da: "Mekteblerde dîn ve ahlâk dersleri okunsa mı?!" Birçokları evet cevâbını verdikden sonra bazıları da -ki Kemalistlerin eli bayraklılarından olmalılar- bu gibi mes'eleler efrâdın rey ve kanâ'ati ile halledilemez. Belki Meclis-i Meb'ûsân'a arz edilir; münâkaşa ve müzâkerelerden sonra münâsibse kabûl edilir, cevâbını veriyorlar. Bakınız hazret! Ne günlere kaldık! Hâlbuki bu gâfil milletin dîni, şerî'ati, târîhi, an'anesi, ırzı, namusu, edebiyâtı, yazısı, hissi, fikri ve hattâ akîdesi bir çapkının emir ve işâretiyle lağv edildi de Meclis-i Meb'ûsân tesmiye olunan -ta'bîrde ma'zûr görülürsem- ..... ve çapkınlar meclisinde hiçbir münâkaşa ve müzâkere yapılmadı. Yani mezkûr mukaddesâtın ilgā ve imhâsı o kadar elzem ve zarûrî imiş ki münâkaşaya hâcet kalmadı. Fakat, insanlığı pâ-mâl eden rezâlet ve aşağılıkların envâ'ını irtikâb eden gençlere, ahlâk dersi o kadar lüzûm ve kıymetsiz imiş ki münâkaşa ve müzâkerelerden sonra kabûl edilirse kabûl edilecek...

Güyâ şimdi Fevzi Çakmak, Rüşdü Aras ve sâireler, Kemalistlerden ayrılarak yeni bir parti teşkîl etmişler. Aptallıklarına doymasınlar. Bu erâzil-i kevneyne rub' asır gibi uzun bir müddet yardım edip, koltuk değneği oldukdan ve onları da, ellerine orduyu, polisi ve jandarma teşkîlâtını teslîm edip kuvvetlendirerek bu hâle getirdikten sonra ayrılıp yeni bir muhâlefet cephesi teşkîl ve te'sîs etmek istiyorlar; geçmiş ola.. Artık bugün hiçbir gence: Mustafa Kemal fenâdır, yaptığı inkılâb çok zâlimâne oldu, meselâ: Latin harflerinin Türk milliyet ve an'anâtına çok zararı oldu da'vâsını kabûl ettiremezsiniz. O ..... gönüllerinde mukaddes bir akîde gibi bir yer tutmuş, mermer ve tunçdan bir abide hâlinde rekz edilmiştir. İçin için korkuyorum ki: -Eğer yakın zamanda başlarına bir belâ çatmazsa- ..... kabrine ma'nevî bir ma'bed, lâ-teşbîh, bir Kâ'be şekil ve tarzı vererek tavâf ve ibâdet ettirecekler. Zâten şimdi hukûk, tıb ve harbiye me'zûnlarına onun kabrinin başında yemîn verdiriyorlarmış...

Orası öyle. Diğer cihetden de, diğer bir gazetede edebiyât ve şu'erâdan bahs ederken Tevfik Fikret'in şi'irlerine gumûz ve

ta'kîd isnâd ederek lekeliyorlar. Hele bilhâssa Âkif Bey'in şi'irlerine: Ne sözü söz ve ne de özü öz diyerek terbiyesizce, küstahâne ta'arruz ediyorlar. Hakîkaten şu milletin başına gelene insan ne diyeceğini şaşırıyor.

Mısır'da iken manzûm, mensûr bazı şeyler yazmak isterdim. Maalesef o zamandan bu zamana tek bir beyit söyleyemedim, bir satır yazı yazamadım. Sebebi ise – a'sâbımda, yahut akıl ve mantığımda bir ihtilâl mi var bilmiyorum– Kemalist eşkiyâsının milletin ma'neviyât ve mukaddesâtına ve bilhâssa tarîh, edebiyât ve üslûbuna indirmiş oldukları darbe o kadar gözümü korkuttu ki: Mehîb ve mühlik bir yangını temâşâ ederken kanlı bir sahne-i harbden geçerken ve en sevdiği bir şahsın kabrini ziyâret ederken dili tutulup lâl ü ebkem olan bir insan gibi dondum kaldım. Ve şâyed bir parça âsûde vakit bulur da bazı şeyler yazarsam kendim yazıp, kendim okuyup ve yine kendim ağlamak için yazacağım.

Çünkü bu kadar, ulemâ, şu'erâ, üdebâ ve hukemâmız, his, fikir, akîde, üslûb ve yazılarının değişmesiyle, kimisi toprağın altında ve kimisi üstünde ölüme mahkûm edildikden sonra, kezâlik eserleri: Âdetâ bir petrol tabakasıyla ta'kîm edilircesine mahv u inkırâza mahkûm ve mecbûr edildikden sonra benim gibi bir nâçîzini his ve giryeden müteşekkil eserinin de aynı menhûs ve meş'ûm âkıbete mahkûm edileceğinde şüphem yok... Ve ilâllâhi'l-müştekâ demekden başka çâremiz yok.

Afv ederseniz başınızı ağrıttım. Gelelim biraz da beriye: Azîzim! Mektubunuzda birinci devre imtihânlarına girmeyeceğinizi söylüyorsunuz. Demek öyle münâsib gördünüz. Fakat kolay olan derslere girse idiniz. Hiç olmazsa onları kurtarmış ve sıradan çıkarmış olsa idiniz daha kolay olmaz mı idi? Ne ise Allah'dan hayırlısı.

(وَعَسٰى اَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ)[1]

[1] "Sizin için daha hayırlı olduğu halde bir şeyi sevmemeniz mümkündür." Bakara, 2/216.

Âmennâ ve saddaknâ. Ben -şikâyet olmasın- ayını gününü şaşıranlardan oldum. Şimdi imtihânların başlayıp başlamadığından haberim yok. Her husûsda muvaffak ve muzaffer olmanız için huzûr-ı Peygamberî'de münâcâtda bulunduğumu arz ederim. Geçen postada Ziya'dan bazı kitablar ve mektub aldım. Hepinizin âfiyetde dâim olduğunuzu ve kendisinin Medresetü'l-Hutût'a devâm ettiğini yazıyordu. Cenâb-ı Hak mu'în ve zahîriniz olsun. Mâşaallah Abdullah Efendi seferi kuvveden fi'ile çıkardı. Çok iyi oldu. Hiç olmazsa biraz tebdîl-i havâ yapar. Belki de Mısır'a semâlardan inecek... Artık şimdi imtihânların hitâm bulma zamânıdır. Hacı Yunus Efendi usûlü Kanatir-i Hayriyye'de bir hafta kalmalısınız. Oraları gezdikçe, Buhârâ pilavını atıp da çayırların üstünde gezindikçe beni de hatırlarsınız.

Bâkī sizi Hudâ-yı lem yezelimizin hıfz u emânına tevdî' ve teslîm ederek hakkınızda hayırlar, hayırlar temennî ederim. Efendi hazretlerine, Zâhid, İhsân, Ali Zeki Efendi hazerâtına, Adnan Faruk, Ali Yakub diğer beni suâl edenlerin cümlesine selâm ve arz-ı iştiyâk eylerim kardeşim.

Muhlis ve minnetdâr kardeşiniz:
Ali Ulvi

– 12 –

- 1947 -
Mehmed İhsan Efendi - Ali Ulvi Kurucu
Kahire - Medine

Aliciğim;[1]

Mektubunuzu alalı çok oldu cevâbını da çok geciktirdim artık kusûruma bakmayın sizin geç mektub yazmanıza gelince onu da şöyle te'vîl ediyordum. Evet diyordum Aliciğim fenâ fi'r-Resûl oldu da beni de bütün kâinâtla beraber unuttu. Hâlbuki yanlış düşünüyormuşum zirâ mektubunuzda fakîri unutmadığınızı ve unutamayacağınızı belâğatli beyânınızla ve bütün te'kîdâtla isbâta çalışıyorsunuz buna mahzûn mu olayım memnûn mu bilemiyorum eğer mes'ele sade unutmamakla kalsa idi belki hazretim âlem-i fenâdan âlem-i sahve intikāl lahzalarında bu za'îfi hâtırlıyor der de medyûn-ı şükrânınız olurdum fakat siz bir takım kemâlâtdan da dem vuruyorsunuz maalesef bu kemâlât-ı mez'ûme ile mütehallî olmadığım için evvelâ kendimden sıkıldım sonra da dedim ki: Gālibâ Ulviciğim mektubunu yazarken bulunduğu makāmın ulviyyetini der hâtır edememiş ve o hâk-i pâkde bi'l-umûm kemâlât ve fezâilin menba'ı bulunduğunu unutmuş. Evlâd sözüme gücenme o bahr-i kemâlât ve deryâ-yı füyûzâtın yanında benim gibi bir abd-i âcizin nasıl olup da kemâlinden dem vurmaya eliniz ve diliniz vardı. Hani mektubunuzda bir "küstahlık" kelimesi var ya işte onun tam ma'nâsıyla bir mâ-sadakı varsa o da budur. Yoksa bana geç mektub yazmanız değil ve bu küstahlığın afvini ben hakîrü'ş-şândan değil o Resûl-i

[1] Ali Ulvi Bey'in Medine'ye döndükten sonra, Kahire'de bulunan İhsan Efendi'ye –biraz gecikerek– yazdığı ilk mektuba cevap olarak gönderildiği anlaşılıyor. Sonu noksandır...

âlîşândan dileyiniz. Evet hüsn-i niyyetinizden emîn olarak sizin tarafınızdan şöyle bir özür dilemek istedim: Sizde görmek istediğim kemâlde o bahrin feyzinden bir katre ve şâ'ir-i Arabî'nin:

وإنْ جرَتِ الألفاظُ منّا بمِدْحَةٍ لغيرِكَ إنساناً، فأنتَ الذي نَعني [1]

dediği gibi zâhirde söz sana ise de hakîkatde maksûdun bi'l-medh o değil mi? Fakat gönlüm bu te'vîle de ısınmadı zirâ denizin yanında katreden güneş nûrâniyetiyle şa'şaa-pâş iken yıldızdan bahs etmek de hakşinâslık olmaz. Ne ise geçelim. Umûm dünyânın buhrân içinde çalkalandığı bir devirde civâr-ı Resûlullâh'da emîn bir hayât geçirmeniz hakîkaten gıbta edilecek bir bahtiyarlık.[2]

[1] "Bizden medih için dökülen sözler senden başkası içinse de, kasdettiğimiz sensin.»

[2] Mektubun devamı bulunamadı.

– 13 –

26 Muharrem 1369 - 17 Kasım 1949
Ali Ulvi Kurucu - Hafız Ali Rıza
Medine - Konya

Fî 26 Muharrem sene 1369
Medîne-i Münevvere

Bismillahirrahmanirrahîm

Unutulmaz vefâkârlığının ebediyyen müteşekkir ve minnetdârı kaldığım âhiret kardeşim efendim!

Her iki lütuf-nâmenizdeki selâmlarınıza da: Ve aleyküm selâm ve rahmetullâhi ve berakâtühû.

Ba'de't-tahiyye ve'l-eşvâk azîzim! Şimdi size bu satırları yazıyorum. Fakat ne kadar te'essüf ve mahcûbiyetle yazdığımı ta'rîf ve tavsîf edemem. Çünkü bu borcumu bundan ta iki buçuk ay evvel îfâ etmem lâzımdı. Fakat ne çare ki bilmem talihsizliğimden, bilmem tedbîrsizliğimden bu mezkûr borcumun uhdesinden gelemedim vesselâm! Lakin sizin o nezîh ve semîh vicdânınızdan afv ü safhimi ricâ ve istirhâm eylerim.

Azîzim! Bunun müte'âddid sebebleri varsa da yegâne sebeb valide hanımın şimdiye kadar kat'î bir karâra vâsıl olamaması idi. Çünkü hacdan evvel gelen mektubunuzu, fakīrhâneye çağırarak, kendisine okudum. Hele bakalım, hacdan sonra vaz'iyyet ne gösterir demesiyle hacdan sonraya kaldık. Neticede 1. Zekiye evi almadı, 2. Bekir ben Medîne'den ayrılmam diyor. Ve şimdi valide bu evi de dağıtmayayım, Bekir'i nerede bırakayım diyerek şimdilik Medîne'den ayrılmaya kat'iyyen râzı olmayıp bu son karârını bildirmemi söyledi. Şimdi sizin devlet-hânede Fehmi Efendi otu-

ruyor. Zekiye Hanım da yirmi gündür oradadır. Validenin rahatı elhamdülillâh çok iyidir. Her husûsda merak ve endişeyi mûcib bir şey yoktur. Ve bu rahatını biz de yakînen müşâhede ediyoruz. Binâenaleyh ben ve sizi âdetâ oğlu gibi seven validem valide hakkında merak etmemenizi, bu mes'ele hakkında üzülmemenizi size, ve muhterem refîkanız hanıma tavsiye ve ricâ ediyoruz. Çünkü üzülecek bir şey yok. Evet insan üzülür fakat gaflet ve hatâsı sebebiyle yaptığı bir nakîsadan nâşî vicdân azâbı duyar lakin bu noktada ne sizin ve ne de refîkanız hanımın -Allah te'âlâ, ve mes'elenin hakîkatini bilenler şâhiddir- zerre kadar bir hatânız yokdur. Ve bilhâssa hele şu son aylardaki, hacdan evvel ve hacdan sonra olan müdhiş ve ciddî ilhâh ve ısrârlarınızla size düşen vazîfeyi de îfâ ettiniz. Artık cismen, kalben ve vicdânen müsterîh olabilirsiniz. Çünkü valide hanım burada yalnız, garîb değildir. Belki bütün hısım ve akrabalarının, ehîbbâ ve esdikâsının içinde, sevgili Peygamber'inin civâr ve diyârındadır. Ve hâlinden de memnûndur.

Bu mektubumu bundan iki üç hafta evvel yazamadığımın ikinci bir sebebi de: Bizim Zekiye Hanım bu sene min-tarafillâh kendiliğinden Mısırlı'dan ayrılmaya karâr verdi. Ve bi'l-fi'l herîfi eve sokmadı. Bunun üzerine herif zevcem bana itâ'at ve inkıyâd etmiyor diye resmen da'vâ açtı. Derken Süleyman amca filân fakîri resmen vekîl ta'yîn ettiler. Üç dört celse Mısır kahramanı ile mahkemede boğuştuk, netîcede elhamdülillâh -Hâfız Ahmed Memdûh Efendi'nin sa'y u gayreti, emîre ve şurta müdürüne filân mürâca'atı sâyesinde- herifle sulh olduk. Elhamdülillâh hâkim huzûrunda resmen ve şer'an nikâh-ı bâinle muhâla'a tarîkiyle ayrıldılar. Hulâsa: Zekiye Hanım'ın kurtulması için uğraşırken de zihnen ve fikren çok meşgûl idim. Bunu da size özrümün kabûl buyurulması için kayd ediyorum. Ve son olarak benim kusûr ve hatâlarıma mukâbele bi'l-misl kabîlinden olarak kıymetli mektublarınızı kesmemenizi ricâ ederek hasretle gözlerinizden öperim.

Bu sene gelen hacı efendilerden Konya'ya büyük bir fabrika açılacağını işittim. Ve bu münâsebetle sizin işlerin inkişâf edeceğini anlayınca dünyâlar kadar memnûn ve dilşâd oldum. Tabî'î canım, [1](دوام الحال من المحال) derler. [2](فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا. إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا)

Nâ-şâd gönül bir gün olup şâd olacakdır

Maşaallâh bu sene sayısız hacı efendilerle, bilhâssa on senedir mütehassir ve müştâkı olduğum amcamla ve diğer, akrabalarımızla görüştük. Ve buyurduğunuz vechle: Rûh ve fikir nokta-i nazarından haccın sebeb ve hikmetini bilmeyerek devesi, seyyâre ve tayyaresi hacı olarak dönen hacı efendilerden binlerce hacıya bedel olan Belviranlı-zâde genç Doktor Hacı Hâfız Ali Kemel Bey'le de şeref-yâb oldum. Hem de Kara Donlu Beytullâhın civârında, önümüzde on binlerce ve ihrâma bürünen hacıların tavâfını seyr ederken buluşup kavuşup, koklaştık ve o gece Harem-i Şerîf'de ta saat sekize kadar dertleştik. Emîn olunuz ki bu mübârek geceyi bütün ömrüm boyunca unutamayacağım. Hakîkaten şâirin:

Geçmiş zaman olur ki: Hayali cihân değer

dediği gibi insan ömründe tesâdüf ettiği böyle müstesnâ demlerin hâtıra ve zevkini unutamıyor vesselâm! Bana bu satırları yazdırmaya sebeb olan muhterem ve mükerrem Hacı Doktor Konya'da ise çok çok selâm ve arz-ı iştiyâk eylerim. Kendisinden henüz sâlimen vâsıl olduklarına dâir bir mektub alamadım. Eğer merâsim-i izdivâcları kılındı ise candan tebrîk ederim. Eğer müsbet bir habere destres olsa idim husûsî bir varak-pâremle tebrîk ederdim. Fakat herhâlde kendilerine saâdet-i ebediyyeye îsâl edecek olan saâdet-i dünyevîyeler, hayrü'l-halef olacaklar zürriyetler dilerim.

---

[1] "Halin hep aynı şekilde devamı muhaldir."

[2] "Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık daha vardır." İnşirah, 94/5-6.

Medîne'de yeni bir haber yok. Yalnız iki sene evvel Konya'dan gelen mücâvirimiz: Çarkçı Hacı Mustafa amca -Yozgatlı- Cennetü'l-Bakî'ye uçtu gitti. Allah cümlemizi îmân-ı kâmilden ayırmasın âmîn. Be-câh-ı Seyyidi'l-Mürselîn.

Aziz dost! Sâdık arkadaş, unutulmaz kardeş! Başınızı ağrıttım. Şimdi bu mektubumu sizi çok seven kardeşlerimizden Sâatçi Mehmed Efendi'nin dükkânında yazıyorum. Size çok çok selâmlar ediyor. Bizim Ziya da buradadır. Size çok selâm ve arz-ı ihtirâm ve iştiyâk eyliyor. Akşam sabah Mısır'a gitmeğe hâzırlanıyor, ben validem ve refîkam muhterem validenizin ellerinden ve Önses'in gözlerinden öperiz. Validem ve refîkam refîkanıza selâm ediyorlar.

Beni soran ihvânın cümlesine selâm ve arz-ı iştiyâk eylerim. Ve kıymetli mektublarınızı ve âfiyet haberlerinizi bekler, ellerinizden öperim azîz kardeşim.

Sizi iyi günlerde, şen ve mes'ûd görmek dileyen kardeşiniz:
Ali Ulvi

– 14 –

25 Receb 1379 - 02 Mayıs 1951
Mehmed İhsan Efendi - Ali Ulvi Kurucu
Kahire - Medine

25 Receb 1379

Evlâd:

Mektublarınıza cevab veremediğimden ne kadar üzülüyorum bu üzüntülerimi gelip giden ihvâna da açmakdan hâlî değilim bilmem selâmlarımla beraber vâsıl oluyor mu? Hâlet-i rûhiyye ve cismiyyemi bilseniz -şüphesiz ki bilirsiniz- her hâlde ma'zûr görürsünüz. Benim gibi perîşan-hâtır bir ihtiyâr ağabeyinizden mukâbele filan beklemeden mektublarınızın devâmını isterdim fakat her ne de olsa hasbe'l-beşeriyye cevâb almayınca siz de pek haklı olarak kestiniz muâheze etmeye yüzüm yok ne diyebilirim sadece hayr-hâhlığımdan kalbî sevgilerimden emîn olduğunuzdan emînim.

Hacı Mustafa Efendi biraderimizden yakınlarda bir mektub aldım *"İslâm'ın Nûru"* adlı İstanbul'da çıkmaya başlayan bir mecmû'ada şi'irlerinizin intişâr edeceğini yazıyor sevinçle karşıladım. Mecmû'ayı gönderdiğinde ilâve ediver gelince ilhâmını en saf ve feyyâz menba'dan aldığınız bu ilâhî şi'irlerinizi okutur ve büyük bir zevk-i ma'neviyle dinlerim hoş beni okutmak için ona buna mürâca'at ettirmeden kendi elinizle güzel yazınızla yazar da gönderirseniz daha iyi olur.

İlişik mektubda Mahmud Nef'î Efendi'nin istediği îzâhâtı vermenizi ilmî ve edebî bir hizmet olmak i'tibâriyle ben de ricâ ediyorum. Ricâlarımızın kabûlüyle sür'atli cevâbınızı bekliyoruz. Sözü uzatmayayım zâten uzatmaya da vaz'iyetim müsâ'id değil

ya. Sizden en hâr ricâm huzûr-ı Risâlet-penâhî'de bu âciz kardeşinizi du'âdan unutmamakdır. Taraf-ı hakīrânemden çokça salât u selâm okuyunuz.

Hepimiz hepinize candan selâmlar sevgiler yollarız. Sare'nin gözlerinden öperiz. Ekmeleddin ellerinizden öper du'âlarınızı bekler. Fakīri sormak lütfunda bulunan bi'l-umûm ihvâna selâmlar.

Sizin de hasret ve iştiyâkla gözlerinizden öperek Allah'a ısmarlarım sevgili Ulviciğim.

Kahire: Salı 25 Receb sene 1370 h.
Mehmed İhsan

– 15 –

14 Cumâdelûlâ 1372 - 30 Ocak 1953
Ali Ulvi Kurucu - Hafız Ali Rıza
Medine - Konya

14 Cumâdelûlâ sene 1372
Medîne-i Münevvere

Bismillâhirrahmânirrahîm ve bihi neste'în

Aziz ve vefâkâr ağabeyciğim, hakîkatli kardeşimiz
Ali Rıza Efendi!

Sonsuz selâm ve candan iştiyâklarla ellerinizden ve gözlerinizden öperim. Valide hanımlar başda olmak şartıyla cümleten âfiyetde dâim olmanızı dilerim biz de hamd olsun âfiyetteyiz. Dostlara duâlarla meşgûlüz.

Hazretim! Samîmî hislerin tercümânı olan kıymetli mektubunuzu birader efendiden aldım. Âfiyet haberinizden memnûn oldum. Hakk-ı âcizânemde ibzâl buyurulan iltifât ve teveccühlere candan teşekkürler ederim. Maalesef mektubunuzun cevâbını bu güne kadar -sırf atâlet yüzünden- geciktirdim. Kusûrumun afvini dilerim.

Dün Hâfız Memhûd Efendi'ye gelen bir mektubunuzda da bu gecikmeden bahs ediyormuşsunuz, hakkınız vardır. Fakat mâni'-i hayrdır elhamdülillâh. Mûcib-i merak bir endişemiz yoktur.

Azîz dost! Evet mücâvirlerden sila-i rahm vazîfesini îfâ etmeyen hemen hemen benden başka kalmamış demektir. Gerçi bu mukaddes vazîfeyi görmeyi ve oradaki hadsiz hesabsız hısım ve akrabâmızı dolayısıyla sizin gibi azîz ve muhterem dostları-

mızı ziyâret etmeyi istemiyor değilim. Fakat güzel Medîne bizi bırakmıyor. Hamd olsun (Kûy-i Leyla)nın bu cihân-behâ iltifâtındandır. Sonsuz derecelerde memnûn ve mahzûzum Cenâb-ı Hak kadrini bildirsin. Lâyıkıyla ikāmet ve mücâveret nasîb ve müyesser buyursun âmîn. Be-câh-ı Seyyidi'l-Mürselîn. Binâenaleyh: Arz ettiğim vechile: Her ne kadar bu Ramazan'ı tarafınızda tutmaya azm ve niyyet ediyorsak da yüksek makāmdan izin ve emir sâdır olacak mı bilmiyorum. Ve bunun için mukadderâtımızı tam ma'nâsıyla meşiyyet-i sübhâniyeye tefvîz ederek Allah şefâ'atlerine nâil eylesin Ashâb-ı Kehf'in [1](رَبَّنَا اٰتِنَا مِنْ لَّدُنْكَ رَحْمَةً وَّهَيِّئْ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا رَشَدًا) duâları vird-i zebânımızdır.

Hülâsatü'l-kelâm: [2](والخير فيما اختاره الله تعالى)

Medîne-i Münevvere'de yeni havâdis yok. Yalnız iki senedir yağmur yağmıyordu. Üç hafta evvel bi-hamdillâh çok büyük bir bereket oldu. Hafîf fâsılalarla tam bir hafta yağmur yağdı. Urve, Seyyidünâ Hamza ve Ebû Ceyyide selleri bir hafta aktı. Akûl gölü doldu taştı. İki def'a büyük bir cemâatle gittik. Tam bir sâhil sohbeti yaptık. Zekâî Efendi'nin meded, el-aman! sadâları, Kaşıkçı Hoca Efendi'nin ve Şeyh (...)'nin[3] cezbe esnâsındaki "Hû!" naraları belki o ufukları da inletmiştir... Bursalı Hacı Yahya Efendi'nin demlediği altın başı kristal kadehlerden nûş ederken sizi de hâtırladık. İnşâallâh sizinle aynı yerde çok sohbetler yapacağız. Bâb-ı Şamî ve Uhud'un arkasındaki Tayyâre Meydânı'na kadar asfalt yapıldı. Şimdi de Medîne-i Münevvere ile Seyyidünâ Hamza'nın arası asfalt oluyor. Sonra: Kuba, Urve, Mesâcid-i Erba'a yapılacak. Tenbîh! Sakın gelirken bisikletin sür'atli koşanını getirmeyi unutmayın çünkü bu yollara öylesi lâzımdır. Valideden ara sıra mektub alıyoruz. Bilmem dayımın kazâya uğrayan mahdûmunun hâdisesini işitti mi, yoksa hâlâ mı mektûm tutuyorlar?! İnşâallâh sizin valide hanımlar da âfiyettedirler. Rabbimiz

[1] "Rabbimiz! Bize tarafından rahmet ver ve bize, (şu) durumumuzdan bir kurtuluş yolu hazırla!" Kehf, 18/10.

[2] "Allah'ın istediğinde hayır vardır."

[3] Zımba deliği kelimeyi yok etmiş.

cümlenin hastasına hayırlı ve âcil şifâlar ihsân buyursun âmîn. Hacı Efendilerin sâlimen vusûllerine de memnûn olduk. Gelişdeki çilelerinin mükâfâtı olmuş demektir. Bu sene için hâzırlanan hacı efendiler kāfilesine hayırlı yolculuklar, suhûlet ve asâyişler niyaz ederken o mukaddes kāfilede sizin de bulunmanızı dileriz.

Bizi sormak lütfunda bulunan bütün ihvân-ı kirâma selâm ve duâlarımın, hasret ve iştiyâklarımın iblâğını ricâ ederim. Valide hanımların ellerinden öperiz.

Bu tarafda Sare'nin annesi de ellerinden öper. Önses'in ve hanım kızımızın gözlerinden öperiz.

Muhterem Nureddin Efendi, Hacı Mustafa Efendi Ağabeyimize, Hâfız Hacı Hüseyin Efendilere de selâm ve hürmetler ederim.

Kardeşiniz
Ali Ulvi

Bizim birâderlerden sormak lütfunda bulunmuşsunuz.

Mehmed Nuri tahsîlini ikmâl ettikden sonra Vaşinton'daki Suûdî Sefârethânesi bırakmadı. Arapça ve İngilizce mütercimi olarak muvazzaf oldu. El-ân çalışmaktadır. Rabbim muhâfaza buyursun âmîn.

Ziya ise bu sene Külliyyetü'ş-Şerî'a'nın son sınıfındadır. İnşaallâh bu sene ikmâl edecek.

Bi-iznillâhi te'âlâ mektub yazdığımda selâm ve iştiyâklarınızı yazacağım.

– 16 –

28 Ramazan 1374 - 21 Mayıs 1955
Ali Ulvi Kurucu - Abdullah ve Memduh Efendilere
İstanbul - Medine

İstanbul, 28 Ramazan 1374

Bismillâhirrahmânirrahîm

Ve bihi neste'în

Azîz ve hakîkat-şinâs kardeşlerim Hafız Abdullah ve Memdûh Efendiler!

Esselâmu aleyküm ve rahmetullâhi ve berekâtuhu

Derin işkiyâklarla gözlerinizden öper âfiyetde dâim olmanızı dilerim. Hulûlüyle müşerref olduğunuz bayram-ı şerîfi tebrîk eder, daha çok bayramlara kavuşmanızı bârgâh-ı kibriyâdan niyâz ederim. Biz de hamdolsun âfiyetteyiz. Du'âlarınız berekâtıyla selâmetle 25 Ramazân-ı şerîfde İstanbul'a vâsıl olduk. Yalnız refîka Haleb'de rahatsız olmuşdu, onun için İskenderun'da otelde üç gün kaldık, Adana'da Remzi Bey ağabeyimizin devlethânelerinde iki gün iki gece istirahat ettikden sonra otobüsle İstanbul'a geldik. Hamdolsun bütün akrabâ ve ehibbâyı sıhhat ve selâmetde bulduk. Hepsi size selâm ve sevgilerini gönderiyorlar.

Bugün Hafız Zekâî Efendi ağabeyimiz de Ankara'dan geldi, görüştük, kucaklaşdık. Mâşaallah toplanmış. Sizleri Medine'yi uzun uzadıya sordu. Ma'lûm-ı âlîniz iki seneden beri İstanbul'a yeni teşrîf etmişler. Onun için tabî'î İstanbul'da ne kadar kalırlar bilmiyorum. Kâzım Efendi amca ile de görüştüm. Mâşaallah imâm olduğu câmi'-i şerîfi ihyâ etmektedir. Fakat Hulusî Beyler keşke hoca bu vazîfede bârî biraz sebât etse diyorlar. İnşâallah sebât eder.

Gelelim İstanbul'un husûsî ve umûmî ahvâline: Tabî'î güzel İstanbul'un manzara, cemâl ve câzibeye âit husûsiyetlerini size tavsîf edecek değilim, zirâ sizler İstanbul'u benden fazla gördünüz. Daha iyi tanırsınız. Yalnız Ramazan âlemi çok tatlı geçiyor. O kadar âşıklar kāfilesine rastladım ki Yeni Cami'e sabah giriyor akşam çıkıyor. Çünkü cami-i şerîfin her bucağı bir başka âlem. Terâvîh namazını her gün bir câmide kılıyoruz. Dün gece tâ be-seher Akosman-zâde Hacı Ahmed Bey'in devlethânelerinde idik. Müftü ve müsevvidler de hâzır idiler. Terâvîhden sonra sabaha kadar müdhiş bir sohbet, muhabbet ve okuma faslı devâm etti.

Bu târihî meclisde sizlerin de hâzır bulunmanızı isterdim. Gerçi sizler civâr-ı akdes-i Peygamberî'desiniz. Onun için siz âleme değil, âlem sizlere gıbta etmektedir. Dün geceki meclisde Hafız Zekâî Ağabeyimizle Hâfız Şefîk yekdiğerlerine rekâbet eden bülbüller gibi feryâd ü figân ediyorlardı. Ben Hâfız Şefîk'in sesinin bu kadar tatlı olduğunu bilmezdim. Merhûm Hafız Sami'nin ve Hâfız Sadeddin'in bazı kasîdelerini taklîd ederek okudu, âdetâ bütün hâzirûnu gaşy etti. Bu kadar güzel okuyan Şefîk, ah ne olurdu, ahlâken de düzgün ve dürüst olsa idi...

Şimdiye kadar olan intibâ'larım elhamdülillah kudsî ve ilâhîdir. Çünkü gece gündüz zümre-i sâlihîne dâhil olduk. Bu neşvemizin önü böyle olduğu gibi sonu da böyle olur inşâallah. Çünkü cami-i şerîfin hâricindeki âlem bütün bütün acıklıdır. Bu korkunç fırtınanın arasından tertemiz kurtulan gençlere rastladıkça da îmânım artıyor. Demek ki Hazret-i İbrahim'i ateşin içinde şadumân eyleyen Kādir-i Mutlak hazretleri dileyince böyle hârikalar da izhâr buyuruyor. Evvelki gün Hasan Basri Bey'e gitmiştik. Orada gördüğümüz tertemiz gençleri âdetâ Cennet bahçelerinden bir bahçeyi seyr eder gibi temâşâ ettim. Millet ve memlekete çok hayırlı faydaları dokunmasını Rabbimden niyâz ettim. Rabbimiz emsâllerini çok eylesin âmîn.

Bu tarafdan bütün dostlar selâmlarını gönderiyorlar. Mem-

dûh Efendi kardeşimizin işi nasıl oldu? Lütfen mektubunuzda bildirin. Eğer Hâfız Zekâî Efendi'ye yazdığınız mufassal mektub gibi bir mektub yazarsanız memnûn olurum. İnşâallah on gün sonra memlekete hareket edeceğiz. Oradaki akrabalar acele ediyorlar. Eğer bu hafta gelmeyeceksen biz geleceğiz diyorlar. Ben de kimsenin rahatsız olduğunu istemiyorum. İnşâallahu te'âlâ sâlimen vâsıl olduğumuzda oradan da yazarım. Bugünlerde buralarda havalar serin değil âdetâ soğukdur. Bilmem o mukaddes diyâr nasıldır?

Bütün bizi soran kardeşlere bilhâssa peder efendilere, muhterem Balkan Beyefendi'ye selâm ve hürmetlerimin iblâğını ricâ ederim. Abdullah, Fehmi, Hacı İbrahim Ağa'ya ve muhterem Mustafa Necatüddîn ve Hüsnü Efendilere ve daha başka suâl eden olursa lüften selâmlarımı söyleyin. Şimdi Kamil Bey'i bekliyorum. Fâtih Cami-i şerîfine öğle namazı kılmağa gideceğiz. Mâşaallah Kamil Bey cami kuşu olmuş. Cenâb-ı Hak tabî'î camileri bu kadar seven bir kulunu boş bırakmaz. Sümme esselâmu aleyküm ve rahmetullâhi ve berekâtuhû,

Cevâbınızı beklerim. Allah'a emânet olunuz.

Kardeşiniz
Ali İbrahim[1]

[1] Ali Ulvi Bey, merhum babası İbrahim Efendi'nin adını kullanıyor.

- 17 -

Hattât Hâmid Aytaç - Ali Ulvi Kurucu
İstanbul - 1955[1]

Hattât Hâmid Aytaç
Ankara Cad. Reşit Efendi Han
İSTANBUL

Büyük şâir Ali Ulvi, ve fazîletli Hacı Mahmud Eğinli ve kadir şinâs Ahmed Ziya Bey Efendilere: Candan selâm ve hürmetlerimi sunar fakîre karşı ibrâz eyledikleri yüksek alâka ve kadir-şinâsîlerinden fevkalâde mahzûz ve minnetdâr olduğumu şükrânlarımla arz ederim efendim.

Hâmid

[1] İsim ve adres "antetli" kağıdın üzerinde latin harfleri ile matbudur. Metin merhum hattatın yazısıdır ve altında imzası vardır.
Merhum Ali Ulvi Bey, 1939'daki hicretinden sonra, Türkiye'ye ilk olarak 1955 yılında gelmiş ve Hatıralar'ında da zikrettiği gibi, uzaktan tanıyıp, saygı ve sevgi beslediği zatları ziyaret etmişti. Hattat Hâmid Aytaç Efendi'yi (1891-1982) ziyaretinin de o sırada vuku bulduğu ihtimali kuvvetlidir.

– 18 –

12 Receb 1375 - 24 Şubat 1956
Ali Ulvi Kurucu - Hafız Ali Rıza
Medine - Konya

12.7.1375 / 24.2.1956[1]

Azîz ve muhterem Hacı Hafız Ali Rıza Efendi Ağabeyciğim!

Esselâmü aleyküm ve rahmetullâhi ve berekâtühu ve fütûhâtihi

Âfiyetde dâim olmanızı diler, hürmet ve hasret ve iştiyâklarla ellerinizden öperim. Siz de bizi sormak lütfunda bulunursanız hamd olsun şimdilik âfiyetteyiz. Huzûr-ı Habîb-i Kibriyâ'da sizin gibi azîz büyüklerimize naçizâne duâlarımıza devâm etmekteyiz. Rabbimiz dergâh-ı izzetinde kabûl buyursun âmîn.

Hazretim: Sizlerden -cismen- ayrıldığımdan beri bu güne kadar husûsî bir mektubumla arz-ı ihtirâm ve iştiyâk eylemek ni'metinden mahrûm kaldığıma cidden müte'essifim. Fakat ne çare ki gālibâ bazı mahrûmiyetler ezelde takdîr edilmiş olmalı ki zavallı beşerin ümid ve emellerini, tedbîr ve tasarruflarını alt üst ediyor. Büyük bir Arab şâiri bu derin hakîkati şu ebed-giryân mısrâ'ı ile ifâde etmiştir:

(وما نيل المطالب بالتمنّى)[2]

Buna benzer bir mahrûmiyet daha: Meselâ: Bendeniz 15 senelik uzun ve dilsûz bir hicrândan sonra sıla-i rahm vazîfe-i dîniyyemi yapmak üzre maskat-ı re'sime gittikten sonra Konya'da ancak bir ay kalabildim. Ve bu kısa müddet zarfında hısım akra-

[1] 12 Receb 1375 / 24 Şubat 1956.

[2] "İsteklere ulaşmak temenni ile olmaz."

bâ, konu komşu, bilhâssa sizler gibi azîz dostlarımızla doya doya sohbet etmek müyesser olmadı. Zirâ âilenin ameliyât olması dolayısıyla dört ay İstanbul'da kalmak mecbûriyeti hâsıl olmuştu. Yalnız şurası hamd ve şükürlere şâyândır ki -Gerçi İstanbul'da bu uzun günleri geçirmişsek de- refîkayı da -Allah'ın izin ve inâyeti ile- yedi senelik müzmin hastalığından kurtarmış olduk. Çok şükür [1](سَافِرُوا تَصِحُّوا) hadîs-i şerîfinin sırrına mazhar olduk. Fakat zavallı refîka bu seyâhatden bir şey anlamadı. Çünkü bütün günleri perhizlerle, hastahânelerde ve ameliyât masalarında geçti. Cenâb-ı Hak bilmeyiz artık kaç sene sonra bir sefer daha nasîb olursa Meram'da "ücra" bir yuva kiralayıp orada birkaç ay kalmalı...

Canım ağabeyciğim; size nâ-mütenâhî yazmak aşkıyla başladığım mektubuma yine ister istemez son vereceğim. Herşeyden evvel muhterem valide ve kayınvalide hanımların evcek ellerinden öperiz. Es'ad'in ve Önses'in ve Hayrünnisâ Hanım'ın gözlerinden öperim. Lütfen içindeki mektubun ikisini de Zeyneb Hanım'a vermenizi ricâ ederim. Mektubun birisi dayımgile âittir. Zeyneb Hanım bizzât gidip neneme okursa memnûn oluruz. Hamd olsun burada hepimiz âfiyetteyiz. Biraderi bekliyoruz.

Herhâlde bugünlerde yola çıkmış olmalı. Hayırlı muvaffakiyetler dileriz. Orad bizi sormak lütfunda bulunan büyüklerimizin ellerinden ve küçüklerimizin gözlerinden öperim. Mektub yazmak husûsunda herkese karşı mukassırım, özür diler, i'tirâf-ı kusûr eylerim.

Konya'ya belki bir 100 mektub yazmak zarûrîdir. Fakat Allah şâhiddir ki hiç vaktim yok. Zirâ bu sene bir de gece medresesi açtılar, onun için gece gündüz nefes almağa vakit yoktur. Ramazan'ın onunda mektebler ta'tîl oluyor. İnşaallâhü te'âlâ o zaman biraz nefes alırım. Bu yaz ta'tîlinde -Allah kısmet ederse- bir Mısır seyâhati, oradan da, Gümülcine, İskeçe, Üsküp, Saraybosna, yani Balkanlardaki kahraman ecdâdımızın nâlân ve perişan

[1] "Seyahat edin, sıhhat bulun." Ahmed ibn Hanbel, *Müsned,* 8445.

hâtıralarını ziyâret edip o garîb ve bîkes ufukların öksüz ma'bedlerinin lâl ü ebkem mihrâb ve minberlerine gözyaşlarımı dökmek istiyorum. Dönüşde de Edirne'nin şaheser Selimiye'sini ziyâret etmek emelindeyim. Belki bu fa'âliyet de bizim Hattât Abdullah Efendi ile geçecek. Nasıl siz de bizim Doktor Ali Kemâl, Nuri, Hâfız, Hamid Beylerle iştirâk edebilir misiniz? Lutfen bu mektubumu Ali Kemâl Bey'e okuyunuz, re'yini sorunuz. Bir de Ali Kemâl Bey'e şunu söyleyiniz: Kendilerine üç mektub yazdığım hâlde henüz bir cevâblarına destres olamadım. Gâlibâ Konya'da iken kendilerini çok ta'cîz ettik de ondan...

Hazretim çok uzatdım, başınızı ağrıttım, afvinizi ricâ eder, ellerinizi öper duâlar ricâ ederim. Eğer o güzel ve belâğatli ifâdenizle -velev ki- kısa da olsa bir cevâb lutf ederseniz çok memnûn olurum.

Bu sene burada Gümülcine eşrâfından bir zât beş ay kadar kaldı. Gümülcine'ye kendisi tarafından da'vetliyiz. Ne dersiniz Ârif Çavuş'un nâdîde bağının şaheser üzümlerini birlikde yiyelim mi?

Fâzıl-ı muhterem amcamın ellerinden öperim. Amca-zâdelere de selâm ve hürmetler ederim.

Fî 24.2.956
Kardeşiniz
Ali Ulvi

– 19 –

30 Ramazan 1380 - 18 Mart 1961
Mehmed İhsan Efendi - Ziya Kurucu[1]
Kahire - Medine

Mu'azzez kardeşim

Mektublarınızı hediyelerinizi dest-i şükrânla alıp duruyorum fakat cevâblarına gelince ma'hûd tenbelliğim yüzünden maalesef iki satırlık olsun bir mektub karalayıp da gönderemiyorum bilmem böylelikle ihvâna karşı hâlim ne olacak? Bereket versin mübârek bayram cankurtaran gibi yetişti de şu varak-pâreyi yollayabildim. Ne ise siz benim kusûrlarıma bakmayarak mektublarınızı ve Ravza-i Mutahhara'da du'âlarınızı eksik etmeyin. İşittim ev yapmış ve evlenmişsiniz ne kadar sevindim biliyor musunuz? Ta'rîf edemem. Ve ne kadar du'âlar ettim haberiniz var mı? Bazılarını şuracıkda tekrar edeyim: Cenâb-ı Hak mes'ûd ve mübârek buyursun aranıza meveddet ve hüsn-i imtizâc versin. Rızkınızı bol ömrünüzü sıhhat ve âfiyetle uzun etsin. Bütün hayırlara muvaffak şerlerden uzak kılsın hülâsa dünyâ ve âhiretinizi ma'mûr etsin. İşte bir şâ'irin *"Elimden ne gelir hayır du'âdan gayri"* ve diğer birinin de *"Bir âcizim ki ancak elimden du'â gelir"* dedikleri gibi benim de elimden dilimden du'âdan başka bir şey gelmedi. Cenâb-ı Hak kabûl buyursun.

Şimdilik bu kadar yeter değil mi? Ağabeyin Ali Ulvi şâ'irimizin ve sizin kemâl-i iştiyâkla gözlerinizden öperek sözlerime evet, perişan sözlerime nihâyet vereyim Ziyacığım.

Elkahire yevmü'l-Cum'a, 30 Ramazani'l-mübârek sene 1380 h.

Mehmed İhsan

* Bakın, "zürriyet-i sâliha da ihsan buyursun" diyecektim, yazarken unutmuşum.

Tekrar okurken hatırıma geldi...

Orada bulunan ihvân-ı kirâma selâmlar duâlar.

[1] Ali Ulvi Bey'in kardeşi Hattat Ahmed Ziyâeddin Bey.

– 20 –

06 Mart 1962
Nureddin Topçu - Ali Ulvi Kurucu
Medine - İstanbul

Âlem-i İslâm'ın medâr-ı iftihârı büyük şâir ve mücâhid
Ali Ulvi Kurucu Beyefendi'ye

Pek muhterem beyefendi,

Doktor Hümeyrâ Hanım hemşîremiz vâsıtasıyla lutf ettiğiniz ve nâçiz şahsıma sonsuz iltifât bezl eden mektubunuzu aldım. Pek büyük zevkle okudum. Hiçbir eseri gâyesine ulaştıramayan varlığımın bedbaht sîmâsına Ravza-i Resûlullah'dan ümidler ve nûrlar serptiniz. Üstâdınız ve üstâdımız, bütün İslâm dünyâsının yirminci asırda İkbâl ile beraber önderi, mürşidi olan Mehmed Âkif merhûmun şâhâne kalemiyle anlattığı, Necid çöllerinden Medîne'ye gelerek merkad-i Resûlullah'a kapanıp son nefesini teslîm eden Sudanlı'nın hayali rûhumu doldururken, bu kadar güzel bir ölümden evvel, rûh-ı Resûlullah'ı şâd edecek bir hareket ortaya koyamamış olmanın azâbı içinde yaşıyorum.

Civâr-ı Resûlullâh'da bulunan sizlerden duâ, Allah'dan inâyet beklemekteyim. Şu anda üstâd Celaleddin Efendi Hoca'mızın vefâtı buradaki müslüman gençliği dilhûn ve perişan bıraktı. Sizin rûh-ı Âkif'i şâd eyleyen pek değerli şi'irlerinizi *"Yeni İstiklâl"* sütunlarında okurken, üstâdın böyle zaman zaman dünyâmızı ziyârete gelmiş olduğunu tasavvurdan kendimi alamıyorum. İnşâallâh bu himmetlerinizle önderlik edeceğiniz bir nesli, şi'ir san'ati diye yuvarlandığı girdabdan bir gün kurtaracaksınız. İstikbâl muhakkak îmânımızındır.

Îd-i sa'îd-i fıtrınızı tebrîk eder, size ve belde-i mübârekede mutavattın bi'l-cümle vatandaşlarımıza gıyâbî hürmetlerimi takdîm eylerim.

İstanbul, 6 Mart 1962
Nureddin Topçu

5 Mayıs 1962
Nureddin Topçu - Ali Ulvi Kurucu
İstanbul - Medine

Büyük şâir ve idealist Ali Ulvi Beyefendi'ye

Muhterem efendim,

Tebrîklerinize mazhar ve duâlarınıza dâhil oldukça o nisbetde mahzûz olmaktayım. İslâm diyârının garîb ve yetîm manzarasını nûrlara gark edici varlığınız duygulu gençliğimize ümidler vericidir. *Hakkın Sesleri*'ne nazîre olan şi'irlerinizi okudukca rûh-ı Âkif'in merkadinden tebrîk sesleri yükselecek zannediyorum. Hakkı tutup kaldıracak eliniz, gönülleri Arş'a ulaştıran ilhâmınızla milletin gerkçekden medâr-ı iftihârı olan siz îmân kardeşimin kurban bayramını, hak için kurban olanların Hakk'ın huzûruna vardığı şu demlerde cân u gönülden tebrîk eder, selâmlarımı tehassürlerimle sunarım.

İstanbul, 5 Mayıs 1962
Nureddin Topçu

– 22 –

24 Şubat 1963
Nureddin Topçu - Ali Ulvi Kurucu
İstanbul - Medine

Pek muhterem efendim,

Rûhumda sonsuz hayâller canlandıran iltifâtnâmenizi okuyarak gaşy oldum. Milletimizin mes'ûd mâzîsinin üstüne inen kalın ve karanlık perdeyi yırtmak emeli, cidden bahtiyar büyük idealistin civâr-ı rûhâniyyetinden ümid ve ilhâm alan sizin gibi bir gönül ve ifâde kahramanını tanıdıktan sonra bende daha çok kuvvetlendi. Yazacağınızı tebşîr ettiğiniz *"İslâm'da Cihâd"* ünvanlı eserin herhâlde gönüllere sunacağı "Bedir" sevdâsı, hüsrânla kararmış olan genç rûhlarda ümîd ile îmânın kapısından girilecek bir büyük istikbâl tasavvuru doğuracakdır. Bu cihâd, zannımca ümîdin ışıklarıyla bedbaht irâdelere kuvvet salacak, sonsuzluğun iksiriyle fânî varlıkları ebedî hayâta iştirâk ettirecektir. Eserinizin hem bir hakîkat müjdesi, hem de bir destan olmasını arzu ediyorum. Aynı zamanda çilekeş milletimizin pek muhtelif şekillerde girmiş olduğu cihâdlarda mazlûmların destanını ihyâ edici olmasını da düşünmekteyim. Her şeyden önce nefse karşı açılması gerekli cihâdın prensiplerini olduğu gibi, şu mazlûm ümmetin ıztırâblarının târîhindeki kanlı izleri de tablolaştıracak olan eserinizi sabırsızlıkla beklemekdeyim.

Mübârek vatanımızın ve İslâm ülkesinin acılar ve mâtemlerle sarsıldığı bu yılın mübârek Ramazan bayramını tebrîk eder, Muhammed ümmetine daha mes'ûd ve bahtiyar bayramlar lütuf ve hediye etmesini Cenâb-ı Mevlâ'dan niyaz eylerim.

Size ve orada bulunan kardeşlerimize selâmlar, tebrîk ve hürmetler sunarım.

24 Şubat 1963
Nureddin Topçu

– 23 –

09 Nisan 1964
Nureddin Topçu - Ali Ulvi Kurucu
İstanbul - Medine

Pek muhterem Ali Ulvi Kurucu Beyefendi'ye

Muhterem efendim,

Biz ilâhî beldeye, siz vatana mütehassir olarak geçirilen yıllar ömürlerimizi azalttıkça artan ıztırâbdan bir selâm olsun diye şu birkaç satırı sunuyorum. İmân ile beraber ümidlerin de artması lâzım olduğunu düşünürken, me'yûs varlığımızın burada me'mûr olduğu hizmeti bir zerre bile îfâ edemeyecek derecede mecâlsiz olduğunu hissede ede günler geçirmekteyiz. Perişan duygularla meflûc tasavvurların dünyâsı olan küremizde bir sadâ bile bırakamadan sönecek varlığımız, ne kendisini, ne de bir zerrecik hayâtın hikmetini anlayamadan şu arza vedâ' ederken bir lahzada büyük hikmetin sırrına ermek zorunda imiş. İşte bu sefîl dünyâda o bahtiyarlardan olmak emeliyle sürünmedeyiz. Bahtiyar beldeden nûr, niyaz ve mağfiret beklemekteyim.

Size sonsuz tehassür, hürmet ve selâmlarımı sunarken bizleri de kurtarıcı olmasını dilediğim mübârek bayramızını tebrîk ederim.

İstanbul, 9 Nisan 1964
Hürmetkârınız Nureddin Topçu

– 24 –

06 Mart 1970
Şeref - Ali Ulvi Kurucu
Medine

BAKTIKÇA

6.3.1970, Cuma
-Fazîletli şâir kardeşim Ali Ulvi'ye-

Bahâr-ı aşk olur dil Kubbe-i Hadrâ'ya baktıkça,
Gözüm güzelleşir ol Cennet-i a'lâya baktıkça.
Zülâl-i "Len terânî" geçmemiş bir Tûr-i vuslatdır,
Kesîf nûra benzer cilve-i Mevlâ'ya baktıkça...
Döner eyyâm-ı ömrüm gülşen-i bâkīye şâdîden
Nücûm-i fecr-i îmânım gibi ferdâya baktıkça.
Alır bin müjde-i rü'yet meâlinden vefâ ehli
Kenar-ı çeşm-i rahmetden geçen îmâya baktıkça.
Yüzer bir mahşer-i ümmîd-i ulvî havl-i pâkinde
Denizler katre olmaz burdaki sevdâya baktıkça.
Melâik secde-pûş-i hayret olmaz mı cemâlinle,
Yüzün âyînesinden "alleme'l-esmâ"ya baktıkça?..
Semâvî merkadin bir şi'r-i müstesnâ-yı hikmetdir,
Ne âlemler temâşâ eylerim ma'nâya baktıkça!..
Kulûb-ı ehl-i irfân üzre tebşîr-i cinân eyler,
Yed-i kudretle konmuş yem-yeşil imzâya baktıkça.
Gül-i esrâr-ı hilkat bağ-ı feyzinden nümâyândır,
Bu sır zâhir "Şeref" sen bülbül-i şeydâya baktıkça...

– 25 –

17 Muharrem 1402 - 15 Kasım 1981
Ali Ulvi Kurucu - Ali Kemal Belviranlı
Medine - Konya

Ek: Manzum Mektup

el-Medînetü'l-Münevvere, 17 Muharrem 1402

Bismillâhirrahmânirrahîm

Azîz ve muhterem kardeşim Ali Kemal Bey

Esselâmu aleyküm ve rahmetullâhi te'âlâ ve berekâtuhû

İnşâallâh sâlimen memlekete vâsıl olmuşsunuzdur. Ve selâmlarımızı dostlarımıza teblîğ etmişsinizdir. Hani, hareket edeceğiniz gece "Gönül sana tapalı" mısrâ'ını münâsib bir kafiye ile değiştirsen demiştiniz. Dün gece hâlâ mı şâirim? diye meşgûl olurken mezkûr mısrâ' ile birlikde bazı parçalar doğdu. Unutursam ihmâl edilir diye, şimdi aynen takdîm ediyorum. Eğer tensîb ederseniz, muhterem, Nuri, Fevzi ve Muammer Beyefendilere verirsiniz. Münâsib görmezseniz doğdukları gibi ölürler.

Ma'lûm-ı âlîniz, mısrâ'da hâkim olan aşk, cismin değil, rûhun, sözün değil özün, şehvet ve ihtirâsın değil, iffet ve nezâhetin sembolü olan "aşk"dır. Bu i'tibârla, eğer rûy-ı kabûl gösterirseniz, bazı güfteler yazılabilir. Zâten bu sene, Ziya ile gidip gelirken radyodaki yılışık güfteleri üzülerek dinledikçe böyle bir arzu gönlümden geçmiş idi. Hattâ, Safitan'da kuzunun başında Nuri ve Fevzi Beylere de söylemiştim. Belki onlar da, bir ihtiyârdan sudûr eden bu arzuyu hayretlerle karşılamışlardır...

Fazla başınızı ağrıtmayayım, peder efendinin ellerinden ve birader ve mahdûm beylerin gözlerinden öperim. Arkadaşlara selâmlar eder gözlerinden öperim. Buradan da, Ziya başta olmak

üzere bütün kardeşlerin selâmları var. Hayreddin hâssaten selâm ve arz-ı ihtirâm eyliyor. Evden de yenge hanıma selâm ediyorlar. Mektubunuzla fikir ve karârlarınızı bekleyen kardeşiniz:

Mütekā'id Şâir
Ali Ulvi

– Doktor Ali Kemal Belviranlı'ya –

MANZUM MEKTUB

Hicrânımı söyler bana hasret dolu bir "ney",
Andıkça gönülden sizi ey hisli Kemal Bey!..
Mehtâba sorarken sizi çöllerde her akşam,
Hasret dökülür rûhuma yıldızlara baksam...
Sevdâlı seherlerde esen içli sabâlar,
Yalnızlığımın mâtem-i hicrânını çağlar...
Sâhilleri bir bir dolaşan gamlı eninler,
Göz yaşlarımın yazdığı mısrâları inler...

***

Hülyâlarımın bahçesi güllerle dolardı,
Her goncada bin bir emelin neş'esi vardı,
Tılsımlı baharlarda güneş başka güneşdi,
Her huzmesi şi'rimde açan güllere eşdi...
İlhâmlarımın her biri bin neş'e taşırken,
Şen gönlümü şebnemli çiçekler donatırken,
Deryâ gibi rüyâlarım engin ve derindi,
Heyhât, o yeşil ufka siyah perdeler indi...
Vuslat deminin yeller eser şimdi yerinde,
Baykuşlar öter gamlı gönül bahçelerinde...
İlhâmıma serpildi gurublardaki renkler,
Rûhum bu karanlık gecenin fecrini bekler...

28 Safer 1402 - 25 Aralık 1981
Ali Ulvi Kurucu - Ali Kemal Belviranlı
Medine - Konya

el-Medînetü'l-Münevvere, 28.02.1402

Azîz ve muhterem kardeşim Ali Kemal Bey

Esselâmu aleyküm ve rahmetullâhi ve berekâtuhu

Bundan takrîben bir ay evvel, posta ile adresinize bir mektubla, beraberinde bir şi'ir göndermiştim bilmem aldınız mı?[1] Şimdi de, hattat ve şâir Abdullah Rıza Bey kardeşimizle bu rubâ'îleri takdîm ediyorum.[2] Hiç hâtır ve hayâlimde olmayan bir sünûhât ile yazılmışdır. Hani siz, senelerden beri, bu vâdîde bazı güfteler yazmamı isterdiniz. Demek ki bu günlere nasîb imiş. Dikkatinizi çekecek olan husûs gülşenlerin ezelî ve ebedî ziyneti olan gül ve bülbül kelimelerinin tekerrür etmesidir. Evet; ma'nâ ve muhtevâsında iffet ve nezâhetin rûhu tüten gönül sevgisini ta'rîf ve tavsîf ederken merhûm Yahya Kemal'in dediği gibi:

"Bülbül sesiyle gül kokusundan geçilmiyor..."

Takdîr buyuracağınız vechile her rubâ'î, ayrı ayrı güfteler olduğu için, pek sıkıntı vermez sanırım. Ah Cennet-mekân Sadeddin Bey ber-hayât olacakdı da, her birini, insan rûhunun, derinliklerine nüfûz eden üslûbu ile besteleyecekdi. Rahmetullâhi aleyh.

---

[1] Bir önceki mektuptaki "Manzum Mektup" manzumesi.

[2] Bu cildin "Rubâîler ve Güfteler" bölümüne aldığımız 55 adet manzumedir. Burada ilk defa yayınlanıyor. Bu şiirlerin eski harflerimizle kendi elyazısı metnini merhum Üstad lutfetmiş, daha sonra merhum Dr. Ali Kemal Bey de daktilo edilmiş bir nüshasını vermişti... Yayınlanan metinler, bu iki nüshadan istifade olunarak hazırlandı.

Bu arada, hatıra şöyle bir suâl geliyor: Merhûm gibi zevâtın irtihâli ile beste san'atı târîhe mi karışacakdır? Aynı suâl, şâirlerimiz hakkında da vâriddir. Meselâ: Merhûm Âkif Bey vefât etmiş diye, fakîr, arûz vezni ile şi'ir yazmayacak mıyım? San'at, şahıslara inhisâr etmeyeceğine göre her zaman ve mekânda -alâ kadri'l-imkân- san'atkar bulunacakdır. O hâlde sizin gibi bir Nuri, Fevzi, Muammer, Enver, Karagöz ve Bekir Sıdkı Beyler gibi, zevâtdan bu hizmet bekleniyor. Bilmem, Üstâd Yesârî Âsım Bey beste ile meşgûl olurlar mı? Ziya Belviranlı Bey biraderimiz bu işleri bilirler. Şimdi genç bir san'atkârımız daha hâtırıma geldi: Sadreddin Özçimi Bey oğlumuz. Bu kadar beste hatırlarında olan bu gençler, beste yapmaya başlasalar, büyük tecellî ve inkişâfa mazhar olurlar. Kendilerini teşvîk etmek lâzımdır. Bizim dalgalı Karagöz'ü de görürseniz selâm söyleyin.

Fakîri seven ehl-i vera' ve takvâ kardeşlerimizi kızdırmamak için, şâirinin ismine "Recâî Gönüldenses" nâm-ı müste'ârını vermenizi tavsiye ediyorum.[1]

Peder efendinin ellerinden birader ve mahdum beylerin gözlerinden öperim. Kezâlik fakîri hâtırlamak lütfunda bulunan Nuri, Fevzi, Mu'ammer, Bayram-zâde, Hâfız Nuri Baş, Halil İbrahim ve Hâfız Ahmed Kaçıncı Beylere ve bizim Muzaffer ve sarrâf Yeğen Hacı Ziya'ya da selâm ve duâlarımın iblâğını ricâ ederim. Buradan başda üstad Mustafa Efendi olmak üzere, biraderimiz ve Damad Hayreddin ve Memduh Ağabeyler de selâm ve duâlarını gönderiyorlar. Evden de yenge hanıma selâmları var. Rubâ'îler hakkındaki tenkîdlerinizi bekliyorum kardeşim.

Hasret-keş kardeşiniz, Ali Ulvi

[1] Mektupları, merhum Üstad'la birlikte okurken, bu satırlara geldiğimizde, yüzünde beliren "buruk gülümseme"yi hüzünle hatırlıyorum.

GONCA YAYINEVİ
MED KİTAP DİZİSİ

M. Ertuğrul Düzdağ'ın yazdığı,
hazırladığı ve seçtiği kitaplar.

YAYINLANMIŞ OLANLAR

1. SAFAHAT – Mehmed Âkif Ersoy
2. MÜSLÜMAN AİLE
3. TARAFSIZ DEĞİLİM
4. YAKIN TARİHİN İÇİNDEN
5. İSTİKLÂL ŞAİRİ MEHMED ÂKİF
6. PEYGAMBER EFENDİMİZ – Ahmed Cevdet Paşa - Baskıda
7. MEHMED ÂKİF MISIR HAYATI ve KURÂN MEÂLİ
8. MEHMED ÂKİF ANKARA'DA – MİLLÎ MÜCADELE YILLARI - Baskıda
9. KAHRAMAN KARDEŞLERİN MACERALARI – 10 kitap, gençlik dizisi:
    1. Kuleden Çalınan Hazine
    2. Uçurumdaki Ev
    3. Eski Değirmenin Sırrı
    4. Kayıp Arkadaşlar
    5. Korkunç Mağaradaki Tehlike - Baskıda
10. ÜSTADIM MEHMED ÂKİF – Muallim Mâhir İz'in Hatıraları
11. DİN ve CEMİYET – Muallim Mâhir İz
12. ÜSTAD ALİ ULVİ KURUCU HATIRALAR – 5 cilt
13. TASAVVUF – Muallim Mâhir İz - Baskıda
14. DÜŞMAN ACIMAZ – Baskıda
15. YAKIN TARİH YAZILARI - Baskıda

DİZİN

A

Aachen Camii: IV/271, IV/275

Aachen, Almanya: IV/271

Abbas Halim Paşa, Osmanlı devlet adamı, Mısırlı: I/379, II/300

Abbas, Hz. Muhammed'in (sav) amcası: III/63, III/78, III/365, IV/56

Abbas, Kaptan, Mekke Belediye reisi:II/344

Abbasiye, Kahire'de semt: II/91

Abduh: bkz. Muhammed

Abdullah, Amr ibnül As'ın oğlu: III/134, III/135, III/136

Abdullah Azmi Efendi: V/273

Abdullah Bey, "Evliya", Eczacı: IV/196

Abdullah bin Zübeyr, Hz. Ebubekir'in damadı: III/310

Abdullah Efendi, Abaoğlu: I/233

Abdullah Efendi, Bozkırlı: I/171

Abdullah Efendi, Hâfız: V/333

Abdullah Efendi, İzmirli: IV/113, IV/114, IV/115, IV/116, IV/117, IV/405

Abdullah Efendi, İmam, Gönen: IV/157

Abdullah ibni Abbas, Sahabî: I/292, III/45, III/46

Abdullah ibni Mes'ud, Sahabî: I/45

Abdullah ibni Mübarek, Hadis âlimi: II/111

Abdullah Rıza, Mustafa Runyun'un kardeşi, Hattat: I/271, I/294, I/295 V/121, V/339, V/348

Abdullah Şah, Şıh, Pakistanlı: III/50, III/72

Abdullah Zühdü Efendi, Hattat: I/295, I/296, IV/236, IV/237

Abdurrahim Bilâl, Amerikalı, Elektrik yüksek mühendisi: IV/283, IV/284, VI/285, IV/287

Abdurrahim, Buharalı, Attar: II/212, II/213

Abdurrahman Molla Câmî, şair: bkz. Molla Câmî

Abdurrahman, Pakistanlı, Doktor: III/363, IV/224

Abdurrahman Sâatî, Hasanül Benna'nın babası: II/282

Abdurrahman, Şeyh, *el-İslâm* dergisinin sahibi: II/167, II/168

Abdülaziz, Mustafa Necâtüddin'in oğlu: IV/246

Abdülaziz, Osmanlı Sultanı: I/368, III/237

Abdülaziz Rıfâî, Hattat: II/334

Abdülgafur Efendi, Şıh, Ali Ulvi Kurucu'nun şeyhi: I/21, I/241, II/361, III/41, III/47, III/49, III/50, III/51, III/52, III/59, III/60, III/61, III/62, III/63, III/64, III/65, III/66, III/67, III/68, III/69, III/70, III/71, III/72, III/73, III/75, III/78, III/80, III/216, III/227, III/320, III/329

Abdülgani, Mersinli Yusuf Efendi'nin oğlu: III/327, III/398

Abdülhadi Amca, bakkal, Medine: II/352, II/353, II/354, II/356, II/358

Abdülhak Hâmid, Şâir: I/383, I/384, I/385, I/387, II/129, II/130, II/320, II/326, V/11, V/53, V/54, V/57, V/106, V/116, V/118, V/120, V/139

Abdülhak, Şıh Abdülgafur'un oğlu: III/60

Abdülhakîm Arvâsî Efendi, Şeyh: II/190, II/191, III/71, III/72, III/75, IV/250

Abdülhamid Cûde es-Sehhâr, Mısırlı yazar: I/278

Abdülhamid II, Osmanlı Sultanı: I/61, I/218, I/248,369, I/370, I/388, I/389, I/390, II/38, II/68, II/128, II/164, II/183, II/189, II/193, II/194, II/228, II/232, II/241, II/266, II/342, II/384, II/391, III/109, III/172, III/237, III/367, IV/132, IV/236, IV/237, V/31

Abdülhamid Tahir, Çerkes, Ezher'de hoca: II/181

Abdülhamid, Filistinli elektrikçi: III/58

Abdülkādir Çelebi, Şıh: V/37

Abdülkâdir-i Geylânî, Şeyh: III/122

Abdülkerim Kasım, Darbeci subay, Irak: III/363

Abdülkerim, Rifli, Fas istiklâl mücahidi: II/236

Abdüllâtif Efendi, Konya Hac delili: I/255

Abdülmecid, Osmanlı Sultanı: II/55, II/193, II/348, III/228

Abdülmuttalib, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) dedesi: I/259, III/139, IV/115

Abdülvahid Abdülhamid Abbasî, Kuba'da bahçe sahibi: II/262, II/264, II/265

Abdülvehhâb, Ezher Yurdu'nda kalan Türk talebe: I/334, V/268

Abdünnasır, Seyyid Kutub'u idam ettiren darbeci subay diktatör: II/293, II/299

Abdürreşid İbrahim Efendi, İslam dava adamı, âlim, seyyah: I/363, I/364, III/212, III/213, III/214, III/215

Âbideler Şehri İstanbul, Ali Ulvi Kurucu: IV/189

Âbidin Sarayı, Kraliyet Sarayı, Mısır: I/332

Abkariyyetu Muhammed, Mahmud Abbas el-Akkad: II/103, II/104

Adak, Fehim, Bakan: III/352

Adalar, Marmara: IV/188

Adana: I/68, I/225, I/226, I/245, I/246, I/253, I/257, II/379, II/382, II/383, III/325, III/400, V/333

Adapazarı: I/148

Âdil Bey, Mısırlı Mühendis: II/276, II/277, II/278, IV/115, IV/116, IV/117, V/317

Âdile Sultan, Sultan Abdülhamid'in halası: I/369, III/172

Âdile Sultan, Sultan Abdülhamid'in torunu: I/369, I/370

Âdile Sultan Ribatı, Medine: I/369

Adnan Bey, Albay: III/93

Adnan Faruk, Kahire: V/321

Afganistan: II/362, III/63, III/251, III/392

Afrika: II/242

Afyon: I/218, IV/139, IV/233

Ağaoğlu, Samet, 1950 DP milletvekili: III/241

Ağlayan Ayasofya, Ali Ulvi Kurucu: bkz. *Ayasofya'yı Ziyaret*

Ahkâmu'l-Kur'âniyye, Vehbi Efendi: I/175

Ahmed Ağa, Lâdikli: I/21, III/199, III/200, III/201, III/202, III/203, III/204, III/329, III/330, III/331, III/332

Ahmed Bey, Ali Ulvi Kurucu'nun kayınbiraderi: II/339

Ahmed Boşnak Bey, Medine'de okul müdürü: II/260, III/381

Ahmed Busâtî, Şıh, Medine'de muallim: V/37

Ahmed Celâli, katip: I/264

Ahmed Cucunuk, Şıh, Zahid Kevseri'nin damadı: II/174, II/180

Ahmed Dısatî, Şıh, Medine kadısı: V/49

Ahmed Efendi, Akşehirli, Müderris, vâiz: I/221

Ahmed Efendi, Arzuhalci: I/89

Ahmed Efendi, Hâfız, Hâfız Ali Rıza'nın kardeşi: V/270, V/272

Ahmed Efendi, Hâfız, Samedzâde: I/43

Ahmed Efendi, Karamanlı: II/149, II/202, III/101

Ahmed Efendi, Terzi, Harputlu: III/89

Ahmed el-Arabî, Şıh, Evkaf Umum Müdürü, Medine: V/37

Ahmed Fârisî, Şıh, Harem-i Şerif Kütüphanesi Müdürü: V/37, V/39

Ahmed Hasan es-Sayyaf, Kahire'de *er-Risâle* ve *er-Rivâye* dergileri sahibi: II/305

Ahmed Hâşim, Şair: II/300, II/320, IV/355, IV/356, V/53, V/106, V/116

Ahmed Kağnıcı, Hâfız: III/357, IV/97, IV/99, IV/245

Ahmed Kiraz Hoca, Ömer Kirazoğlu'nun babası: IV/69

Ahmed Mahir Paşa, Başvekil, Mısır: II/280, II/283, II/284

Ahmed Memdûh Efendi, Hâfız, Kahire: V/325

Ahmed Midhat Efendi, Yazar, gazeteci: V/117, V/275

Ahmed Naim Bey, Babanzâde: II/38, II/114, II/116, II/117, II/118, II/154, II/163, III/366, IV/86, IV/212, IV/251

Ahmed Nedim Bey, Eczacı: III/157

Ahmed Rasim, Yazar: III/199

Ahmed Şevki, Mısırlı şair: II/321, II/326, III/306, V/54, V/57, V/58

Ahmed Usta, Sayacı, Konya: I/80

Ahmed Ziya: bkz. Kurucu

Ahmed, Hâfız, Sivaslı: IV/83, IV/84

Ahmed, Samedzâde Hafız, Konya: III/25

Ahmed, Vehbi Efendi'nin oğlu, Hâkim: I/182

Ahmediyye, Diyarbekirli Ahmed Mürşid: V/94

Ak Cami, Konya: I/73

Akabe, Ürdün: III/262

Akcan, Necmeddin, Dr.: IV/67

Akdeniz: II/243

Akdik, Kâmil, Hacı, Hattat: I/218, IV/119, IV/235, IV/238

Akfırat, Osman Efendi, Medineli, Beykozlu: III/117, III/118

Akil, Çerkes, Hattat: I/366, II/208, II/209

Akkad, Mahmud, Mısırlı yazar: II/301, II/305

Akkuş, Hâfız Hasan: I/59

Akosman, Ahmed, Kur'an âşığı: III/189, III/190, III/191, III/192, III/193, III/194, III/195, III/196, IV/361, V/114, V/115, V/334

Aksaray, Konya: I/218, I/219

Akseki, Ahmed Hamdi, Diyanet İşleri Başkanı, âlim: I/278

Aksoy, Dursun, Dr.: IV/67

Akşehir: IV/161

Alâaddin Tepesi, Konya: I/86

Aladağlı Hoca: I/103

Alâeddin Keykûbad, Selçuklu Sultanı: V/31

Albatros, Bodler: II/151

Albay, Dindar, Urfalı: IV/161, IV/162, IV/163, IV/165

Alevi: I/67

Alfred de Musset, Fransız şair ve oyun yazarı: III/305

Ali Âdil, Dağıstanlı, Mahmud Cevdet Sezer'in babası: III/221

Ali Ağa, Hacı, Ali Ulvi Kurucu'nun dedesi: I/29

Ali Ağa, Tarikatçı, Hacı Veyis Efendi'nin akrabası ve ortakçısı: I/117, I/130

Ali Bey, Ali Ulvi Kurucu'nun kayınbiraderi: II/339

Âl-i Beyt, Resûlullah'ın ailesi: I/47, III/41

Ali Cânip Bey, Bursalı: IV/123

Ali Cevad Bey, Tarsuslu: III/70, III/71

Ali Efendi, Alasonyalı: II/162, II/170, II/172

Ali Efendi, Bandırmalı: IV/119, IV/120

Ali Efendi, Hacı, Konyalı, Müftü: I/221

Ali Efendi, Hacı, Urfalı: III/90

Ali Efendi, Hâfız, Yeraltı Camii imamı, Üsküdarlı: II/41, III/321, IV/86, IV/95, IV/169, IV/170, IV/172, IV/174

Ali Efendi, Kadirî Şeyhizâde, Hâfız: I/42, I/43, I/44, I/46, I/57, I/171, IV/31, IV/77, IV/78, IV/173, V/77, V/78, V/279

Ali Efendi, Senirkentli: I/171

Ali Efendi, Şeyh, Esad Efendi'nin oğlu, şehid: III/322

Ali Hüseyin Yakub Efendi: bkz. Ali Yakup

Ali İhsan Paşa: II/196

Ali Kemal, Dr.: bkz. Belviranlı

Ali Kudsî Efendi, Zeynelabidin Efendi'nin dayısı: I/42, I/171

Ali Mahir Paşa, Ahmed Mahir Paşa'nın kardeşi: II/283

Ali Rıza (Önses), Hafız, Ali Ulvi Kurucu'nun mektup yazdığı Konyalı

arkadaşı: V/267, V/271, V/301, V/324, V/330, V/337

Ali Rıza Efendi, Hattat, Konyalı: I/295

Ali Rıza Efendi, Kaşıkçı, Mustafa Runyun'un babası: I/59, I/63, I/64, I/261, I/271, I/272, I/274, I/277, III/89, III/321, III/322, III/325, III/373

Ali Ulvi Kurucu: bkz. Kurucu, Ali Ulvi

Ali Yakup (Cenkçiler): I/20, I/248, I/269, I/293, I/297, I/298, I/299, I/301, I/302, I/303, I/304, I/306, I/307, I/308, I/310, I/311, I/312, I/313, I/314, I/315, I/316, I/317, I/318, I/319, I/320, I/322, I/323, I/324, I/325, I/326, I/374, I/380, I/382II/49, II/63, II/77, II/88, II/90, II/103, II/134, II/135, II/170, II/181, II/202, II/203, II/204, II/205, II/227, II/249, IV/150, IV/151, IV/179, IV/189, IV/193, IV/331, V/268, V/269, V/273, V/278, V/283, V/294, V/321

Ali Zeki Efendi, Hoca, Konyalı, müderris: I/268, I/352, II/180

Ali Zeki Efendi, Mustafa Sabri Efendi'nin damadı: I/177, I/363, V/273, V/279, V/321

Ali, Şıh, Konya Hac delili: I/160, I/161, I/162

Aliye Hanım, "Hacı Kaymak'ın": I/79

Aliye Hanım, Ali Ulvi Kurucu'nun babasının teyzesi: I/81, I/141

Aliye Hanım, Ali Ulvi Kurucu'nun teyzesi (üvey annesi): I/30, I/90, I/91, I/95, I/250, I/251, I/252, I/254, I/255, I/263, I/277, II/358, II/359, II/360, II/361

Allah'ı Hatırlatan Şehir, Fikri Abaza Paşa: IV/335

Almanya: III/386, IV/59, IV/238, IV/257, IV/261, IV/262, IV/264, IV/267, IV/268, IV/271, IV/275, IV/277

Alparslan, Selçuklu Sultanı: III/262, V/31

Alpkan, Mehmed Emin, Matbaacı, Milliyetçiler Derneği kurucularından ârif mü'min: III/343, III/344

Altınçeşme Câmii, Konya: I/42

Altınoluk, Kâbe'nin su oluğu: III/30, III/38

Altun, Hafız Zeki: I/51, I/52

Altunbezer, İsmail Hakkı, Hattat: IV/119, IV/235

Âlûsî, Bağdadlı alim: III/228

Amentü Şerhi, Gazi Binbaşı Numan Kurtulmuş: IV/223

Amerika: I/306, I/322, I/323, II/199, II/237, II/293, II/334, II/339, III/184, III/209, III/219, III/245, III/246, III/248, III/255, III/256, III/257, III/258, III/260, III/382, IV/283, V/33

Amman: II/382, III/130, III/131, IV/395

Amr ibnül As, Sahabî: III/134, III/135

Anadolu: I/21, I/84, I/104, I/170, I/227, I/358, I/372, II/57, II/112, II/184, II/197, II/243, III/258, III/262, IV/40, IV/101, IV/387, IV/389

Anatole France, Fransız yazar:

IV/249, V/117, V/132

Ankara: I/46, I/62, I/80, I/181, I/316, I/324, I/358, II/53, II/92, II/122, II/126, II/133, II/134, II/153, II/250, II/405, III/33, III/34, III/35, III/36, III/37, III/43, III/175, III/183, III/208, III/224, III/266, III/282, III/283, III/318, III/323, III/352, III/355, IV/71, IV/86, IV/211, IV/212, IV/213, IV/264, IV/289, IV/345, IV/371, IV/373, IV/374, IV/375, IV/376, IV/404

Annan, Abdullah, Mısırlı Tarihçi: II/182

Antalya: I/172

Antep: I/68, III/141

Arabî, Şıh: V/45, V/46

Arabistan: I/27, I/88, I/246, I/267, I/283, I/333, II/240, II/368, II/377, IV/44, IV/184, IV/342

Arafat, Mekke: I/294, II/111, II/260, III/31, III/32, III/38, III/112, III/176, III/190, III/346, III/356, III/388, IV/159, IV/226

Aras, Rüşdü, CHP'li Dışişleri Bakanı: V/319

Argıt, Şükrü, Tüccar, Ali Ulvi Bey'in dostlarından: I/22

Ârif Hikmet Bey Kütüphanesi, Medine: II/343, II/344, II/345, II/346, II/375, II/381, II/382, II/396, II/403, III/197, III/265, III/317

Ârif Hikmet Bey, Şeyhülislâm: I/20, II/346, II/347, II/348, II/349, II/380, II/381, II/383, III/317

Arnavut/lar: I/314, I/321, I/323, I/324, I/327, I/329, I/380, II/180, II/181, II/215, II/223, II/230, II/300, III/120, III/129

Arnavutça: I/314, I/321

Arnavutluk: I/302, I/322, II/224

Arslan, Şekip, Osmanlı tarafdarı Arap şair, yazar, mücahid: II/136

Arş-ı A'zam, Mâhiyeti meçhul ilahi yüce makam: II/290, II/291

Artam, Nureddin, Şair, yazar, Radyo haber sunucusu: II/126

Aruz ve Âhenk, Ali Kemal Belviranlı: IV/39, IV/183, IV/195

Asâ-yı Musa, Bediüzzaman Said Nursi: III/265, III/267

Asel, Osman, Mısırlı edip, şair: V/50

Ashâb-ı Kehf, Hikâyeleri Kehf Suresi'nde anlatılan "Yedi Uyurlar": V/331

Ashâb-ı Kirâm: IV/237, IV/305

Ashâb-ı Suffe, Medine Mescidi'nin Sofa'sında toplanan ashâb: III/41

Âsım Efendi, Şeyhülislâm vekili: II/36, II/86, II/137, IV/86, IV/171

Âsım, Mehmed Âkif: IV/179, IV/370

Aslanlı Kışla Camii: I/136

Aslanlı Kışla, Konya: I/134, I/136, I/189

Asr-ı Saâdet, Süleyman Nedvî: III/67

Asvân Barajı, Mısır: III/258

Âşık Mehmed Ağa, Göçülü: I/63, V/94

Âşiyân, Tevfik Fikret'in evi: IV/191, IV/192

Ataç, Nurullah, İslam alehdarı dengesiz yazar: III/230

Atasayar, Ahmed, M. Sâmi Efendi

mensubu, tüccar: III/317

Ataseven, Asaf, Prof. Dr.: III/190, III/191

Atatürk: bkz. Mustafa Kemal

Atay, Falih Rıfkı, Atatürkçü yazar, gazeteci: I/180, IV/374,

Ateş, Âmir, Hafız, İlâhî-hân: I/52

Ateş, Mustafa, Konya: I/157

Âtıf Bey, Konyalı: V/282

Atıf Hoca, İskilipli, Şehid: II/133

Atilhan, Cevat Rıfat, Milis generali, mücahid yazar: III/248, IV/36

Atina: II/53, II/92, II/93, II/232

Atsız, Nihal, Türkçü fikir önderi, şair ve yazar: III/335

Auguste Comte, Fransız sosyolog: III/305, IV/278, IV/279

Avâli, Medine: I/162

Avrupa: II/35, II/80, II/81, II/98, II/149, IV/40, IV/271, IV/275

Avusturya: IV/257

Ayasofya, Ali Ulvi Kurucu: bkz. *Ayasofya'yı Ziyaret*

Ayasofya Camii, İstanbul: I/248, IV/188, V/13, V/169, V/170, V/180

Ayasofya'yı Ziyaret, Ali Ulvi Kurucu: I/317, III/45, III/314, V/13, V/180, V/347

Aydın, Ziya, Musa Topbaş Efendi'nin yeğeni: IV/244

Ayhan Bey, Diş Doktoru: IV/278, IV/279

Aykut, Cemil, Dr.: IV/67

Aynî, Buharî Şerhi: I/198

Aynüş Şems Üniversitesi, İskenderiye: II/146, II/150

Ayşe Hanım, İğneci: III/172, III/173

Ayşe, Şıh Belûl'ün kızı: III/184, III/185, III/186, III/187

Aytaç, Hâmid, Hattat: I/295, V/17, V/336

Azerbaycan: III/245

Aziz Efendi, Sultan Abdülaziz'in torunu: I/368, I/371

Aziz Efendi, Şeyh: III/228

Azîz er-Rıfâî, Hattat: IV/235, IV/243, IV/245

Azîziye Camii, Konya: I/36, I/47, I/201, I/219, I/231, I/233, III/25, III/26, III/27

Azzam, Abdurrahman Paşa, Mısır Evkaf Nazırı: II/95, II/97

Azzam, Abdülvehhab, Dr., Kahire Üniversitesi Rektörü: I/329, II/263, II/323, V/125

Azzam, Âdil, Azzam ailesinden hayırsever: III/53

B

Babalık, gazete: III/401

Babanzâde: bkz. Ahmed Naim

Bâb-ı Ciyâd, Mescid-i Nebevî'nin kapılarından biri: III/313

Bâb-ı Şamî, Medine'nin bir kapısı: V/331

Bâbulmecîdî, Mescid-i Nebevî'nin kapılarından biri: I/263, II/334, III/53, III/59, III/62, III/65, III/94, III/155, III/321, III/322, III/59, III/65, III/321, III/322,

IV/133, IV/327

Bâbusselâm, Mescid-i Nebevî'nin ana kapısı, Medine: III/70, III/122, III/123

Bâburrahme, Mescid-i Nebevî'nin kapılarından biri: III/70

Bağdat: II/93, II/207, III/109, IV/75, IV/124, IV/355, IV/408

Bakırköy, İstanbul: II/338

Bâkî, Şâir: II/320, V/38, V/53, V/327, V/98, V/280, V/283, V/321

Bakkal Arif, Hattat: bkz. Hacı Arif

Balıkesir: IV/129, IV/130, IV/395

Balkan Bey, İzmitli: I/68, III/93, III/94, V/335

Balkan Harbi: V/31, V/34, V/35, V/91

Bandırma: IV/119, IV/120

Banguoğlu, Tahsin, Prof. Dr. : III/229

Basîretü's-Sâlikîn, Osman Akfırat: III/118

Basra: II/207, IV/408

Baş, Nuri, Hâfız, Şair: IV/107, IV/108, IV/35, IV/83, V/349

Başgil, Ali Fuad, Anayasa Hukuku Ordünaryüs Profesörü, T.C.'nin gerçek 4. Cumhurbaşkanı, 1961'de darbeci subaylar tarafından tehdit ile engellendi: III/335, III/336, IV/33, IV/34, IV/36, IV/131, IV/132, IV/133, IV/134, IV/135, IV/136, IV/137, IV/249, IV/252

Batanay, Kemal, Hâfız, Bestekâr, hattat: I/353, IV/240

Batı Trakya: II/111

Bayar, Celâl, İttihatçı komiteci, 3. Cumhurbaşkanı: I/278, I/282, III/165, III/241

Baybal, M. Hulûsi, Dr.: IV/67, IV/73, IV/74, IV/125, IV/139, IV/143

Bayraktar, Mehmed, Sakyutan köylü: I/81

Bayram, Cezmi, ANDA Kitap dağıtım müdürü: I/235

Bayram, Mahmud Hoca, Arapça muallimi, Fatih Kızılminare Camii imamı, mücahid: I/312, I/313, I/314, I/317, III/39, III/116

Bediüzzaman: bkz. Said Nursi

Bedir Savaşı: IV/293, IV/294

Bedros, Pedris: I/120

Behiye Hanım, Zeynelabidin Efendi'nin kızı: I/90, I/91, I/250

Bekir Berk, Mazlum mü'minlerin avukatı: III/333, III/334, III/335, III/336, III/337, III/338, III/339, III/340, III/341, III/343, III/344

Bekir Bey, Müdür, Konya İHO.: I/224

Bekir Hâki Efendi, Son devir âlimlerinden: III/195, III/196, IV/150, IV/151, IV/152

Bekir Sıdkı Sezgin, Bestekâr, okuyucu: I/51, V/349

Bekkine, Abdülaziz, Şeyh: IV/251

Bektaşi Tekkesi, Kahire: II/211

Bektaşi: I/67, II/221, II/222

Belçika: III/258

Behlûl, Şıh, Cezayirli: III/183

Belviranlı, Ali Kemal, Dr., Bestekâr, Yazar, Hâfız: I/42, I/43, I/52, I/53, I/242, I/291, I/292, II/53,

II/341, III/25, III/39, III/73, III/200, III/201, III/209, III/224, III/230, III/234, III/235, III/314, III/318, III/319, III/339, III/340, III/357, III/361, IV/31, IV/32, IV/33, IV/34, IV/35, IV/36, IV/37, IV/38, IV/39, IV/40, IV/41, IV/42, IV/44, IV/45, IV/46, IV/47, IV/50, IV/52, IV/53, IV/54, IV/55, IV/57, IV/59, IV/60, IV/63, IV/64, IV/67, IV/73, IV/97, IV/98, IV/105, IV/119, IV/170, IV/182, IV/183, IV/186, IV/195, IV/196, IV/197, IV/263, IV/281, IV/282, IV/307, IV/308, IV/329, IV/330, IV/356, IV/357, IV/360, IV/363, IV/369, IV/372, V/18, V/101, V/202, V/203, V/228, V/326, V/339, V/346, V/347, V/348

Belviranlı, Hafız Esad, Dr. Ali Kemal Belviranlı'nın kardeşi: IV/99

Belviranlı, Ömer Ziya, Dr. Belviranlı'nın kardeşi, Marifet Yayınevi'nin sahibi: I/235, III/209, IV/120, V/349

Ben Guryon, İsrail başbakanı: III/218

Benderlioğlu, Atıf, Milletvekili: I/283, I/284

Bengaldeş: III/218

Berlin Hatıraları, Mehmed Âkif: IV/294

Berlin: II/245, II/247

Beşer, Hasan, Konyalı: III/168, III/169 III/373, III/374, III/375, III/376

Beşer, Muhammed Hasan, Hasan Beşer'in oğlu: III/373, IV/268

Beşir Usta, Hacı, Tosyalı: III/114, III/115

Beyânü'l-Hak, kitap Ali Kemal Belviranlı: IV/39

Beyanül Hak, dergi: II/129

Beyazıt, İstanbul: III/314, IV/79, IV/140, IV/207

Beyazıt Camii: II/396, IV/81

Beykoz Hacı Ali Camii, İstanbul: III/118

Beyoğlu, İstanbul: I/247

Beyrut: I/288, I/306, II/157, II/160, II/283, II/284, II/337, II/338, V/289, V/308, V/309

Beyrut Amerikan Üniversitesi: II/149

Beyşehir Gölü: I/127

Beytullah: bkz. Kâbe

Beytümüderris, Medine'de Müderrisoğulları ailesi: bkz. Müderris

Bilâl-i Habeşî: I/201, II/208, II/209, II/209, III/348, IV/287

Bilgiç, Sadettin, Milletvekili: III/343

Bilimer, Vehbi, İlim Yayma Cemiyeti kurucularından, hayırsever: IV/229

Bilmen, Ömer Nasuhi, Müfessir âlim, Diyanet İşleri Başkanı: III/116, III/146, III/147, IV/33

Bizans: V/214

Bodler, Fransız şair, Boudelaire: II/151

Boğaziçi, Ali Ulvi Kurucu: bkz. *Şahane Boğaziçi*

Boğaziçi: IV/188, IV/189, IV/193

Bolay, Süleyman Hayri, Prof. Dr.: III/355

Bolvadin, Afyon: I/193, I/218, I/219, I/218, I/219, IV/161, IV/233

Bombay: V/37

Bonn: II/334

Bosna Hersek: II/37

Boşnak Vehbi: bkz. Vehbi

Boşnak/lar: I/323, IV/235, IV/236

Bozok, Salih, Mustafa Kemal'in yaveri, milletvekili: I/276

Buhara: III/81, V/40

Buhârî-i Şerif: III/40, III/41, III/42, III/45, III/47, V/40, V/49

Bulgaristan: IV/115, IV/343

Burdur: III/358, III/361

Burhan Efendi, Şıh, Şazeli Şeyhi: III/51

Burhaneddin Efendi, Dağıstanlı, Ezher'de talebe: I/366

Bursa: I/215, I/217, III/34, IV/120,123, IV/124, IV/329, IV/351, IV/367

Bükreş: I/249, II/42

Büyük Doğu, dergi: III/335, III/339, III/340, IV/36, IV/367, IV/368

Büyük İlmihal, Ömer Nasuhi Bilmen: III/116, III/147

Büyükkörükçü, Tahir, Konya vâizi: III/355, III/356, III/357, III/358, III/359, III/360, III/361, III/362, IV/52, IV/97

C

Cabir, Ashâbdan: III/405, III/406

Cafer Faki, Şıh: III/369, IV/167

Cafer, Hz. Peygamber'in amca oğlu: I/203, I/204, I/205

Câhiliyyetü'l-Karni'l-Işrîn, Muhammed Kutub: III/374

Câmî: bkz. Molla Câmî

Câmi'ü'l-Ezher, Kahire: bkz. Ezher

Câmi-i İslâmiyye, Medine: III/143

Cami-i Zekeriya, Halep: II/243

Cami-i Zeytuniye, Ezher: I/306

Canbek, Ahmed Ramazan, Bediüzzaman'ın talebesi, Medine'de mücavir: I/23

Carullah, Musa, Kazanlı ilim ve fikir adamı: II/42, II/43

Cebrail: I/95, I/138, I/139, I/144, I/165, II/104, II/104, II/357, IV/128, IV/219, IV/376

Cebriye, Kelâm mezhebi: II/177

Celâl Hoca: bkz. Ökten

Celâl Usta, Eğinli, marangoz: III/156

Celâl, Şıh: II/87, II/88, II/89, II/90

Cemal Abdünnasır, Mısır'ın darbeci, ırkçı başkanı: II/99, II/299, II/301, II/302, III/256, III/257, III/258, III/259

Cemal Bey, Zeytinci, hayırsever: IV/349, IV/350

Cemal Paşa, İttihadcı Bahriye nazırı: I/178, II/155

Cemaleddin Efendi, Şeyh Abdülhakim el-Arvasî'nin yeğeni: III/71, III/75

Cemil Bey, Tanburî: IV/106

Cemil Efendi, Hoca: I/71, I/72, I/73, I/79, I/194

Cemil Sıdkı ez-Zehavi, Şeyh Emcedü'z-Zehavi'nin amcasının oğlu: III/367

Cenap Şehâbeddin, Edip, şair: II/107, II/300, III/36, IV/48, IV/185, IV/186, V/106, V/116, V/125

Cengiz Han, Moğol hükümdarı: II/213

Cenkçiler: bkz. Ali Yakup

Cennetü'l-Bakî', Çalılık Bahçe, Medine Mezarlığı: II/348, II/349, II/380, III/41, III/75, III/179, III/320, IV/183, V/38

Cennetü'l-Muallâ, Mekke mezarlığı: IV/159, IV/160

Cerrahî Dergâhı, İstanbul: IV/225

Cevad Paşa, Çanakkale "18 Mart" kahramanı: II/194

Cevdet Bey, Muallim: bkz. Mahmud Cevdet Bey

Cevdet Paşa, Ahmed, Tarihçi, hukukçu, devlet adamı: IV/208

Cevhere Sultan, Osmanlı Saray mensubu: I/370, I/371

Cevizaltı medresesi, Konya: I/103, I/125, I/160

Cezayir: II/163, II/236, II/242

CHP, CHF Cumhuriyet Halk Partisi/ Fırkası, İslam karşıtlığı üzerine kurulmuş mahut parti: I/98, I/182, I/183, I/291, I/292, III/73, III/232, III/333, IV/353, IV/387

Churchill, İngiliz Başbakanı: II/199

Cibril Bey, Doktor, Nijerya'nın sıhhiye bakanı: IV/120

Cibril: bkz. Cebrâil

Cidde: I/249, I/250, I/252, I/253, I/254, I/263, I/264, I/267, II/54, II/260, II/335, II/369, II/396, III/31, III/53, III/123, III/189, III/196, III/207, III/249, III/341, III/345, III/382, III/392, IV/75, IV/76, IV/241, IV/361, V/11, V/44, V/45, V/114, V/115, V/307

Cihangir: V/204

Cinnah, Muhammed Ali, Pakistan'ın kurucularından: III/215, III/216

Cünye, Ürdün: II/122

Ç

Çakan, İsmail Lûtfi, Prof. Dr.: I/23

Çakır, Süleyman, Eskişehirli: III/192

Çakmak, Fevzi, Mareşal: II/189, II/193, II/195, III/73, III/223, III/333, IV/353, IV/368, V/101, V/156, V/319

Çaldıran Savaşı: II/184

Çalık, Ziya, Gazeteci: III/401

Çallı, Atâ, Tüccar: I/279

Çallı, Midhat, Tüccar: I/279

Çamlıbel, Faruk Nafiz, Şâir, milletvekili: II/144, II/320, III/227, III/228, III/229, IV/356, V/106, V/11, V/53, V/106, V/116, V/121

Çamlıca, İstanbul: II/364, IV/148, IV/149, IV/188

Çamlıca, Ali Ulvi Kurucu: IV/189, IV/193, IV/194, V/206

Çanakkale, Mehmed Âkif Ersoy: II/112, II/114, II/321, IV/290, IV/293, IV/294, V/139, V/140, V/141

Çanakkale, Savaş: II/229, II/265, III/200, IV/240, IV/294, V/31, V/54, V/221

Çankaya, Ankara: I/80, IV/374

Çantay, Hasan Basri, Edip, müfessir: I/181, I/182, III/226, III/225, IV/33, IV/125, IV/126, IV/127, IV/128, IV/129, IV/130, IV/185, IV/370,

IV/371, IV/372, V/133, V/334

Çar Ailesi: II/193

Çarkçı Hacı Mustafa: V/327

Çarşamba, Fatih, İstanbul: II/39

Çataklı, Osman, Vakıflar Genel Müdürü, Prof. Dr.: III/353, IV/387

Çavuşoğlu, Abdülkadir, boya şirketi ÇBS kurucusu, hayırsever: I/56

Çayırbağ, Konya: I/128, I/186

Çekirge, Bursa: IV/124, IV/367

Çelebi, Hasan, Hattat, Hafız: IV/240, IV/241

Çelebi, Hüsameddin, Mevlânâ'nın halifesi ve Mesnevî'yi yazdırdığı zat: IV/198

Çelebi, Nazif, İlim Yayma Cemiyeti kurucularından, hayırsever: II/108, II/109, III/281, III/282

Çelik, Fevzi, Müfessir, Vehbi Efendi'nin oğlu: I/182, I/183, I/184, I/185, I/278, I/279

Çengelköyü, İstanbul: IV/229

Çerkes Akil, Hattat: II/102

Çıkrıkçıoğlu, Ahmed Vehbi, İlim Yayma Cemiyeti kurucularından: III/226, IV/129

Çin: I/66, I/387

Çin Seddi: IV/156

Çorlu: IV/196, IV/197

D

Dağcı, Ali Osman, Balıkesir'de tüccar: IV/158

Dağıstan: II/229, III/371

Damad Hayreddin: bkz. Hayreddin

Daraban Mahallesi, Medine: III/332

Darülhikmetil İslâmiyye, İslâm Tebliğ ve İrşad İlim Teşkilâtı: II/111, III/265

Dârüzziyâfe, Suudî Sarayı: III/352

Darwin, "*Türlerin Kökeni*" yazarı: III/305, IV/278, IV/279

Davud (as): I/376, III/135

Davudoğlu, Ahmed, Şumnulu İslâm âlimi: I/374

Dayı, İsmail, Yağmur Yayınevi Sahibi: IV/127, IV/128

Dedeoğlu, Mustafa, Kayserili: I/225, I/226, III/317, III/400, IV/64, IV/350

Defterdar ailesi, Medine: II/340

Delhi: III/51, III/64, III/72, III/212, III/213, III/216

Delilbaşı, Seyfi, Dr.: IV/67

Demirel, Süleyman, Başbakan ve Cumhurbaşkanı: I/290, I/291, III/343

Derbent köyü, Ilgın: I/72

Derman, Mehmed Uğur, Eczacı, hattat: I/218, III/194, IV/120, IV/240, IV/241, IV/247

Derviş Ahmed, Sivaslı: I/37, I/41, I/47, I/156, I/157, I/274, III/27, III/28

Derviş Bayram, Bektaşi Sırrı Baba'nın vekili: II/223, II/224

Derviş Beşir Efendi, Tosyalı: III/171, III/172, III/173, III/174, III/176, III/177, III/178, III/179, III/180, III/183, III/184, III/185, III/187

Derviş Beşir, Tunuslu: II/357, II/358

Develioğlu, Muharrem, Ezher'de talebe: I/374

Devrekâni, Kastamonu: I/279

Dilaçar, Agop, Türk dilini İslâmî kelimelerden mahrum etmekle vazifeli Ermeni dil bilgini: V/142

Din ve Laiklik, Ali Fuad Başgil: IV/132, IV/250

Dînî Müceddidler, Mustafa Sabri Efendi: V/308, V/309

Divân, Ebu't-Tayyib el-Mütenebbî: II/310

Doğan Güneş, Mahmud Cevdet Bey'in çıkardığı dergi: III/222, III/229, III/230, III/231, IV/129, IV/354, IV/355, V/105, V/244, V/246, V/247, V/248, V/249, V/250, V/251, V/252, V/253, V/254, V/255, V/257, V/259, V/260, V/261, V/262, V/263, V/264

Doğrul, Ömer Rıza, Yazar ve fikir adamı, milletvekili, M. Âkif Bey'in damadı: I/363, IV/184

Doktor Hayreddin: bkz. Hayreddin

Doktor Şefik, Şamlı: III/381, III/382

Dolav Camii, Konya: I/141, I/219

Durkheim, Emile, Fransız sosyolog: III/305, IV/278, IV/279

Durmuş Efendi, Hacı, Türkistanlı: III/104, III/105

Durmuş Efendi, Hoca, Şıh Fehmi Efendi'nin babası: III/51

Düzce: II/165, IV/376

Düzdağ, Âsım, M. Ertuğrul Düzdağ'ın oğlu: IV/254

Düzdağ, M. Ertuğrul: I/211, I/349, I/353, I/356, I/357, II/115, II/151, II/156, II/157, III/118, III/187, III/193, III/194, III/210, III/219, III/235, III/243, III/282, III/309, III/351, IV/88, IV/95, IV/153, IV/157, IV/254, IV/299, IV/300, IV/363, IV/364, IV/365, IV/366, V/106, V/133

E

Ebeoğlu, Hasan Fehmi, Diyanet Müşavere Heyeti'nden: I/46

Ebrehe, Habeşistan kralı, "Fil Vak'ası" müsebbibi: III/138, III/139

Ebû Eyyub el-Ensarî, Sahabî, "Eyüb Sultan": II/44, II/45

Ebû Hanife: bkz. İmam-ı A'zam

Ebû Musa el-Eş'arî, Sahabî: IV/87

Ebû Talib, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) amcası: I/259, II/285, IV/115

Ebû Temâm, Arap şair: II/322

Ebû Ubeyde bin Cerrah, Sahabî, kumandan: IV/309, IV/310, V/71

Ebû Üzeyr el-Ubeydî, Medineli zengin: IV/256

Ebu't-Tayyib el-Mütenebbî: bkz. Mütenebbî

Ebubekir: bkz. Hazret-i Ebubekir

Ebul A'lâ el-Mevdûdî: bkz. Mevdûdî

Ebul Hasen Nedvî, İlim ve fikir adamı, yazar: I/21, II/241, III/67, III/68, III/69, III/73, III/84, III/205, III/206, III/207, III/208, III/209, III/211, III/212, III/213, III/215, III/216, III/217, III/218, III/219, III/268, IV/188

Ebululâ Mardinî, Ord. Prof. Dr.: IV/132

Ebussuud Efendi, Şeyhülislâm: II/117

Ebuzzeheb, Kahire'de öğrenci yurdu: bkz. Muhammed Ebuzzeheb

Ecevit, Bülent, Hayalperest CHP'li Başbakan (!): IV/388

Edip Hüsameddin, Uralgiray, Kırımlı, Ezher talebesi: II/134

Edirne: III/339, IV/346, IV/347, IV/373, V/339

Edvard, İngiltere kralı: III/187

Efkârоğlu, Urfa âyânından: IV/165

Egeli, Ekrem Şerif, Prof.Dr.: IV/227

Egeli, Yaman, Ekrem Şerif Egeli'nin oğlu: IV/227, IV/228

Eğinli Hoca Efendi: bkz. Hasan Efendi, Hacı Hâfız

Ehl-i Beyt, Resûlullah'ın ailesi: I/47, III/4

Ehramlar, Mısır: I/316

Eken, İbrahim, Hoca, vâiz ve yazar: III/108, III/109, IV/75, IV/76

Ekinci, Ali Rıza, Tüccar: I/56

Ekmekçi, Mahmud, Hâfız, Galatalı: I/37, III/25, IV/83

Ekmeleddin, İhsan Efendi'nin oğlu: I/352, IV/120

el-Belağ, gazete: II/104

el-Berîka, Hâdimi'nin *"Tarikat-î Muhammediyye"* şerhi: III/356

el-Cezire, Fırat ve Dicle nehirleri arasındaki arazi: III/262

el-Ehram, gazete: II/62

el-İslâm, dergi: II/167

el-İstibsâr, Zâhidül Kevserî: V/43

el-Kavlü'l- Fasl Beyne'l-lezîne Yu'minûne bi'l-Gaybi ve'l-lezîne lâ Yu'minûn, Mustafa Sabri Efendi: II/95, II/175, V/308

Elmalılı Hamdi Efendi, Küçük Hamdi, Müfessir: I/172, I/279, I/285, I/330, II/46, II/86, II/117, II/130, II/137, II/164 III/363, IV/33, IV/68, IV/86, IV/171, IV/212

el-Musavver, gazete: IV/335

el-Müslimûn, dergi: II/301

el-Müsterah, Medine: II/266

el-Uksur, Mısır: I/316

Emcedü'z-Zehavi, Şeyh: I/273, II/241, III/363, III/366, III/367

Emin Amca, Bursalı: bkz. Peynirci

Emin, Doktor, Kahire: V/277, V/278

Emin Bey, Neyzen, Hattat: I/218, IV/119, IV/236, IV/233, IV/238

Emin Efendi, Hacı, Urfa âyânından: III/89, IV/165

Emin el-Hüseynî, Filistin Müftüsü: II/227, II/228, II/229, II/230, II/231, II/232, II/233, II/234, II/235, II/236, II/237, II/238, II/239, II/241, II/245, II/246, II/247, II/265, II/266, III/263, III/364, V/29

Emin Paşa, Mescid-i Nebevî'nin bir bölümüne kütüphane yaptıran Osmanlı Paşası: I/59

Emin Paşa Kütüphanesi, Medine: I/59

Emir Abdülkadir, Cezayirli mücâhid: II/236

Emir Abdülkerim, Faslı mücâhid: II/236

Emir Buhârî Câmii, İstanbul: I/313

Emirdağ: IV/161

Emirgân, İstanbul: IV/145, IV/179, IV/385, V/204

Emirgân Camii: IV/145

Endican, Hocaefendi, Türkistanlı: V/44

Endonezya: V/29, V/33, V/34, V/45

Endülüs: II/242, II/246, V/183, V/192

Engels, Komünist filozof: III/305

en-Nûru'l-lâmi', Şeyh Sünusi: III/317

Enver Bey, Konyalı: V/349

Enver Paşa: I/178, II/44, II/45, II/148, II/155, II/189, II/194, II/195

Eraydın, Selçuk, Prof. Dr.: IV/120

Erbakan, Necmeddin, Prof. Dr., Başbakan: III/352, IV/387

Erdem, Hasan Hüsnü, Müderris, Diyanet İşleri Başkanı: I/46

Ereğli, Konya: I/29

Erenköy, İstanbul: II/372, IV/345

Ermenistan: III/245

er-Risâle, dergi: II/305, II/306, IV/42

er-Rivâye, dergi: II/305

Eroğlu Hasan, Hoca: III/363

Erzurum: III/141, III/142, III/148, III/149, III/151, III/156, III/161, III/162, III/163, III/164, III/346, III/347, III/353, IV/289, V/208

Esad Efendi, Şeyh, Kelâmî Dergâhı Şeyhi: I/51, I/54, I/63, I/64, I/271, I/274, II/137, II/139, IV/69, IV/80, IV/98, III/313, III/321, III/322

Esas Teşkilat Hukuku, Ali Fuad Başgil: IV/249

Eski Koçhisar, Mardin: II/184

Eskişehir: IV/161, IV/162

Esma, Hz. Ebubekir'in kızı: III/310

Esrâr-ı Hodî, Muhammed İkbâl: V/27

Esterâbâdî, Radî, Kelâm âlimi: I/383

Eşref Cafer, Şıh: II/266, II/267, II/269, II/270, II/271

Eşref Edip Bey, Hafız, *Sebilürreşad* dergisi sahibi: I/373, II/398, III/272, IV/88, IV/126, IV/184, IV/185, V/133

Eşref, Hâfız, Bayramiçli: I/331, I/380

Eşref, Şair: II/300, IV, 319

Ethem Ustazâde Nuri, Hâkim: III/25

Etik, Ârif, Konyalı: I/43, I/147, I/360, III/25, IV/99, V/92, V/93

Etik, Enver, Ârif Etik'in oğlu: IV/99

Evrak-ı Perişan, Namık Kemal: II/71

Eygi, Mehmed Şevket: III/209, IV/156, IV/371

Eyüp Efendi, Şıh: II/215, II/216, II/217, II/219, III/377, IV/87

Eyüp, İstanbul: II/119, III/118, III/323, III/326

Eyyûb (as): bkz. Hazret-i Eyyûb

Ezher, Câmiu'l-Ezher, Kahire: I/19, I/88, I/90, I/177, I/249, I/261, I/262, I/264, I/268, I/269, I/286, I/295, I/302, I/305, I/306, I/313, I/314, I/318, I/319, I/322, I/324, I/331, I/332, I/334, I/361, I/362, I/380, II/62, II/64, II/92, II/99, II/126, II/131, II/149, II/166, II/174, II/180, II/181, II/205, II/207, II/224, II/225, II/227, II/251, II/284, II/306, II/309, II/333, II/334, II/339, III/68,

III/101, III/374, III/392, IV/42, IV/176, IV/357, V/50, V/271, V/273

Ezherli, İsmail: I/331, I/361, I/362, I/374, I/380

Ez-Zılâl, Mehmed Âkif, çev. İbrahim Sabri: II/152, bkz. *Gölgeler*

F

Faham Paşa, Konya valisi: I/83

Fahreddin Efendi, Cerrahî Dergâhı şeyhi: IV/225

Fahreddin Paşa, Medine müdafii: II/379, III/82, III/118, III/129, II/382, II/383, III/82, III/122, III/132, IV/395

Fahreddin Râzî, Müfessir: III/101, III/228

Fahreddin Râzî Tefsiri: III/101

Fahri Efendi, Şeyh, Konya: I/83, I/84, I/85, I/86, I/88, I/89, I/90, I/91, I/171, I/209, I/211, I/213, I/221, I/245, I/246, I/262

Fahr-i Kainat Efendimiz: bkz. Hz. Muhammed (sav)

Faik Âli, Şair: III/234

Fâik Efendi, Hacı, Urfa âyânından: III/89, IV/165

Fâlih Rıfkı: bkz. Atay

Faruk Bey, Ali Ulvi Kurucu'nun kayınbiraderi: II/339

Fâruk Nâfiz: bkz. Çamlıbel

Fas: I/27, II/242, IV/285

Fâtıma Hanım Sultan, Ömer bin Abdülaziz'in eşi: IV/313

Fâtıma, Hazret-i Hamza'nın kızı: II/270

Fâtıme bintil Esed, Hz. Ali'nin valide-si: III/41

Fatih, İbrahim Sabri'nin oğlu: II/91

Fatih, İstanbul: IV/140

Fatih Camii, İstanbul: I/284, I/381, II/384

Fatih Kürsüsünde, Mehmed Âkif: V/146

Fâtih Sultan Mehmed: I/68, I/248, I/372, I/385, II/69, II/70, II/171, II/173, II/183, IV/188, V/13, V/31, V/84, V/156, V/161, V/166, V/167, V/181, V/182, V/183, V/193, V/203, V/204, V/216, V/218, V/253, V/291, V/292, V/297, V/335

Fatma Hanım, Ali Ulvi Kurucu'nun eşi: II/337

Fatma, Ali Ulvi Kurucu'nun halası: I/141, I/189

Fatma, Hacı Veyizzâde Mustafa'nın kızı: I/219

Fayda, Mustafa, Prof. Dr., Ali Ulvi Kurucu'nun yeğeni: I/219

Faysal, Kral, Suud meliki: I/250, III/258

Fazıl Efendi, Arnavut, Ezher'de talebe: I/248, I/329, II/181, V/283

Fehim Bey, Adak, Bakan: IV/387

Fehmi Efendi, Mühürcü, Şâzeli Şeyhi: I/189, I/190, I/192, III/51, III/52, III/53, III/54, III/56, III/57, III/58, III/78, III/87, III/331, III/397, III/397, V/324

Ferid Kam, Edip, şair, hakîm: II/46, II/118, IV/212

Ferid Paşa, Damat, Başvekil: II/57, II/150

Ferid Vecdi: bkz. Vecdi

Ferruh Şah, Selçuklu veziri, Hacı, Emir: III/262

Fethi Bey: bkz. Okyar

Fethu'l Kadir, Ali eş-Şevkânî: III/65

Fevzi Çakmak: bkz. Çakmak

Fevzi: bkz. Özçimi

Feyyûmî, Şıh: V/6, V/41, V/42

Fırtına, Medine, Ali Ulvi Kurucu'ya çok hizmeti dokunan zatın lakabı: bkz. Özcan, İsmail

Fî Zilâlil Kur'an, Seyyid Kutup: II/299

Fikri Abaza Paşa, Yazar, Kahire: IV/335

Filistin: II/227, II/228, II/236, II/237, II/245, II/266, II/273, III/218, III/244, III/259, III/260, III/262, III/263, V/29, V/75

Filistin Göçmen Kampları: III/25, III/259, III/260, III/261

Filistin Müftüsü: bkz. Emin el-Hüseynî

Firavun: I/178, II/307, IV/44

Florya, İstanbul: IV/349

Fransa: II/100, II/300, III/256, IV/35, IV/250, IV/251, IV/320, V/86

Frengistan: II/80

Freud, Dr., Psikanalist: II/303, III/305, IV/278, IV/279, IV/281,282, V/61

Fuad Bey, Prof. Dr.: IV/345, IV/347, IV/348

Fuad Siraceddin Paşa, Mısır, Dahiliye bakanı: II/260

Fuad Şemsi, Eğitimci, Mehmed Âkif Bey'in yakını: IV/151 179, IV/180, IV/181, IV/182, IV/183, IV/184, IV/185, IV/186, IV/187, IV/188, IV/189, IV/190, IV/191, IV/192, IV/193, IV/194, IV/195, IV/196, IV/197, IV/198, IV/199, IV/201, IV/204, IV/385, V/133

Fuzûlî, Şair: I/206, II/129, II/151, II/320, V/53, V/98, V/116, V/150

Fuzûlî Divanı, Fuzûlî: V/98

Fütühât-ı Mekkiyye, Muhyiddin-i Arabi: III/91

G

Galip Bey, Yüzbaşı: I/47, III/27, IV/83

Gandi, Mahatma, Hind bağımsızlık hareketi lideri: II/98

Gar-ı Hira, Mekke: II/51

Gayba İman Edenlerle İman Etmeyenlerin Arasını Ayıran Kesin Söz, Mustafa Sabri Efendi: II/101.

Gazalî, Hüccetül İslâm, Âlim, ârif, yazar: II/176, III/50, III/293, IV/132, IV/207

Gazi Ahmed Muhtar Paşa, Kumandan, başvekil: II/147

Gecelerin Gündüzü, Ali Ulvi Kurucu: III/210, III/282

Gemlik: II/45

Gilan kazası, Üsküp: I/305

Giresun: III/339

Göçü köyü, Konya: I/28, I/29, I/31, I/33, I/39, I/41, I/68, I/91

Gökalp, Ziya, Fikir adamı, yazar: I/359

Gölgeler, Mehmed Âkif: II/132, II/152, IV/52, V/98, V/99, V/125, V/151, V/207

Gönen: IV/157, IV/158, IV/321, IV/323

Gönenli: bkz. Mehmed Efendi

Gönüldenses, Recâi, Güftelerinde, Ali Ulvi Kurucu'nun takma adı: V/349

Gülzâr-ı Medine, Kaşıkçı Ali Rıza: I/272

Gümülcine: I/305, II/37, II/42, II/92, II/231, V/338, V/339

Gümüş Tül ve Alevler, Ali Ulvi Kurucu: III/45, IV/39, IV/46, IV/182, IV/186, IV/197, IV/247, IV/330, IV/365

Gürses, Abdurrahman Efendi, Hendekli, Şeyhülkurra: I/54, I/58, I/59, I/293, II/396, II/397, III/39, IV/33, IV/34, IV/77, IV/78, IV/79, IV/81, VI/95, IV/179, IV/189, IV/193, IV/195

Güzel Yazımız, Seyyid İbrahim: II/317

Güzelyazıcı, Abdurrahman Şeref, İstanbul Müftüsü, vâiz: IV/121

H

Habeşistan: I/203, I/204, III/138

Habîbürrahman, İpekli Hacı Süleyman'ın oğlu, Medine Saatçiler Şeyhi: III/121, III/123, III/124, III/126, III/129, III/130, III/131, III/134, III/137, III/138, III/140, III/141, III/184, III/186, III/187

Hâbil, Hz. Âdem'in oğlu: III/120

Hacer abla, Seyyid Ağa'nın eşi: II/367, II/370

Hacer, Hz. İbrahim'in eşi: I/251, I/252, I/255, I/256, I/267

Hacerül Esved, Kâbe'deki kara taş: II/379

Hacı Ahmed Bey, Akosmanzâde: bkz. Akosman

Hacı Ali Ağa, Ali Ulvi Kurucu'nun dedesi: bkz. Ali Ağa

Hacı Ali Efendi, Konyalı, Müftü: bkz. Ali Efendi, Konyalı

Hacı Ali Efendi, Urfalı: bkz. Ali Efendi, Urfalı

Hacı Arif Bey, Bestekâr: I/206

Hacı Ârif Efendi, Bakkal, Hattat: IV/245

Hacı Bayram Camii, Ankara: I/278, III/33, III/35, III/37

Hacı Beşir Usta, Tosyalı: bkz. Beşir Usta

Hacı Durmuş Efendi: bkz. Durmuş Efendi

Hacı Emin Efendi, Urfa âyânından: bkz. Emin Efendi

Hacı Fâik Efendi, Urfa âyânından: bkz. Fâik Efendi

Hacı Hâfız Hasan Efendi, Eğinli: bkz. Hasan Efendi, Eğinli

Hacı Hamza: bkz. Hamza, Hacı

Hacı Hasan Efendi, Bergamalı, Müsevvid: bkz. Hasan Efendi, Bergamalı

Hacı Hüseyin Efendi, Urfalı: bkz. Hüseyin Efendi, Urfalı

Hacı İbrahim Ağa: bkz. İbrahim Ağa

Hacı İbrahim Sandıkçı, Ali Ulvi Kurucu'nun kayınpederi: bkz. Sandıkçı

Hacı Kâmil, Tunuslu: bkz. Kâmil, Tunuslu

Hacı Küçük Camii, İstanbul: I/279

Hacı Mahmud Efendi, Hacı Kaymak:

bkz. Mahmud Efendi, Hacı Kaymak

Hacı Mahmud Efendi, Halepli: bkz. Mahmud Efendi, Halepli

Hacı Mahmud Eğinli: bkz. Mahmud Eğinli

Hacı Mehmed Ağa, Samedzâde: bkz. Mehmed Ağa, Samedzâde

Hacı Mehmed Ağa: bkz. Mehmed Ağa, Hacı

Hacı Mehmed Efendi, İpek Hoca: bkz . Mehmed Efendi, İpek Hoca

Hacı Mevlid Efendi, Vâiz: bkz. Mevlid Efendi

Hacı Mustafa Ağa, Hacı Veyis Efendi'nin babası: bkz. Mustafa Ağa

Hacı Mustafa, Şatırlı, Rahime Hanım'ın eşi: bkz. Mustafa, Şatırlı

Hacı Muy Ağa, Boşnak: bkz. Muy Ağa

Hacı Osman Efendi, Atâ Kulaksızoğlu'nun babası, Vâiz: bkz. Osman Efendi, Vâiz

Hacı Osman Efendi, Mersinli: bkz. Osman Efendi, Mersinli

Hacı Rahim Efendi, Postalcızâde, Şeyhülkurra: bkz. Rahim Efendi, Postalcızâde

Hacı Salih Efendi: bkz. Salih Efendi

Hacı Sultan, Buharalı: bkz. Sultan, Buharalı

Hacı Süleyman Efendi, İpekli: bkz. Süleyman Efendi, İpekli

Hacı Süleyman, Dr. Hulûsi Baybal'ın dedesi: bkz. Süleyman, Hacı, Hulûsi Baybal'ın dedesi

Hacı Veyis Efendi, Ali Ulvi Kurucu'nun büyük babası: bkz. Veyis Efendi

Hacı Veyiszâde Camii ve Külliyesi, Konya: I/193, I/222, I/230

Hacı Yunus Efendi: bkz. Yunus Efendi, Hacı

Hacı Yusuf Ağa: bkz. Yusuf Ağa, Hacı

Hacıbey, İpekli: III/131, III/132, III/134

Hacıtâhiroğlu, Abdullah Öztemiz, Şâir, Dr.: IV/155, IV/156

Hâdimli Hoca: bkz. Vehbi Efendi

Hâfız Abdullah Efendi: bkz. Abdullah Efendi, Hâfız

Hâfız Abdurrahman Gürses, Hoca, Hendekli: bkz. Gürses

Hâfız Ahmed Efendi, Hâfız Ali Rıza'nın kardeşi: bkz. Ahmed Efendi, Hâfız, Hâfız Ali Rıza'nın kardeşi

Hâfız Ahmed Efendi, Samedzâde: bkz. Ahmed Efendi, Hâfız, Samedzâde

Hâfız Ahmed Kağnıcı: bkz. Kağnıcı, Ahmed, Hâfız

Hâfız Ahmed Memdûh Efendi, Kahire: bkz. Ahmed Memdûh Efendi, Hâfız, Kahire

Hâfız Ahmed, Sivaslı: bkz. Ahmed, Hâfız, Sivaslı

Hâfız Ali Efendi, Yer altı Camii imamı, Üsküdarlı: bkz. Ali Efendi, Hâfız, Yer altı Camii imamı

Hâfız Bey, Silleli: I/285

Hâfız Deli Hüseyin: bkz. Hüseyin, Deli, Hâfız

Hâfız Eşref, Bayramiçli: bkz. Eşref, Hâfız, Bayramiçli

Hâfız Hâkim Nuri: bkz. Hâkim Nuri, Hâfız

Hâfız Halil Efendi: bkz. Halil Efendi, Hâfız

Hâfız Hasan Efendi: bkz. Hasan Efendi, Hâfız

Hâfız Hilmi: bkz. Hilmi, Hâfız

Hâfız Hüseyin, Adanalı: bkz. Hüseyin, Hâfız, Adanalı

Hâfız İsmail Efendi: bkz. İsmail Efendi, Hâfız

Hâfız İsmail Enderûnî: bkz. İsmail Enderûnî, Hâfız

Hâfız Kemal, Mevlidhan: IV/90, IV/91, IV/93, IV/95

Hâfız Kemal: bkz. Batanay

Hâfız Mahmud Efendi, Eğinli, Hacı Hâfız Hasan Efendi'nin oğlu: bkz. Mahmud Efendi, Hâfız, Eğinli

Hâfız Mahmud Ekmekçi, Galatalı: bkz. Ekmekçi,

Hâfız Mehmed, Cemilzâde, Kadirî dervişi: bkz. Mehmed, Hâfız, Cemilzâde

Hâfız Mehmed, Çiğilli: bkz. Mehmed, Hâfız, Çiğilli

Hâfız Mehmed, Hacı Veyiszâde Mustafa'nın oğlu: bkz. Mehmed, Hâfız, Hacı Veyiszâde Mustafa'nın oğlu

Hâfız Mehmed: bkz. Mehmed, Hâfız

Hâfız Mektebi, Konya: I/42.

Hâfız Memduh, Konyalı: bkz. Memduh, Hâfız

Hâfız Mustafa Efendi, Kaptanzâde: bkz. Mustafa Efendi, Hâfız, Kaptanzâde

Hâfız Mustafa Şaban Efendi, Eyüplü: bkz. Mustafa Şaban Efendi

Hâfız Necati Efendi: bkz. Necati Efendi, Hâfız

Hâfız Nuri Efendi, Adapazarlı, Eminönü Yeni Cami imamı: bkz. Nuri Efendi, Hâfız, Adapazarlı

Hâfız Nuri, Edhem Ustazâde, Galatalı: bkz. Nuri Edhem, Hâfız

Hâfız Nuri: bkz. Baş

Hâfız Ömer, Kādirî şeyhizâde Ali Efendi'nin oğlu: bkz. Ömer, Hâfız

Hâfız Ramazan Paşa, Kahire: bkz. Ramazan Paşa, Hâfız

Hâfız Saadeddin: bkz. Kaynak

Hâfız Sâmi Efendi, Konyalı: bkz. Sâmi Efendi, Hâfız, Konyalı

Hâfız Sâmi, Şileli: bkz. Sâmi, Hâfız, Şileli

Hâfız Sâmi: bkz. Sâmi, Hâfız

Hâfız Şefîk: bkz. Şefik, Hâfız

Hâfız Şıh Rıfat: bkz. Rıfat, Şıh, Hâfız

Hâfız Şükrü Efendi, Bolvadinli: bkz. Şükrü Efendi, Hâfız

Hâfız Tahir Efendi, Makineci: bkz. Tahir Efendi, Hâfız

Hâfız Veyis, Hacı Veyiszâde Mustafa'nın oğlu: bkz. Veyis, Hâfız

Hâfız Yahya, Konyalı: bkz. Yahya, Hâfız

Hâfız Zekai Efendi: bkz. Zekai Efendi, Hâfız

Hâfız-ı Şîrâzî, *Bostan ve Gülistan* yazarı, şair-i hakîm: I/237

Hak, Fuad Şemsi: IV/204

Hâkim Nuri, Hâfız: I/43

Hâkimiyet-i Milliye, gazete: II/133

Hakkı Efendi, Hacı Hamza oğlu, Mütevelli: I/75, I/76

Hakkı Tâceddin, İskenderiye: V/282, V/284

Halep: II/160, II/184, II/243, II/283, II/284, II/382, III/130, III/141, III/303, III/408, IV/395, V/333

Hâlid bin Velid, Seyfullah: II/268, III/348, V/27, IV/305, IV/309, III/348, IV/393, IV/30, V/27

Hâlid-i Bağdadî, Şeyh: I/171

Halil Efendi, Hâfız: I/217

Halil İbrahim Bey, Konya: V/349

Halilürrahman Bey, Dr., Medine: I/273

Halim Bey, Hattat: IV/119, IV/238, IV/240, IV/241, IV/243, IV/246

Halime, Hacı Veyiszâde Mustafa'nın kızı: I/219

Halime, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) süt annesi: III/41

Hama: II/382

Hamdi Efendi, Elmalılı, Küçük: bkz. Elmalılı

Hamdi Efendi, Kahire: V/273

Hamdi Efendi, Mahmud, Büyük Hamdi, Kayserili: II/86

Hâmid Bey, Hattat: IV/119, IV/238, IV/238, IV/240, IV/241, IV/243, V/218

Hâmid Fergânî, Şıh: III/41, V/49

Hamza Osman, Said Şamil'in yeğeni, Demokrat Parti mebusu: III/242

Hamza Tahir, Muallim, Kahire: II/146

Hamza, Hacı: I/75, I/76

Hamza, Zakır, Şıh, Sahaf, Mezatçı: V/41, V/42

Hannan, Muhammed Abdullah: II/62

Hannover, Almanya: IV/259

Hanzale, Sahabe-i kiramdan: II/109, II/110

Harap Mâbed, Rıza Tevfik: II/124

Harbiye Mektebi: II/189, II/196

Harem, Haremeyn: I/56, I/59, I/198, I/249, I/261, I/262, I/273, II/35, II/54, II/55, II/240, II/243, II/268, II/336, II/337, II/342, II/347, II/352, II/357, II/364, II/369, II/370, II/371, II/375, II/380, II/387, II/402, III/40, III/41, III/43, III/49, III/52, III/56, III/59, III/60, III/70, III/83, III/85, III/87, III/104, III/108, III/110, III/140, III/142, III/148, III/149, III/151, III/157, III/172, III/175, III/178, III/180, III/190, III/192, III/197, III/203, III/204, III/226, III/237, III/269, III/313, III/317, III/346, III/352, III/353, III/355, III/356, III/361, III/363, III/370, III/377, III/380, III/385, III/392, III/399, IV/32, IV/42, IV/115, IV/116, IV/236, IV/327, IV/354, IV/360, IV/391, V/37, V/41, V/45, V/49, V/326, bkz. Ravza-i Mutahhara

Hârre-i Şarkıyye, Medine: IV/256

Harsa, Hasan, Şamlı: I/315

Hârun Reşid, Abbâsi sultanı: IV/218

Hasan, Şıh: II/277

Hasan, Yetim, Kara Havva'nın Hasan: I/35, I/41

Hasan Basri: bkz. Çantay

Hasan Bey, Ali Ulvi Kurucu'nun yazılarını kaleme alan zat, Medine: III/210, IV/187, IV/255, IV/256, IV/347

Hasan Efendi, Adnan Menderes'in şöförü: I/284

Hasan Efendi, Hacı, Bergamalı, Müsevvid: I/221

Hasan Efendi, Hacı, Hâfız Eğinli: I/21, II/343, II/344, II/345, II/346, II/349, II/375, II/376, II/377, II/378, II/379, II/380, II/381, II/382, II/384, II/385, II/386, II/387, II/388, II/389, II/390, II/392, II/393, II/394, II/396, II/397, II/399, II/400, II/403, II/404, III/265

Hasan Efendi, Hâfız: I/74, IV/95, IV/99, V/272

Hasan Efendi, Hoca, Karalükzâde, Urfalı: IV/165, IV/165

Hasan Efendi, Mühürcü: III/91

Hasan ibni Zeyd, Hz. Hasan'ın torunu, Abbasi devri Medine valisi: I/56, II/347

Hasan İsmet, Şıh, Medine Sicillât Müdürü: II/340, II/341

Hasan Neşet Paşa, Mısır'ın Londra sefiri: II/201, II/203

Hasan Rıza Efendi, Hattat: IV/235, IV/238, IV/244

Hasan Şükrü, Hattat: IV/246

Hasan'ın Gazası, Tevfik Fikret: I/132.

Hasanül Bennâ, "İhvânü'l Müslimîn" kurucusu, şehid: I/20, I/206, I/310, I/311, I/313, II/101, II/233, II/234, II/235, II/241, II/249, II/250, II/251, II/252, II/254, II/255, II/256, II/257, II/259, II/260, II/262, II/264, II/265, II/266, II/269, II/271, II/272, II/274, II/275, II/276, II/278, II/279, II/280, II/281, II/282, II/283, II/286, II/287, II/289, II/290, II/291, II/292, II/294, II/295, II/297, II/299, II/301, III/268, III/279, III/364, IV/116, IV/121, IV/188

Hasanü'ş-Şair, Kütüphaneler müdürü, Medine: V/47

Haseki Yüksek İhtisas Medresesi: IV/81

Hasib Efendi, Şeyh: III/228

Hâtıralar, Mehmed Âkif: V/34

Hatîb-i Şirbînî, Müfessir: III/100

Hatice Hanım, Akşehirli İbrahim'in eşi: I/109

Hatice, Ali Ulvi Kurucu'nun halası: I/31, I/39, I/95, I/139

Hatip, Ahmed Remzi, Milletvekili: I/292

Havva, Hz. Âdem'in zevcesi: I/249

Hayât-ı Muhammed, Muhammed Heykel Paşa: II/100, II/104

Hayber: I/203, I/204, I/205, III/349

Haydar Bey, Ali Ulvi Kurucu'nun bacanağı: II/339

Haydar Efendi, Şeyh: IV/119

Haydar, Akşehirli İbrahim'in oğlu: I/108

Haydar-ı Kerrâr: V/27, bkz. Hazret-i Ali

Hayırlıoğlu, Eyüp Sabri, Diyanet İşleri

Başkanı: I/46, I/278, I/279, III/33

Hayıroğlu Camii: I/118

Hayıroğlu Köyü, Konya: I/118

Hayreddin Bey, Osmanlı Prensi: V/309

Hayreddin, Dr., Ali Ulvi Kurucu'nun damadı: I/162, III/390, IV/259, IV/263, IV/264, IV/265, IV/271, IV/272, IV/277, IV/373, V/349

Hayriye, Mısır: I/316

Hayrünnisâ Hanım, Konya: V/338

Hayta, Ali Nâdir, Dr.: IV/67

Hâze'd-dîn, Seyyid Kutup: III/374

Hazret-i Âdem (as): III/120, IV/331, IV/332

Hazret-i Âişe, Hz Peygamber'in zevcesi: I/300, II/354, II/355, II/356, II/357

Hazret-i Ali: I/44, I/204, II/222, II/261, III/213, III/214, III/348, IV/311, V/27, V/71

Hazret-i Bilâl, Abdülhamid Cûde es-Sehhâr: I/278

Hazret-i Dâvûd (as): IV/87, IV/88

Hazret-i Ebûbekir: I/56, I/281, I/369, II/270, II/342, II/343, III/71, III/310, III/348, IV/309, IV/391, V/27, V/70

Hazret-i Eyyûb (as): V/183

Hazret-i Hacer, Hz. İbrahim'in zevcesi: III/391

Hazret-i Hadice, Hz. Peygamber'in zevcesi: IV/160

Hazret-i Hamza: II/269, II/270, III/229, III/311

Hazret-i Hasan, Hasan ibni Zeyd'in oğlu: II/347

Hazret-i Hasan, Hz. Peygamber'in torunu: III/206, IV/309, IV/311

Hazret-i Hızır (as): III/199, III/200, III/201, III/330, III/379, IV/117

Hazret-i Hüseyin, Hz. Peygamber'in torunu: I/292, II/282

Hazret-i İbrahim (as): I/161, I/251, I/252, I/254, I/267, II/307, III/312, III/391, IV/44, V/334

Hazret-i İsa (as): I/145, I/298, I/299, II/307, IV/44, V/84

Hazret-i İsmail (as): I/161, I/251, I/252, I/255, I/256

Hazret-i Muhammed (sav): I/2, I/21, I/44, I/45, I/46, I/47, I/51, I/56, I/57, I/76, I/79, I/86, I/95, I/96, I/106, I/111, I/107, I/112, I/114, I/115, I/116, I/126, I/131, I/132, I/138, I/139, I/152, I/154, I/159, I/161, I/164, I/165, I/177, I/187, I/188, I/190, I/191, I/194, I/196, I/199, I/200, I/201, I/202, I/203, I/204, I/205, I/208, I/214, I/220, I/222, I/223, I/238, I/239, I/241, I/253, I/254, I/256, I/259, I/263, I/274, I/278, I/280, I/281, I/292, I/300, I/302, I/307, I/320, I/351, II/44, II/45, II/47, II/51, II/63, II/65, II/69, II/70, II/80, II/82, II/83, II/100, II/104, II/105, II/110, II/139, II/166, II/168, II/209, II/218, II/219, II/223, II/224, II/230, II/240, II/235, II/250, II/261, II/262, II/267, II/271, II/281, II/293, II/302, II/307, II/311, II/335, II/342, II/344, II/354, II/355, II/356,

II/357, II/361, II/362, II/381, II/388, II/397, II/404, III/27, III/28, III/32, III/36, III/37, III/38, III/41, III/45, III/46, III/47, III/48, III/49, III/50, III/60, III/61, III/66, III/70, III/71, III/76, III/78, III/79, III/80, III/87, III/89, III/92, III/102, III/110, III/111, III/112, III/119, III/120, III/121, III/125, III/129, III/134, III/135 136, III/138, III/139, III/140, III/149, III/153, III/164, III/172, III/173, III/185, III/189, III/192, III/197, III/198, III/203, III/207, III/211, III/213, III/214, III/222, III/227, III/229, III/263, III/269, III/271, III/272, III/276, III/280, III/287, III/288, III/289, III/300, III/306, III/307, III/308, III/310, III/313, III/314, III/331, III/344, III/347, III/348, III/349, III/350, III/351, III/365, III/366, III/373, III/378, III/386, III/389, III/391, III/392, III/393, III/394, III/400, III/405, III/406, IV/38, IV/42, IV/44, IV/47, IV/55, IV/80, IV/87, IV/88, IV/90, IV/91, IV/92, IV/98, IV/99, IV/111, IV/115, IV/122, IV/124, IV/126, IV/128, IV/136, IV/141, IV/142, IV/143, IV/146, IV/149, IV/158, IV/159, IV/176, IV/188, IV/189, IV/193, IV/201, IV/202, IV/219, IV/221, IV/225, IV/259, IV/260, IV/286, IV/287, IV/288, IV/289, IV/290, IV/299, IV/300, IV/301, IV/302, IV/303, IV/305, IV/308, IV/309, IV/311, IV/316, IV/317, IV/321, IV/322, IV/324, IV/325, IV/328, IV/329, IV/330, IV/332, IV/342, IV/346, IV/348, IV/351, IV/376, IV/377, IV/388, V/2, V/6, V/26, V/38, V/46, V/47, V/48, V/51, V/60, V/61, V/62, V/63, V/64, V/69, V/72, V/77, V/78, V/79, V/80, V/83, V/87, V/111, V/113, V/120, V/140, V/141, V/143, V/157, V/159, V/160, V/167, V/171, V/172, V/193, V/195, V/196, V/197, V/199, V/200, V/203, V/208, V/210, V/218, V/219, V/252, V/274, V/288, V/299, V/305, V/315, V/323, V/325, V/341

Hazret-i Musa (as): II/307, IV/44, IV/85

Hazret-i Nuh (as): I/80, II/307

Hazret-i Osman: II/355, II/356, II/357, III/41, III/48, III/50, III/348, V/27, V/71

Hazret-i Osman Rubâtı, Medine: I/50

Hazret-i Ömer: I/138, I/203, I/254, II/258, II/259, II/269, II/112, III/124, III/125, III/348, III/378, III/391, IV/287, IV/309, IV/310, IV/314, IV/316, IV/322, V/27, V/37, V/71

Hazret-i Yakub (as): I/258, III/60

Hazret-i Yunus (as): IV/44

Hazret-i Yusuf (as): I/143, I/258, I/341, III/61, IV/111

Hazret-i Zekeriya (as): I/137

Hendekli: bkz. Gürses

Herzl: II/228

Hicaz: I/98, I/249, I/258, II/35, II/54, II/56, II/92, II/239, II/240, II/244,

II/246, II/351, II/367, II/368, II/369, II/376, II/398, III/150, III/196, III/341, IV/31, V/45, V/97, V/191, V/273

Hidâye Şerhi Fethu'l-Kadîr, İbnül Hümâm: III/203

Hidâye, Burhaneddin Merginânî: III/42, III/65

Hildisheime, Almanya: IV/259

Hilmi, Hâfız: I/59

Hilvan, Mısır: I/316, I/379, II/263, II/300

Hindistan: II/98, II/207, II/265, II/266, III/59, III/63, III/67, III/84, III/196, III/206, III/215, III/216, III/217, III/219, III/315, IV/116, V/37, V/49, V/59

Hira dağı, Mekke: I/95

Hitler, Adolf: II/245, II/246, II/247, III/255, III/256, V/44

Hodak Hacı İsmail Efendi: I/210

Hollanda: III/407, IV/403

Hortu yaylası, Ereğli: I/29

Hôş Amîre, Medine: III/52

Hotamış, Karaman: III/51

Hulûsi Efendi, Hattat: II/48, II/318, IV/180, IV/235, IV/236

Humus: II/382

Huriye Hanım, Konya'da Kur'an hocası, Silleli: I/145, I/146

Hücre-i Saadet: II/378, III/41, IV/142

Hülâsatü'l-Beyân, Vehbi Efendi: I/143.

Hümam, İhsan Efendi'nin oğlu: I/352

Hümeyra Hanım, Celâl Hoca'nın kızı, Doktor: III/390

Hüsâmeddin Efendi, Kahire: V/279

Hüseyin, Asi Mekke Emiri, Hicaz Meliki: II/54

Hüseyin, Deli, Hâfız: I/376, IV/92, IV/95

Hüseyin, Derviş: I/205

Hüseyin, Hacı Muy Ağa'nın oğlu, Boşnak: I/322, I/323

Hüseyin, Hâfız, Adanalı: I/272

Hüseyin, Pireli: II/128

Hüseyin Avni Efendi, Gemlik sürgünü: II/45

Hüseyin Bey, Medine: I/22, IV/187

Hüseyin Efendi, Hacı, Urfalı: III/90

Hüseyin Efendi, Küçük: III/191, IV/84

Hüseyin Efendi, Zoralı: III/395, III/397, III/398, III/399, III/400

Hüseyin Hüsnü Efendi, Tercüman, Kahire: I/248

Hüseyin Lâtif, Arnavut: I/248, I/279, I/329, II/88, II/181

Hüseyin Sîret, Edib: I/385, II/67, II/68, II/71, II/72, II/147, II/148, II/149, II/150, II/151, II/152, V/17, V/281, V/284, V/287, V/292, V/293, V/295

Hüsnü Efendi, Mustafa Necatüddin Efendi'nin kardeşi: III/148, III/149, III/150, III/151, III/152, III/155, III/156, III/157, III/158, III/159, V/335

Hüsnü, Hattat, Kahire: IV/243

Hüsrev Bey Medresesi, Saraybosna: I/320

Hüsrev Efendi, Hoca, Muhaddis:

III/39, III/40

I

Ilgın, Konya: I/72, IV/161

Irak: I/147, III/113, III/221, III/262, III/363, III/364, III/366, III/367

Islâh-ı Medâris, Konya: I/89. II/29, II/51, II/63, III/81, III/84, III/100, III/168, IV/170

Isparta: III/358

İ

İ'dâdî-i Hamîdî, Medine: III/369

İbni Hişam Sireti: II/250

İbni Kemâl, Şeyhülislam, Kemal paşazâde: II/117, IV/152, V/289, V/292

İbni Mesud, Sahabi: II/258

İbni Sîrîn, Hadis ve fıkıh âlimi, rüya tabircisi: IV/218, IV/219

İbnü'l-Hâcib, Dil âlimi ve fakih, *Kâfiye* ve *Şâfiye* yazarı: I/94

İbnülemin Mahmud Kemal, Âlim, ârif, edib: IV/238

İbrahim Abdülhadi Paşa, Mısır, Başvekil: II/280

İbrahim Ağa, Hacı: V/335

İbrahim Bey, Afyonlu: I/87, I/88

İbrahim Bey, Müftü: IV/289

İbrahim Bey, Tercüman: IV/351, IV/352

İbrahim Efendi: bkz. Kurucu

İbrahim Hakkı Efendi, Konyalı, Yazar, şehir tarihçisi: I/172

İbrahim Hakkı, Erzurumlu, Şeyh: I/150, III/191, IV/49

İbrahim Hotenî, Şıh: I/241, III/41, III/53, III/62, IV/76, V/40, V/43, V/45

İbrahim Sabri, Mustafa Sabri Efendi'nin oğlu, İskenderiye Ayn Şems Üniversitesi Türkçe hocası: I/355, I/356, I/356, I/360, I/385, I/53, II/90, II/91, II/92, II/93, II/94, II/95, II/114, II/115, II/118, II/130, II/132, II/134, II/135, II/136, II/137, II/139, II/141, II/142, II/143, II/144, II/145, II/146, II/147, II/148, II/150, II/151, II/152, II/153, II/154, II/155, II/156, II/227, II/232, II/309, II/314, II/315, II/316, II/318, II/319, II/320, II/321, II/322, II/323, II/324, II/325, II/326, IV/87, IV/102, IV/135, IV/355, IV/381, V/7, V/11, V/17, V/43, V/50, V/52, V/53, V/54, V/56, V/57, V/105, V/114, V/116, V/120, V/140, V/281, V/283, V/286, V/287, V/293, V/294, V/295, V/298, V/299, V/300, V/301

İbrahim, Akşehirli: I/108

İbrahim, Ali Ulvi Kurucu'nun oğlu: II/340, IV/283, IV/287

İdaretülmelâhî, Kahire Eğlence Yerleri İdaresi: II/141

İhsan Efendi, Mehmed, Yozgatlı müderris: I/20, I/248, I/269, I/313, I/329, I/330, I/331, I/332, I/333, I/334, I/337, I/338, I/345, I/346, I/347, I/352, I/353, I/354, I/355, I/360, I/361, I/362, I/363, I/364, I/366, I/367, I/368, I/371,

I/372, I/373, I/374, I/375, I/376, I/377, I/378, I/379, I/381, I/382, I/383, I/388, I/392, I/393 II/35, II/36, II/47, II/102, II/105, II/113, II/142, II/146, II/149, II/153, II/154, II/178, II/180, II/181, II/201, II/207, II/211, II/213, II/215, II/216, II/217, II/218, II/223, II/249, II/250, II/294, II/318, II/319, III/265, III/364, IV/126, IV/181, IV/183, IV/184, IV/243, IV/369, V/17, V/97, V/322, V/328, V/340

İhvanül Müslimîn, Müslüman Kardeşler teşkilatı: I/20, II/249, II/254

İhvan-i Müslimîn, gazete: II/278

İhyâu'l-Ulûm, İmam Gazalî: IV/132, IV/207

İkbâl, Muhammed, Pakistanlı filozof, şair: III/189, III/207, III/208, III/210, III/211, III/212, III/215, III/216, III/217, III/285, III/288, III/309, III/351, III/358, III/393, III/394, V/11, V/13, V/25, V/26, V/27, V/28, V/59, V/70, V/109, V/111, V/112, V/190, V/191, V/341, II/328, V/279

İkbâl'in Mesajı, Ebul Hasen Nedvî: III/206

İkbâl'in Şaheserleri, Ebul Hasen Nedvî: III/208

İleri, Tevfik, Maarif Vekili: I/288, III/335, III/336, IV/212, IV/213, IV/214, IV/215

İmam Ahmed İbni Hanbel, Hanbeli mezhebi kurucusu: II/282

İmam A'zam-ı Ebu Hanife, Hanefi mezhebi kurucusu: II/38, II/168, II/188

İmam Ebu Yusuf, Ebu Hanife'nin talebesi, fakih: II/38, II/179

İmam Mâlik, Mâlikî mezhebi kurucusu: II/269, III/33

İmam Muhammed Ma'sûm, İmam Rabbânî'nin oğlu: III/126

İmam Muhammed, İmam-ı A'zam'ın talebesi: II/38, II/179

İmam Rabbânî, Şeyh, âlim, mutasavvıf: I/171, III/52, III/59, III/79, III/126

İmam Züfer, İmam-ı A'zam'ın talebesi: II/38

İmamüddin Zengî, Musul ve El Cezire Atabeki: III/262

İmâmülharameyn, el-Cüveynî: II/176

İncil: I/95, I/96, I/145

İngiltere: II/202, II/237, III/216, III/217, III/244, III/246, III/255, III/256, III/257, IV/281, IV/282, V/5, V/26

İnönü, İsmet, Kindar politikacı, cumhurbaşkanı: I/183, III/222, I/278, I/279, III/233, III/239, III/240, III/241, III/242, IV/385

İran: I/147, I/358, I/387, II/184, III/333

İran Safevi Devleti: II/184

İrfâniye Medresesi, Medine: III/75, III/83, III/148, III/149, III/322, IV/354

İsa Ruhi Efendi, Hacı Veyis Efendi'nin talebesi: I/221, III/355, III/356

İskeçe: II/186, V/338

İskenderiye: I/249, I/253, I/257, I/306, I/322, I/368, II/53, II/54, II/59, II/146, II/152, II/189, II/198, II/227, III/259, V/17, V/281, V/282, V/293, V/294, V/298, V/299, V/300

İskenderpaşa Camii, İstanbul: III/347, III/348, III/351

İskenderun: I/174, II/405, V/333

İslâm Prensipleri, Ali Kemal Belviranlı: IV/37, IV/38, IV/59

İslâm Şairi Doktor İkbal, Ebul Hasen Nedvi, terc. Ali Ulvi Kurucu: III/208

İslâm Tarihi, Mustafa Âsım Köksal: IV/272

İslâm, dergi: IV/371, IV/372

İslâm'ın Nuru, dergi: II/341, III/40, III/73, III/211, III/234, III/266, III/314, III/339, IV/34, IV/35, IV/39, IV/46, IV/47, IV/49, IV/63, IV/64, IV/117, IV/125, IV/170, IV/195, IV/197, IV/357, IV/359, IV/360, IV/363, IV/369, IV/370, IV/371, V/28, V/76, V/101, V/103, V/328

İsmail Efendi, Hâfız, Enderunlu: I/59, I/64, IV/99

İsmail Efendi, Hâfız, Sultan Selim Camii müezzini, Konya: I/65, I/220, IV/383

İsmail Fennî Ertuğrul, Yazar, Bestekâr: I/325, II/118, IV/33

İsmail Habîb, Yazar: V/283

İsmail Hakkı Dr.: I/148

İsmail Hakkı Efendi, Bereketzâde: II/67, II/68, II/71

İsmail Hakkı Efendi, Manastırlı: II/164, III/315

İsmail Hakkı Efendi, Şeyh, Bursalı: III/89

İsmail Hakkı Bey, İzmirli: II/117, IV/212

İsmail Safâ, Şair, Peyami Safa'nın babası: II/118, II/119, II/328, V/116

İsmail Timur Paşa, Mısır, Saray Teşrifatçısı: II/181

İsmail, Gümülcineli, Politikacı, Komiteci: II/32, II/33, II/34, II/60

İsmet Paşa: bkz. İnönü, İsmet

İsrail: II/293, III/218, III/244, III/245, III/246, III/256, III/257, III/258, III/259, III/260

İspanyollar: II/236

İstanbul Darülfünunu: II/86, III/221

İstanbul: I/22, I/35, I/36, I/49, I/58, I/61, I/73, I/74, I/79, I/80, I/164, I/172, I/222, I/225, I/231, I/235, I/246, I/247, I/248, I/249, I/253, I/257, I/279, I/284, I/288, I/290, I/296, I/310, I/311, I/312, I/314, I/317, I/331, I/357, I/358, I/372, II/41, II/43, II/44, II/53, II/55, II/91, II/123, II/124, II/128, II/133, II/137, II/150, II/155, II/157, II/162, II/164, II/165, II/190, II/193, II/197, II/243, II/266, II/318, II/338, II/347, II/348, II/365, II/366, II/371, II/375, II/378, II/380, II/383, II/384, II/388, II/389, II/398, II/403, III/39, III/115, III/118, III/129, III/144, III/151, III/156,

III/199, III/221, III/223, III/227, III/228, III/229, III/237, III/254, III/283, III/317, III/319, III/320, III/326, III/336, III/343, III/345, III/363, III/366, III/369, III/371, III/372, IV/32, IV/33, IV/34, IV/39, IV/40, IV/42, IV/45, IV/64, IV/65, IV/68, IV/73, IV/79, IV/81, IV/84, IV/85, IV/93, IV/99, IV/119, IV/120, IV/125, IV/129, IV/133, IV/139, IV/147, IV/148, IV/149, IV/150, IV/161, IV/162, IV/169, IV/173, IV/174, IV/176, IV/179, IV/180, IV/181, IV/188, IV/189, IV/207, IV/212, IV/216, IV/229, IV/234, IV/235, IV/246, IV/252, IV/293, IV/335, IV/345, IV/371, IV/373, IV/376, IV/404, V/2, V/4, V/17, V/18, V/105, V/156, V/168, V/204, V/210, V/220, V/284, V/291, V/309, V/310, V/328, V/333, V/334, V/336, V/338, V/341, V/342, V/343, V/344

İsviçre: II/301, IV/148, IV/257

İtalya: II/56, II/59

İttihat ve Terakki Cemiyeti /İttihatçılar: IV/36, IV/85, IV/191, IV/192

İz, Mâhir, Muallim: IV/145, IV/146, IV/147, IV/148, IV/149, IV/150, IV/151, IV/152, IV/153, IV/185, IV/187, IV/188, IV/251, V/2, V/133

İzmir: I/246, IV/113, IV/115, IV/149

İzmit: II/53

J

Jan Dark, İşgalci İngilizlere karşı savaşan Fransız köylü kızı: III/187

Japonya: I/363, I/365, IV/268

K

Kâbe, Beytullah: I/161, I/162, I/168, I/175, I/203, I/251, I/252, I/254, I/255, I/256, II/145, II/225, II/240, II/362, II/369, III/30, III/33, III/38, III/138, III/139, III/180, III/189, III/361, III/362, III/391, III/392, III/393, IV/45, IV/135, IV/287, IV/381, V/26, V/72, V/326

Kâbe-i Muazzama Etrafında, Şeyh Muhammed Hızır: III/392

Kābil, Hz. Âdem'in oğlu: III/120

Kabr-i Selîm-i Evvel'i Ziyâret, Namık Kemal: II/71

Kaçıncı, Hâfız Ahmed: V/349

Kaddafi, Libya diktatörü: III/258

Kadıköy, İstanbul: II/372, IV/337

Kadınhanı, Konya: II/29, IV/161

Kadir Bey: bkz. Mısıroğlu

Kadirî Şeyhizâde Ali Efendi: bkz. Ali Efendi

Kafkasya: II/229

Kâfiye, İbnü'l-Hâcib: I/194

Kağnıcı, Hâfız Abdullah: I/43

Kahire: I/19, I/20, I/88, I/172, I/177, I/206, I/220, I/248, I/249, I/253, I/261, I/263, I/268, I/306, I/307, I/311, I/314, I/318, I/322, I/359, I/362, I/364, I/368, I/369, I/379, II/35, II/62, II/63, II/95, II/98, II/102, II/111, II/114, II/141, II/146, II/147, II/150, II/154, II/159, II/163, II/173, II/177,

II/180, II/184, II/185, II/186, II/187, II/189, II/190, II/199, II/201, II/202, II/204, II/211, II/221, II/225, II/233, II/249, II/251, II/256, II/272, II/274, II/275, II/276, II/278, II/283, II/294, II/300, II/305, II/323, II/33, II/334, II/335, II/385, II/403, III/21, III/59, III/85, III/129, III/133, III/223, III/256, III/258, III/265, III/279, III/361, III/363, III/373, IV/31, IV/42, IV/75, IV/85, IV/99, IV/101, IV/109, IV/176, IV/184, IV/235, IV/299, IV/331, IV/335, IV/344, IV/355, IV/368, V/10, V/16, V/17, V/50, V/97, V/98, V/125, V/267, V/271, V/275, V/281, V/287, V/292, V/293, V/299, V/301, V/305, V/310, V/316, V/317, V/322, V/328, V/329, V/340

Kahraman, Mehmed, yapı ustası, sahte şeyh: III/324, III/326

Kal'a, Kahire: II/211, II/221

Kaliforniya: II/339

Kâmil Bey, Dahiliye Nazırı Mehmed Ali Bey'in oğlu, Kahire Üniversitesi Fransızca bölümü başkanı: II/150, II/151, V/284, V/286, V/287

Kâmil Derviş, Saraybosnalı: I/263

Kâmil Efendi, Topçu: III/103

Kâmil Miras, Müderris, *Tecrid-i Sarih* mütercimi, milletvekili: IV/139, IV/140, IV/141, IV/143

Kâmil Paşa, Said Şamil'in babası: III/237

Kâmil, Hacı, Tunuslu: III/88

Kanâtır-ı Hayriyye, Kahire: V/321

Kansu Gavri, Memlûk Sultanı: II/184

Kapı Camii, Konya: I/34, I/36, I/52, I/53, I/54, I/57, I/58, I/116, I/140, I/150, I/167, I/271, I/291, III/130, III/131, III/133, III/168, III/357, IV/31, IV/34, IV/77

Kara, Ahmed, öğretmen: IV/289

Kara Mehmed, Kasap, Konya: I/142

Kara Mustafa Efendi, Bakkal, Konya: I/86, I/87, I/95, I/246, I/247

Karabaş Medresesi, Medine: III/175

Karabaşoğlu, Metin, Yazar: I/23

Karabekir, Kâzım, General: II/196

Karaca, Hafız Kâni: I/49, I/50, I/51

Karagöz, Tahir, Bestekâr: I/52

Karaman, Hayreddin, Prof. Dr.: I/235, I/236, IV/345

Karaman, Konya: I/189, III/51, III/58, III/87, III/167

Karamolla, Temel, Milletvekili: III/352

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, Yazar: II/106

Kargalar, Hüseyin Sîret: II/151

Karl Marks, "Kapital" yazarı: III/246, III/305, IV/278, IV/279

Karol, Romanya Kralı: II/41

Kasaboğlu, Hamdi, Diyanet mensubu: I/46, I/353, I/354

Kastamonu: I/279, I/282

Kaşıkçı İsmail Efendi, Konya: V/272, V/331

Kaya, Mahmud, Prof. Dr.: I/319

Kaygusuz Abdal, Şair: II/224

Kaynak, Hâfız Saadeddin: I/52, I/59, I/60, IV/45, IV/47, IV/89, IV/90, IV/92, IV/93, IV/94, IV/95, IV/102, IV/172, V/95, V/334

Kayseri: I/283, I/285, I/288, I/291, I/293, II/128, III/161

Kazan, Tataristan: II/42

Kazasker, Hattat: IV/243, IV/245

Kâzım Efendi, Mustafa Runyun'un kayınpederi; İmam: III/89, V/333

Kel Ali, "İstiklâl" Mahkemesi cellat-hâkimlerinden: I/276

Kelâmî Dergahı, İstanbul: II/137

Keleşoğlu, Cemil, Konya valisi: I/227

Kemal Bey, Medine: I/279

Kenan Rifai, Şeyh: III/369, III/370, III/371, III/372

Kerbelâ: I/47, II/282

Kerim Ağa, Hacı Veyis Efendi'nin akrabası ve tarla komşusu: I/117, I/118, I/120

Kervan, Nuri Baş: IV/107

Keskin, Muhsin, Dr.: IV/67

Kıbleteyn Mescidi, Medine: IV/241

Kıbrıs: I/48, I/79, III/28, III/29

Kılıç, Ali, İstiklâl Mahkemesi hâkim(!)lerinden: I/276

Kılıçaslan, Selçuklu Sultanı: V/31

Kıraat Kitabı, Ali Kemal Belviranlı: IV/39

Kırım: II/42, II/229, II/250, V/44

Kırk Hadisler, Hasan Basri Çantay: IV/126

Kısakürek, Necip Fâzıl, Şair, yazar, mütefekkir: II/300, III/335, III/337, III/338, III/339, III/340, III/361, IV/35, IV/36, IV/250, IV/367, V/124

Kızıl Deniz, Şap Denizi: I/250

Kibritçioğlu, Ahmet, Matbaacı: III/390

Kilis: III/141

Kilise Teşkilatları: III/243

Kirazoğlu, Ömer, Mimar Mühendis, Şeyh Sami Efendi'nin damadı: III/39, III/234, III/314, III/319, IV/39, IV/63, IV/66, IV/67, IV/68, IV/69, IV/70, IV/72, IV/240

Kirkor, Ermeni, kunduracı, Kahire: II/94

Kitâbu'l-Âsâr, İmam Muhammed: III/196

Kocatepe Camii, Ankara: IV/373, IV/375, V/216

Kolat, Hacı Mehmed, Konyalı saatçi: IV/307

Konya: I/19, I/20, I/27, I/28, I/29, I/30, I/31, I/32, I/33, I/34, I/35, I/36, I/37, I/41, I/46, I/47, I/53, I/54, I/55, I/56, I/57, I/60, I/61, I/62, I/63, I/65, I/67, I/68, I/71, I/72, I/73, I/74, I/75, I/78, I/79, I/81, I/82, I/83, I/84, I/85, I/86, I/88, I/90, I/92, I/93, I/97, I/98, I/101, I/102, I/103, I/104, I/105, I/107, I/109, I/120, I/121, I/128, I/133, I/142, I/144, I/146, I/147, I/148, I/151, I/154, I/155, I/156, I/158, I/160, I/168, I/170, I/171, I/172, I/174, I/177, I/181, I/182, I/183, I/185, I/188, I/193, I/196, I/200, I/201, I/202, I/205, I/209,

I/212, I/215, I/218, I/219, I/220, I/221, I/222, I/223, I/224, I/225, I/227, I/228, I/229, I/230, I/231, I/233, I/235, I/238, I/240, I/242, I/243, I/245, I/246, I/250, I/253, I/254, I/255, I/257, I/258, I/259, I/260, I/261, I/262, I/264, I/268, I/271, I/272, I/274, I/276, I/277, I/278, I/279, I/283, I/285, I/290, I/291, I/292, I/294, I/295, I/320, I/330, I/352, I/359, I/360, I/367, II/29, II/57, II/91, II/137, II/333, II/337, II/338, II/367, II/368, II/369, II/370, II/381, II/393, III/25, III/27, III/29, III/31, III/33, III/35, III/36, III/37, III/39, III/43, III/51, III/58, III/63, III/81, III/83, III/84, III/86, III/100, III/115, III/117, III/130, III/131, III/132, III/133, III/134, III/153, III/154, III/167, III/168, III/169, III/199, III/200, III/201, III/202, III/203, III/210, III/230, III/313, III/318, III/319, III/321, III/329, III/330, III/331, III/338, III/339, III/341, III/352, III/355, III/356, III/357, III/358, III/359, III/363, III/373, III/374, III/375, III/395, III/396, III/397, III/398, III/400, III/401, IV/31, IV/33, IV/34, IV/35, IV/37, IV/46, IV/52, IV/53, IV/54, IV/57, IV/73, IV/74, IV/76, IV/77, IV/78, IV/83, IV/84, IV/85, IV/97, IV/98, IV/99, IV/100, IV/105, IV/106, IV/107, IV/119, IV/149, IV/161, IV/165, IV/170, IV/173, IV/183, IV/184, IV/188, IV/197, IV/233, IV/234, IV/245, IV/263, IV/307, IV/308, IV/332, IV/346, IV/373, IV/383, IV/401, V/16, V/17, V/18, V/45, V/96, V/97, V/210, V/267, V/271, V/290, V/301, V/303, V/324, V/326, V/327, V/330, V/337, V/338, V/339, V/346, V/348

Konyalılar Camii, İstanbul: II/339

Kosova: I/321, I/323, I/373

Kostantinopolis: II/70

Kotku, Mehmed Zahid, Şeyh, İskenderpaşa Camii imamı: I/31, III/157, III/345, III/353, III/385, III/390

Köksal, Mustafa Âsım, *İslâm Tarihi* yazarı: IV/272

Kölemen Devleti: II/184

Köln: IV/59, IV/238, IV/278

Kral Ahmed Fuad, Kral Faruk'un babası: II/334, IV/235

Kral Faruk, Mısır: II/96, II/181, II/256, II/280, II/292, II/293, II/334, IV/235

Kral Faysal, Suud: IV/167

Kuba Mescidi, Medine: III/137, III/138, III/140, III/310, IV/241

Kuba, Medine: I/162, I/277, II/261, II/264, II/266, II/337, III/95, III/140, III/157, III/229, V/331

Kubbe-i Hadrâ, Hz. Peygamber'in kabri üzerindeki kubbe: II/344, III/192

Kuddusî: I/272

Kudsî Efendi: bkz. Ali Kudsî

Kudüs-i Şerif: II/232, II/266, II/272, III/82, III/218, III/260

Kûfe: I/292

Kulaksızoğlu, Atâ, Kastamonulu: I/279

Kulaksızoğlu, Hacı Osman, vaiz, Kastamonu: I/279

Kulluk, İbrahim Eken: IV/76

Kuntay, Midhat Cemal, Şair, noter: I/373, IV/153, IV/356, V/106, V/133

Kur'ân-ı Kerim Meali, Mehmed Âkif: II/153

Kur'ân-ı Kerim: Çok yerde

Kurban, Medine: I/162

Kureyş: III/271

Kurtulmuş, Niyazi, Dr., İslâm hizmetinde örnek adam, *Âmentü Şerhi* yazarı Gazi Binbaşı Numan Kurtulmuş'un oğlu: IV/223

Kurucu, Ahmed Ziya, Ziyâeddin, Hattat, Ali Ulvi Kurucu'nun kardeşi: I/30, I/209, II/334, III/86, III/143, III/145, III/146, III/381, IV/113, IV/114, IV/230, IV/237, IV/240, IV/244, IV/245, IV/246, IV/247, IV/307, V/336

Kurucu, Ali Ulvi: I/19, I/20, I/21, I/23, I/74, I/105, I/138, I/145, I/150 213, I/260, I/263, I/279, I/287, I/296, I/302, I/303, I/305, I/310, I/330, I/361, I/364, I/372, II/63, II/77, II/134, II/211, II/238, II/314, II/316, II/318, II/319, II/325, II/335, II/340, II/341, II/345, II/379, III/49, III/60, III/66, III/68, III/85, III/86, III/91, III/92, III/175, III/177, III/199, III/201, III/202, III/203, III/204, III/208, III/216, III/226, III/227, III/234, III/247, III/253, III/266, III/271, III/272, III/283, III/331, III/344, III/397,, IV/101, IV/110, IV/127, IV/128, IV/129, IV/131, IV/132, IV/133, IV/167, IV/170, IV/182, IV/183, IV/193, IV/195, IV/208, IV/214, IV/217, IV/218, IV/224, IV/231, IV/354, IV/355, IV/356, IV/364, V/17, V/18, V/38, V/47, V/52, V/56, V/110, V/267, V/270, V/271, V/274, V/275, V/280, V/281, V/293, V/295, V/299, V/301, V/304, V/305, V/310, V/314, V/315, V/317, V/321, V/322, V/324, V/327, V/328, V/330, V/332, V/333, V/335, V/336, V/337, V/339, V/340, V/341, V/342, V/343, V/344, V/345, V/346, V/347, V/348, V/349

Kurucu, Hâfız Mehmed: I/43, I/71, I/219

Kurucu, İbrahim Efendi, Ali Ulvi Kurucu'nun babası: I/30, I/34, I/36, I/40, I/44, I/63, I/71, I/73, I/75, I/77, I/78, I/79, I/80, I/81, I/84, I/86, I/89, I/90, I/91, I/92, I/93, I/94, I/96, I/97, I/98, I/110, I/129, I/133, I/139, I/145, I/147, I/148, I/151, I/155, I/157, I/171, I/186, I/187, I/194, I/211, I/221, I/223, I/241, I/245, I/247, I/249, I/251, I/252, I/254, I/257, I/258, I/261, I/262, I/263, I/267, I/276, I/277, I/286, I/296, II/51, II/63, III/25, III/28, III/66, III/84, III/313, IV/374

Kurucu, Mustafa, Ali Ulvi Kurucu'nun amcası: I/19, I/29, I/30,

I/40, I/71, I/79, I/81, I/89, I/91, I/97, I/98, I/110, I/129, I/133, I/139, I/147, I/149, I/157, I/171, I/175, I/176, I/183, I/184, I/186, I/187, I/193, I/197, I/198, I/199, I/200, I/201, I/205, I/206, I/207, I/208, I/209, I/211, I/212, I/213, I/214, I/215, I/216, I/217, I/218, I/219, I/220, I/221, I/222, I/223, I/225, I/227, I/228, I/229, I/230, I/231, I/234, I/235, I/236, I/237, I/238, I/239, I/240, I/241, I/242, I/243, I/245, I/246, I/257, I/258, I/259, I/260, I/276, I/285, I/294, I/367, II/51, II/296, III/28, III/66, III/73, III/84, III/127, III/201, III/202, III/204, III/359, III/382, III/383, IV/32, IV/41, IV/52, IV/53, IV/73

Kurucu, Mustafa, Ali Ulvi Kurucu'nun oğlu: II/340

Kurucu, Mustafa, Ali Ulvi Kurucu'nun vefat eden kardeşi: I/28, I/261

Kutan, Recai, Siyaset adamı, Mühendis: III/352, IV/387

Kutup, Muhammed, Fikir adamı, yazar: II/278, II/303, III/374, V/7, V/60, V/61

Kutup, Seyyid, Fikir adamı, yazar, şehid: II/278, II/299, II/300, II/301, III/207, III/374, IV/143

Küçükaşçı, Mustafa Sabri, Halime Hanım'ın oğlu, Hafız, Prof. Dr.: I/219

Kütüb-i Sitte, Altı güvenilir Hadis kitabı: III/40

L

Laç, Abdurrahman Şeref, Avukat: III/340

Lâdik, Konya: III/200, III/201

Lâdikli: bkz. Ahmed Ağa

Lâleli Camii: III/195

Lamartin, Fransız şair: III/305

Leningrad: III/256

Libya: II/236, II/242, III/258

Lokman Hekim, Kur'an'da adı geçen, doktorların pîri: II/212, IV/347

Londra: II/157, II/201, IV/120

Lord Curzon, İngiliz devlet adamı: V/30

Lozan: II/136, IV/385, V/30, V/32, V/33, V/34

Lozan, Zafer mi, Hezimet mi?, Kadir Mısıroğlu: V/34

Lübnan: I/286, II/123, II/136, III/262, III/263

M

Ma'ad, Mısır: I/316

Maan, Ürdün: III/130, III/131, IV/395

Maddiyyûn Mezhebinin İzmihlâli, İsmail Fennî Ertuğrul: II/118

Madrid: II/334

Magosa Camii, Kıbrıs: III/28

Mahmud Cevdet Bey, Felsefe muallimi, Yazar, Şair: II/101, II/145, II/284, III/63, III/73, III/221, III/222, III/223, III/224, III/225, III/226, III/227, III/228, III/229, III/230, III/233, III/234, III/237, III/242, III/345, IV/110, IV/129, IV/130, IV/354, IV/355, IV/357, IV/358, V/10, V/105, V/106, V/110, V/116, V/244,

V/247, V/251, V/253, V/262, bkz. Memduh Sîret

Mahmud Efendi, Hacı, Hacı Kaymak: I/161, I/162

Mahmud Efendi, Hacı, Halepli: I/94, I/95

Mahmud Efendi, Hâfız, Eğinli, Hacı Hâfız Hasan Efendi'nin oğlu: II/343, II/344, II/345, II/375, II/378, II/379, II/381, II/394, II/395, II/396, II/403, II/404, II/405, II/406, III/35, III/85, V/336

Mahmud Esad Efendi, Hukuk âlimi, Seydişehirli: II/41

Mahmud Hasan İsmail, Mısırlı şair: II/310, II/319, III/306, V/50, V/52

Mahmud II, Osmanlı Sultanı: I/171, II/342, III/140, III/172

Mahmud Muhtar Paşa, Gazi Ahmed Muhtar Paşa'nın oğlu: II/147

Mahmud Nakraşi Paşa, Başvekil, Mısır: II/280

Mahmud Nef'î, Kahire, Saray tercümanı, Ömer Rıza Doğrul'un kardeşi: I/363, V/328

Mahmud Sâmi Efendi, Şeyh: III/71, III/313, III/314, III/317, III/320, III/321, III/324, III/325, III/326, III/358, IV/32, IV/33, IV/40, IV/41, IV/65, IV/69, IV/73, IV/84, IV/85, IV/86, IV/87, IV/89, IV/90, IV/91, IV/92, IV/93, IV/94, IV/95, IV/170, IV/171, IV/172, IV/180, IV/197

Mahmud Şakir, Muhammed Şakir'in oğlu, Mısırlı edib: II/141, II/301, II/309, II/310, II/312, II/314, II/316, II/317, II/319, II/323, II/325, II/326, II/317, II/323, II/325, II/326, V/50, V/52, V/54, V/56, V/57

Mahmud Şevket Efendi, Şehzâde: II/99

Mahmud Şevket Paşa, Asker ve devlet adamı: I/178

Mahmud, Şıh, Buharalı: III/54

Mahmudiye Kütüphanesi, Medine: II/342, II/343, III/197, IV/391

Maksud Hoca Efendi, Erzurum: III/141

Malatya: II/184

Malta: II/133

Manastır: II/194

Manzur, Şıh: III/50

Maraş: I/68

Mardin: I/126

Mareşal von Reichstat: III/255

Marsilya: I/306

Matar yolu, Medine: I/162

Materyalizmle İslâm Arasındaki İnsan, Muhammed Kutup: II/303

Mâzâ Hasıre'l-Âlem bi'nhitâti'l-Müslimîn, Ebul Hasen Nedvî: III/67

Mazhar Osman, Doktor, Bakırköy Hastahanesi kurucusu: I/215

Mazhar, *Babalıkçı:* III/401, III/402

Meâni'l-Âsâr, Tahâvî: III/196

Mecelletü'l-Ezher, Ezher mecmuası: II/64

Mecmûa-i Eş'âr, İbrahim Sabri: V/284

Medine-i Münevvere: Çok sayıda

Medineli Osman Efendi: bkz. Akfırat

Medineli Osman Efendi: bkz. Osman Efendi, Saatçi

Medresetü'l-Felâh, Mekke: III/142, V/45

Mefâtîhu'l-Gayb, Fahreddin Râzî, Tefsir: I/101

Mehdî, Sudanlı Mücahid Emir: II/236

Mehmed Ağa, Hacı, Samedzâde: I/98, I/99, I/100

Mehmed Ağa, Hacı: V/270, V/272

Mehmed Âkif: I/104, I/164, I/181, I/182, I/221, I/230 256, I/314, I/323, I/329, I/331, I/333, I/337, I/338, I/347, I/353, I/359, I/360, I/363, I/374, I/375, I/376, I/377, I/378, I/379, I/380, I/381, I/382, I/383, I/384, I/385, I/393, II/65, II/106, II/111, II/112, II/113, II/114, II/115, II/116, II/118, II/119, II/130, II/132, II/133, II/134, II/142, II/144, II/145, II/146, II/150, II/152, II/153, II/154, II/155, II/156, II/178, II/263, II/264, II/286, II/294, II/300, II/306, II/315, II/320, II/321, II/322, II/323, II/328, II/398, II/399, II/400, III/208, III/229, III/230, III/233, III/266, III/358, III/361, III/366, III/367, III/385, IV/40, IV/48, IV/51, IV/63, IV/64, IV/86, IV/88, IV/117, IV/125, IV/126, IV/147, IV/153, IV/179, IV/180, IV/184, IV/185, IV/186, IV/188, IV/191, IV/212, IV/236, IV/244, IV/247, IV/251, IV/252, IV/266, IV/289, IV/290, IV/293, IV/294, IV/297, IV/299, IV/300, IV/320, IV/341, IV/355, IV/356, IV/357, IV/359, IV/360, IV/365, IV/369, IV/370, IV/371, IV/375, V/34, V/35, V/52, V/53, V/54, V/59, V/81, V/98, V/99, V/100, V/103, V/106, V/109, V/111, V/112, V/113, V/114, V/116, V/118, V/125, V/127, V/128, V/129, V/130, V/131, V/132, V/133, V/134, V/139, V/140, V/141, V/142, V/143, V/144, V/145, V/146, V/147, V/148, V/149, V/150, V/156, V/192, V/203, V/209, V/253, V/282, V/283, V/285, V/289, V/291, V/318, V/320, V/341, V/342, V/349

Mehmed Ali Bey, Osmanlı Dâhiliye nazırı: II/150

Mehmed Ali Bey, Hattat: II/48

Mehmed Ali Efendi, Şeyh Esad Efendi'nin oğlu, Şehid: I/54

Mehmed Ârif Bey, Edebiyat muallimi, yazar: I/182

Mehmed Bahaddin, Kadirî Şeyhizâde Hâfız Ali Efendi'nin oğlu, Terzi: I/43

Mehmed Bey Medresesi, Kahire: V/268

Mehmed Bey, Ali Ulvi Kurucu'nun kayınbiraderi: II/339

Mehmed Efendi, Aksekili, Vaiz, Konya: I/109, I/110, I/221

Mehmed Efendi, Gönenli: I/54, I/55, I/57, III/40

Mehmed Efendi, Hacı, İpek Hoca: I/70, I/94, I/194, I/195

Mehmed Efendi, Kâtip: I/71, I/79, I/225

Mehmed Efendi, sahte şeyh: III/322, III/323

Mehmed Emin Usta, Kunduracı, Konya: I/80, I/143, I/144

Mehmed Kâmil Efendi, Hacı Veyis Efendi'nin damadı: I/189

Mehmed Nureddin, Avukat, Arnavut, Hilvan: II/300

Mehmed Nuri, Ali Ulvi Kurucu'nun kardeşi: bkz. Muhammed Nuri

Mehmed Reşad, Osmanlı Sultanı: IV/90

Mehmed Sadık Bey, Miralay, İtilâf ve Hürriyet Partisi kurucusu: II/190

Mehmed Vahdeddin, Osmanlı Sultanı: I/174, II/32, II/33, II/34, II/35, II/53, II/54, II/55, II/56, II/57, II/58, II/59, II/60, II/61, II/65, II/92, II/189, II/193, II/197, II/230, II/337

Mehmed Zahid Efendi: bkz. Kotku

Mehmed, Hacı Veyis Efendi'nin kardeşi: I/101, I/102, I/103

Mehmed, Hâfız, Cemilzâde, Kadirî dervişi: III/28

Mehmed, Hâfız, Çiğilli: I/70, I/74, I/74

Mehmed, Hâfız, Hacı Veyiszâde Mustafa'nın oğlu: bkz. Kurucu

Mekke-i Mükerreme: I/23, I/27, I/83, I/91, I/96, I/160, I/161, I/174, I/203, I/204, I/224, I/249, I/251, I/252, I/253, I/254, I/257, I/260, I/261, I/280, I/281, II/47, II/48, II/54, II/55, II/59, II/64, II/87, II/111, II/235, II/240, II/244, II/285, II/307, II/333, II/334, II/337, II/339, II/344, II/362, II/366, II/368, II/369, II/370, II/371, II/378, II/397, II/398, III/29, III/31, III/42, III/53, III/65, III/96, III/105, III/108, III/109, III/112, III/116, III/124, III/139, III/141, III/142, III/147, III/158, III/159, III/176, III/179, III/180, III/190, III/196, III/205, III/207, III/249, III/311, III/313, III/326, III/327, III/3448, III/349, III/350, III/351, III/355, III/385, III/386, III/387, III/391, III/393, III/397, IV/31, IV/32, IV/40, IV/44, IV/45, IV/55, IV/57, IV/76, IV/115, IV/158, IV/159, IV/225, IV/226, IV/254, IV/287, IV/307, IV/349, IV/399, IV/400, V/44, V/45, V/72, V/83, V/273, V/303

Mekrem Ubdeyd, Mısır, Hristiyan Maliye Bakanı: II/282

Mektubat, Bediüzzaman Said Nursi: III/126, III/276, III/294

Mektubat, İmam Rabbani: III/126

Mektubat, İmam Muhammed Ma'sûm: III/126

Mektubat, Şeyh Esad Efendi: *III/325*

Memduh Sîret, Mahmud Cevdet'in (bkz.) müstear adı: V/246, V/248, V/255, V/259, V/260, V/261, V/263, V/264

Memduh, Hâfız, Konyalı: III/63, III/86, III/87, III/89, IV/376, V/325, V/330, V/334

Memiş Efendi, Şeyh, Hâlid-i Bağdadî'nin halifelerinden: I/171

Menderes, Adnan, Şehid başbakan:

I/209, I/227, I/257, I/283, I/284, I/285, I/286, I/288, II/283, III/241, III/242, III/335, III/340, IV/105, IV/212, IV/214, IV/215, IV/216

Menderes, Ethem, Politikacı, bakan: I/283

Menemen Vak'ası: II/137

Menyel, Mısır'da kasaba: IV/235

Mercidabık Savaşı: II/184

Mersin: III/327

Merve tepesi, Mekke: I/255

Meryem, Ali Ulvi Kurucu'nun Mustafa amcasının eşi: I/141, II/364

Meryem Annemiz, Hazret-i İsa'nın (a.s.) annesi: II/364

Mesâcid-i Erbâ, Medine: V/331

Mescid-i Haram: bkz Harem

Mescid-i Nebevî/Saadet: I/165, I/190, I/295, II/263, III/62, III/70, III/71, III/75, III/110, III/155, III/324, IV/70, IV/71, IV/80, IV/87, IV/116, IV/236, IV/327, IV/360, bkz. Harem

Mesnevî, Mevlânâ: III/357, III/358, IV/197, IV/320, IV/331, IV/341, V/177

Mesud Efendi, Konyalı: III/89

Mesut Cemil, Tanburî Cemil Bey'in oğlu: IV/86, IV/87

Metâlib ve Mezâhib, Elmalılı Hamdi Efendi: II/46, II/47

Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ, Cemaat-i İslâmî kurucularından, âlim, yazar: II/241, V/60

Mevkıfu'l-Akl ve'l-İlm ve'l-Âlim min Rabbi'l-Âlemîn ve İbâdihi'l-Mürselîn, Mustafa Sabri Efendi: II/62, II/103

Mevkıfu'l-Beşer Tahte Sultâni'l-Kader, Mustafa Sabri Efendi: II/63, II/175

Mevlânâ Celaleddin Rumî: I/168, I/169, I/190, I/193, I/236, I/243, I/275, II/94, III/68, III/358, IV/331, IV/333, V/177, V/69, V/70, V/83, V/84

Mevlâna Dergâhı, Konya: I/168

Mevlâna Ebu'l-Hasan en-Nedvi: bkz. Ebu'l-Hasen en-Nedvî

Mevlana Ebul Kelâm Âzâd: III/215, III/217

Mevlid Efendi, Hacı, Vâiz: I/221

Mevlid Efendi, Karamanlı, Hafız: I/37, I/41, I/47, I/274

Mevlid, Süleyman Çelebi: I/353, I/364, I/370, I/371, II/221, III/25, III/27, III/29, III/34, III/347, III/351, IV/47, IV/48, IV/86, IV/90, IV/329, V/94

Mevlid-i Nebî, Mehmed Âkif Ersoy: IV/305

Mevlüd Efendi, Hoca: I/29, I/63, I/64, I/158, I/159, III/27, IV/83

Mıhçı, Mustafa, Dr.: IV/67

Mısır: I/27, I/91, I/144, I/177, I/220, I/246, I/261, I/263, I/264, I/267, I/268, I/269, I/286, I/293, I/297, I/305, I/312, I/313, I/316, I/324, I/331, I/333, I/352, I/357, I/359, I/360, I/362, I/366, I/375, I/382, I/389, II/29, II/62, II/63, II/70, II/84, II/87, II/93, II/94, II/96, II/99, II/100, II/102, II/103,

II/111, II/116, II/131, II/141, II/147, II/148, II/153, II/157, II/159, II/160, II/161, II/167, II/178, II/182, II/184, II/187, II/198, II/201, II/203 215, II/232, II/233, II/235, II/238, II/243, II/247, II/250, II/255, II/260, II/275, II/276, II/279, II/282, II/283, II/293, II/300, II/301, II/318, II/321, II/323, II/327, II/340, III/47, III/67, III/85, III/88, III/90, III/108, III/168, III/209, III/256, III/257, III/258, III/259, III/262, III/306, III/315, III/333, IV/88, IV/102, IV/111, IV/125, IV/139, IV/180, IV/181, IV/183, IV/234, IV/235, IV/243, IV/247, IV/407, V/2, V/50, V/54, V/59, V/98, V/101, V/120, V/125, V/248, V/273, V/284, V/285, V/306, V/308, V/314, V/320, V/321, V/325, V/327, V/338

Mısır Dâneleri, İbrahim Sabri: II/115, II/151

Mısıroğlu, Kadir, Yazar: I/356, II/61, II/115, II/196, III/243, IV/179, IV/199, V/34

Mısrul Cedîde, Heliopolis, Yeni Mısır: II/90, II/94, II/147, II/310, V/50

Mısrun Kadîme, Eski Mısır: II/256

Midhat Cemâl: bkz. Kuntay

Mihrimah Sultan: I/369, III/172

Mihrimah Sultan Camii, İstanbul: II/124

Mîkat mahalli, Hac ve Umre için ihrama girilecek yer: I/249

Mikdad, Sahabî, okçu, süvari, sancakdar: I/281

Millet, dergi: V/319

Mina, Mekke: I/194, II/111, II/272, II/398, III/31, III/54, III/158, III/176, III/190, III/346, III/356, III/386, III/389, III/390, IV/36, IV/42, IV/55, IV/57, IV/158, IV/159, IV/223, IV/307, IV/357

Mirac: I/144, II/209

Miralay Sadık: bkz. Sadık

Miras: bkz. Kâmil

Mohaç Savaşı: V/156, V/196

Molla Abdurrahman, Buharalı: I/198

Molla Câmî, Molla Câmi: I/71, I/83, I/87, I/170

Molla Câmi, Abdurrahman, kendi adıyla anılan gramer kitabının yazarı, Câm şehrinden: I/170

Molla Güranî, Şeyhulislâm: II/69, II/70

Molla Mehmed Efendi, Bozkırlı: III/89, III/167, III/168, III/169, III/171

Moskova: III/256

Muallim Cevdet: bkz. Mahmud Cevdet

Muallim Nâci Bey, Edib: I/334, I/345, I/349, I/350, I/361, II/129, II/320, V/2, V/11, V/53, V/98, V/106, V/116, V/117, V/275, V/281

Muammer Bey: bkz. Topbaş

Muammer, Albay: IV/105, IV/106

Muhammed Abduh, Mısır müftüsü, fikir adamı, âlim, yazar: II/63, II/65

Muhammed Abdülcevad, Medine belediye reisi: III/103, III/104

Muhammed Abdülmü'min Hallâf, Edib: II/310, II/320, II/322,

II/323, V/50, V/54

Muhammed Ali Paşa, Prens, Mısır Kralı Faruk'un damadı: II/96, II/97, IV/235

Muhammed Ali, Mustafa Sabri Efendi'nin damadı: II/79, II/90, IV/234

Muhammed Bahaeddin Efendi, Şeyh, Memiş Efendi'nin oğlu: I/171

Muhammed bin Ebuzzeheb, Türk talebe yurdu, Kahire: I/302, II/49, II/149, II/174, II/228, III/48, IV/42, bkz. Revâk

Muhammed el-Arabî et-Tebbânî, Şıh: III/109, III/110, III/116

Muhammed Hafız, Şıh: II/163

Muhammed Harekân Kasımî, Hadis âlimi, Necidli: V/49

Muhammed Heykel Paşa, Yazar, Mısır: II/95, II/100

Muhammed Hıdır Hüseyin, eş-Şeyh, Tunuslu: III/392

Muhammed İhsan Buhari, Cidde: III/345

Muhammed İkbal: bkz. İkbâl

Muhammed Kutup: bkz. Kutup

Muhammed Lûtfi Efendi, Nakşî Şeyhi, Alvar İmamı: III/150

Muhammed Mustafa (sav): bkz. Hazret-i Muhammed (sav)

Muhammed Nâsır, Doktor, Endonezya başbakanı: V/29, V/34

Muhammed Nur Seyf, Şeyh: III/142

Muhammed Nuri, Ali Ulvi Kurucu'nun kardeşi: I/30, II/334, II/339, V/332

Muhammed Said el-Aryen, Edib: II/310, II/324, II/340, V/50, V/55

Muhammed Şakir, Ezher Şeyhi: II/141, II/309

Muhammed, Şıh, Hac Delili, Bostan Bekçisi: IV/395, IV/396, IV/397

Muhammedi'l-Harekân, Şıh, muhaddis: III/41

Muhammediyye, Yazıcıoğlu Mehmed: V/94

Muhammedü'l-Emîn: bkz. Hazret-i Muhammed (sav)

Muhammedül Arabî et- Tebbânî, Cezayirli âlim: III/142

Muhayyel Şehzâde, İbrahim Sabri: V/282

Muhibbullah Efendi, Derviş: IV/238

Muhsin Rişvan, Bakkal, Medine: V/40, V/41, V/42

Muhsine, Meryem, Ali Ulvi Kurucu'nun amcası Mustafa Efendi'nin eşinin lakabı: I/197

Muhsine, Fatma, Ali Ulvi Kurucu'nun Hacı dedesi Veyis Efendi'nin eşinin lakabı: I/28, I/32, I/108, I/127, I/128, I/137, I/138, I/139, I/141, I/154, I/186, I/189

Muhtar Bey, Çerkes: II/96, II/97

Muhtar, Şıh Belûl'ün oğlu: III/184

Muhyiddin-i Arabi, Şeyh, mutasavvıf, *Fütühât-ı Mekkiyye* yazarı: III/91

Murad Efendi, A.U. Kurucu'nun dünürü Süleyman Murad Efendi'nin babası, Kırımlı: II/344, III/103

Murad Hoca, Vanlı: I/70, I/94, I/95, I/96, I/97, I/224, I/236, I/237, I/245

Murad I, Hudavendigâr, Osmanlı Sultanı: I/248, I/321, II/69

Murad IV, Osmanlı Sultanı: V/31

Mûsâ (as): I/178, V/185

Musa Bey: bkz. Topbaş

Mushaf-ı Şerif kütüphanesi, Medine: II/343

Mustafa Ağa, Hacı, Hacı Veyis Efendi'nin babası: I/101

Mustafa Ağa, Şeyhülislâm Arif Hikmet Kütüphanesi bevvâbı: V/333

Mustafa Efendi, Hacıveyiszade: bkz. Kurucu

Mustafa Efendi, Hâfız, Kaptanzâde: I/43

Mustafa el-Merâgî, Ezher Şeyhi: II/104

Mustafa Fevzi Efendi, Konya Aziziye Camii imam-hatibi, Ali Rıza Önses'in babası: V/266

Mustafa Hoca, Ayvazzâde: I/101, I/276

Mustafa Kemal Paşa: I/61, I/282, II/57, II/58, II/61, II/92, II/112, II/130, II/151, II/153, II/189, II/195, II/197, II/198, III/239, V/284, V/319

Mustafa Necati Hoca: bkz. Mustafa Necatüddin Efendi

Mustafa Necatüddin Efendi, Erzurumlu: II/401, III/116, III/141, III/142, III/143, III/144, III/145, III/146, III/147, III/148, III/149, III/150, III/151, III/152, III/153, III/154, III/155, III/156, III/159, III/161, III/162, III/163, III/237, III/238, III/346, III/347,III/353, IV/69, IV/246, V/335

Mustafa Râkım, Hattat: IV/238, IV/240, IV/243, IV/245

Mustafa Rıza: V/269, bkz. Runyun, Mustafa

Mustafa Sabri Efendi, Şeyhülislâm: I/20, I/170, I/172, I/173, I/177, I/182, I/262, I/263, I/279, I/289, I/309, I/310, I/311, I/313, I/318, I/325, I/348, I/354, I/360, I/387, II/29, II/30, II/31, II/32, II/34, II/36, II/37, II/38, II/46, II/47, II/48, II/51, II/52, II/53, II/57, II/61, II/62, II/63, II/65, II/66, II/71, II/72, II/76, II/77, II/78, II/80, II/81, II/84, II/85, II/86, II/87, II/88, II/89, II/90, II/91, II/92, II/93, II/94, II/95, II/96, II/97, II/98, II/99, II/100, II/101, II/102, II/103, II/105, II/107, II/108, II/109, II/111, II/112, II/113, II/114, II/116, II/117, II/118, II/119, II/120, II/122, II/128, II/129, II/130, II/131, II/141, II/144, II/146, II/148, II/150, II/152, II/154, II/155, II/159, II/161, II/162, II/163, II/164, II/165, II/175, II/176, II/177, II/178, II/179, II/180, II/181, II/182, II/183, II/186, II/187, II/192, II/196, II/198, II/199, II/227, II/229, II/230, II/231, II/232, II/233, II/234, II/235, II/238, II/279, II/294, II/301, II/309, II/316, II/321, III/48, III/85, III/129, III/265, III/268, III/292, III/315, III/316, III/361, III/363, IV/85, IV/99, IV/101, IV/103, IV/135, IV/140, IV/141, IV/169, IV/170, IV/171, IV/176, IV/181, IV/183, IV/186,

IV/187, IV/212, IV/234, IV/331, IV/357, IV/382, V/14, V/17, V/43, V/50, V/137, V/139, V/142, V/220, V/223, V/224, V/226, V/301, V/305, V/309

Mustafa Sâdık er-Râfiî, Mısırlı meşhur edib: I/347, I/348, I/382, II/301, II/305, II/306, II/307, II/309, IV/42, IV/44, IV/47, V/50, V/113

Mustafa Şaban Efendi, Hâfız, Eyüplü: III/322, III/323, III/324

Mustafa, Ali Ulvi Kurucu'nun kardeşi: bkz. Kurucu

Mustafa, Ali Ulvi Kurucu'nun oğlu: bkz. Kurucu

Mustafa, Şatırlı, Hacı, Rahime Hanım'ın eşi: III/401, III/402, III/403

Musul: II/207, III/262

Mutavvel, Allâme Sa'deddin Taftazânî: IV/140

Muy Ağa, Hacı, Boşnak: I/322

Muzaffer, Şıh Fehmi'nin oğlu: III/58

Mü'min, Ali Yakup Bey'in kardeşi: I/305, I/320

Müderris, Ali, Said Müderris'in oğlu: III/118

Müderris, Said, Osman Akfırat'ın (bkz.) kardeşi: III/118

Müderris, Salih, Said Müderris'in oğlu: III/118

Müftüzâde Ahmed Efendi, Konya: V/272

Mülteka, İbrahim Halebi: I/194

Müslüman Gençler Cemiyeti, Mısır: II/280

Müslümanların Gerilemesiyle Dünya Neler Kaybetti, Ebul Hasen en-Nedvî: III/209

Müsned, İmam Ahmed İbni Hanbel: II/282

Mütenebbî, Ebu't-Tayyib, Arap şairi: V/50, V/56, V/308

Müzdelife, Mekke: III/31, III/32, III/33, III/138, III/139, III/376, III/388, III/389, IV/141

N

Nâbî, Divan şairi: I/60

Nablus, Ürdün: II/358

Nahhas Paşa, Mısır başbakanı: II/260

Nailî-i Kadîm, Divan şairi: II/129

Naim Bey: bkz. Ahmed Naim

Nakiboğlu Camii, Konya: I/47, III/27

Nakşibendi: III/52, III/64, III/78, III/300, III/320

Nâmık Kemâl, Şair ve fikir adamı: I/335, I/354, I/383, I/388, II/67, II/68, II/71, II/72, II/73, II/74, II/91, II/118, II/119, II/130, II/320, III/230, IV/47, IV/141, IV/208, IV/356, V/11, V/53, V/106, V/116, V/125, V/290

Napolyon: V/86, V/289

Nasreddin Hoca, Hakîm-i meşhûr: III/86

Nasuhi Bey, Miralay: II/147, II/149

Nazif Efendi, Hattat: IV/240

Nebiyy-i Zîşan: bkz. Hazret-i Muhammed (sav)

Necah Medresesi, Medine: II/395, III/137

Necati Efendi, Hâfız: I/59, IV/86, IV/95

Necib Huvânî, Hat muallimi, Mısır: IV/243

Necmi Rıza, Bestekâr, okuyucu: I/50

Nedvetü'l-Ulemâ, Hindistan'da medrese: III/206, V/49

Nef'î, Divan şairi: V/53, V/116, II/320

Nemrud: II/307

Nevzad, Gerede müftüsünün oğlu: I/330, I/373

Nevzat Efendi, Başmüftü, Gümülcine: II/37, II/42

New Orleans, Amerika: IV/283

Nezir, Derviş Beşir Efendi'nin oğlu: III/171, III/178, III/183, III/184, III/185, III/186, III/187

Nijerya: IV/119

Nil Nehri,: II/129, IV/102

Nimet Hanım, Prenses, Mahmud Muhtar Paşa'nın eşi: II/147

Niyazi Efendi, Köse: II/396

Normandiya, Fransa: III/255

Nur Dağı, Mekke: II/51, V/60

Nurdan Sesler, Ali Ulvi Kurucu: IV/46

Nureddin Bey, Mehmed Nureddin'in babası, Hilvan: II/300

Nureddin Cerrâhî Dergâhı: I/51

Nureddin Efendi, Konya: V/269, V/272, V/332

Nureddin Zengî, Haleb Atabeki, İmamüddin Zengî'nin oğlu: III/262

Nuri Bey, Dişçi: III/201, III/357, IV/50, V/349

Nuri Edhem, Hâfız, Ustazâde, Galatalı: I/37

Nuri Efendi, Hâfız, Adapazarlı, Eminönü Yeni Cami imamı: I/247, II/388, II/397

Nuriye Hanım, Şaban Efendi'nin eşi: III/119

Nûru'l-İslâm, Ezher mecmuası: II/64

Nûşirevân, Adaletiyle meşhur İran hükümdarı: I/341

O

Okyar, Fethi, Serbest Fırka kurucusu: I/61, I/62, I/63, I/367, I/372, II/189, II/196, II/197

Okyay, Necmeddin, Hazerfan, hattat: IV/119, IV/240, IV/241

Olanlar Oldu Bize, Mustafa Sabri Efendi: II/60

Onar, Sıdık Sami, hukuk Prof., Üniversite mescidini kapatan rektör: III/279

Ordu: III/339

Orhan Gâzî, Osmanlı Sultanı: II/183, V/31

Osman Asel, Edib, Mısır: II/310

Osman Efendi, Hacı, Atâ Kulaksızoğlu'nun babası, Vâiz: I/279

Osman Efendi, Hacı, Mersinli: III/325, III/326

Osman Efendi, Medineli: bkz. Akfırat

Osman Efendi, Saatçi, Medineli: I/21, I/59, I/60, I/172, I/174, II/282, II/291, II/335, II/337, II/365, II/366, II/401, III/75, III/81, III/82, III/83, III/84, III/85,

III/86, III/87, III/88, III/89, III/90, III/91, III/92, III/93, III/94, III/95, III/96, III/97, III/98, III/99, III/100, III/101, III/102, III/103, III/104, III/105, III/106, III/107, III/108, III/109, III/110, III/112, III/113, III/114, III/115, III/116, III/117, III/118, III/119, III/121, III/123 124, III/126, III/137, III/205, III/206, III/216, III/218, III/323, III/324, III/330, III/374, IV/76, IV/393, IV/394, V/307, V/309

Osman Gâzi, Osmanlı Sultanı: I/248, II/183, V/31

Osman Paşa, Medine muhafızı, Said Şamil'in dayısı: III/237

Osman, Hacı Muy Ağa'nın oğlu, Boşnak: I/322

Osmanlı Müellifleri, Bursalı Tahir Bey: II/160

Osmanlı: I/170, I/174, I/324, II/35, II/55, II/62, II/73, II/93, II/95, II/96, II/133, II/136, II/147, II/182, II/183, II/184, II/185, II/186, II/192, II/222, II/229, II/230, II/236, II/239, II/240, II/241, II/242, II/243, II/244, II/245, II/246, II/265, II/266, II/270, II/314, II/315, II/316 317, II/320, II/325, II/351, II/375, III/48, III/75, III/100, III/103, III/121, III/137, III/138, III/153, III/178, III/221, III/244, III/265, III/315, III/379,, IV/94, IV/151, IV/182, IV/235, IV/239, IV/293, IV/335, IV/344, IV/352, IV/354, V/2, V/13, V/53, V/56, V/62, V/149

Osmanlıca Rehberi, Ali Kemal Belviranlı: IV/39

Ozak, Muzaffer, Sahaf, Cerrâhî Şeyhi: III/151

Ö

Öksüz Mehmed Efendi, Çörekçi, Hâfız: I/43, I/73, I/93, I/94, I/118, I/119, I/120, V/265

Öksüz, Hüseyin, Veysel Öksüz'ün oğlu, hattat: IV/100

Öksüz, İsmail, Veysel Öksüz'ün oğlu: IV/100

Öksüz, Sâmi, Veysel Öksüz'ün oğlu: IV/100

Öksüz, Veysel, Demirci, şair: IV/100, IV/106, IV/307

Ökten, Celâleddin, Celâl Hoca: I/273, I/288, I/289, III/227, III/279, IV/207, IV/208, IV/211, IV/215, IV/217, IV/221, IV/222, IV/223, IV/224, IV/225, IV/227, IV/229

Ökten, Hümeyra, Dr., Celâleddin Ökten'in kızı: IV/208, IV/223, IV/224, IV/225, IV/226, IV/227, IV/230

Ökten, Sa'deddin, Prof. Dr., Celâleddin Ökten'in oğlu: IV/208

Ölçmen, Himmet, Milletvekili, hafiz: I/285

Ömer Bahâüddîn el-Emîrî, Şair: II/294, III/211

Ömer Berrî, Şıh: III/41, V/37

Ömer bin Abdülaziz, Halife: IV/309, IV/313, IV/314, IV/316

Ömer Necâ Efendi, Romanya başmüftüsü Salih Efendi'nin kardeşi: V/308

Ömer Rüşdü, İzmirli, Hattat: I/218, IV/233, IV/234

Ömer Vasfi Efendi, Hattat: I/128, IV/233, IV/234, IV/238

Ömer, Hâfız, Kādirî şeyhizâde Ali Efendi'nin oğlu: I/43, IV/174

Öner, Kenan, Prof.,Avukat: III/241

Özal, Korkut, Prof. Dr., Bakan: III/352, IV/387, IV/389

Özal, Turgut, Cumhurbaşkanı: IV/81

Özbay, Rahmi Deniz, Prof. Dr.: I/23

Özcan, İsmail, Fırtına, Medine: I/22, IV/253, IV/254, IV/256

Özcan, Salih, Hilâl Dergi ve Yayınları'nın sahibi: III/208, III/270

Özçimi, Fevzi, Konya, Kitabevi sahibi, bestekâr: I/52, III/357, IV/46, IV/50, IV/67, IV/97, IV/98, IV/307, V/346, V/349

Özhan, Ahmed, Musikişias, Okuyucu: I/51

Öztürk, Abdullah, İsmail Öztürk'ün oğlu: IV/348

Öztürk, İsmail, Medine'de tüccar: IV/348

Öztürk, Necati, Dr., İlahiyatçı, Mekke'de mücavir, ehl-i hizmet, vazifeli: I/23, IV/254

Özyazıcı, Mustafa Halim, Hattat: IV/65, IV/66

P

Pakistan: II/98, II/294, III/69, III/73, III/84, III/196, III/215

Paris: I/315, I/316, II/64, II/193, III/173, III/218

Pars, Muhiddin Baha, Milletvekili: IV/367

Pedris, Bedros: I/120

Pek Hazin Bir Mevlid Gecesi, Mehmed Âkif: IV/299, IV/300

Peygamber-i Zîşân Efendimiz (sav): bkz. Hazret-i Muhammed (sav)

Peynirci, Emin, Bursalı, Emin Amca, Hüsnügüzel Kaplıcası müste'ciri: IV/367, IV/368

Pilavoğlu, Kemal, Ticânî Şeyhi: III/171, III/174

Pire: I/257, I/306, II/53

Pirî Mehmed Paşa: I/68

Pirî Paşa Camii, İstanbul: I/71, I/98, I/176, I/213, I/276, IV/73

Polatkan, Hasan, 27 Mayıs 1960 askeri darbe faciasında asılarak şehid edilen Maliye Bakanı: I/284

Polonya: III/240, III/254

R

Râbıtatu'l-Âlemi'l-İslâmî, İslâm Birliği Teşkilâtı: III/239, III/242

Râfiî: bkz. Mustafa Sâdık

Rahim Efendi, Hacı, Postalcızâde, Şeyhülkurra: I/193, I/194, I/221

Rahime, Ali Ulvi Kurucu'nun halası: I/141, I/198, III/140

Rahmet-i İlâhiyye Bürhanları, Musa Carullah: II/42

Rakunt, Bedri, Hariciye Muhasebat müdürü: I/287, I/288

Ramazan Paşa, Hâfız, Kahire: II/277

Rasim Efendi, Konyalı müderris: I/177, I/352

Rauf Efendi, Hoca: IV/156

Ravza-i Mutahhara/Nebî/Tâhire: I/20, I/91, I/201, II/274, II/343, II/344, II/347, II/378, II/397, III/70, III/71, III/167, III/189, III/281, III/361, III/381, IV/79, IV/110, IV/122, IV/123, IV/141, IV/173, IV/193, IV/367, V/11, V/113, V/111, V/340, bkz. Harem

Recai Bey: bkz. Kutan

Recâîzâde Mahmud Ekrem, Edib: II/320, V/116, V/53

Refik Halid, Yazar: II/52, II/53

Remzi Bey, Adana: V/333

Resûl-i Ekrem/Kibriyâ: bkz. Hazret-i Muhammed (sav)

Revâkul Etrâk, Türk talebe yurdu, Kahire: I/264, I/286, I/331, II/180, II/181, II/202, II/205, II/228, II/306, bkz. Muhammed bin Ebu'z-Zeheb

Revâyi'i İkbâl, İkbâl'in Mesajı, Ebul Hasen en-Nedvî: III/208, III/209

Rıf'at, Zeynelabidin Efendi'nin kardeşi: I/42, I/171, I/174

Rıf'at, Hâfız, Şıh: I/376

Rıza Nur, Dr., Milletvekili, Lozan murahhası, *"Hayat ve Hatıratım"*ın yazarı: IV/385

Rıza Tevfik, Filozof:: I/390, II/52, II/53, II/55, II/120, II/122, II/123, II/124, III/228, IV/186, IV/192, V/17, V/310, V/311, V/315, V/318

Rif'i, İtalyanlara karşı savaşan Libyalı mücahid: II/236

Risale-i Nur Külliyatı, Bediüzzaman Said Nursi: II/341, IV/370, III/266, III/267, III/268, III/272, III/275, III/276, III/278, III/279, III/285, III/295, III/297, III/298, III/300, III/301, III/302, III/335

Riyad: II/250, II/335, III/196, III/386, IV/241, IV/407

Robert Koleji, Misyonerlerin açtığı okul, İstanbul: IV/192

Romanya: I/249, II/32, II/35, II/36, II/40, II/41, II/42, II/56, II/59, II/87, II/99, II/111, II/142, II/190, II/249, IV/85, V/220, V/223, V/281, V/308

Rommel, Alman general: II/199, II/200

Roosevelt, Amerikan Başkanı: II/199

Rubâb-ı Şikeste, İbrahim Sabri: V/282

Rubâb-ı Şikeste, Tevfik Fikret: II/132

Ruhî, Bağdadlı, Divan Şairi: I/345, V/98

Rumelî: I/170, I/320, I/372

Rumûz-i Bi Hodî, Muhammed İkbâl: V/27

Runyun, Abdullah Rıza, Hattat, Ali Rıza Efendi'nin oğlu, Mustafa Runyun'un kardeşi: I/271, I/279, I/294, I/295, II/335, II/336, III/93

Runyun, Mustafa, A. Ulvi Kurucu'nun Ezher'de oda arkadaşı, yakın dostu, âlim, Şişli Camii imamı ve hatibi, milletvekili: I/20, I/43, I/46, I/47 63, I/248, I/249, I/261, I/262, I/263, I/264,

I/267, I/268, I/269, I/271, I/277, I/278, I/279, I/280, I/282, I/283, I/285, I/287, I/288, I/289, I/290, I/291, I/292, I/293, I/294, I/303, I/304, I/316, I/318, I/319, I/329, I/330, I/346, I/355, I/360, I/366, I/368, I/370, I/374, I/387, II/29, II/31, II/49, II/88, II/134, II/166, II/170, II/187, II/199, II/202, II/204, II/211, II/212, II/227, II/249, II/335, III/36, III/63, III/85, III/129, III/133, III/321, III/359, III/373, IV/101, IV/179, IV/180, IV/183, IV/184, IV/189, IV/193, IV/198, IV/356, IV/357, V/16, V/17, V/267, V/269, V/275, V/276, V/280, V/281, V/283, V/308, V/309, V/317

Rusya: I/66, II/42, II/91, II/237, III/219, III/239, III/240, III/244, III/246, III/254, III/255, III/258, V/30, V/44

Rüstem Ağa, Hilvan: II/300

Rüstem Hoca, Vehbi Efendi'nin arkadaşı: I/177

Rüsûhi, Albay, Dr.: IV/196

S

Sa'd ibni Ebi Vakkas, Okçu mücahid sahabî: I/106

Sa'deddin Taftazânî, Allâme: IV/140

Sa'y, Hac ve Umre'de Safa ile Merve tepeleri arasında yapılan ibadet ve yeri: I/255

Saadeddin, Hafiz: bkz. Kaynak

Saatçi Mehmed Efendi, Medine: V/327

Saatçi Osman Efendi, Medineli: bkz. Osman Efendi

Sabah Ezanı, Tevfik Fikret: II/132

Sabah, gazete: V/220, V/223

Saddam Hüseyin, Irak diktatörü: III/258

Sadık Efendi, Solakzâde, Müftü: III/141, III/161, III/162, III/163, III/164, III/165

Sadık Mehmed Bey, Miralay, İtilâf ve Hürriyet Partisi kurucusu: II/190

Sadık Sabri Bey, Miralay: I/20, II/51, II/57, II/61, II/62, II/84, II/85, II/182, II/183, II/189, II/190, II/191, II/192, II/194, II/195, II/196, II/197, II/198, II/199, II/200, III/129

Sâdık, Albay: IV/183

Sâdıku'r-Râfi'î, bkz. Mustafa Sâdık

Safa tepesi, Mekke: I/255

Safa, Peyami, Yazar: II/328

Safahât, Mehmed Âkif: II/156, II/157, III/357, III/367, IV/38, IV/51, IV/125, IV/179, IV/299, V/146, V/34, V/98, V/100, V/125, V/127, V/128, V/129, V/130, V/134, V/139, V/143, V/146, V/149

Sağlam, Abdurrahim, Dr., Şeydişehirli: III/39, III/40, III/41, III/42, III/43, III/45, III/49,

Sağol, Fahir, Dr.: IV/67

Sahabe-i Kirâm, Resulullah'ı mü'min olarak görmüş olanlar: I/175, III/28, III/41, III/310, III/348, III/349, III/408, V/26, V/62, V/69

Sahih-i Buhari, el-Câmiu's Sahîh, Muhammed bin İsmail el-Buhârî: III/40, III/41, III/42, III/45, III/49

Said Havva, Âlim, yazar, İhvân liderlerinden: V/7, V/61

Said Nursi, Bediüzzaman: II/84, II/108, II/109, II/84, II/108, II/109, III/98, III/223, III/240, III/265, III/266, III/269, III/270, III/271, III/272, III/278, III/279, III/282, III/283, III/285, III/286, III/287, III/288, III/289, III/290, III/292, III/293, III/296, III/299, III/300, III/301, III/338, III/366

Said Paşa, Osmanlı sadrazamı: III/316

Said Ramazan, Hasanül Benna'nın damadı: II/301

Said Şâmil, Şeyh Şamil'in torunu: I/21, II/235, II/236, II/247, III/159, III/218, III/219, III/237, III/238, III/239, III/241, III/242, III/243, III/244, III/247, III/249, III/251, III/253, III/254, III/255, III/256, III/257, III/258, III/259, III/262, III/263, III/264, III/371, IV/81, IV/113, IV/114, IV/167, IV/168, IV/372, V/29, V/44

Sakallızâdeler, Konya: V/270, V/272

Sakarya: IV/161, IV/162

Sakızlı Medresesi, Medine: I/198, IV/69

Sakîfeti Benî Sâide, Medine: III/172

Sakyatan köyü, Konya: I/27, I/31, I/81

Salâhaddîn-i Eyyûbî: V/190

Salih Efendi, Hoca, İzmirli: III/99, III/100

Salih Efendi, Kadayıfçı Nabluslu, Şıh: II/358, II/359, II/360

Sâlih Efendi, Romanya Baş Müftüsü, Kırımlı: II/42, II/43, IV/86

Salih Hoca, Hüsrev Efendi'nin talebesi, Fatih, İstanbul: III/39

Salih Paşa, Müslüman Gençler Cemiyeti reisi, Kahire: II/280

Sâmi Efendi, Hâfız, Konyalı: I/35, I/36, I/37, I/43

Sâmi Efendi, Hattat: I/218, II/318, IV/180, IV/234, IV/238, IV/243, IV/244, IV/245

Sâmi Efendi, Şeyh, bkz. Mahmud Sami

Sâmi, Hâfız, Saray imamı, Şileli: II/128, II/137, II/392

Sâmi Efendi, Meşhur hâfız, İstanbul: I/35, I/36, I/37, II/137, IV/83, IV/84, IV/85, IV/86, IV/87, IV/89, IV/90, IV/91, IV/92, IV/93, IV/94, IV/95, IV/170, IV/171, IV/172, V/334

Samsun: II/340, III/283

San'a: III/138, III/139

Sandıkçı, Hasan, Ali Ulvi Kurucu'nun kayınbiraderi: III/199

Sandıkçı, Hacı İbrahim, Ali Ulvi Kurucu'nun kayınpederi: II/337, II/338

Sandıkçı, Mustafa, Ali Ulvi Kurucu'nun kayınbiraderi: II/338

Sandıkçı, Süleyman, Ali Ulvi Kurucu'nun dünürü: II/344, III/103

Sandıkçı'lar: I/279

Sarac Hacı Efendi: V/270, V/272

Saraç, Emin, Müderris, İstanbul: IV/150

Saraybosna: I/320, I/321, I/323, V/338

Sâre Hanım, Ali Ulvi Kurucu'nun annesi: I/28, I/29

Sâre, Ali Ulvi Kurucu'nun kızı: III/389

Sâre, Hacı Veyiszâde Mustafa'nın kızı: I/219

Sayar, Halil İbrahim, Tüccar, Konya: IV/307

Sebil, Kadir Mısıroğlu'nun çıkardığı dergi: III/243

Sebilürreşâd, Eşref Edip'in neşr ettiği dergi: II/111, II/156, III/272, IV/32, IV/36, IV/367, IV/368

Seddül Âli, Asvan Barajı: III/258

Sekîne, Hacı Veyiszâde Mustafa'nın kızı: I/219

Selâhaddin, Lügat yazarı: I/334

Selâhaddin Efendi, Aksaray Valide Camii imamı: II/388

Selahaddin Geylani, İskenderunlu: III/320

Selâhaddîn-i Eyyûbî, Kudüs'ü vahşi Haçlılar'dan kurtaran mücahid kumandan: III/262, III/263

Selanik: I/61, I/389

Selçuk Türkmenleri: III/262

Selim I, Yavuz, Osmanlı Sultanı: I/248, I/386, I/387, II/71, II/183, II/184, II/185, II/186, II/243, II/244, II/382, III/333, III/339, III/343, III/344, IV/152, IV/354, IV/393, V/31, V/102, V/120, V/156, V/190, V/193, V/289, V/291

Selîmiye Camii, Edirne: IV/373

Seniyyetül Veda Mescidi, Medine: II/270

Serâb-ı Ömrüm, Rıza Tevfik: II/124

Serbest Fırka, 1930'da kurdurulup üç ay sonra kapatılan sahte muhalefet partisi: I/61, I/62, I/63

Servet-i Fünun, dergi: II/132, II/144, II/150, II/320

Servinaz Oteli, Kaplıca, Bursa: IV/367

Seydişehir, Konya: III/39

Seyyid Abdülhadi Sâfi, Medine: III/369

Seyyid Ağa, Konyalı, Hacı: II/367, II/368, II/369, II/370

Seyyid Ahmed Hıyârî, Şeyhülkurrâ, Medine: V/47, V/48

Seyyid Ahmed Rifai, Şeyh Hamza Rifai'nin oğlu, Harem-i Şerif müdürü, Medine: III/370, III/371

Seyyid Alevî Mâlikî, Müderris, Mekke: III/116, III/142, V/45

Seyyid Emin Kutbî, Müderris, Mekke: III/142

Seyyid Esad Trabzonî, Pasaport Dairesi müdürü, Medine: II/342

Seyyid Habib, Evkaf Meclisi reisi, Medine: II/343, IV/255

Seyyid Hamza Rifai, Şeyh: III/369

Seyyid Hasan Fehim Efendi, Van müftüsü: III/75, III/78, III/80, III/147, III/148, III/352

Seyyid İbrahim Mekkâvî, Mısırlı, Hattat: II/317, IV/243

Seyyid İshak Azuz, Müderris, Mekke: III/142

Seyyid Kâsım Endicanî, Türkistanlı mazlum âlim, Medine: III/41, III/249, III/251, V/44

Seyyid Kutup: bkz. Kutup

Seyyid Macid Medenî, Seyyid

Zeynelabidin'in oğlu: III/237
Seyyid Mahmud, Medine: III/92
Seyyid Mustafa Attar, Medine: II/340, III/369
Seyyid Ubeyd, Medine: III/369
Seyyid Yâsin Hâşim, Medine: III/61, III/227
Seyyid Zeynelabidin Medenî, Medine mebusu: III/237
Sezer, Mahmud Cevdet, Muallim: bkz. Mahmud Cevdet
Sıdıka, Derviş Ahmed'in eşi: I/156
Sıdkı Dede, Mevlevî Şeyhi, Konya: I/221
Sıraselviler, İstanbul: I/247
Sıratımüstakim, dergi, *Sebilürreşad'ın* ilk yedi cildinin adı: III/367
Sırp: I/320, I/323
Sırrı Baba, Kahire, Bektaşi Tekkesi şeyhi: II/223, II/224
Sırrı Bey, kumaşçı, Nureddin Topçu'nun arkadaşı: IV/251
Sibirya: I/365, III/250
Sille, Konya: I/128
Sinâ çölü: II/184
Sinâ: V/175, V/185
Sinâ Bozgunu: III/258, III/259
Sinop: II/45
Sirâcinnur, Bediüzzaman Said Nursi: III/265, III/267, III/367
Sîret Bey: bkz. Hüseyin Sîret
Sirkeci, İstanbul: I/247
Sivas: III/43
Soğanağa Camii, İstanbul: IV/207
Soğanağa, İstanbul: III/320
Son Hattatlar, İbnülemin Mahmud Kemal: IV/238
Songar, Ayhan, Prof. Dr.: IV/67
Sovyetler Birliği: III/243, III/245
Soydanses, Hâfız Cevdet, Hafız Sâmi'nin yeğeni: I/36, I/37, IV/83, IV/84, IV/85, IV/224
Stalin: III/246, III/254, III/264, V/44
Stalingrad: III/256
Su Kasîdesi, Fuzûlî: V/98
Suad Abla, Eğinli Hafız Hasan Efendi'nin eşi: II/195, II/196
Sûdân: I/333, II/207, II/236, II/242, III/258, IV/302
Suharto, Muhammed, Endonezya'nın ikinci başkanı, General: V/33
Sukarno, Ahmed, Endonezya'nın ilk başkanı: V/33
Sultan Hoca, Trabzonlu, Kahire: II/201, II/202, II/203, II/204, II/205, II/207, II/208, II/209
Sultan Mahmud Tekkesi, Kahire: I/329, I/332, I/366, II/250, IV/181
Sultan Selim Camii, Konya: I/65, I/190, I/218, I/219, I/220, I/221, I/275, IV/233, IV/234, IV/383
Sultan Selim Tekkesi, Şam: II/383
Sultan, Hacı, Buharalı: III/82
Sultanahmed Camii: I/52, I/55, I/57, III/269
Sultanhamamı, İstanbul: I/279
Sulukahve, Konya: I/65, I/108, I/220, I/275, I/277
Sungur, Mustafa, Said Nursi'nin tale-

besi: III/270

Suphi Bey, Hattat: IV/180

Suriye: I/368, II/136, II/294, II/405, III/82, III/225, III/226, III/256, III/262, III/263, III/386, III/405, III/407, V/101

Suudî Arabistan: I/246, I/267, I/246, II/336, II/362, II/396, II/396, III/186, IV/407

Süleyman Çelebi, *Mevlid* nâzımı: I/123

Süleyman Efendi, Demir hafız: III/63, III/89

Süleyman Efendi, Hacı, İpekli: III/123, III/129, III/130, III/131, III/134, III/136, III/137

Süleyman Fransevî Paşa, Kral Faruk'un dedesi: II/256

Süleyman, Kanunî, Osmanlı Sultanı: I/248, II/31, II/183, IV/94, V/120, V/31

Süleyman Murad Efendi: bkz. Sandıkçı

Süleyman Nazif, Edib: I/385, I/388, I/389, I/390, II/133, II/134, IV/185, IV/360, V/2, V/106, V/139, V/140

Süleyman Nazif'e, Mehmed Âkif: II/133, II/134

Süleyman Nedvî, Şıh: II/265, IV/188, V/49

Süleyman Şefik, İtilafcı: II/52

Süleyman, Hacı, Hulûsi Baybal'ın dedesi: IV/73

Süleymaniye'de Bayram Namazı, Yahya Kemal: III/230, IV/148, V/119

Süleymaniye Camii: I/363, IV/90, IV/140, V/218

Süleymaniye, İstanbul: III/230

Süleymaniye Kütüphanesi: III/194

Süleymaniye Kürsüsünde, Mehmed Âkif: I/363, I/365, V/146

Sünûsî: bkz. Şeyh Sünûsî

Süveyş: I/249, I/253, I/264, I/267, I/268, IV/75

Ş

Şaban Ağa, Haremağası: II/55, II/56

Şaban Efendi, Şeyhü's-sâatiyye, Saatçi Osman Efendi'nin ustası: III/82, III/119, III/120, III/121, III/122, III/123, III/124, III/126, III/127, III/137

Şah İsmail, İran: II/184

Şakir Efendi, Vehbi Efendi tefsirini basan kitapçı: I/182

Şam: I/88, I/90, I/171, I/245, I/246, I/271, II/70, II/93, II/159, II/184, II/270, II/283, II/284, II/349, II/379, II/382, II/383, II/384, III/51, III/88, III/130, III/132, III/226, III/303, III/320, IV/139, IV/309, IV/395, IV/408, V/101, V/208

Şap Denizi, Kızıl Deniz: I/250

Şâri'-ül Ayniye, Medine: III/39, III/122

Şatır köyü, Konya: I/83, I/84, I/92, I/101, I/103, I/117, I/130, I/259

Şefik Bey, Kazasker, Hattat: IV/180, IV/234, IV/238, IV/239, IV/243, IV/245

Şefik, Hâfız: V/334

Şehid Bey, Diyanet Müşavere Heyeti azası: I/46

Şekip Bey, Hattat: I/218

Şerhu Meâni'l-Âsâr; Tahâvî: III/196

Şerif Bey, Samsunlu: III/174, III/175, III/176, III/177

Şerif el-Hüseynî: bkz. Emin el-Hüseynî

Şerif Hüseyin, Mekke Emiri, Asi: II/54, II/55, II/56, II/240, II/244

Şerif Muhiddin, Mehmed Âkif'in "*Göl-geler*" i ihtaf ettiği zat: IV/299

Şevki Efendi, Hattat: I/218, III/151, IV/234, IV/238, IV/239, IV/243, IV/245

Şeyh Gâlib, Mevlevî, şair: II/212, II/320, III/61, IV/51, IV/98, V/11, V/116, V/53, V/116

Şeyh Memiş Efendi Soyu, Bozkır, Konya: I/171

Şeyh Sünusi: III/317, II/236

Şeyh Şâmil, Kafkas Kartalı, mücâhid: II/236, III/371, IV/167

Şeyhü'l-Ezher: I/268

Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey Kütüphanesi, Medine: IV/92, IV/399

Şiblî Nu'mânî, Hindli âlim: V/49

Şifa Medresesi, Medine: III/332

Şifalı Bitkiler, Osman Akfırat: III/118

Şinasî, Edib, gazeteci: II/320, V/53, V/106

Şişli Camii, İstanbul: I/293, IV/121, IV/179

Şişli, İstanbul: I/139, I/291, I/293, I/294

Şuayb, Şehid Arnavut âlim: I/324

Şûle, Kemal Ural'ın çıkardığı dergi: III/282

Şükrü Efendi, Cebbarzâde: I/33, I/34

Şükrü Efendi, Hâfız, Bolvadinli: I/219

Şükrü, Ali Yakup Bey'in kardeşi: I/305, I/320

T

Taceddin Dergâhı, Ankara: II/133

Taha Hüseyin, Yazar, Mısır: I/382

Tahir Efendi, Konyalı, Müderris: II/137

Tahir Efendi, Makinacı, Bisikletçi Hâfız: I/88, I/90, III/199 III/321, III/322, III/323, III/324, III/325, III/326

Tahirî, Said Nursi'nin talebesi: II/108, II/109, III/280

Tâhirül Mevlevi, Muallim, Edib: IV/357

Tahsin Bey, Pastırmacı: I/36, I/37, IV/83, IV/84

Tahsînu'l-Hutût Medresesi, Kahire: II/334

Tahtacı Alevileri: I/67

Taif: II/55, II/59, III/249, III/326, IV/408, V/44

Talât Bey, Hafız Ali Efendi'nin oğlu: I/43

Talât Paşa, İttihadcı başvekil: I/178, II/44, II/148, II/155

Talha, Sahabî: III/348

Tâlûdî, Cidde vapuru: I/249

Tanburî Cemil Bey, Sanatçı, bestekâr: IV/86

Tanrıkorur, Çinuçen, Bestekâr, okuyucu: I/52

Tanrıöver, Hamdullah Suphi, Edib,

siyasetçi: IV/367

Tanta, Mısır: II/204

Tarihçe-i Hayat, Bediüzzaman Said Nursi: II/109, II/341, III/266, III/268, III/272, III/275, III/282, III/283, III/338

Târihe Hitâb, İbrahim Sabri: V/282

Târîh-i Kadîm, Tevfik Fikret: IV/192

Tarlan, Ali Nihad, Ord. Prof. Dr.: III/221, III/227IV/39, IV/252, V/133

Tarsus: II/382, III/70, III/262, IV/77

Tasavvufî Ahlâk, Mehmed Zahid Kotku: III/351

Taşer, Âsım, Dr., Hizmet ehli, hâzık hekim, insan-ı kâmil: IV/67, IV/175, IV/176, IV/177, IV/178, IV/223

Tatlıcak köyü, Konya: I/81

Taybe Lisesi, Medine: II/334

Tayyâre Meydanı, Medine: V/331

Tebük: II/382, III/132, III/310, III/405, III/407

Tebük yolu, Medine: I/162

Tecrîd-i Sarîh Tercemesi, Ahmed Naim: II/163

Tecvid, Ali Kemal Belviranlı: IV/39

Tefsir, Seyyid Kâsım Endicânî: V/44

Tefsir-i Kebir, Fahreddin Râzî: III/228

Tefviziname, Erzurumlu İbrahim Hakkı: III/191

Tekin, Mehmed, Astsubay: I/231, I/232

Temel Bey, Karamollaoğlu, Siyaset adamı, bakan: IV/387

Temo, İbrahim, Dr., Jöntürk: II/36, II/37

Terkîb ve *Tercî'-i Bend,* Muallim Nâci: V/98

Terkîb ve *Tercî'-i Bend,* Rûhî-i Bağdâdî: V/98

Terkîb ve *Tercî-i Bend,* Ziya Paşa: II/67, IV/331, V/98

Tesettür Risalesi, Bediüzzaman: II/84

Tevfik Efendi, Ağrılı, Konya: I/64

Tevfik Fikret: I/356, I/384, I/385, II/130, II/131, II/132, II/142, II/192, II/315, II/320, III/230, III/367, IV/153, IV/185, IV/191, IV/192, V/2, V/11, V/53, V/105, V/106, V/116, V/118, V/120, V/283, V/291, V/311, V/313, V/314, V/319

Tevrat: I/95, I/96

Ticânî tekkesi, Kahire: II/163

Tih çölü: II/184

Tikveşli Hoca, Reîsül Ulema: II/384, II/385

Tito, Yugoslavya diktatörü: I/324

Tobruk, Libya: II/199

Tok, Kâmil, Tarsuslu, Mücavir: III/226

Tokat: I/172, II/51, II/128

Toksarı, İhsan, Milletvekili, vâiz: IV/150

Tomanbay, Memlûk Sultanı: II/184, II/185

Topaloğlu, Bekir, Prof. Dr.: I/235

Topatan, İbrahim, Halime Hanım'ın torunu: I/219

Topatan, İsmail, Mühendis: III/201

Topbaş, Abidin, Ahmed Hamdi Bey'in oğlu: II/35

Topbaş, Ahmed Afif, Musa Efendi'nin oğlu: I/312

Topbaş, Ahmed Hamdi, Mehmed Hulusi Efendi'nin oğlu, Şeyh Ahmed Kudsî Efendi'nin torunu: II/29, II/30, II/31, II/32, II/33, II/34, II/35, II/60

Topbaş, Hulûsi, Ahmed Hamdi Bey'in oğlu: I/279, II/30, II/35, III/227, III/334, IV/79, IV/109, IV/110, IV/111, IV/170, IV/172

Topbaş, Muammer, Ahmed Hamdi Bey'in oğlu: II/35, IV/170, IV/172, V/349

Topbaş, Musa, Ahmed Hamdi Bey'in oğlu: II/35, IV/170, IV/172, IV/244

Topbaş, Mustafa Latif, Musa Efendi'nin oğlu: I/312

Topbaş, Nuri, Ahmed Hamdi Bey'in oğlu: I/279, II/30,35, I/279, III/227, IV/169, IV/170, IV/172

Topbaş, Osman Nuri, Musa Efendi'nin oğlu: III/335

Topçu, Nureddin, Doç. Dr.: III/227, III/335, III/336, III/337, III/338, IV/54, IV/229, IV/230, IV/231, IV/251, V/18, V/133, V/341, V/342, V/343, V/344

Trablusgarb: V/31

Trabzon: II/201

Tunagür, Yaşar, Hoca: III/39, IV/403

Tunus: II/199, II/242

Tur Dağı, Sina: IV/85

Turan, İsmail, Yüksek Mühendis, Zekâi Hoca'nın bacanağı: III/40

Turhan, Mümtaz, Prof. Dr.: III/335

Türel, Yusuf, Avukat, İlim Yayma Cemiyeti kurucularından: IV/229

Türk Konseyi, Medine: IV/256

Türk Okulu, Medine: IV/256

Türkgeldi, Ali Fuad, Osmanlı Mâbeyn Başkatibi: IV/207

Türkistan Tekkesi, Buharî Tekkesi, Kahire: II/211, II/221

Türkistan: V/44

Türkiye: I/66, I/278, I/279, I/285, I/290, I/323, I/352, I/357, I/378, II/29, II/37, II/41, II/53, II/61, II/62, II/65, II/91, II/92, II/94, II/111, II/141, II/149, II/152, II/153, II/157, II/159, II/182, II/186, II/190, II/198, II/228, II/235, II/266, II/334, II/341, II/351, II/365, II/371, II/380, II/384, II/391, II/405, III/33, III/34, III/39, III/68, III/71, III/73, III/82, III/107, III/108, III/109, III/141, III/144, III/151, III/171, III/178, III/179, III/183, III/195, III/196, III/199, III/221, III/225, III/230, III/239, III/240, III/243, III/245, III/246, III/252, III/258, III/263, III/265, III/278, III/279, III/303, III/317, III/326, III/334, III/337, III/341, III/347, III/352, III/355, III/369, III/370, III/386, IV/31, IV/32, IV/34, IV/35, IV/44, IV/72, IV/76, IV/99, IV/139, IV/183, IV/221, IV/223, IV/231, IV/235, IV/241, IV/251, IV/253, IV/254, IV/255, IV/263, IV/341, IV/342, IV/353, IV/365, IV/367, IV/370, IV/376,

IV/389, IV/395, V/2, V/29, V/30, V/31, V/32, V/33, V/34, V/56, V/62, V/105, V/267, V/319, V/336

Türkiye'nin Maarif Davası, Nureddin Topçu: III/337

Tüzün, Halil, Mühendis: IV/226

U

U'thant, Birleşmiş Milletler Teşkilatı genel sekreteri: III/256, III/257

Uğur, Erdoğan, M. Ertuğrul Düzdağ'ın dünürü, Balıkesirli: IV/157, IV/158, IV/159, IV/160

Uğur, Sabri, M. Ertuğrul Düzdağ'ın damadı, Balıkesirli: IV/157

Uğurlu, Ahmed Said, Dr.: IV/35

Uhud, Medine: II/261, II/266, II/267, II/268, II/269, II/270, IV/360, V/331

Ukrayna: III/254

Ulu Cami, Gönen: IV/157, IV/321

Ulu Cami, Konya: I/101, I/129, I/152

Ulucami, Bursa: III/34

Uludağ, Bursa: II/364

Ulûm-i Şer'iyye Medresesi, Medine: II/335, III/137, V/40

Umumi Kütüphane, Medine: IV/391

Uncu, Hâfız Kemal: I/59

Ural, Âtıf, Eczacı, Said Nursi'nin talebesi, Risâle-i Nur'ların ilk yayıncısı: III/266, III/267, III/268, III/282, IV/370

Ural, Kemal, Ziraat Mühendisi, Atıf Ural'ın abisi, *Şule* dergisi nâşiri, Yazar: III/282, III/283

Uralgiray, Yusuf, Kırımlı, Prof. Dr.: II/134, II/249, II/250, II/253

Urfa: I/68, III/89, IV/345, IV/377

Urve, Medine: V/331

Usûl-i Hadîs, Seyyid Kâsım Endicânî: V/44

Uzun, Mustafa, Prof. Dr, Muallim Mâhir İz Bey'in hayrul halefi: I/23

Ü

Üçbaş Medresesi, İstanbul: IV/130

Üçler Mezarlığı, Konya: I/47, I/133, I/141, I/142, I/193

Ülker, Bisküvi Şirketi: IV/341, IV/344

Ümmü Gülsüm, İbrahim Sadri: V/284

Ünver, Süheyl, Mimar, Prof. Dr.: IV/119, IV/241

Ürdün: I/366, II/358, III/82, III/405, III/407

Üretmen, Mehmed, iş adamı: I/290

Üsküp: I/305, I/310, I/320, I/324, I/325, III/120, V/338

V

Vahdet-i Vücud, Ferid Kam: II/46

Vali İzzet, Konya: I/88

Valide Camii, İstanbul: II/384, II/388

Van: I/103, I/126

Varaka bin Nevfel, Hz. Hatice'nin yaşlı hakîm yeğeni: I/95, I/96, II/47, II/48

Varol, Hasan, Hafız: IV/99

Varşova: I/246, III/240, III/254

Vatan, gazete: IV/353

Vecdi, Ferid, Müfessir, yazar, fikir

adamı, Mısır: II/62, II/64, II/65

Veda Hutbesi: II/59

Vehbi Bey, Hattat, Boşnak: II/317, IV/180, IV/181, IV/236, IV/237

Vehbi Efendi, Konya Hadimli, Müfessir: I/98, I/143, I/175, I/176, I/177, I/179, I/181, I/182, I/185, I/188, I/221, I/278, II/99, III/51

Veled Çelebi, Mollaoğlu, Konya Mevlevî Dergâhı Şeyhi: II/57, II/58

Veli Ağa, İbrahim Kurucu'nun ortakçısı: I/92, I/93, I/94

Veli, İpekli Hacı Süleyman'ın oğlu: III/129, III/130, III/131, III/134, III/137

Venizelos, Yunan Başbakanı, Girit isyanı lideri katil: II/92, II/231

Veyis Efendi, Hacı, Ali Ulvi Kurucu'nun büyük babası: I/19, I/28, I/30, I/31, I/92, I/97, I/99, I/101, I/102, I/103, I/105, I/106, I/107, I/108, I/110, I/111, I/112, I/114, I/115, I/116, I/117, I/118, I/119, I/120, I/121, I/122, I/123, I/125, I/126, I/127, I/128, I/129, I/130, I/131, I/132, I/133, I/134, I/135, I/136, I/137, I/138, I/139, I/140, I/141, I/142, I/143, I/144, I/145, I/146, I/147, I/148, I/149, I/150, I/151, I/152, I/153, I/154, I/155, I/156, I/157, I/158, I/160, I/161, I/162, I/164, I/166, I/168, I/169, I/170, I/171, I/173, I/176, I/185, I/186, I/187, I/188, I/189, I/190, I/191, I/192, I/193, I/196, I/199, I/211, I/213, I/215, I/219, I/221, I/240, I/262, I/275, I/367, II/51, II/63, III/28, III/48, III/84, III/315

Veyis, Hâfız, Hacı Veyiszâde Mustafa'nın oğlu: I/157, I/219

Viktor Hügo, Fransız şair ve yazar, *Sefiller* yazarı: II/142, II/143

Viyana: I/373, II/32, II/33, II/34, IV/257

Volkan, Nihat Yazar'ın çıkardığı dergi: III/229

Y

20. Asır Mütefekkirlerinin İnançları, Abbas Mahmud el-Akkâd, terc. Ali Ulvi Kurucu: III/209

Yahudi Davası ve Filistin, Said Şamil: III/243

Yahya Hakkı, Edib, Mısır: II/310, V/50, V/56

Yahya Han, General, Pakistan Cumhurbaşkanı: III/219

Yahya Kemâl, Şair, edib: I/355, II/142, II/144, II/315, II/320, III/229, III/230, III/234, IV/49, IV/117, IV/146, IV/147, IV/188, IV/193, IV/241, IV/247, IV/355, IV/358, IV/360, IV/364, V/10, V/11, V/52, V/53, V/106, V/108, V/116, V/119, V/241

Yahya, Hâfız, Konyalı: I/219

Yahya, İhsan Efendi'nin oğlu: I/352

Yalçın, Hüseyin Cahid, Yazar: II/106

Yalçıntaş, Nevzat, Prof. Dr.: IV/67

Yaman Dede, Muhtedî, şair: IV/98

Yarın, Mustafa Sabri Efendi'nin Gümülcine'de çıkardığı gazete: II/92, II/112, II/186, II/231, V/309

Yassıada, Mel'un "27 Mayıs 1960" darbesi katillerinin zulüm mahke-

mesinin tünediği Marmara adası: I/282, I/285

Yazar, Nihad, Gazeteci: III/229

Yedi Aska, Muallakat-ı Seb'a: II/145

Yemen: II/70, III/206, IV/408

Yeni Cami, İstanbul: I/247, V/334

Yeni Delhi, Hindistan: III/59, III/63

Yeni İstanbul, gazete: IV/133

Yeni İstiklâl, Mehmet Şevket Eygi'nin çıkardığı haftalık gazete: IV/156

Yermuk, Suriye: II/338

Yesari Asım, Bestekâr: II/313

Yesârî, Hattat: IV/146

Yeşil Cami, Bursa: IV/329, IV/351

Yeşilköy, İstanbul: III/194

Yeşilyurt, Selâhaddin, Mescid-i Nebî'nin mühendislerinden: IV/70

Yıldırım Bâyezid, Osmanlı Sultanı: I/248, V/31

Yıldız Kütüphanesi: IV/132

Yıldız Sarayı, İstanbul: II/128, II/194

Yılmazgil, M. Nuri, Dr.: IV/67, IV/97, IV/98, IV/307

Yugoslavya, 2003'ten sonra yedi devlete (Bosna vd.) bölünen eski birlik: I/302, I/305, I/322

Yunanistan: I/249, II/36, II/37, II/56, II/92, II/93, II/112, II/142, II/231, II/232, V/308

Yunus Efendi, Hacı: V/321

Yunus Efendi, Şıh, Kahire'de Türkistan Tekkesi Şeyhi: II/211, II/213

Yunus Emre, Şair-i meşhur: I/48, I/272, II/120, IV/49

Yusuf Ağa Kütüphanesi, Konya: I/275

Yusuf Ağa, Hacı: I/29

Yusuf Bey, Müze müdürü, Konya: I/264

Yusuf Efendi, Kayserili, İbrahim Eken'in babası: IV/75

Yusuf Efendi, Mersinli: III/321, III/322, III/325, III/326, III/327, IV/327, IV/328

Yusuf Fazlı İlâhî, Medine Maarif müdürü başkatibi: II/340

Yücesoy, Üsküdarlı Hafız Ali Efendi'nin soyadı: I/43

Z

Zâhid Efendi: bkz. Kotku

Zâhid Kevserî Efendi, Düzceli: I/20, I/313, I/361, II/29, II/95, II/97, II/149, II/159, II/160, II/161, II/162, II/163, II/164, II/165, II/166, II/167, II/168, II/170 172, II/174, II/175, II/176, II/177, II/178, II/19, II/180, II/181, II/183, II/186, II/187, II/188, II/235, II/279, II/294, II/392, III/129, III/265, III/364, IV/176, IV/183, V/43, V/279, V/283, V/292, V/321

Zaim, Sabahaddin, Prof. Dr.: IV/67

Zehra Anne, Eğinli Hafız Hasan Efendi'nin eşi: II/395, II/396

Zekâi Efendi, Hafız, Konya Aziziye Camii ve Magosa Camii müezzini, mücavir: I/35, I/36, I/37, I/41, I/47, I/48, I/49, I/59, I/79, I/209, I/217, I/274, II/211, II/401, III/25, III/26, III/27, III/28, III/29, III/30, III/33, III/34, III/35, III/36, III/37, III/38,

III/39, III/89, III/90, III/175, III/227, III/374, IV/50, IV/83, IV/123, IV/233, IV/332, V/273, V/331, V/333, V/335

Zekeriyya Mescidi, Bombay: V/37

Zeki Bey, Hukuk Fak. talebesi: IV/337, IV/338, IV/339

Zeki Bey, İstanbul Darülfünunu hocası, Mustafa Sabri Efendi'nin damadı: II/56, II/86, II/87, II/88, II/90, II/99, III/395

Zekiye Hanım: Âdile Sultan'ın kayınvalidesi, V/325

Zenbilli, Şeyhülislâm Ali Cemâlî Efendi: II/117

Zeyneb Hanım, Konya: V/338

Zeynelâbidin Efendi, Şeyh Memiş Efendi'nin torunu, 1908 Konya milletvekili, Ali Ulvi Kurucu'nun babası İbrahim Efendi'nin intisâb ettiği zat, Şeyh: I/36, I/42, I/83, I/85, I/90, I/92, I/171, I/172, I/173, I/174, I/175, I/222, I/242, I/245, I/250, I/260, I/277, I/279, II/29, II/30, II/34, II/53, II/57, II/137, II/337, III/48, III/55, III/66, III/81, III/359, IV/41, IV/50, IV/86, IV/171

Ziver Bey, Şeyhülislâm Ârif Hikmet varislerinden: II/83

Ziya Efendi, Şeyhzade, Konya: I/85

Ziya Efendi, Memiş Efendi'nin torunu, Konya Islah-ı Medâris kurucusu : I/42, I/83, I/85, I/171, I/173, I/174, I/222, II/337, III/81, III/168, III/359, IV/170

Ziya Paşa, Devlet adamı, Şair: I/211, I/333, I/334, I/335, I/337, I/338, I/345, I/346, I/347, I/348, I/351, I/355, I/383, II/59, II/67, II/131, II/179, III/297, IV/331, IV/349, V/11, V/98, V/106, V/116, V/117

Ziyaeddin Efendi Şeyh, Kâdirî Şeyhi, Medine: III/33, III/37, III/320, III/329, III/330, III/331, III/332

Ziyaüddin Efendi, Şıh, Emin Paşa Kütüphanesi mütevellisi, Medine: I/59, I/241

Zoralı ailesi, Konya: III/395

Zorlu, Fatin Rüştü, 27 Mayıs 1960 askeri darbe faciasında asılarak şehid edilen, Hâriciye Vekili: I/284, I/288, IV/212

Zulmeti Yıkan Nur, Ebul Hasen en-Nedvî: III/209

Zübeyir, Said Nursi'nin talebesi: III/270, III/280

Zübeyr, Sahabeden: III/310, III/311, III/348

Zülfikâr, Bediüzzaman Said Nursi: III/367

Zülhuleyfe, Medine: II/387

Üstad

ALİ ULVİ KURUCU

Hatıralar - 5

TYB HATIRA ÖDÜLÜ

Üstad Ali Ulvi Kurucu Bey, Türkiye'mizde ve Müslüman ülkelerde milyonların tanıdığı bir zat... Sevimli çehresi, Muhammedî güzel ahlâkı, ruhlara hitap eden millî, dinî şiirleri ve insanı mânevi âlemlere alıp götüren gönül sohbetleri ile bir ilim ve irfan önderi... Üstad Ali Ulvi Kurucu Bey, bir Anadolu çocuğu... İlk feyzini doğduğu muhitten aldıktan sonra yüksek tahsilini Kahire'de yapmış; son elli altı senesini Medîne-i Münevvere'de yaşamış ve orada vefat ederek, sahâbîlerin yanına uzanmış mes'ud bir insan... İslâm dünyasının mânevî ve siyâsî binbir hâdise ile sarsıldığı yakın tarihi bizzat yaşamış; önemli olayların şahidi olmuş ve mühim şahsiyetlerle tanışmış; bir Müslüman aydının, aydın bakışı ile bunları değerlendirmiş, bir fikir ve mânâ büyüğü... Onun hatıraları, bizler için, bir ilim, irfan ve mâneviyat kaynağı olduğu kadar, yakın tarihimiz için de bir "şifre çözücü" ve geleceğimizi tâyinde bir yol gösterici olacak...

GONCA YAYINEVİ
Büyük Reşitpaşa Cad. Yumni İş Merkezi
No: 16 / 13 Laleli / İSTANBUL
Tel: 0 (212) 528 50 76

GONCA YAYINEVİ

9 786058 016507